HENRİ
LEFEBVRE

V.İ.LENİN
hayatı ve filozofik ekonomik politik düşüncesi

II

İKİNCİ BASKI

anadolu A yayınları

MUBI

ANADOLU YAYINLARI

ANADOLU YAYINLARI : 17

Bu kitap İshak Basımevinde dizildi
basıldı ve ciltlendi. Tel: 27 73 37
Kapak Konpozisyon: İso Grafik

ANADOLU YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Himayeietfal Cad. Mirat Han, No. 201, Cağaloğlu

P.K. 323 Osmanbey — İSTANBUL
Telefon : 48 66 37

HENRİ LEFEBVRE

V. İ. LENİN'İN

HAYATI VE FİLOZOFİK EKONOMİK POLİTİK DÜŞÜNCESİ

II

Fransızca aslından çevrilmiştir

Türkçesi :
Rasih Nuri İLERİ

UNIVERSITÉ DE PARIS-X NANTERRE

2, RUE DE ROUEN
92-NANTERRE

U.E.R. de Sciences Sociales

NANTERRE le 6 mai 1973

Monsieur le résident,

En France, les personnes sont nombreuses qui s'intéressent à la Turquie et considèrent votre pays comme un grand pays, auquel nous relient des liens historiques et culturels. Ces personnes ont appris avec étonnement la condamnation de Monsieur Ileri à sept ans de prison pour avoir traduit en langue turque un livre sur Lénine.

Si je me permets d'apporter à ce propos mon témoignage, c'est que je suis l'auteur de ce livre. Je le considère comme un ouvrage scientifique, destiné à informer sur le rôle, la pensée et la vie d'un homme universellement connu. Ses idées, qu'on les partage ou non, sont étudiées dans les universités du monde entier. Cette étude fait partie de la culture. D'ailleurs mon livre a déjà été traduit dans plusieurs langues ; il a fourni pour moi et mes collègues de l'Université française ou des universités étrangères, des thèmes d'enseignement.

A ces divers titres, je me permets de solliciter avec tout le respect que je lui dois, l'indulgence du tribunal.

H Lefebvre

Henri Lefebvre

Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırmalar Millî Merkezi araştırma sorumlusu» ve Paris Üniversitesi profesörü H. Lefebvre'in Yargıtay Başkanlığına yolladığı mektup

Paris Üniversitesi, Nanterre 6 Mayıs 1973

Sayın Başkan,

Fransa'da Türkiye'ye karşı ilgi duyan ve memleketinizi tarihî ve kültürel bağlarla bağlı bulunduğumuz bir ülke sayan çok kişi vardır. Bu kişiler Bay İleri'nin Lenin hakkındaki bir eseri Türkçeye çevirdiğinden dolayı yedi yıl hapse mahkûm edildiğini hayretle öğrendiler.

Bu kitabın yazarı olduğumdan bu konuda tanıklık etmek hakkını kendimde bulmaktayım. Bu kitap dünyada tanınmış bir kişinin rolü, düşüncesi, ve hayatı hakkında bilgi vermek amacını taşıyan bilimsel bir eserdir. Onun fikirleri — paylaşılsın, paylaşılmasın — bütün dünyanın üniversitelerinde incelenmektedir. Bu inceleniş kültürün bir parçasıdır. Kaldı ki, kitabım şimdiden birçok dile çevrilmiştir; Fransız Üniversitesinde ve yabancı Üniversitelerde bana ve meslekdaşlarıma öğretim temaları sağlamıştır.

Bu çeşitli nedenlerle, kendisine karşı borçlu bulunduğum bütün saygımla, mahkemenin hoşgörü göstermesini rica ederim.

Henri Lefebvre

AÇIKLAMA

H. Lefebvre'in «*Lenin'in Hayatı ve Eserleri*» kitabının çevirisinden dolayı 14 Mart 1969 günü tutuklanarak Sağmalcılar Cezaevine, oradan da Ankara Cezaevi 9. uncu koğuşuna götürüldüm, sorgumdan sonra 26 Mart 1969 günü tahliye edildim.

Davanın görüldüğü Ankara 3. üncü Ağır Ceza Mahkemesi önce Sayın Avukatım ve dostum Halit Çelenk'in bilirkişi talebini reddetti. Savunmanın yapılacağı gün ise bir ara kararı ile mahkeme reesen üç kişilik bir bilirkişiyi tayin gereğini duydu.

12 Mart Faşizmi döneminde, kitapta suç unsuru bulunmadığına değgin Sayın Profesör Mustafa Akdağ, Profesör Besim Üstünel ve Doçent Eralp Özgen'in verdikleri bilirkişi raporuna rağmen Ankara 3.üncü Ağırceza Mahkemesi çoğunlukla 142/I'den yedibuçuk yıl mahkûmiyet ve tutuklama kararını 20 Ekim 1972 günü verdi. Yargıtay'ın 27 Aralık 1973 günlü bozma kararından 7 ay sonra 18 Temmuz 1974 günü tahliye edildim. 4 Kasım 1974 günlü, kesinleşen kararda ise: *kitapta bizatihi suç unsuru bulunmadığı* gerekçesi ile KİTABIN İADESİNE karar verdi. (*)

R.N. İleri

(*) Dava dosyası cildin sonundadır.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ CİLT

Önsöz
Giriş
I — Leninizmin tarihsel şartları

II — Lenin'in Hayatı

III — Lenin'in Filozofik düşüncesi
A) Sorunlar
B) Dünya görüşü olarak Marksizm
C) Materyalizm ve ampiriyokritisizm
D) Felsefe defterleri
E) Hegel'in mantığı hakkındaki defterler

İKİNCİ CİLT

IV — Lenin'in ekonomik düşüncesi
A) Ekonomik-Sosyal oluşum
B) Eşit olmayan gelişme kanunu
C) Lenin'in ekonomik düşüncesi ve devrim

V — Lenin'in politik düşüncesi
Sonuçlar
Lenin'in Hayatı ve Eserleri kitabının dava dosyası:
Bilirkişi Raporları
R.N.İ. nin Savunması
Karar
Yargıtay Kararı
Kitabın iadesi Kararı

IV.

LENİN'İN EKONOMİK DÜŞÜNCESİ

«Kapitalist toplumda ileriye doğru atılan her adım, küçük üretimin temelini önüne geçilmez bir şekilde, amansızca baltalamaktadır. O halde, sosyalist ekonomi biliminin görevi çok kez karmaşık ve içiçe girmiş bulunan bu süreci bütün şekilleri ile tahlil etmektir.» (Lenin, Seçme Eserler, Yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 76-77, *Marksizm ve Revizyonizm.)*

A) EKONOMİK - SOSYAL OLUŞUM

Lenin, ilk yazılarından biri olan *Halk Dostları Nedirler* eserinin başında, Marx'ın *Kapital*'ine dayanarak bu kavramı ortaya atmıştır.

Lenin o sıralarda (Nisan 1894) bilimsel ve politik hayata atılmaktaydı. Bu kitabın — tartışma yönü ile yapıcı tarafı şeklinde — iki yönlü bir amacı olduğunu önceden görmüştük.

Lenin iki grup hasma hücum etmektedir; ön-

ce *öznelcilere* (sübjektivistlere); (bunlar sosyal bilimlerdeki sorunları sadece bilinç, ideoloji, üstyapı ile orantılı olarak ele alan ve en ünlüleri Mihailovski olan, rus sosyologlarıdır); ve de *nesnelcilere* (objektivistlere): (bunlar genel olarak bilimin ve özel olarak da sosyal bilimlerin politika dışı karakterini savunuyorlardı). Ancak Lenin, objektivizme, «legal marksizme» ve «ekonomizme» karşı yaptığı tartışmayı az sonra sonuna kadar götürecektir. *Halk Dostları Nedirler* kitabında hücumunu daha çok sübjektivizme yönelterek, güdük, tek yönlü olan bu iki tutumun birbirine destek olduklarını, birbirini içerdiklerini, gerçeği tahrif ettikleri ve aynı sonuca, yani *bilgi teorisinin inkârına* — ve aynı zamanda da devrimin pratik olarak inkârına vardıklarını göstermektedir. Sadece materyalist yöntem objektiftir ve bunun karşılığı olarak da, objektif yöntem materyalizmi içerir; çünkü «*materyalizm, üretim ilişkilerini toplumun yapısı olaraktan ortaya çıkararak, ve bu ilişkilere genel bilimsel tekrarlanma ölçütünü uygulamak olanağını sunarak, objektif bir ölçüt vermiştir.*» (Lenin: *Eserler*, C. I, S. 92 ves.)

Böylece, tek bu yöntem, sosyal olaylardaki düzenlilikleri ve kanunları meydana çıkarmak ve çeşitli memleketlerde yapılabilecek gözlemleri genelleştirip (öze değgin olanı ortaya çıkartan) temel bir görüşe, *ekonomik - sosyal oluşuma* (*) erişmek, olanaklarını sağlamaktadır.

(*) La formation économique-sociale.

Marx'da Ekonomik - Sosyal oluşum

Ekonomik - sosyal oluşum kavramı (notion) önceden Marx tarafından *Kapital*'in önsözünde ve de daha eski yazılarında açıklanmış bulunuyordu. Lenin 1894 yılında böylece, temeli, teorik ilkeleri ve objektif özü içinden, Marx'ın teorisini yeniden ele almaktadır. Neden? Bunu açık olarak görmemiz gerekir. Önce, bir yıl sonra ölecek olan Engels *Kapital*'in ikinci kitabını (1885'de) ve üçüncü kitabını (1894'de) yeni olarak yayınlamıştır. Bu dev bir çalışma idi, Lenin Engels'e övgü olaraktan, bunun bilimsel sosyalizmin kurucularının «*kolektif bir eseri*» olduğunu yazacaktır. Ancak dev eser tamamlanmış değildir. Özellikle, Marx'ın somut özellikleri ile, içerdiği çeşitli sınıflarla, kapitalist toplumun tüm olarak açıklanmasına, «sentezine» giriştiği anda durmaktadır. Oysa Lenin, Plekhanov'un başladığı ve fakat sonuçlandıramadığı görevle karşı karşıyadır: somut bir toplumu, kapitalizmin (Plekhanov'un gösterdiği gibi) geliştiği ve fakat köylülüğün, küçük burjuvazinin büyük çapta en kalabalık bulunduğu — hakim sınıfın burjuvazi değil de feodal asil sınıfının olduğu, rus toplumunu marksist yöntemle tahlil etmek durumundadır...

Lenin'in «*ekonomik-sosyal oluşum*» kavramını yeniden ele alışı, eğer onun düşünüşünü izlemek istiyorsak, dikkatimizi çekmelidir. Çünkü bu kavramın, metodolojik (yöntembilimsel) ve teorik olmak üzere, derin ve iki yönlü bir anlamı vardır. Kelimelerin her biri bütün güçleri ile ele alınmalıdır. «*Oluşum*» (formasion) derken: tarihî ve objektif bir şekilde, bir doğa gerçekliği olarak — dönüşen, gelişen ve değişen bir gerçeklik söz konu-

sudur. İnsanı doğa dışı gören, ve toplum ile tarihi tümünden «*sui generis*» (kendine özgü), kanunu olmayan, doğa kanunlarından kesin olarak değişik kanunları olan bir gerçeklik şeklinde gören, tarihbaz veya «sadece» sosyolog olan marksistlere karşı gelmek için Lenin, marksizmi yeniden, temelinden ele almaktadır.

«*Ekonomik - Sosyal*»: *ekonomik* — (üretim güçleri, insan gruplarının doğa ile pratik ilişkileri); *sosyal* — (insanların kendi aralarındaki ilişkiler, üretim ilişkileri, sosyal sınıf ve güçler); yani ayrılmaması, karıştırılmaması gereken iki görünüşü olan (anlamına gelir. ç). Böyle olunca ekonomik ile sosyal olay arasındaki doğru ilişkiyi belirlemek sorunu ortaya çıkmaktadır.

Lenin, anti-marksistlerin ve «legal» marksistlerin getirdikleri karışıklığı (marksist görüşe göre, yani aynı zamanda bilimsel ve devrimci yönden) çözmek için yazmaktaydı; oysa bu karışıklık o günden beri durmadan artmıştır. Fikirlere açıklık kazandırmak için burada şunu belirtelim ki, deyimlerin halkın dilindeki olağan kullanılışı marksizmdeki anlamlarına tam olarak uymamaktadır. Eğer olağan kullanışa göre hareket edersek, ekonomistlerin ve ekonomi politiğin esas olarak «üretim güçlerini», üretimi, veya söylendiği şekliyle «ekonomik etken»i incelemeleri gerekir. Ekonomiden az çok belirgin bir şekilde ayırt edilen, veya bağı koparılan sosyolojiye gelince onun da sosyal ilişki ve bağıntıları incelemesi gerekirdi.

Oysa, marksizmde üretim güçlerinin incelenmesi ancak kısmen ekonomi politiğin işidir, esas olarak doğa bilimlerinin (fizik, kimya) — veya do-

ğa bilimlerine yakın olan bilimlerin (teknoloji, geoloji, iklimbilim, fiziksel ve insansal coğrafya) alanına girmektedir. Toplumun bilimine gelince, bu bilim tabiyatıyla insanlar arasındaki ilişkileri şartlandıran üretim güçlerinin gelişmesini hesaba katar; fakat öz olarak, esas olarak *üretim ilişkilerini* incelemektedir. Onları *tarihlerinin içinde* inceler. Buna şimdilik, ya «bilimsel ekonomi politik» — veya «bilimsel sosyoloji» — ya da, daha genel olarak, «tarihî maddecilik» adını takabiliriz. Bunu yaparken, örneğin, tarihcinin ve tarihin özel alanlarının ve onların ilişkilerinin ortaya koyduğu teorik ve yöntembilimsel sorunları (burada ve şimdilik) bir tarafa bırakabiliriz.

Bu, şu anlama gelir ki, terimsel bulanıklıklar öze değgin gerçek güçlükleri ve bulanıklıkları örtmektedir.

Marx'ın, en gelişmiş sınaî toplum olan (İngiltere'nin) incelenmesi için ve onun incelenmesiyle işlenmiş (özümlenmiş) olan yöntemini, Lenin daha az gelişmiş «geri kalmış», bir topluma uygulayacaktır. Yöntem ve öğreti bu kaydırılışa ve sınava dayanabilecek midir? Bunlar yaradıcı ve *hakiki* bir nitelik gösterebilecek midirler?

Bu alanda (farkedilen veya fark edilmeyen) bulanıklıklar ve zorluklar o niteliktedir ki, bu sorunları iyice anlatabilmek için, (Lenin'in yaptığı gibi) geriye, *Kapital'e* ve onun yöntembilimine dönmemiz şart görünmektedir.

Marx «*ekonomik-sosyal oluşumdan*» söz ederken bazen *bir toplum, bir oluşum* (örneğin kapitalist toplum) söz konusudur — bazen de, toplumun tarihinin ve gelişmesinin *tümü* söz konusu-

dur. Bu, tutarsızlık mıdır? Hayır. Marx ve marksizm için toplumun gelişmesi ve onun tarihi, bir *bütün,* (bir «tümlük») teşkil etmektedir; fakat tarihin her anı, her sosyal yapı (structure) her üretim rejimi veya tarzı dahi, kendisi için incelenmesi gereken, ve fakat tüm gelişmeden ayrılamıyacak bir birlik, bir *bütün* (veya bir «tümlük») teşkil eder.

Böyle olunca, bu «bütünlük» kavramı yöntembilimsel ve teorik yönden «en önemli» rolü oynamaktadır. Bunun nedenini biliyoruz. Doğada ve sosyal hayatta kavranması gereken gerçeklik her zaman bir *bütün* olarak karşımıza çıkar; düşünce (tahlil), tümü yeniden kurmadan önce, onu kavramak için parçalamak zorundadır. Hegel'den sonra ve Lenin'den önce, Marx bu güçlüğü belirtmekte, «*her bilimde başlangıç özellikle çetindir*», demektedir.

Bilgiden önce, ilk olarak onun konusu, «maddesi», bilinmeyen gerçeklik (réalité) bulunmaktadır.

Marx diyor ki: «*Maddeyi ayrıntıları ile özümlemek araştırmanın görevidir*».

Bir gelişmenin olgularını, şekillerini ve anlarını; onun görünüşlerini ayırd eden tahlil, aynı zamanda iç bağlantılarını belirliyerek sentezi hazırlamaktadır.

Ancak o zaman, bütün'ün, tüm'ün *açıklanmasına* sıra gelmektedir:

«*Bunda başarı sağlanabilirse, ve böylece maddenin yaşantısı, onun ideal olarak yeniden üredilişi içinde yansıtılırsa; bu serap deney öncesi (a priori) bir yapıtı andırabilir.*»

Böyle olunca, bilimsel düşünceye varılışın içinde bile bir yanılsamanın, bir görüntünün olanağı bulunmaktadır; bu onun başarısının kendisinden gelmekte: düşüncenin konusuna sahip çıkmasından doğmaktadır. Bu, bir yapıtı veya bir yeniden yapılışı andıracaktır. Böylece anti - marksistler, Marx'ın kapitalist toplumu kendi istediği şekilde ortaya çıkarttığını veya inşa ettiğini — bunu yaparken *diyalektiği* araç olarak kullandığını, onun (kanunlarıyla) verilmiş *somut bir bütünün* tahlil ve inceleme yöntemi olmadığını, inanır gibi görünmek istemektedirler. Aksine, diyalektikçi için sentez, açıklama bilgi sürecinde ayrı olarak belirirler, ancak bu şeklen olmaktadır. Tahlilin içerisinden, *o andan bile* — çelişkileri ile, çok yönlü görünüşleri ile, iç hareketi ile — bilgide yansıyan (yansıtılan) şey, verilmiş bulunan somut bütünlüktür.

Kapital'in Metodolojisi

Marx *Kapital*'ın hazırlanışı sırasında yazdığı metinlerde bu noktalarda çok açık bir şekilde açıklamalarda bulunmuştur.

Eğer belirli bir memleketi «ekonomi politik açısından» incelersek ilk bakışta, dolaysız olarak, ne buluruz? Bir *nüfus* buluruz. Önce (şehirler ve kırlarda, üretim kollarında, üretimde ve tüketimde, fiatlarda vb'deki) onun dağılımını inceliyebiliriz. Yöntembilimsel ve bilimsel olarak «*verilerde somut ve gerçek olandan*» *başlamanın,* yani toplumun «temel ve öznesi olan» nüfusdan başlamanın doğru olduğu sanılır. «*Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş*» eserinde, Marx: oysa, bu yanlıştır, çünkü böyle hareket etmekle tasvirde, istatistikde, dolaysızın alanında kalmış oluruz; *öze* gitmeğiz,

diyor. Çünkü onu teşkil eden *sınıflar* bir tarafa bırakılırsa «*nüfus bir soyutlamadır*»; fakat sınıfların kendileri bile, eğer üstüne dayandıkları unsurları, örneğin sermayeyi, gündelikçiliği bilmezsek — ki bunlar da, değiş dokuşu, iş bölümünü, metayı, parayı varsaymaktadırlar —, sınıfların kendileri bile *bir soyutlama olarak kalırlar.*

«*Böylece, eğer nüfustan başlasaydım, bu bütünün keşmekeş halindeki bir tasviri olurdu.*»

Aksine tahlil, gitgide soyut, fakat gitgide öze değgin olan *kavramlara* erişir. Bunlardan hareket ederek «*yolculuğu aksi yönde yeniden yapmak gerekir*» tâ ki, yeniden nüfusa erişelim, «*bu kez, bir bütünün keşmekeş halindeki bir tasviri ile değil, fakat çeşitli belirlemelerin ve ilişkilerin zengin bir tümlüğü ile*» nüfusa varılacaktır. «*Somutluk somuttur çünkü birçok belirlemenin sentezidir.*»

Sosyal ve tarihsel gerçeği, tahlil'in *görünürde* çok soyut ve gerçek'den uzak olan — ve fakat hakikatte bütüne erişmeği sağlıyan — *kavramlar* meydana çıkararak yanaştığı, sonsuzcasına karmaşık bir *bütün* olarak, açıkca göz önüne getirelim.

«*Geniş hatlarla çizildiğinde, asya, antik, feodal, modern burjuva üretim ilişkileri ekonomik-sosyal oluşumun birbirini izliyen dönemleri olarak tanımlanabilirler.*» *(*)*

(*) H. Lefebvre, Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş* eserinin ünlü önsözünden aldığı bu cümleyi yukarıdaki değişik şekliyle vermektedir, örneğin (üretim ilişkileri) dediği aslında (üretim tarzları) olmalıdır. (Bak: *Koperatiyler*, 1945 kitabında aynı cümlenin fransızcasından yaptığım çevirisine, Marx (modes) demektedir, almanca aslı ile karşılaştırmakta yarar vardır. Çev.

Böylece, Marx'a göre *ekonomik-sosyal oluşum* hakikaten bir bütün, bir tümdür. Oluşum bir bütündür, bu o derecede böyledir ki, gelişmenin sonraki aşamaları (ve onların bilinmeleri olanağını sağlıyan *kavramlar),* önce gelen anlara ışık tutarlar. Her zaman, karanlık ve çözümlenmez başlangıç sorunlarına yol açan alışılmış evrimcilik görüşünden, marksizmin ve yönteminin ne kadar ayrı olduğunu belirten son derecede önemli bir fikirdir bu. Ayrıca bu fikir, Lenin'in rus toplumunun tahlilini, içindeki en uzak ekonomik-sosyal oluşum «anlarını» (örneğin, köy komünasını, hatta hayvancı göçebeliği, vb. ini), yeniden bularak rus toplumunun tahlilini nasıl yapabildiğini göstermektedir.

«*Burjuva toplum, üretimin en gelişmiş, en farklılaşmış tarihsel örgütlenişidir. Onun şartlarını ifade eden ulamlar (kategoriler), onun öz örgütlenişinin kavranışı, kendisini, harabeleri ve unsurları üzerinde kurulduğu ve hâlâ aşılmamış kalıntılarının kendi içinde sürüklendiği, oysa sadece işaret edilmiş bulunanın geliştiği ve tam anlamına ulaştığı, bütün yok olmuş toplumların örgütlenişini ve üretim ilişkilerini anlamağa elverişli hale sokmaktadır. Burjuva ekonomisi antik ves. ekonomilerin anahtarını vermektedir; ancak bu, asla tarihsel farkları silen ve bütün toplum biçimlerinde burjuva toplum biçimini gören ekonomistlerin yöntemine göre değildir. Toprak rantı kavrandığı zaman haraç, aşar (*) kavranabilir, fakat onları özdeş saymamak gerek.*

(*) Ondalık, ayni tarımsal vergi. Ç.

Burjuva toplumu ayrıca kendisi de zıtca bir gelişme biçimi olduğundan, örneğin komünal mülkiyet gibi önceki biçimlere ait bazı ilişkiler kendi içinde ancak tamamen körelmiş ve gizlenmiş olarak bulunacaklardır...

Ancak burjuva toplum kendi kendini eleştirmeğe başladığı vakıttır ki, burjuva ekonomisi feodal, antik, doğu toplumlarını kavramağa erişmiştir. Burjuva ekonomisi esatirciliğe dalmadıkça ve kendini geçmişle bir saymadıkca, onun önceki topluma, — özellikle, hâlâ doğrudan doğruya mücadele etmesi gerektiği feodal topluma — karşı yaptığı eleştiri, hristiyanlığın paganizme karşı veya protestanlığın katolikliğe karşı yaptığı eleştiriye benzemiştir... Bütün üretimin ve bütün hayatın pınarı olan toprağa bağlı olduğundan, toprak rantından, toprak mülkiyetinden başlamak kadar doğal görünen bir şey yoktur... Oysa, bundan daha hatalı birşey olamaz. Bütün toplum biçimlerinde, bütün diğerlerinden üstün olan belirli bir üretim bulunur. Tarım gitgide sanayinin basit bir kolu halinde oluşmaktadır ve sermayenin hakimiyetine girmektedir. Toprak mülkiyetinin hakim olduğu bütün biçimlerde tabiyatla olan ilişki ağır basmaktadır. Sermayenin hakim olduğu biçimde tarihsel olarak meydana gelen sosyal unsur ağır basar. Sermaye olmadan toprak rantı kavranamaz, fakat sermaye, toprak rantı olmadan kavranır... Biri ve diğeri ayrı olarak incelendikten sonra, onların karşılıklı ilişkilerini incelemek gerekir.» (84)

---

(84) MARX: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş Laura Lafargue çevirisi, Giard baskısı, S. 343-345.

Nadiren yerine oturtulan Marx'ın bu metni, bize kilit bir metin gibi gelmektedir. Bunda, kapitalist toplumun, sürüklediği kalıntılarla birlikte, tahlili ve (açıklanmış) sentezi olaraktan, yani *ekonomik-sosyal oluşum*'un açıklanışı olaraktan, *Kapital*'in programı ve planı bulunmaktadır.

Bu, aynı zamanda Lenin'in ekonomik eserinin planıdır. Daha da fazlası, bütün eserinin planıdır bu. «Arı olarak» kapitalist olmayan, feodalitenin hâlâ hakim bulunduğu bir toplum ile (Rus toplumu ile ve fakat sade onunla değil) karşılaştığından, bu toplumun «köklü» eleştiricisi olacaktır, böyle yapmakla da burjuva ve küçük burjuva liberal ve demokratlarının eleştirisini aşacaktır. Ekonomik yönden, Rusyada toprak mülkiyetinin nasıl şekil değiştirdiğini, ve ilkel'den (arkaik'den), (feodal ve «iştirakçi» olmaktan) nasıl sermayenin egemenliği altına düştüğünü ve fakat, kapitalist öncesi yönler muhafaza ettiğini gösterecektir. 1894 yılında yayınlanan *Kapital*'in son kısmından toprak rantı teorisini alacaktır, (sonradan bu teoriyi nasıl geliştirdiğini kısaca göreceğiz), ve onu, önceki mülkiyet ve toprak rantı şekillerinin, (Rusyadaki feodal ve hele yarı-feodal şekillerinin) incelemesinde uygulayacaktır. Lenin, Marx'a uygun olaraktan, yöntembilimsel ve teorik olarak tutarlı bir şekilde, *Kapital*'deki açıklamadan hareket ederek, bütün karmaşıklığı ile ele alınan bir kapitalist toplumun incelemesine varacaktır; bunda «arı olarak» sanayici ve kapitalist bir toplumun özümlemiş ve elemiş olacağı ekonomik-sosyal oluşumun anları içerilecektir. Marx'ınkinden daha engin ve daha karmaşık olan bu tahlilini Lenin iki aşa-

mada yapacaktır, önce *memleketinin, Rusyanın çapında* (1898) — ve sonra da emperyalizm teorisi ile *dünya çapında* (1917).

Öte taraftan biliyoruz ki, tamamlanmamış olan Marx'ın eseri programını tam olarak yerine getirmemişti.

Gerçeğin Karmaşıklığı

Önce, *Kapital*'da yapılan açıklama *görünürde* somuttan çok uzakta olan, başdöndürücü bir soyutlamadan hareket etmektedir. Tahlil *değer*'in kavramını, ulamını, veya «şekil»ini meydana çıkartmıştır, böylece değerin «*tanrı-bilimsel bir incelikte*» (*) olduğu açığa çıkmıştır — ayrıca değer sınaî kapitalizminde «*tufan öncesi bir yaşantı*» (*) sürdürmektedir; şu anlama ki, tecimsel değer kapitalizmden çok önce vardı. Oysa, ancak sınaî kapitalizminde, o, bütün genişliğine erişmektedir ve herşey emtia olmaktadır. Böylece, değerin şekli kapitalizmin «*hücresel şekli*»dir. Bu anlatış, bütünü kısımlarının toplamı olarak gören, zamanı geçmiş vülger bir materyalizm, bir mekanizm anlamına alınmamalıdır. Hücre organizma (uzviyet) dışında yaşamaz; tek canlı olan organizmadır. Ayrı olarak ele alınan hücrenin kendisi bir soyutlamadan ibarettir. Fakat bu gerçek bir soyutlamadır. (Anatomik ve fizyolojik) bilgi, ne hücreyi, ne onun tarihini, ne de bütüne, (bütünün tarihine) olan diyalektik ilişkisini bir tarafa bırakamaz.

Yani, *Kapital*'da diyalektik düşüncenin ilk bir haraketini bulmaktayız, bununla «verilmişi» tahlil edilerek olayların özü bulunmaktadır. Diyalektik

(*) Marx'ın değimi ile.

düşünce böylece *kavramlara* erişmektedir. Bu yapıldıktan sonra ikinci bir hareketle diyalektik düşünce, bu şekilde belirlenmiş olan soyut ve fakat objektif kavram ve ulamları (diyalektik bir şekilde) sıkıca kavrayarak yeniden somuta doğru gelmektedir. (Kullanma değeri ile değişim değeri olaraktan ikiye bölünmüş olan, böylece de emtıada oluşmakta olan çelişkilerle verilmekte olan değer'den) evrensel emtıaya, paraya vb. ine geçiyoruz.

Şimdiden, sentezi veya «açıklanışı» teşkil eden bu ikinci hareketde bir tümdengelim (dedüksyon) payı bulunmaktadır. Şimdiden biliyoruz ki, bazılarında bunun bir yapıt olduğu duyusu doğmaktadır. Oysa gerçekte, Marx için *tarihin* teorik temel çatısı söz konusudur, tarihi «kavranır» hale sokan (ve fakat hakikatte şimdiden ondan, onun tahlilinden gelen), budur. Marx, düşüncenin üçüncü bir haraketinde sosyal pratiğin tarih boyunca, kavramların (onları yansıtarak) kavradığı, gerçeklikleri nasıl yarattığını göstermektedir. Emtıanın «*antik toplumun mesamatında*» nasıl ortaya çıktığını — değer kanununun (Ortaçağda) ticarî kapitalizm döneminde nasıl ortaya çıktığını ve hakim olduğunu, tarihsel olarak göstermiştir. Değer kanunu bir kanundur, oysa onun tarihsel şartları, alanı, «çevresi» ve sınırları vardır. Burada Marx'ın tamamen aydınlatmadığı ince ve derin bir diyalektik vardır; fakat burada, bu anda önemli olan şey *Kapital*'de *ekonomik-sosyal-oluşum*'un tarihinin, bir yapıta veya basit bir «kavramsal» tümdengelime örnek vermek üzere, dıştan gelmediğini göstermektedir. Kavramların iç (diyalektik) hareketinin içinde kavradığı şey, hakiki olarak somut gerçekliktir.

Bu yüzdendir ki Lenin, *Halk Dostları Nedirler?* eserinde Marx'ın toplumun bir *ekonomik oluşumunu, emtıa* ekonomisi sistemini ele aldığını, ve bu ekonominin nasıl zorunlu olarak kapitalist ekonomisi şeklinde geliştiğini gösterdiğini, belirtmiştir. Lenin: fakat Marx sadece *ekonomik* teori ile yetinmemektedir, diye eklemektedir. *Ekonomik-sosyal oluşum*'un yapısını ve gelişimini tahlil ederken, sözügeçen kapitalist toplumda onun bütün sosyal ilişkilerini tahlil etmektedir. (Marx) okurlarına: «*gündelik hayatın olaylarıyla, üretim ilişkilerinden ayrılamıyacak olan sınıf hasımlıklarının somut sosyal belirtileriyle, kapitalistlerin sınıf egemenliklerini koruyan burjuva politik üst yapısıyla, burjuva özgürlük, eşitlik fikirleriyle, burjuva aile ilişkileriyle, bütün kapitalist sosyal oluşumu canlı bir nesne olarak*» açıklamaktadır; «*iskelet*» böylece «*et ve kan ile giydirilmiştir*», demektedir (85).

Böyle olunca Marx, yalıtılıp toplumun bir anatomicisi veya bir fizyologu olarak, bir ekonomist veya bir tarihci olarak veya bir sosyolog olarak tanımlanamaz. Onda içerilmiş bulunan objektif tahliller ve fikir haraketleri, kendinden daha az derine varanların ayırdığı bu görünüşleri, sarmalamaktadır. Üstelik, (Lenin'in işaret ettiği gibi), ekonomik-sosyal oluşumu bir tüm olarak bilimsel yönden incelemeğe ondan başka kimse teşebbüs etmemiştir. Yöntembilimsel ve teorik ilkeleriyle (ma-

(85) LENİN, *Seçilmiş Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 93.

teryalizmle - diyalektikle) marksist varsayım, böylece bilimsel olarak doğrulanmış sayılmalıdır (86).

Marx eserini bu sözlerle özetlemiştir:

«*Benim görüşüme göre, ekonomik-sosyal oluşumun gelişmesinde bir doğa bilimleri süreci görmekteyim.*» (Marx: Lenin tarafından aktarılmıştır, a.g.e., S. 88.)

Lenin, özellikle kitabının eleştirici kısmını sosyal olayların bilinçli olduklarından doğa bilimlerindekine benzer «objektif bir sürecin» içine sokulamayacakları kanısında olanlara karşı, marksist görüşü savunmağa ayırmıştır. Bu kanıtlamasını burada tekrarlamıyacağız: Bilinç, pratik ve sosyal gerçekliğin (sosyal insanın) bilinci ve yansısı olduğundan, kendine özgü kanunları olan veya kendine özgü kanun yokluğu bulunan «özdek» (subetance) rolunu takınamaz.

Yani, bu sürecin doğa bilimlerindeki süreçlere benzer *kanunları* vardır. Marx bu kanunları bulmuştur, fakat bunların kanun olaraktan karakterlerini tam olarak belirlememiştir, (bu da üzerinde durduğumuz ikinci noktadır).

Bunlar *doğa* kanunlarıdır, fakat böyle olmakla bunlar fizik veyahut kimya kanunları değillerdir. Öz bakımından bunlar insanın doğa ile ilişkisinden gelmektedirler, bu ilişkinin kendisi dahi insan için zorunlu ve öze değgindir, «özgül olarak» insana hasdır. İnsan doğanın üzerinde etkide bu-

(86) LENİN, *Seçilmiş Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 94.

lunuyor; doğaya hakim olmakla beraber doğadaki bir varlık olarak kalıyor. Böyle olunca kanunları vardır ve bu kanunlar doğa kanunlarıyla benzerdir. Fazlası: onların uzantısıdırlar. İnsanlığın oluşum kanunları, tarihsel olmakla beraber, doğanın oluşum kanunlarından değişik değildirler.

Bunlar *objektif* (nesnel) kanunlardır. Marx ispat etmiştir ki, insanî (sosyal) ilişkiler şey, *nesne* kılığına: emtıa, para, sermaye, ekonomik *fetişler* haline, girerler. Aynı şekilde göstermiştir ki, bu objektifleşmenin kendisi de zorunludur, üretim kuvvetlerinin gelişmesine bağlıdır, yani kendisi de objektif kanunlara bağlıdır. Burada insanların ve onların tarihlerinin dışındaki bir zorunluk yoktur. Eğer bunun dıştan geldiğini varsayarsak; derhal insanlardan, onların ilişkilerinden, tarihlerinden geldiğini keşfederiz. Eğer bunun onların iradelerinden veya subjektif (öznel) bilinçlerinden veya onların cahilliklerinden, yanılmalarından ve yanılsamalarından geldiğine inanırsak; az sonra doğadan ve tarihten geldiğini, yani derinlemesine *objektif* olduğunu buluruz.

Marx'da ve Lenin'de Ekonomik Kanunlar

Bunlar eğilim, oluşum kanunlarıdır, (yani izafî (rölatif), ancak belirli bir çevrede, belirli sınırlar arasında değeri olan kanunlardır). *Eğilim* belirsiz, şüpheli, kararsız bir görüntü değildir, aksine oluşum olaraktan kanunun özünü sarmalayan odur. Örneğin kapitalist düzende — özgür rekabet kapitalizminde — bir ortalama kâr oranı kurulması eğilimi vardır ve bu ortalama kâr, sermayelerin rekabeti sonucunda azalma eğilimindedir.

Belirli bir çevrede sınırlanmış ve belirlenmiş bir *eğilim* kanunu böylece daha engin kanunlarla sarmalanmış bulunmaktadır. Öyleyse, kapitalist toplumun bütün kanunları bu toplumun hareketinin, (zirveye varışından sonra çöküşünün) kanunun kendisine bağımlıdır, ve bu kanunun kendisi dahi sosyal gelişimin tümünün, tarihin kanunlarına, bir tüm olarak alınan *ekonomik-sosyal oluşumun* kanunlarına bağımlıdır.

Bu kanunların *diyalektik* olduklarını ekliyelim: bunlar çelişkiler kapsayan bir oluşum kanunlarıdır ve karşılıklı olarak oluşum bu çelişkilerden doğmaktadır.

Marx'ın açıklamadığı ve Lenin'in yavaş yavaş ortaya çıkaracağı «ekonomik - sosyal oluşum» kavramında (concept) sarmalanmış bulunan kavramların (notion) tümü budur.

Her özgül, özel *ekonomik-sosyal oluşumun ekonomik - sosyal oluşumun* genel kanunlarına bağımlı kanunları vardır. Farklılıkların unuduluşu vahim sonuçlar doğurur, örneğin Roma emperyalizmi ile modern emperyalizm karşılaştırıldığı vakıt (bu durum belirgindir) (87).

En genel kanun sadece toplumun gelişmesinin üretici güçlerin gelişmesi ile şartlandığını — sosyal (insanî) ilişkilerin üretici güçlerin bu gelişmesine bağlı bulunduğunu kaydetmektedir.

---

(87) (Bak: LENİN, *Emperyalizm Kapitalizmin Son Aşaması, Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, 841) «Sovyet emperiyalizmi» değimini kullananlar bunu düşünmelidirler. çev.

Böyle olunca ekonomik - sosyal oluşumu özetlemek için bir bütün olarak ele alınan toplumun tarihi ve gelişimi söz konusudur, — ekonomik - sosyal oluşumları özetlemek için ise, ardarda gelen an'lar veya erimler, üretim tarzları, sosyal yapılar, rejimler, söz konusudur.

(Diyalektik) oluşumun *evrensel* kanunları vardır — (ekonomik - sosyal oluşumun) *genel* kanunları — ve nihayet her döneme, üretim tarzına, sosyal yapı veya rejimlere has *özgül* kanunlar vardır (88). Bu kanunlar karşılıklı olarak birbiri ile içiçe giriyor, karışıyor, birbirini sarmalıyor — veya aksine biribirini sınırlıyor ve biribirinin dışına çıkıyor. Fakat bunlar her seferinde oluşumun kanunlarıdır, oluşum *halindeki* kanunlardır, oluşumun *içindeki* kanunlardır. Böylece, zamandan bağımsız olan — sonsuz (ebedî), değişmez, salt «tabii kanunlar» yoktur. Bu metafizik (fizikötesi) kanun kavrayışı gerek doğa alanında, gerekse sosyal tarih ve gerçeklik alanında, Marx tarafından kesin olarak aşılmıştır. Sadece, *objektif (doğal)* süreçlerin iç kanunları vardır. Ve de kanunlar, kanunu oldukları süreçler gibi çözülür, ölür, — veya başkaları tarafından sarmalanır, yeniden ele alınır ve onun egemenliğine girerler. Onların objektif bir tarihleri vardır ve bir tarihin kanunlarıdırlar.

Lenin Marksist Kavramları derinleştiriyor

Şimdiden açıklığa kavuşmuş olan ekonomik - sosyal oluşum kavramına Lenin ne katmaktadır?

(88) Özellikle bak: LENİN, *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, C. I, S. 116 ves.

Onu sadece açıklamış ve uygulamış mıdır? Tartışmalar sırasında onu yeniden doğrulamış mıdır? daha 1894'de — onun politik ve devrimci anlamını, parti karakterini daha iyi göstermiş midir?

Bu yanlış bir değerlendirme olurdu. Burada, ekonomik alanda, felsefede veya politik alanda olduğu gibi, Lenin sadece marksizmi uygulamakla kalmamıştır. Onu «somutlaştırmış», geliştirmiş, derinleştirmiştir. Onu «*devrimci özünün içinde*» yeniden kavramıştır. Ve bunu sadece onun özündeki deha yönünden değil, fakat Rusyadaki devrimci durumla, kitlelerin ve politik militanların devrimci faaliyetleri ile ilişkili olarak yapmıştır.

Kapital gibi tamamlanmamış bir eserle silahlanmış olan Lenin, (bu eserin üçüncü kitabı Marx'ın somut bir toplumun, sadece burjuvazi ve proletaryanın varlığının varsayılması ile kısıtlanmadığı bir toplumun inceleyeceği zaman son bulmaktadır, bunu yeniden tekrarlayalım), Marx'ın incelemek için «konu» olarak seçtiği toplumdan değişik bir toplumun incelemesine girişmiştir (*). Rus toplumu İngilteredeki «tipik» kapitalist toplumdan değişikti, fakat bu değişiklik sadece bazı yönlerden

(*) Kapital'ın Üç kitabından başka, Kautsky'nin 1904'de yayınladığı Marx'ın «Artı - değer teorileri» Kapitalin dördüncü kitabı sayılır. Marx *Kapitali* hazırlarken Rusca öğrenmiş ve toprak rantı konusunda Rusyaya ait belgeleri incelemişti. Lenin'den başka Roza Lüksemburg da *Kapital*'in bazı kısımlarını geliştirmek istemiş, «Sermaye Birikimi» eserini yazmış ve «arı» bir Kapitalist düzenin var olamıyacağını savunmuştu. Çev.

gelmekteydi ve hele görünüşdeydi. Leninizmin tasası, önce bu görünüşlerin içinden sıyrılarak, bu iki toplumun *özlerinin* değişik olmadığını göstermek oldu. Bunu yapmak için, Rusyanın kökten kendine özgü olduğunu, marksizmin Rusyada faydasız ve etkisiz olacağını iddia edenlerin, halkçıların (narodniklerin) köklü bir eleştirisi gerekiyordu. Gördüğümüz gibi, Plekhanov'un parlak olarak başlattığı bu tartışmayı Lenin sonuca vardırmıştı.

Lenin olağanüstü bir çeşitliliği olan somut bir gerçeklik içinde bulunmaktadır. Şüphesiz kapitalizm (yani, proletarya ve burjuvazi) gelişmektedir; ancak bu, onun zamanında bizim için olduğu kadar açık değildi, çünkü biz altmış yıl sonra inandırıcı sayılara: — Lenin'in topladığı sayılara sahibiz. Marksizmin hasımları için fabrikalar, kapitalist işletmeler, büyük ve eski Rusya için olsa olsa yabancı, göz yumulan unsurlardı. Lenin'in herşeyden önce karşılaştığı şey, sınırsızca geniş bir küçük burjuvazi (zanaatkârlar, küçük üreticiler) idi; ve de toprak işletmeciliğinin, zilliyet ve mülkiyetinin, iştirakcilik artıklarından (antik köylü komunasının temeli üzerine XVIII'inci yüzyılın yarattığı idari düzen olan «mir»den) feodal malikâneye ve zengin kapitalist ağanın işletmesine varıncaya kadar, çok çeşitli şekiller idi.

«Ekonomik - sosyal oluşum» bu şekilde derin anlamına erişmektedir. İnsanların doğa ile ilişkileri — ve insanların kendi aralarındaki ilişkileri vardır. Ekonomik ile sosyal arasındaki karşılıklı - etkiden dopdolu anlamıyla bir *oluşum* çıkmaktadır; bu duragan bir «yapı» değildir, fakat canlı bir or-

ganizma gibi gelişen (üstelik özgül olarak insanî, tarihsel ve sosyal) bir gerçekliktir. Bu oluşum şimdiki hal'ini (modern sanayii) temsil eden yönünün yanında sınırsız bir geçmişi, ve sonunda da bütün tarihi sürüklemektedir; nasıl ki farklaşmış ve karmaşık bir organizma (uzviyet) içinde, gelişmesinin başlarından arta kalan dokular ve hücreler, ve de gelişmenin sonunda beliren dokular ve hücreleri içeriyorsa. Ekonomik - sosyal oluşum böylece bütün dönemlerden kalan bir tortu çökmesi (sedimantasyon); bir dizi, ardarda gelen tabaka göstermektedir: eski çağlar, feodallık ve yarı - feodallık, kapitalizm öncesi yapıları (zanaatkârlık, küçük üretim), orta ve ağır sanayi... Tahlilin ayırdettiği, iyice belirgin, bu yüzden de kesintili olan «sosyal yapılar», (büyük burjuvazi, büyük asılzadeler, proletarya), bir bakıma, her türlü geçiş, arayapı ile sarılmış bulunmaktadır. (Diyalektik yöntembilimindeki şu ilkeyi hatırlıyalım: her oluşumda kesiklik ve sürekkilik vardır, fakat rölatif (izafî) olarak, hiç bir zaman salt olarak değil...)

Yani, *Kapital*'deki (bilimsel ve fakat daha tamamlanmamış) soyutlamada belirtildiği gibi, tarihsel ve sosyal gelişme tek düzenli olarak ilerlemez. Somut oluşumun, Marx'ın gördüğünden daha da karmaşık ve daha çelişkili bir karakteri vardır, ve onu tahlil etmek için diyalektik yöntem kesin ve *salt olarak* zorunludur. Yüzeydeki ve görünürdeki olaylar özü maskeliyor, (örneğin: halkçılar Rus köyünün özgün (orijinal) yaşantısını öze değgin sayıyorlar; ve öte yönden dikkat çekici olan ve hesaba katılması gereken bu gerçeklik kendilerine daha derin olan gerçeklikleri maskeliyor). Yüzey-

sel görünüşler aynı zamanda rastlantılıdırlar. İzlenim betinleme yeterli değildir. Çözülmekte olan süreçler — kanunları ile birlikte — derin süreç ve akıntılara karışmaktadır ve onların kanunları yeni ve derin sürecinkilerine bağımlı hale gelmektedir.

Lenin Rusya'daki Kapitalizmi tahlil ediyor

Lenin, XIX. uncu yüzyılın sonunda, bu şekilde, rus toplumunun bilimsel incelemesine «esnek ve bilenmiş» kavramlarla girişiyor.

Eğer dünya durumunun Lenin tarafından tahlilinin hazırlanışı burada görünmeseydi, bunun artık sadece eskiye değgin ve tarihsel bir önemi olurdu. Gerçekten Rusya o zamanki büyük kapitalist memleketlere, (İngiltere, Fransa, Almanya'ya) göre, tam bir kapitalist gelişme içinde bulunan fakat daha ileri memleketlerin sermayesinin yatırıldığı ve onlara bağımlı olan «az gelişmiş» bir memleket durumundaydı. Fakat daha da derinlemesine, Lenin'in Rusyada incelediği *ekonomik - sosyal oluşum*'un dünya gerçekliliğine benzer ve hatta ona özdeş olduğu ortaya çıktı. Dünyanın tarihsel çapına göre «oluşum» kalıntıları, eski çağların artıkları, bir dizi tabaka ve tortu sürüklemektedir, hepsi de büyük sermayenin egemenliği altındadır.

«*Rusya'daki tarımsal ilişkilerin gelişmesi kapitalist yolu izlemektedir, bu hem büyük toprak sahiplerinin ekonomisinde — hem de tarımsal komünanın içinde böyledir.*»

Bu gelişme, geriye dönüş olanakları bırakmadan, Rusyanın tuttuğu yolu, kapitalizm yolunu

belirlemiştir. Eserin temel tezi budur. Lenin ikinci baskının önsözünde (1907) bunu belirtecektir:

«*Ekonomik belgelere ve istatistiklerin eleştirici incelenişine göre, Rusyadaki ekonomik - sosyal oluşumun ve sınıfsal yapının tahlili, (1905) Devrimi süresince bu sınıfların açık politik faaliyetlerinde doğrulanmış bulundu... Tarihî oluşum sırasında proleteryanın gücünün, üyelerinin halkın içindeki oranın belirttiğinden sonsuzcasına daha büyük olduğu aynı zamanda açıklanmış bulundu... Bu kitap, bu olayların ekonomik temelini göstermektedir.*»

Rusyanın 1898 yılındaki tablosu üzerinde daha fazla durmadan, Lenin'in ilk eserlerinden başlıyarak, getirmiş olduğu yeni fikirleri belirtelim, bunlar bazen ap açıkca, bazen tohum olarak bu eserlerinde bulunmaktadır.

Ancak emperiyalizm teorisinde bütün önemini kazanacak olan, büyük bir görüş ortaya çıkmaktadır. (Kapitalist ekonomik-sosyal oluşumda) büyük kapitalizm ile halen beraberce süregelen ve tarihte ardarda gelen, ekonomik-sosyal oluşumlar kapitalizmin dışında kalmamaktadırlar. Sadece sosyal organizmanın (uzviyetin) geçmişi söz konusu değildir; bu geçmiş doğrudan doğruya bütünde birleşmiş bulunmaktadır. Toprak zilliyet ve mülkiyetinin peşisıra aldığı şekiller, zanaatkârlık, küçük ticaret ve küçük üretim, yavaş yavaş kendilerini büyük sermayeye *bağımlılaşmış* olarak görmektedirler. Kapitalizmin gelişmesi tek bir tarzda olmamaktadır; o çok şekillidir, çok yönlüdür. Kapitalizm bazen («klasik» İngiltere örneğinde olduğu gibi) kendinden önce geleni silip süpürmüştür;

ister istemez kapitalist üretime, pazara katılmış bulunan bir halkın acılarının arasında, harap olmuş bir ortama hakim olarak yerleşmiştir; bazen (ve bu gitgide böyle olmaktadır) kapitalizm sinsice girer, yıkmaktan çok aşındırır; var olanı kendine bağımlılaştırır. Lenin böylece, nasıl ortak mülkiyet artıklarının, «mir»in işleyişinin ve toprakların yeniden bölünüşünün, üretim araçlarına ve gereçlerine, sapanlara, atlara vb.ne sahip olduklarından dolayı, şimdiden kapitalist olan köylülerin, *kulakların* yararına işlediğini, onların en iyi topraklara el koyduklarını göstermektedir. Çelişkili bir süreç içinde, bir yönden küçük üretimi, zanaatkârlığı, küçük ticareti yıkan kapitalizm; diğer yönden onları ayakta tutabilmekte veya hatta kısmen yeniden kurabilmektedir, fakat bu kez kendisine *bağımlı* olaraktan: (dağıtım acentaları, «büyük seri» gerektirmeyen ürünlerin üretimi vb. hallerinde olduğu gibi). Böylece, kapitalizmden önceki yapılar veya oluşumlar bazen onun karşısında yok olabiliyorlar; bazen de süregelebiliyorlar, fakat bu ancak *görünüşde* bir bağımsızlık olabilmektedir. Öze değgin gerçeklik bir kanunla açığa çıkarılmaktadır: kapitalizmden önceki yapı ve oluşumların kapitalizme *bağımlılaşmaları* derecesinde süregelmeleri kanunu (89).

---

(89) (Özellikle toprak sorunu ve toprak zilliyet ve mülkiyet şekilleri hakkında. Bak: *Leninski Sbornik*, C. XVI, S. 474 - 479 ve S. 531 - 533; C. XVII, S. 573 - 645 vb.)

Lenin'in ekonomik eserinin başından beri, öncekine sıkı ilişkileri olan önemli başka bir fikir belirmektedir. İngiliz tarihinden hareket ederek Marx, kapitalizmin er veya geç olarak nüfusun tümünü ve de üretimin tümünü içereceğini düşünüyordu. *Kapital*'in son kısmı «gelirin» (artı-değerin) büyük arazi sahipleri dahil, çeşitli sınıfların arasında, dağılımını tahlil etmekteydi, fakat Marx (büyük) toprak sahibini zamanı geçmiş olan sosyal bir tip olarak görmekteydi, (bunda haksız da değildi). Aynı şekilde Marx, kısa bir şekilde ortakcı köylünün durumunu tahlil ediyor, çiftçi ve küçük toprak sahibinin durumunun üzerinde daha uzun olarak duruyordu; fakat onların sosyal varlıklarını şimdiden tehlikeye düşmüş olarak görmekteydi. Engels bu kesimde İhtilâl sorununu somut olarak ortaya atmaktaydı ve proletaryanın eyleme geçmek için — ve de emekçi köylülüğün tümüne yardım etmek için — son bağımsız küçük toprak sahibinin yok olmasını beklememesini öğütlüyordu. Lenin daha uzağa gitmektedir. Lenin, *Kapitalizmin (eski rejimlerin ç.) kalıntılarını arıtmayı beceremiyeceğini,* nüfusun tümünü veya hatta çoğunluğunu kapitalist üretime katamıyacağını, meydana çıkarmıştır. Kapitalizm onları *bağımlı* hale getirmekle ve bu şekilde, az çok dolaylı olarak sömürmekle yetinecektir. Bu, neden böyledir? Nedeni şudur ki, burjuva toplumunda üretici güçlerin gelişmesine karşı gelen engeller, tamamen Marx'ın hesapladığı şekilde işlememektedir. Marx'a göre,

«*Maddî üretim güçleri, gelişmelerinin belirli*

bir derecesinde var olan üretim ilişkilerile çelişkiye düşerler... Bu ilişkiler üretici güçlerin gelişme şekilleri olmaktan (çıkıp) engeller haline gelirler..»

Ve bu, derinlemesine, *bilimsel olarak* doğru kalmaktadır. Fakat Marx sadece burjuvazinin kurmuş olduğu sosyal ilişkileri (ve onların hukukî ifadeleri olan mülkiyet ilişkilerini) gözönüne getiriyordu. Marx *(ekonomik)* üretici güçlerin gelişmelerinin, *sosyal oluşumunun* (veya ifadesinin) hangi diyalektik hareket ile, gelişmenin engeli ve sınırlanması haline dönüştüğünü inceliyordu; ancak (bunu yaparken ç.) özellikle kapitalizmin *iç* sınırlarını incelemekteydi. Oysa, Lenin *dış* sınırların da bulunduğunu ortaya çıkardı; bu sınırların sadece kapitalizmin ve burjuvazinin geçmiş ve şimdiden uzak olan tarihlerinde, onların feodal yapıların içine dühul etmelerinde ve onun bağrındaki mücadelelerinde incelenemiyeceğini ve meydana çıkartılamıyacağını, ve fakat bu sınırlara bugün de kapitalizmin *etrafında* rastlanabileceğini ortaya çıkardı. Bu *dış* sınırlanmalar *iç* sınırlanmalara eklenmektedir. Böylece diyalektik süreç, sadece bir iç süreç olmadansa *dış - iç* bir süreçtir. Kapitalizmden önceki sosyal yapılar (strüktürler) ona karşı direnç göstermektedirler: fakat bunu yapı olaraktan zayıf olarak yapabilmektedirler, çünkü kapitalizm içlerine sızmakla, onları yoketmediği vakıt kendisine bağımlı hale sokmakla kendilerini kısmaktadır; — (fakat), dolaysız veya dolaylı olarak sömürülen ve iflas ettirilen kitlelerin ayaklandıkları ölçüde, bu direniş daha güçlü olmaktadır. İşin özü şudur ki, kapitalizmde eskiden bulunan, ve kendisine önceki oluşumları (ekono-

mi dışı şiddete baş vurması gerekmeden bile, yani sırf ekonomik araçlarla) kırıp geçirmesini sağlayan, ve böylece bu şekilde «özgürleştirilen» kitleleri sonradan özümleme olanaklarını veren, bu arada da korkunç sonuçlar yaratan bu atılım kapitalizmde artık yoktur, olamaz da.

XIX. uncu yüzyılın sonunda ve XX.ci yüzyılın başında, Rusya gibi bir memlekette neler olmaktadır? Kapitalizm gelişmektedir; sanayileşme ilerlemektedir; proletarya sayı ve yoğunluk olarak çoğalmaktadır. Fakat, rus burjuvazisi kendi bağrındaki güçleri ile bu sanayileşmeyi sürdüremektedir; kendi karşısında fazla güçlükler, ekonomik ve sosyal engeller bulmaktadır. Bunun üzerine aristokrasinin (soylu sınıfın) ve Çarlık hükümetinin suç ortaklığı ile yabancı sermayeye başvurmak yolunu tutmaktadır. Ancak bu sefer de, kendi kâr'ının (yani rus proletaryasından koparılan artı-değerin) bir kısmı yabancı ülkelere gitmektedir; bu ölçüde de, birikim (sınayileşme) süreci frenlenmiş, engellenmiş bulunmaktadır. Tâ ki, başka yabancı sermayeler imdada çağırılsın. Bu bir kısır döngü teşkil etmektedir. Fakat, (kendi burjuvazisi tarafından, çarlık soylu sınıfı tarafından ve yabancı parababaları tarafından) çifte veya üçlü olarak sömrülen rus proletaryası bu çenberi (kısır döngüyü) kıracaktır. Ve ancak o zaman memleketin gelişmesi serbescesine sürdürülebilecektir.

Marksist teori Rusyadaki devrimci durumla bağlantılı olarak gelişmektedir. Kapitalizmin gelişmesine karşı salt, metafizik (veya surî mantık) anlamlarında «*sınır yoktur*»; diyalektikci olan Le-

nin'in mantıktaki bu «sınır» kavramını ne dereceye kadar eleştirdiğini ve onun yerine esnek bir kavram getirdiğini biliyoruz. Kapitalizmin önünde ne *engel* — ne de salt bir iç sınır, yani çöküş vardır. Başka marksist eğilimlere (Roza Lüksemburg ve diğerlerine) karşı, bütün leninist tartışmasının anlamı burada bulunmaktadır. Oysa, dış ve iç sınırlar vardır, yani kapitalizmin karşısında git gide artan güçlükler, çözümlenmesi git gide güçleşen sorunlar bulunmaktadır. Ve bu güçlükler aynı zamanda ekonomik ve sosyaldırlar; bu demektir ki, kapitalizm kendisini yenecek direnişler — sosyal güçler — ortaya çıkartmaktadır.

Böyle olunca, Marx'ın kapitalizmin *iç* sınırlarının sonucu sezinlediği «*sosyal ihtilâl dönemi*», *geri kalmış* bir memlekette ortaya çıkabilmektedir. Proletarya devrimini ilk olarak, üstün ekonomik gelişme tarafından «şartlandırılmış» bulunan en gelişmiş memleketin proletaryasının başarması zorunlu değildir. Rusya gibi geri kalmış bir memlekette, sadece ihtilâlin oluşturduğu bir iktidar, üretici güçlerin gelişmesini sürdürebilir, yani sosyal ilişkileri (kapitalist öncesi döneme ait olanlar dahil, bütün sosyal ilişkileri), modern üretici güçlerle uyarlık içine sokabilir. Oysa bu engeller, bu artan çelişkiler, ne bir yıkılış ile, hatta ne de gelişmenin anı bir duruşu ile ortaya çıkar, fakat devrimci bir durum şeklinde belirir. Bu raslantıda halkın, *bütün* sınıf ve zümrelerinin arasındaki ilişkiler etkide bulunur... (*).

(*) Bak: Sahife C. I, S. 65 daki çevirenin dip notu.

Sosyal İlişkilerin Diyalektiği

Daha önce, Lenin'deki «ekonomik - sosyal» değiminin çok güçlü bir anlamda kavranması gerektiğini, bunun nedeninin Lenin'in bu değimi bu şekilde kavrayışında bulunduğunu, diyor ve tekrarlıyorduk. *Sosyal* ilişkilerin *ekonomik* şartlanışı basit, dolaysız, doğrudan doğruya değildir; derinlemesine *diyalektiktir*. Ekonomizm ve sosyologculuk derin ve fakat çelişkili bir bütünü parçalamaktadırlar. Ekonomiğin ve sosyalin zorunlu uzlaşması veya karşılıklı «şartlanışı» kanunu bir oluşum kanunu, diyalektik bir kanundur. Bu, sosyal gelişmenin en genel kanunudur, ancak bunların bütünlüğü (ünitesi), süreli bir çelişki eğilimi içermektedir. Bu çelişki, Marx'ın gördüğünden daha derin ve daha karmaşık mıdır? Bir bakıma evet; kaldı ki Marx yazılarında birçok yerde, çelişkilerin genişliğini (vüsatını) ve çok yönlülüğünü bildiği görülmektedir (90).

Böylece, Leninist ekonomik - sosyal oluşum teorisinde, *sosyal* üzerinde durulmaktadır. Sosyal unsur yani (insanlar arasındaki ilişkiler), ondan ayırt edilemiyen *politik unsur* dahil olmak üzere; ekonomik unsur üzerine derinlemesine karşı-tepkide bulunmaktadır (91). Ekonomik geliş-

(90) MARX : *Ekonomi - Politiğin Eleştirisine Giriş: «Kavramlar diyalektiği. Üretim güçleri (üretim araçları) ve üretim ilişkileri, diyalektiğinin sınırlarını belirlemek gerekmektedir...».*

(91) Leninist düşünceyi anlamak için üstyapıların temel üzerine karşı tepkide bulunduğunu söylemek yeterli değildir. Bu formül eksiktir. *Sınıf* ilişkileri, üretim ilişkilerinin, sosyal ilişkilerin, yani temelin içindedirler. Sosyal ilişkilerin hukukî ifade-

meğe karşı gelen engellerden, yani ekonomik unsur ile sosyal unsur arasındaki karşılıklı etkilerden ve çelişkilerden, bu çelişkileri çözümliyebilecek *sosyal güçler* de doğmaktadır.

Lenin sosyal ilişkilere en büyük önemi verdiğinden; önce bu sosyal ilişkileri ayrı olarak ele alan, yalıtan, şeklini değiştiren ve «öznelleştiren» sosyologlara karşı tartışmaya girişmiştir (92). Ondan sonra da, *ekonomist'*lere veya daha doğrusu *ekonomizm* (eğilimine) karşı hücuma geçecektir (93). Çar Rusyasının *ekonomik* gerçekliğini, kendisinden önce de, sonra da, hiç bir kimsenin yapmadığı bir şekilde incelediği halde bunu yapmıştır.

Sübjektivist (öznelci) sosyolog için diyalektik yöntem yabancı bir konudur. O gerçekten, *sosyal* bir oluşumu tahlil etmesini bilmemekte; toplumun gelişmesinin bir anında, ona canlı organik bir bütün olarak bakmasını beceremektedir. Toprak zilliyetliğinin çiftci tarafından «sarsıldığını» izlemek, onu kendi idealine aykırıdır diye mahkûm etmesi için yeterli gelmiştir; o (*) bu olayı tek başına ele almış ve «*onu başka bir üretim araçları sisteminin unsuru olarak tanımlamaya bakmamıştır*».

(92) LENİN: *Halk Dostları Nedirler?* Özellikle bak: *Seçme Eserler*, C. I, S. 140 ves.

(93) LENİN: *Ne Yapmalı?* Özellikle bak: *Seçme Eserler*, C. I, S. 186 - 187.

(*) Öznelci sosyolog.

leri ve üstyapılar bir temeli pekiştirirler; ancak üretici güçlerin gelişmelerine karşı gelen *bizatihi* üstyapılar değildir de, bu üstyapılar tarafından desteklenen ve onlardan ilham alan bazı *sosyal güçlerdir.*

Bir olayı not etmiştir, kitlelerin iflası olayını, ancak bunu başka bir olayı: bir azınlığın zenginleşmesini bir tarafa bırakarak yapmıştır. «*Değişik sosyal oluşumlardan kimi unsurları*» zırvalarcasına koparak teorisini uydurmuştur; ve bu şekilde inşa edilen hayalcılık — halkçı (narodnik) hayalcılığı — gerçek hayatla çatışmaktadır, çünkü «*buradan ve şuradan aktarma unsurlardan kurulu sosyal bir rejimde değil de; köylü ile kulak, zanaatkâr ile toptancı tüccar, işçi ile fabrika (sahibi) arasındaki ilişkileri belirleyen bir rejim içinde*» yaşamak gerekmektedir. Hayalcılar anlamamışlardır ki, «*ekonomik niteliği dolayısıyla bütün Rusya emekçi halkını sömüren burjuvazinin sömürüsü altında bulunan*» proletarya aynı zamanda yeni bir sosyal güçdür. Kapitalizm, en önemli sanayi kollarını makineleşmiş büyük endüstri aşamasına eriştirerek, yeni bir rejimin (ekonomik) şartlarını yaratmıştır; ve şimdiden kapitalizm tarafından «sosyallaştırılmış» bulunan üretim güçlerini, üretim vasıtalarını özel mülkiyetinin elinden almağa muktedir sosyal gücü doğurmuştur. (94).

Sınıf Mücadelesi

Ekonomizme gelince, bu «son derecede orijinal bir hadise olmuştur» (95). Çarlık sansürü sade halkçıları devrimci olarak saydığından ve burjuvaziyi sevmediğinden, 1890 ile 1895 arasında büyük sayıda marksist makalenin; özellikle ekonomik incelemelerin geçmesine göz yummuştur. «Legal

(94) LENİN: *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 140 - 141.

(95) LENİN: a.g.e. C. I, S. 184.

marksizm» buradan çıkmıştır. Legal (kanunî) marksistler sonradan revizyonizme, (Struve gibi) liberalizme geçmişlerdir; bu herşeyden önce marksizme ve devrimci sosyal-demokrasiye karşı yönelmiş bir «eleştiri özgürlüğü» bayrağı altında yapılmaktaydı. Oysa, bu «legal eleştiri» «yeraltı» marksistlerin kendilerine bile erişmiş ve onlar da kendilerini «ekonomizme» kaptırmışlardır. Ard arda bulaşmalar neticesinde, — ekonomi bilimi adına — «*sosyal zıddiyetlerin törpülenişi teorisi*» vaazları yapılmaya başlanılmış, ve «*sosyal devrim ile sınıf mücadelesi* «*trade-ünionizm*»*e* (sendikacılığa), küçük reformlar uğruna «gerçekçi» mücadeleye indirgenmiştir (96). Böylece, Lenin'e göre, sosyal unsurdan ayırt edilen ekonomizm liberal veya reformcu yavanlığa, bulanık bir ilericiliğe, ekonomik oldu bittinin gözlemciliğine varmaktadır. Sonunda «*seçmecilik ve ilke yokluğu*» (97) anlamını taşımakta ve ekonomik gerçekliğin kendisini, oluşumunu, kanunlarını maskelemektedir.

Lenin «*sosyalist ve demokratik faaliyetin ekonomik ve politik sorunlarının bir bütün olarak, PROLETARYANIN TEK BİR SINIF MÜCADELESİ OLARAK birleşmesinin demokratik haraketi ve politik mücadeleyi zayıflatmaktan uzak olup onu güçlendirdiğini*» kavrayamadıklarından dolayı hasımlarına siteminde bulunmaktadır. (Lenin, *Seçme Eserler,* C. I, S. 162. *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri*, 1898'de yayınlanmıştır.)

Ekonomik unsur, sosyal unsur, politik unsur

(96) LENİN: a.g.e. C. I, S. 186.
(97) LENİN : a.g.a.e C. I, S. 191.

bir bütün teşkil etmektedir. Oysa, «*Sosyal - demokrasi tarafından yönetilen proletaryanın sınıf mücadelesinde rus demokrasisinin öncü mücahidi olduğunu ispat ettiğimiz zaman, son derecede yaygın ve çok garip bir kanı ile karşılaşıyoruz, buna göre sosyal-demokrasi politik sorunları ve politik mücadeleyi arka plana itelemektedir.*» (Lenin, a.g.e C. I, S. 161.)

Gerçekten de rus sosyal-demokrasisi çok gençtir. Öyle bir «ilk gelişme çağından» çıkmaktadır ki (zaten tam olarak oturtulmamış olup, soyut kalan) teorik sorunlar ağır basan bir yer tutmaktadırlar.

Rus sosyal - demokrasisi «*pratik faaliyetini ancak geliştirmeğe başlamıştır.*» (Lenin, a.g.e. C. I, S. 162) ve *örgütlenme* sorunları ivedilik kazanmaktadırlar:

«*Proletarya ordusu gevşeklik göstermeden güçlü bir sosyal - demokrat örgütünün yönetimi altında mücadele edeceği vakıt... (ve) ancak o zaman, mutlakiyet yönetimine karşı indirilecek kesin darbe göz önüne getirilebilecektir.*» (Lenin, a.g.e. C. I, S. 170.)

Özetliyelim. Ekonomik gerçekliğin incelenmesi Lenin'i ekonomizme karşı savaşmağa ve toplumsal ile politik unsuru, devrimci, somut politik mücadeleyi, ilk plana almağa götürüyor. Bu durum kendisinin bulduğu ekonomik *kanunları* gölgede bırakmamalıdır; çünkü politik mücadeleyi haklı gösteren, açıklayan, şartlayan şey özellikle bu kanunlardır. Önceden, Lenin'in ortaya çıkardığı bu kanunların birincisi ile karşılaştık ve onu ifade et-

tik: Bu, önceki zilliyetlik, mülkiyet, insanın insan tarafından sömürülme şekillerinin (ilkel, feodal ve yarı-feodal, zanaatcı, tecimsel şekillerin) kapitalizme, kapitalist mülkiyet ve sömürüsüne *bağımlılı* hale girmesi kanunudur.

Kapitalizm ve Toprak Mülkiyeti

Başka kanunları da vardır. Bir örnek verelim: Marx İngiltere'de toprak rantını incelerken, bunun bir tekelden geldiğini göstermiştir: bu, feodal asıllı «landlord» (toprak lordları) sınıfının arazi mülkiyeti üzerindeki tekelidir. Lenin, bir dizi araştırma ile, kapitalistlerin tarımda iki şekilde sermaye yatırdıklarını göstermiştir: biri sahibi bulunmadıkları bir toprağın *işletmeciliği* şeklidir, (bu durumda, kapitalist çiftçinin kiraladığı toprak herhangi bir mal sahibine, feodal'e, burjuva'ya, küçük köylü'ye, köy ortak mülkiyetine, Devlet'e vb. ne ait olabilir,) — diğeri toprak mülkiyeti şeklidir, çünkü burjuvazi toprak da satın almaktadır. Oysa burjuvazinin (feodal veya köylü) eski toprak sahiplerinin mülkünü eline geçirmesi şekliyle beliren bu toprak alım satımı *öze değgin* ve yeni bir olay değildir. Kapitalist üretimin tarımsal sektöre yayılışını belirleyen kendine özgü olay, *işletmeciliğin* gitgide *mülkiyetten* ayrılması olayıdır. Artık toprağın ve tarımsal emeğin kapitalist sömürüsünün, feodal sömürüsünün aksine, mülkiyet hakkına ihtiyacı yoktur. O, bütün diğer mülkiyet ve zilliyet şekillerini kendi buyruğu altına, (yani sermayenin buyruğu altına) alıyor. Bu nedenledir ki, kapitalist işletmecilik, toprağın millîleştirilmesi veya sosyalleşmesi ile uzlaşabilir (bu,

İhtilâlci - Sosyalist'lerin önerdiği yoldur), ve hatta burjuvazi bir toprak reformunda bile teşvik edici bir etki bulabilir. Bunun sonucu olarak, kapitalizm yolunda, feodal mülkiyet tekelinin yanında ikinci bir tekel, kapitalist işletmeciliğinin tekeli kurulmaktadır. Bu iki tekelin arasında karmaşık ilişkiler kurulmaktadır; ancak kapitalist işletmeciliği tekelinin gelişmesinin kendine özgü, derin, (kapitalist öncesi bir sektör olan tarıma, kapitalizmin sızması sürecine içerilmiş bulunan), bir gereksinmesi vardır. Burada hakiki bir kanun bulunmaktadır, yani bir dizi sonuç kapsayan zorunlu bir süreç vardır: tarımın özel durumu, bu alandaki çelişkiler vb. gibi. Hakikaten bir kanun, yeni bir kanun söz konusudur, daha geniş olan kapitalist gelişme ve yoğunlaşma kanununa bağımlı bir kanundur bu. Oysa bu *zorunlu* yoğunlaşmanın önceki sosyal oluşumu, feodal (veya feodal kökenli) mülkiyeti yok etmesi zorunluluğu yoktur. Bazen onu yıkıyor ve eritiyor — bazen de onu kendine bağlantılı hale sokarak sürdürüyor. Böylece bazen tarımda burjuvazi ile feodaller (derebeyleri) arasında sınıf çatışması ve mücadelesi vardır. Bazen de, (ve hatta git gide yaygın olarak) bu iki tekel arasında uzlaşma, andlaşma eğilimi beliriyor. Politik olaylar öze değgin ekonomik gerçekliği örtmekte, içermekte ve ortaya çıkartmaktadır.

Bu, Lenin'in tarımsal sektörde yaptığı buluşların en önemlilerinden biridir; politik yönden (bu kanun bazen burjuvazi veya burjuvazinin bir zümresi ile itifakı — bazen de feodallerle burjuvaziye karşı iki cepheli mücadeleyi) içermektedir.

B) GELİŞMENİN EŞİTSİZLİĞİ KANUNU

Eşit olmayan Gelişme Fikri

Bundan önceki bölümde sözü edilen kanunlar bir bakıma ikincil kanunlardır. Buna karşı, *gelişmenin eşitsizliği kanununun* gerek kendinden, gerekse sonuçları yönünden büyük bir önemi vardır. Bu kanunda Lenin'in ekonomik alandaki en önemli buluşunu görmek gerekir: bu ekonomik - sosyal oluşumun büyük kanunudur.

Eşit - olmayan bir gelişme fikri Marx'da nüve olarak bulunmaktadır, özellikle önceden gördüğümüz *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Giriş* kitabının bir yerinde bu fikir bulunmaktadır:

«... *6 — Maddî üretimin gelişmesi ile örneğin artistik üretim arasındaki eşit olmayan ilişki. Genel olarak gelişme kavramı alışılmış olan soyutlama ile kavranmamalıdır.*» (Bak: *Sam'dan Seçmeler,* Gallimard yayınları, S. 129 - 130) (*).

Görüldüğü gibi bu basit bir işaretdir. Hatta Marx'ın, gelişme eşitsizliği kavramını sade üstyapılara, sanat'a, hukuka ayırdığı sanılabilir; oysa, şöyle ilave etmektedir:

«*Güç olan taraf... üretim ilişkilerinin, hukukî ilişkilerde olduğu gibi, nasıl eşit olmayan bir gelişmeleri bulunduğunu bilmektir.*»

Bu soru güçlüğü derecesinde karanlık olarak ifade edilmiştir. Kapitalizm, *Kapital* eserinin so-

(*) Aslında: Karl Marx: *Seçilmiş Parçalar,* Gallimard, 1934, olmalı Çev.

yut şemasına göre, kapitalist memleketlerin iç farklılıkları dışında, bir bütün olarak ele alınmaktadır, kaldı ki Marx bu farklılıkları sürelice hesaba katmaktadır; (yine de tekrarlıyalım bu soyutlama bilimsel ve zorunlu bulunmaktadır). Önemi olan genel çizgilerdir.

Gelişme eşitsizliği teorisi ve kanunu Lenin'in eserinde yavaş yavaş belirmektedir, fakat bu teori ve bu kanun eserinin *başından beri belirmektedir*. Yeniden *Halk Dostları Nedirler?* eserini ele alalım. Bu eserde Lenin, Marx'ın ekonomik ve sosyal olaylardaki tekrarlanışı ve düzenliliği keşfettiğini; toplumun kişilerin mekanik olarak bir araya gelişi şekline indirgenmesi kavramına son verdiğini, aynı şekilde de toplumun, her kavmin töreleri ve alışkanlıklarına bağlı imiş gibi gösterilmesine son verdiğini göstermiş — ve Marx'ın «*bir kapitalist memleketi diğerinden ayırt edenin ne olduğunu*» ortaya çıkarttığını, «*hepsine ortak olan yönlerin ne olduğunu*» tahlil etmiş bulunduğunu belirtmiştir (98).

Marksist yöntem, birliği kavrarken farklılıkları — ve de farklılıkları ele alırken birliği, bir tarafa bırakmamaktadır. Marx'ın tahlil ettiği ekonomik - sosyal oluşum böylece gerçekten «kapitalizm» veya «burjuva toplumu»dur. Ancak, sermayenin gelişme kanunları, kendilerine özgü olarak ortaya çıkartıldıktan sonra; sırf kapitalistlerle proleterlere indirgenemiyen; birbirine dolanmış kalıntıları ve geçişleri kapsayan bir topluma yeniden dönmek gerekmektedir!

---

(98) LENİN : *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 92.

Böylece, Lenin tarafından yeniden ele alınıp derinleştirilen *ekonomik - sosyal oluşum* kavramı *gelişmenin eşitsizliği* kavramını sarmalamaktadır; Ve aynı şekilde kapitalist yapının (strüktürün) içinde bulunan önceki oluşum ve yapıların *kalıntılarını* da sarmalamaktadır.

Oysa Lenin — bilimsel ve politik bir ağır başlılık — nedeniyle aşırı bir yavaşlıkla olayların çapını (vüsatını) ve kendilerinde taşıdıkları kanunun önemini sezinlemektedir.

Çünkü, bu kanunun sonuçları son derecede önemlidir. Şüphesiz Marx ve Engels (tüm olarak kapitalizmin) *eşit* gelişmesi şemanın soyut karakterini bilmekle birlikte onu öze değgin saymaktaydılar. Farklar onlara daha az önemli gibi geliyordu. Bunun sonucu olarak da devrim bütün *gelişmiş* memleketlerde, (aynı bir genel veya son (nihaî) kriz sırasında, aynı zamanda veya ona yakın olarak) oluşabilirdi ve oluşmalıydı; ve de sosyalizmin kuruluşu (oluşması) bütün bu gelişmiş memleketlerde, en kalabalık, en faal, en bilgili olan proletaryanın eylemi ile meydana getirilecekti. (*). Oysa gelişmenin eşitsizliği teorisi ve kanunu çok daha engebeli bir tarihî oluşum sezdirmektedir. Büyük kapitalist memleketler iyice düzenlenmiş bir yürüyüşle, aynı safta ve seviyede, aynı adımlarla ilerlememektedirler. Aksine, tarihin, (ekono-

(*) Marx ve Engels'in söz konusu ettikleri devrimci oluşum şekli enperiyalizm öncesi kapitalizmi ilgilendiriyordu. Örneğin 1848 devrimci atılımları bu şekilde oluşmuştu. Kaldı ki, en zayıf halka teorisini oluşturan, Lenin de devrimin Almanyaya ve diğer memleketlere yayılacağı kanısında idi. Çev.

mik - sosyal oluşumun) aynı anında, kapitalizmin doğduğu memleketler olduğu gibi, onun büyük bir gelişmeye eriştiği memleketler de bulunmaktadır. Ve bu memleketler aynı (dünyanın) içindedirler, yani çok somut olarak, aynı emtia ve sermaye dünya pazarında bulunmaktadırlar. Ve eğer, tarih ve dünya çapındaki çok değişik gelişme yüzeyleri beraberce süregelmekteyse, aynı farklılıklar (az veya çok belirgin olarak) herbir kapitalist memlekette, ve bazen üretimin her kolunda da rastlanmaktadır.

Bunun sonucu olarak, Lenin, «gelişmiş» kapitalist memleketler arasında — gelişmiş memleketlerle daha az gelişmiş veya gelişmemiş memleketler arasında — üretimin kolları ve sektörleri arasında, son derecede girift ilişkiler tesbit etmektedir.

Bir anlama Lenin'in tüm eseri bu eşitsizlikleri tahlil etmektedir; örneğin toprak sorunu hakkındaki araştırmaları aynı zamanda kapitalizmin tarıma sızışını, ve tarımın sanayiye göre gerikalmışlığını, tarıma özgü gelişme eşitsizliklerini meydana çıkartmaktadır. Marx'ın yetişmediği yeni olaylar dolayısıyla gelişme eşitsizliği kavramı gitgide artan, bir derinliğe erişmektedir. Bu kavram öze değgin, temele değgin, evrensel hale gelmektedir. Memleketlere, bölgelere, sanayi kollarına, sınıflara yayılmaktadır. Bir kanun haline gelmektedir: kapitalizmin (karşılaştığı) zorlukların, krizinin kanunu haline gelmektedir. Gerçekten kim «eşit olmayan» derse, sademeli, darbeli, çırpınmalı, zikzaklı demektedir. Böyle olunca bü-

tün dünyada sosyalizmin aynı zamanda veya ona yakın olarak kuruluşu fikri muhafaza edilebilir mi? Bütün «gelişmiş» memleketleri aynı zamanda etkiliyen *politik* bir kriz fikri muhafaza edilebilir mi? Dünyayı saran, aynı zamanda oluşan — ve zorunlu olarak en ileri, en gelişmiş memleketten başlayan — ve bu gelişme tarafından şartlandırılmış bir proletarya devrimi fikri muhafaza edilebilir mi? (hareketin) bu şekilde çırpıntılı ve eşit olmayan, tümdeki bu veya şu sektörde oluşan kendine özgü bir rastlantı tarafından şartlanmıyacağı söylenebilir mi?

Eşit Olmayan Gelişme

Gelişmenin eşitsizliği kavramı genelleşince, *kanun* haline girince, marksizmin devrimci ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektiriyor. Bu bir revizyon değil, bir derinleştirilmedir.

Lenin'in (tâ yüzyılımızın başında kendisi tarafından sezinlenen) yeni oluşların çapını kavraması için emperiyalizmin gelişmesi ve savaş gerekecektir. Onun araştırmalar yapması, el yordamıyla araması gerekmiştir. Emperiyalizm hakkındaki tartışmalar uzun, güç ve heyecanlı olmuştur. Modern, çağdaş anlamıyla bu değimi, emperiyalizmi yaratan Lenin olmamıştır. Bu değim, olgunun kanununu tanımlamak istediklerinde, liberal veya sosyalist teorisyenlerin (Hobson veya Hilferding'lerin) çalışmalarından fışkırmıştır. Kavram ispanyol - amerikan savaşından (1898), ve ingiliz - boer savaşından (1902) kalmadır. Lenin kitabını ancak 1917 yılında yayınlayacaktır.

Kaldı ki, olaylar ve durumlar o kadar karmaşık, o kadar girifttir ki, *Emperiyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması* kitabının yayınlanması bile tartışmaları, ne de Lenin'in araştırmalarını durdurmamaktadır. Emperiyalizm değimi, modern «gelişmiş» kapitalizmin ve onun (özellikle de en «faal» ve aynı zamanda en asalaklaşmış kısmı olan *finans* kapitalinin daha az gelişmiş memleketlerle, ve de öteki kapitalist memleketle olan ilişkilerini tanımlamaktadır. Emperiyalizmle birlikte yeni bir millî ekonomi oluşmaktadır (99). Bu böyle iken, 1919 yılında Rusyada emperiyalizm, finans kapitali yok olmuşlardır. Ve hatta galip memleketlerde ve fakat tam bir kriz içerisinde «*çağdaş kapitalizmin dev ölçüde bir yıkımı gelişmektedir*» (100)'

Bukharin bu olaylardan hareket ederek kapitalizmin yıkılmakta olduğunu — ve hele *Rusyada* finans kapitali ve emperiyalizmle birlikte yıkıldığını, yok olduğunu iddia etmiştir.

Lenin kendisine, sorunu yanlış oturttuğu cevabını vermektedir. Böyle yapmakla «*kapitalizmin ve emperiyalizmin yokoluşunun genel tablosunu çizemiyeceğini*» hatırlatmaktadır.

Rusyaya gelince orada:

«*bir çok alanda kapitalizmin yeniden doğuşunu, ilk aşamasının geliştiğini izlemekteyiz*», yani kapitalizmin ilkel fakat *öze değgin* olaylarını; emtia üretimini izlemekteyiz. 1919 yılında bu üreti-

(99) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I., S. 806.

(100) LENİN, *Seçme Eserler*, C. II, S. 523, *Program hakkında rapor, 1919*'da yazılmıştır.

min «*en ilkel*», dolayısıyla en kökleşmiş şekilleri Almanyada ve başka yerlerde olduğu gibi Rusya'da da yeniden belirmektedir. Örneğin gezgincilerin, seyyar tüccar ve spekülatörlerin yeniden türediğini görmekteyiz (101).

«*Bu üzücü gerçeklikten, iyice perdahlanmış ve iyice yeknesak bir program yaratarak çıkmak istemek, boşluğa fırlamak demektir... Bukharin'deki somutluk sadece finans kapitalizminin kitabî bir açıklamasıdır.*»

Gerçek şartlara bakınca, (1919 yılında, proletaya ihtilâlinden sonra) en yeni en «modern» kapitalizmin yanıbaşında, iş bankalarının ve finans kapitalinin, tekellerin ve tröstlerin yanıbaşında, hâlâ özellikle pazar için köylü üretimi, küçük üretim, rekabet vb.i önceki oluşumlar veya onların kalıntıları varlıklarını sürdürmektedirler. *Gelişme eşitsizliği emperiyalizmin «modern» kapitalizmin içinde işlemektedir.* Ve proletarya devrimi ilk eylemleriyle, finans kapitalini emperiyalizmi ve onları ifade eden kurumları yıkınca, özellikle, (hiç olmazsa 1919 Rusyasında), kapitalizmin temelleri ile karşı karşıya kalınır. Ve bu hayatın, pratiğin içinde emperiyalizm hakkında derin olan, yeni olan birşeyi ortaya çıkartmaktadır.

Böylece emperiyalizm ve gelişme eşitsizliği hakkındaki açıklamamıza Lenin'in temele değgin, fakat daha sonraki bir metninden başlıyacağız, bu metni daha sonra yine inceliyeceğiz.

Bu metin proletarya devriminin (proletarya

(101) LENİN, *Seçme Eserler*, C. II, S. 524.

diktatörlüğünün) ekonomik görevlerini belirtmekle — ve *Emperializm Kapitalizmin Son Aşaması* kitabında leninist tanımlamaları ve de gelişme eşitsizliği kanununu aydınlatmakla temele değgin bir nitelik taşımaktadır.

Emperiyalizmin Tanımlanması

«Emperyalizm ve finans kapitali eski kapitalizmin üstyapılarıdır. Onun üst kısmını yıkın, o zaman eski kapitalizm ortaya çıkacaktır. Sözüm ona, eski kapitalizm olmadan tümlenmiş bir emperiyalizmin var olduğu görüşü ile yetinmek, kendi isteklerini hakikat olarak almak demektir.

Bu, doğal ve içine kolaylıkla düşülecek bir hatadır. Eğer karşımızda tümlenmiş bir emperiyalizm olaydı ve o kapitalizmi tam olarak yeniden yoğurmuş bulunsaydı görevimiz yüz kerre daha kolay olurdu. Önümüzde, herşeyin tek finans kapitalizmine bağımlı bulunduğu bir sistem bulunurdu. Artık sadece binanın üst tarafını yoketmek ve arta kalanı proletaryaya emanet etmekten başka görevimiz olmazdı. Bu son derece hoş olurdu, fakat gerçeklikte böyle bir durum yoktur. Gerçekten gelişme o şekildedir ki, banbaşka bir tarzda haraket etmemiz gerekir. EMPERİYALİZM KAPİTALİZMİN BİR ÜSTYAPISIDIR. O çöküverince üst kısmın çöküşüne ve temellerin açığa çıkışına şahit oluruz... Eski kapitalizmden yapılı dev ölçülü bir bodrum bulunmaktadır. Savaşı getiren bu emperiyalist üst yapı, ve de savaşdan doğan proletarya diktatörlüğü bulunmaktadır. Bu aşamadan çıkamıyacaksınız. Bu olay proletarya devriminin gelişmesinin öz temposunu tanımlamaktadır, ve uzun

yıllar boyunca bir olay olarak kalacaktır... Geçiş döneminde, bu birbirine benzemez parçalardan yapılı... mozaikimsi gerçeklikten çıkamıyacağız.»

Bu kadar açık olan, devrimci ve politik pratikle bu kadar bağlantılı bulunan bu metin bazı yorumlama güçlükleri doğurmaktadır. Bu, özellikle *üstyapıları* ideolojilere ve kurumlara indirgemeğe uğraşan marksistler için böyledir. Lenin ekonomik - sosyal oluşum teorisinde, her zaman çok sık bir şekilde, ekonomik ile sosyal arasındaki, sosyal ilişkilerle üretici güçler arasındaki (diyalektik) karşılıklı etkileri incelemektedir. Lenin'de hukukî ve politik kurumlar, ideolojiler, fikirler, *üstyapılar,* sosyal ilişkilerin (insanlar arasındaki ilişkilerin, üretim ilişkilerinin) tümünden ayırt edilmez.

Emperiyalizmin ve finans kapitalinin *üstyapı* olarak tanımlanması ne anlama gelmektedir? Bu önce şu anlama gelmektedir ki, finans kapitali öz bakımından genel anlamıyla sermayden başka bir şey değildir. Bu «ulam»ın (kategori)'nin içinde bulunmaktadır. O, (klasik sınaî) kapitalizminden değişik bir dönem tanımlamamaktadır, fakat bu kapitalizmin son dönemini, son aşamasını, çözülüşünü belirtmektedir. Kapitalizm sürebilmek için bütün çarelerini, bütün «üstyapıya değgin» olanaklarını kullanmaktadır, ve özellikle bunu yapmakla çözülmektedir. Bir «üstyapı» olmakla emperiyalizm kapitalist temel üzerinde kurulu bir politikadır. Emperiyalizmde politik ekonomik unsurdan önde gelmektedir; fakat onu içermektedir; bu yüzden emperiyalizm kapitalizmin bir şekli olmakla

beraber (ekonomik unsur) burjuvazinin sınıf faaliyetinin bir şeklidir (sosyal unsur), ve de bir Devlet şeklidir (politik unsur), bütün bunlar ayrılmaz bir tümdür.

Bunu daha iyi anlıyabilmek için bu metni Marx ve Lenin'in başka metinleri ile karşılaştıralım.

Marx, (*«Ekonomik Doktrinler Tarihi»* adı ile yayınlanan) *Kapital*'in 4. üncü kitabının birçok yerinde, o zamandan finans kapitalini, o sırada tanıyabildiği kadarıyla incelemekteydi. Marx için finans kapitali sermayenin en soyut ve en korkunç şekilde faal olan şeklidir. Finans kapitalinde sermaye, söz gelişi, kendi kendine üremeğe veya yeniden üremeğe uğraşmaktadır, örneğin Borsa'da, paraya değgin hava oyunlarında (spekülasyon) veya işlemlerde olduğu gibi. Para, sermaye bu gerçek soyutlamalar, «otomatik fetişler» olmakta veya en doğrusu olmaya uğraşmaktadırlar. Bunlar kendilerine özgü bir özerkik ve bir «öz erek» (espri) sahibi gibi görünerek bu özerklik doğrultusunda bir atılımda bulunmaktadırlar, sanki kendi tabılarından, geçmişlerinden yani sınaî, tecimsel üretimden azat olmak istiyormuşcasına (yani onları kullanan kişiler bunu istiyormuşcasına) bir atılım yapmağa uğraşmaktadırlar. Bunu yapamamaktadırlar. Bu şartlara, geçmişlere dönmeleri, oraya kendilerini «kapatmaları» ve onlara hakim olmaları gerekmektedir. Bu yapılmazsa üst aşamasındaki kapitalizm, üstün olarak soyut ve üstün olarak çözücü ve fetişleşmiş kapitalizm, çökerdi.

İşte Lenin'in kitabında söyledikleri :

«Kapitalizmin gelişmesi öyle bir noktaya erişmiştir ki, emtia üretimi hakim olmağa ve ekonominin temeli olarak sayılmağa devam etmekle beraber fiilen sarsılmış bulunmaktadır. Kârın en önemli kısmı finans oyunları «deha»larının payına düşmektedir» (102).

Sermayenin en yeni ve en gelişmiş şekli, kendi kökeni üzerine ve kendi durumu üzerine karşı tepkide bulunmaktadır. Onu sarsmaktadır, oysa tüm olarak hakim olacağı yeni bir oluşum kurarak, onsuz yaşayamamaktadır. Tümün çözülüşü bundandır. Burada çok derin — Marx'a göre yeni — bir anlamda, kapitalist ekonomik - sosyal oluşumunun içinde, gelişmedeki eşitsizlik kanununu yeniden bulmaktayız.

Şimdi kitabın kendisini inceliyelim. Lenin diyor ki, Marx *«teorik ve tarihsel bir tahlille»* serbest rekabetin, üretimin merkezleşmesini doğurduğunu, bunun da *«gelişmesinin belirli bir derecesinde tekel'e (inhisara) vardığını»* ispat etmiştir (103). Fakat Marx, XX. nci yüzyılın başında eski kapitalizmin — «klasik» kapitalizmin, serbest rekabet kapitalizminin — yerine geçen bu tekeller kapitalizminin, *yeni* kapitalizmin bütün koşullarını önceden sezememişti. Marx, sonradan olacak olanların nüvesi niteliğindeki bazı tekel örnekleri içeren

(102) LENİN: *Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 788.

(103) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 782.

«*serbest rekabet kapitalizminin en zirve noktası*»nı teşkil eden 1860 - 1880 yılları kapitalizmini tanımış ve tahlil etmiştir. Fakat daha sonraları, hele yoğunlaşmayı hızlandıran 1900 - 1903 devrî ekonomik krizinden sonra, tekellerin sayısı artıyor ve niteliksel bir değişme oluyor. Aynı zamanda üretici güçlerin gelişmesi devam etmektedir. (Elektrik, kimya ve benzeri konulardaki yeni bilgilere bağlı olan) çok güçlü yeni teknikler ortaya çıkmaktadır. Üretim Marx'ın haber verdiği şekilde, gitgide sosyallaşıyor, oysa üretim araçlarının mülkiyeti özel olarak kalmaktadır. Bu durumda yeni olan nedir: krizlerin yok olması mı? kapitalizmin «*iç*» örgütlenmesi mi, tutarlı bir süperkapitalizm mi? Hiç de öyle değil. Bunlar, reformistlerin ve oportünistlerin (ve onlara katılıp burjuvazinin en azgın, en tehlikeli «sosyal destekleyicisi» oluveren eski ortodoks - marksist Kautsky'nin) bel bağladıkları «ültraemperiyalizm» derecesinde birer hayalden ibarettir.

Lenin, XX.nci yüzyılın başındaki bu «dönemeç» den beri yeni olan şey, genel olarak kapitalizmin hakimiyetinin yerini alan finans kapitalizminin hakimiyetidir, demektedir (104). Fakat finans kapital nedir? Lenin diyor ki: bu kapitalizmin bütün unsurlarını kavramalıyız, yani sadece banka kapitalini ve onun sanayiciler tarafından kullanılmasını değil (ki bu tanımlama Hilferding'e aittir ve Lenin'e göre eksiktir, S. 808), fakat (onun) *tekel unsurunu*, tekellerin birleşmesini (örneğin büyük bankacıların tekeli ile sınaî şehirlerinde arsa

(104) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 807.

spekülasyonu konusunda toprak rantı tekelinin birleşmesi gibi, (S. 817) ele alınmalıdır. Çünkü bu tekel bir defa oluştu mu, sosyal hayatın bütün alanlarına *nüfuz eder*, girer (105). Kapitalizm sermayenin mülkiyeti ile onun yatırılışını, ödünç veren-sermaye ve üretici sermayeyi, gelir (rant) sahibini ve sanayiciyi ayırmaktadır. Emperiyalizmin, yani finans kapitalinin hakimiyetinde bu ayrılış «*dev nisbetlere erişmektedir*», fakat bu, tarafların birinin yararına ve diğerinin üzerine tam bir hakimiyet kuruluşuna erişmektedir (106). Finans kapitali «*tekelci bazı büyük bankaların tekelci sanayici gruplarla kaynaşması*» neticesinde doğar (107).

Emperiyalizm'in içindeki Çelişkiler

Lenin emperiyalizm hakkında söylediklerini bu şekilde özetlemekte ve bilançoyu vermektedir. Emperiyalizm kapitalizmin *öze değgin* hassalarının gelişmesi ve doğrudan doğruya devamı olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalizm ancak gelişmesinin belirli — çok yüksek — bir aşamasında ve kendisindeki öze değgin bazı niteliklerin çelişkili (çatışkılı - antinomik) nitelikler haline dönüşmeğe başladığı zaman ve de «BÜTÜN SAF BOYUNCA KAPİTALİZMDEN ÜSTÜN BİR EKONOMİK YAPIYA GEÇİŞİN UNSURLARI OLUŞUP MEYDANA ÇIKINCA» emperiyalizm haline dönüşmüştür (108).

(105) LENİN, a.g.e, C. I, S. 818.

(106) LENİN: a.g.e., C. I, S. 819 - 822.

(107) LENİN: a.g.e. C. I, S. 847.

(108) LENİN, *Seçme Eserler*, C. I, S. 846.

Çünkü bu gelişmiş kapitalizmde üretici güçler fazlalaşmıştır; daha fazlası, üretim ilişkilerinde büyük değişimler olmuştur: Lenin'in dediği gibi «*üretimin bir sosyalleşmesi ile karşı karşıya bulunmaktayız*», öyle ki, artık (üretim araçlarının) özel mülkiyeti, kapsamına uygun düşmeyen bir şekil, bir zarfdır (109). Küçük, çoğul ve dağınık işletmeleri ile görülegelen serbest rekabet kapitalizminden hareket ederek sosyalizmi inşa etmek zor hatta olanaksız olurdu. Böylece tekeller kapitalizmi tarihsel bir *geçişi* temsil etmektedir; şekil ile kapsantı arasındaki, sosyal ilişkiler ile üretici güçler arasındaki, sosyal ilişkilerin kendi aralarındaki keskin çelişkileri ile aynı zamanda kapitalizmin sonunu ve sosyalizmin başlangıcını temsil etmektedir. Lenin, bu yüzden, burada dikkat gerekir diye üsteliyor. Bu geçiş karakteri, onu (yücelten) oportünistleri ve (üzüntüsünü duyup geriye dönüş istiyen) liberalleri aldatmaktadır. Birileri de, diğerleri de kendilerini şimdiden sosyalizmin içinde sanmaktadırlar. Fakat gerçekten sözü geçen şekiller ve üstyapılar güçlü etkilerde bulunmaktadır. Bir geçit dönemi olmakla, klasik kapitalizmin çelişkilerine yeni ve daha şiddetli çelişkiler katmakla, tekeller kapitalizmi ve emperiyalizm bu çelişkileri çözmemektedir, bunları ağırlaştırmaktadır (110).

Ekonomik bakımdan bu süreçte öze değgin taraf, tekellerin serbest rekabetin yerini alması olarak tanımlanmaktadır, (kaldı ki bu «görüş tarzı» eksiktir ve bildiğimiz gibi ekonomik-sosyal oluşu-

(109) LENİN: a.g.e, C. I, S. 884.

(110) LENİN: a.g.e., C. I, S. 880 - 881.

mun ancak bir görünşünü kapsamaktadır), bunların birincisi diğerinin tam tersi olmakta ve fakat zorunlu diyalektik bir süreç içinde kaçınılmaz bir şekilde (ondan) doğmaktadır. (Lenin bu diyalektik haraket üzerinde durmamakta ve değimi bile kullanmamaktadır, kitabı: *Vulgarizasyon Denemesi* olarak adlandırılıp — dikkate değer bir şekilde — çok basit bir dille ifade edilmektedir) (*)

Oysa tekeller, içinden doğdukları serbest rekabeti yok etmemektedirler: «*onun üstünde ve yanıbaşında var olup, böylece son derecede şiddetli çelişkiler yaratmaktadırlar*» (111). Lenin, sayılar ve istatistiklerle göstermektedir ki, sanayi kollarının «kartelleşmesi» ve tröstleşmesi iç bir zorunluğun güçlülüğü ve yaygınlığı ile süregelmektedir, — ancak bu değişik sanayi kollarına göre *eşit olmayan* ve üstelik nadiren tam olarak oluşan (bir harekettir). Bu şekilde, tekeller «*kapitalist üretimin tümünde içerilmiş bulunan kesmekeşi*» ve özellikle güçlü bir şekilde donanmış ve kartelleşmiş ağır sanayi ile sanayinin geri kalan kısmı arasındaki eşitsizliği ve nisbetsizliği — kapitalizme özgü olan sanayi ile tarım arasındaki eşitsizliği yok etmemekte, aksine onları vahimleştirmektedir (112). Böyle olunca karteller, tröstler tekeller krizleri nasıl yok edebilirler?

Lenin der ki, bir tanımlama, gelişme halinde olan bir olayın bütün görünüşlerini, ilişkilerini ve

(*) Söz konusu, *Emperiyalizm* kitabı çarlık sansüründen geçebilmek için bu şekilde yazılmıştı. Çev.

(111) LENİN: a.g.e., C. I, S. 847.

(112) LENİN : a.g.e. C. I, S. 790.

karşılıklı etkilerini kavrayamaz ve formülleştiremez. Leninist tanımlama, bu olgunun, emperiyalizmin beş temelli karakteri üzerinde durmaktadır:

1 — Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması. Bunda kesin unsur: tekelleşmedir.

2 — Banka sermayesi ile sınaî sermayesinin kaynaşması; bir finans oligarşisinin kurulması.

3 — Sermayelerin ihraç edilişi, (yani artık sadece emtianın ihracı ile yetinilmemesi).

4 — Uluslararası tekelci birliklerin kuruluşu; bunların dünyayı etki alanlarına bölmeleri.

5 — Büyük kapitalist güçlerin (devletlerin) dünya arazisini aralarında bölüşmelerinin tamamlanışı (113).

Emperiyalizm, bu İhtiyar

Bu tanımlama gerçekten, dikkate değer bazı karakterleri bir yana bırakmaktadır. Lenin aynı zamanda finans kapitalizminin *asalak* yönü üzerinde durmaktadır. Sermayenin ihraç edilişi gerçekte ihraç eden memleketin *zararına* oluşmaktadır. Kapitalistler bu memleketin işçilerinin yarattığı artı-değerin bir kısmını bu memleketdeki yatırımdan alakoymaktadırlar, ki bu yatırımlar veya yeniden yatırımlar klasik kapitalizmin büyüklüğünün, temposunun işaretiydi. Uluslararası (tekelci) kapitalist örgütlerin ulusararası karakterlerine rağmen, her zaman belirli bir memlekette dayanakları, temelleri bulunmaktadır. Bu mem-

(113) LENİN : *Seçme Eserler*, C. I, S. 847.

leket sermayelerinin ihracı nedeniyle gönençli (müreffeh), ileri görünür. Aslında ekonomik yönden duralamak, ihtiyarlamak eğilimindedir. «Yeni», sömürge veya yarısömürge memleketlerinin sınaileşmesi bir yönden eksik olarak oluşmaktadır, bu oluşum diğer yönden ise kapitalist memleketin emekçi halkının tümünün zararına ve (fakat), uzakta iş alanları, ham madde kaynakları, pazarlar, yatırım ve ucuz elemeği alanları arayan bu memleketler burjuvazisinin çıkarları yönünde olmaktadır. Bu şekilde üretilen ve biriktirilen dev ölçüdeki zenginliklerin bazı kırıntılarının kapitalist memleketlerin işçilerine eriştiği doğrudur. Böylece duralamaya ve *ekonomik* ihtiyarlayışa bir sosyal çürüme eklenmektedir. Elde edilen kârlardan yararlanarak burjuva yöneticileri burjuvalaşmış bir işçi tabakası (işçi aristokrasisi) meydana getirebilmekte ve proletaryanın bazı şeflerini satın alabilmektedir. Böylece, kapitalist memleketlerdeki (büyük kitleler için hayalî olarak, bir azınlık için ise gerçekten) halkın tümü emperiyalizmin içine sürüklendirilebilir ve bu sermayeciliğin asalak karakterini bir zaman için kabul edecek veya ona katılacak duruma girer; Lenin özellikle Fransız emperiyalizminin sermaye ödünç vermekle tefeci bir emperiyalizm olduğunu belirtmektedir (114).

Daha genel olarak emperiyalizm para-sermayeyi küçük sayıda memlekette biriktirmektedir.

---

(114) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 824. Açıkdır ki, Lenin'in bu incelemesi bazı noktaları bu gün için yeniden gözden geçirilmelidir.

Bunun sonucu olarak da, üretimle ilişkisi olmayan, yani (derebeyleri gibi) asalak olan, iratla geçinen bir sınıf «veya daha doğrusu tabaka» var olmaktadır; ve de Devletin geçindirdiği dev bürokratik, polis ve askerî örgüdüyle, irat yiyen memleketlerin varlığı meydana gelmektedir.

Rantiye - Devlet (*) asalaklaşmış, çürümekte olan kapitalizmin Devletidir; ve bu durum memleketin genel olarak sosyal ve politik şartlarını etkilemekten beri kalamaz, özel olarak da işçi hareketinin iki temel eğilimini etkilemektedir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 860), yani devrimci eğilimi ve bu memleketlerde özellikle güçlü bulunan oportünist eğilimi etkilemektedir, ki bu eğilim gerektiği zaman Avrupa Birleşik-Devletleri gibi görünürde sosyalist olan şiarlarla da, burjuvazinin emperiyalist politikasını desteklemekte ve onun başlıca *sosyal* desteği olmaktadır (115).

Özellikle en gelişmiş bulunan kapitalizmin (nisbî) durgunluğu, ekonomik ve sosyal yönden çürümesi, *gelişmesinin eşitsizliği* kanununa verilecek anlamı tamamlamaktadır.

«*Değişik memleketlerde işletmelerin, sanayilerin eşit olmayan ve sademeli gelişmesi kapitalist rejimde kaçınılmaz bir şeydir... Gelişmesindeki eşitsizlik, kitlelerin yarı aç durumu, bu üretim tarzının esas ve ilk şartıdır*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 821-822), ve yine:

«*Kapitalizm eskisinden çok daha hızlı olarak*

(*) İratla geçinen devlet. ç.

(115) LENİN : *Seçme Eserler*, C. I, S. 862.

gelişmektedir; genel olarak, bu gelişme sadece daha eşitsizce olmamaktadır; bu eşitsizlik sermaye yönünden en zengin olan memleketlerin (İngiltere'nin) çürümesinde belirmektedir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 881 - 882).

Durmadan değişen bu eşitsizlikler sonucunda, sadece genel güçlükler doğmamaktadır, fakat büyük tekelci örgütler arasındaki, büyük kapitalist memleketler arasındaki güç dengelerinde sert ve anî değişiklikleri yaratılmaktadır.

«*Güç dengesi değişmiş bulununca, kapitalist rejimde çelişkilerin çözümü kuvvette değilse nerede bulunabilir?*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 855).

Şiddet haraketleri ve savaşlar buradan doğmaktadır.

Böyle olunca, *politik yönden* (kaldı ki politik yön sosyal yönden ayırt edilemez), emperiyalizm eskiden devrimci veya «ilerici» olan burjuvazinin karşı-devrime doğru dönüşmesini sağlamaktadır. Burjuvazi — geliştirdiği, içine sızdığı, ve yönettiği Devlet örgüdünün gücünü kullanarak; ve bir aldatmaca düzeyi ile — emperiyalist ufuklar yararına genel bir tutku yaratmağa uğraşmaktadır ve gerçekte de bunu yaratabilmektedir. Hatta «*öteki sınıflardan bir Çin seddi ile ayrılmış bulunmayan*» işçi sınıfına emperiyalizmi kabul ettirmeği başarmaktadır (116).

Lenin Kautsky'ye Karşı

Kautsky'nin sözümona marksist teorisi bu sızmayı yansıtmakta ve ona hizmet etmektedir. Kau-

(116) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 967.

tsky'nin verdiği emperiyalizm tanımlaması şöyledir: «*yüksek derecede gelişmiş sınaî kapitalizminin ürünü... Her sınayici milletin tarımsal bölgeler ilhak etmek ve sağlamak eğilimi...*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 849).

Görünüşde marksist olan bu tanımlama tek yönlü kalmakta, özü gizlemektedir ve marksizmle ortak hiç bir yönü bulunmamaktadır. Kautsky *finans* kapitalini ve sermaye ihracatını bir tarafa bırakmaktadır. Emperiyalizm çıkarlarına göre tarımsal bölgelere göz koyduğu gibi (örneğin Alman emperiyalizminin Lorraine için yaptığı şekilde) sınaî bölgelerine de göz koymaktadır (*). Onun için önemli olan, Lenin'in dediği gibi kendi hegemonyasıdır.

Kautsky böylece politik unsur ile ekonomik unsuru ayrı olarak ele almaktadır. Tekelleri emperiyalist ilhak politikasından ayırarak şu sonuca varmaktadır: «*ekonomideki tekeller; politikada ne tekelci, ne şiddet taraflısı, ne fetihci olan bir tutumla bağdaşabilirler*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 851, de sözü geçer. ç.).

Çelişkileri derinliğine ortaya çıkartmadansa onları atlıyor, törpülüyor. Ve bu tutum kendisini *ültra-emperiyalizm* teorisine vardırıyor. Ona göre karteller ve tekeller kapitalizmin soysuzlaşmasını belirtmekdense, onun örgütlenme şekilleri ha-

(*) Almanya 1871 yılında Fransa'dan Alzas-Loren vilayetlerini almış ve Birinci Dünya Savaşı sonunda (1918) Fransa yeniden bu zengin maden ve sanayi bölgesini ele geçirmiştir. Çev.

line gelmektedirler. Evrensel barışa varmaktadırlar. Lenin tiksinerek: «*ölü bir soyutlama*», «*aptalımsı küçük masal*», «*ürkmüş küçük burjuvanın karşı devrimci girişimi*» demektedir.

Çünkü Lenin için aksine, ihtilâller dönemi başlamaktadır. Tarihsel ve sosyal gelişme yine sıçramalarla oluşacaktır: fakat bunlar *ihtilâlcı sıçrayışlar* olacaktır. Azgın mücadeleler, dünya kapitalist örgütleri arasında o güne kadar görülmemiş çapta rekabet, çırpınışlar, şiddetler, krizler, savaşlar «*emperiyalist cephenin kopmasının*» olanaklarını hazırlıyacaktır, fakat bu kopma (cephenin) *en zayıf olacağı yerde,* zincirin kopan halkasında olacaktır.

Gelişmenin eşitsizliği kanunu (bütün çapı ile ele alındığı vakıt) Marx'ın ve Engels'in sosyalizmin zaferinin kapitalist memleketlerinin tümünde aynı zamanda oluşacak bir proletarya ihtilâlinden başka türlü olması olanaklarının bulunmadığı hakkındaki tutumunu iyice aşmaktadır.

Bu kesin nokta hakkında, Lenin'in düşüncesi «*Avrupa Birleşik - Devletleri Parolası Hakkında*» başlıklı, 1915 de yayınlanan makalesinde bile açık olarak ifade olunmaktaydı.

Kapitalist (emperiyalist) rejimde, Avrupa Birleşik-Devletleri sadece sömürgelerin paylaşılması için bir anlaşmadan ibaret kalırdı.

«*Oysa, kapitalist rejimde, bölüşmenin kuvvetten, güçden başka temeli, başka ilkesi olamaz*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 754).

Bu şiar aynı zamanda hayalcı ve karşı dev-

rimcidir. Kapitalistler arasında, Devletler arasında, ancak *geçişi* uzlaşmalar mümkündür. Bu anlama Avrupa Birleşik-Devletleri, bütün devrimci haraketleri boğmak için, (Amerika Birleşik Devletleri, Japonya gibi) başka emperiyalizmlerin tehdit ettiği sömürgelerini savunmak ve Avrupa'da karşı-devrimi örgütlemek için «Avrupa» kapitalistleri arasında geçici bir uzlaşma olarak mümkündür.

«*Ekonomik ve politik gelişmedeki eşitsizlik kapitalizmin salt bir kanunudur. Bunun sonucu olarak, başlangıçta sosyalizmin zaferi küçük sayıdaki kapitalist memlekette veya hatta ayrı olarak alınan bir tek kapitalist memlekette olabilir... Milletlerin sosyalizmin bağrında özgürce birleşişi Sosyalist Cumhuriyetlerin geç kalmış Devletlere karşı az veya çok uzun süreli, inatlı bir mücadele olmadan mümkün değildir.*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 755.) (*).

Proletarya İhtilalinin Askeri Programı makalesinde (1916) aynı fikir bulunmaktadır:

««*Biz Avrupalıların kendimize özgü olan tiksinti verici şovenliğimizle* sömürge savaşları *diye adlandırdığımız şey çok defa millî savaşlar, ezilen*

(*) Lefebvre kitabında bu cümleyi «Sosyalist Cumhuriyetlerin geri kalmış Devletlere karşı» şeklinde yazmıştır, bu yazılış anlamsızdır ve nedeni Lenin'in *Seçilmiş Eserleri*'nin 1948 baskısını kullanmasındadır. Aynı eserin 1962 baskısı (S. 776) retardataires=geç kalmış, kelimesini kullanmakta ve cümlenin anlamı yerine oturmaktadır. Çev.

halkların millî ayaklanmalarıdır. Emperiyalizmin temel özelliklerinden biri geri kalmış memleketlerde kapitalizmin gelişmesini hızlandırmasıdır... Kapitalizmin gelişmesi son derece eşitsizce oluşmaktadır... Buradan şu sonuç zorunlu olarak çıkmaktadır: sosyalizm bütün memleketlerde aynı anda galip gelemez. Önce birtek veya birçok memlekette galip gelecektir, oysa diğerleri daha bir süre için burjuva veya burjuva öncesi memleketler olarak kalacaklardır. Bu durum sürtüşmelere yol açacaktır...» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 789).

Bunun sonucu olarak, proletaryanın ve sosyalizmin bu veya şu memleketteki (veya memleket grubundaki) zaferi, güçlükleri ve politik sorunları, ne de savaşları (ister iş savaş, millî savaş veya emperiyalist savaş olsun) «ipso facto» (bu oluşumun kendiliğinden) ortadan kaldırmıyacaktır. Bu zafer işçi sınıfını yeni bir sorunlar tümü içine sürükliyecektir, buna askerî sorunlar dahildir. Bu, dünya çapındaki sınıf mücadelesinde yeni bir unsur olacak, fakat bütün çelişkilerin aynı zamanda çözülmesi şeklinde sınıf mücadelesinin yok olması anlamına gelmiyecektir...

Eşit olmayan Gelişme bir Kilit Kavramdır

Böyle olunca, *ekonomik-sosyal oluşumun* tarihî bir döneminin, bir «an»ının kanunu olarak alınan *gelişmenin eşitsizliği kanunu*'nun önemine aşkın bir değer vermek olanaksızdır. Sadece ekonomik veya sosyal bir kanun söz konusu değildir. Bu kanun, politik ve kültürel üstyapılar dahil olmak üzere, bütün alanları sarmalamaktadır. Belirli bir süre için öteki kanunları kendi buyruğu al-

tına alır. Bu, kapitalizmden sosyalizme *geçiş* döneminin temel kanunudur, bu dönemde sosyal (ve politik) unsur, bizatihi ekonomik unsura göre öncelik kazanmaktadır.

Yine de, bu kanunun içerdiklerini ve sonuçlarını ortaya çıkartabilmek için, onu genelleştirmek için bazı tedbirler almak gerekir.

Kültürel alandaki anlamı şudur ki, yeni şekillerin elde edilişi, kazanılışı, yaradılışı veya eski şekillerin yeniden ele alınışı (zaten önceki dönemlerde de olduğu gibi), artistik üretimin bütün alanlarında aynı tempo ile yürümemektedir. Bu şekilde konulursa kanun geçerlidir, hemen hemen apaçıktır. Bazı marksist kuramcılar kanunu kendi sınırlarının dışına itmişlerdir, örneğin ekonomik ve sosyal yönden daha gelişmiş olan bir toplumun, estetik yönden daha aşağı bir yüzeyde kalabileceğini savunmuşlardır. Bu tarzdaki bir genelleştirme aşırıdır. Sınırlarının içine sokarsak, sadece şunu diyebiliriz ki, ekonomik ve sosyal yönden üstün olan bir toplum kendine özgü san'at şekilleri yaratır ve onlarda üstündür, fakat bu üstünlük önceki sosyal oluşumlardan aktarılan (san'at) şekilleri için zorunlu olarak geçerli değildir, sadece böyle olması olanakları da yok değildir. Bir açıklama yaparak diyelim ki, sovyet sosyal yapısının kendisini sinemada daha iyi belirtmesi, ve bunu epik şiirde aynı derecede yapmaması doğaldır.

Eşit olmayan Gelişme ve Mânâları

Daha özel olarak, bazı kuramcılar (117) leni-

(117) Yugoslavya'da.

nist kanunu yeni bir şekilde genelleştirerek bir «*sosyalist gelişmedeki eşitsizlik kanunu*» ortaya atmışlardır. Bu ilginç teşebbüs bazı itirazlara yol açmaktadır. Sosyalizmin eşit olmayan bir şekilde gelişmesi bir *olaydır;* Yugoslavya, Çin, Halk Demokrasileri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği aynı noktada, aynı seviyede değildirler. Fakat bu bir kanun mudur? (Sıçıramaları, sarsıntıları ve benzeri ile) sonuçları ile ele alınan gelişmedeki eşitsizlik kanunu bu mudur? Aksine sosyalizmin gelişme kanunu, tümü sarsan krizlerin bulunmadığı, süreli bir gelişme kanunu değil midir? (*«eksik-üretim»*in yarattığı güçlükler, kapitalist toplumu sarsan fazla-üretim krizleri ile kıyaslanamaz), öyleki «geri kalmış» memleketler gerikalmışlıklarını aşabilirler ve aşmalıdırlar (*). Gelişmedeki eşitsizlik kanunu gibi bir kanun, planlanmamış, kör kanunların boyunduruğu altında bulunan bütün ekonomik sosyal kuruluşların kanunu, sosyalizmde ancak bilinen, elegeçirilmiş bir kanun olarak yeniden belirebilir; ki bu artık tam olarak gelişmedeki eşitsizlik kanunu değildir. Söz konusu olabilecek şey kapitalizmden kalan gelişmedeki eşitsizliğin izleri, kalıntılarıdır, sosyalizm bunlara hakim olabilir ve olmalıdır da. Nihayet, güçlü İşçi Partisi ile İngiltere — güçlü sendika haraketleri ile Amerika Birleşik Devletleri — bu eşitsiz gelişmenin içine girerler mi? Belki, fakat ancak daha derinliğine giden bir tahlil bizi bu konuda inandırabilir (**).

(*) Kitap 1955 yılında yazılmıştır. Çev.

(**) Yugoslavya kuramcılarına değgin kullanılan bu cümle, bu şekli ile yazarın önceden yazdıkları ile çelişki halinde görünmektedir. Çev.

Fakat yine de, leninist kanunun içerdikleri ve sonurguları hâlâ gerçektir, her zamandan çok derindir ve tam olarak açıklanmış olmaktan uzaktır.

Gelişmedeki eşitsizlik kanunu kapitalizmin bugünkü yapısını açıklamaktadır, ve de onun krizlerinin (daha doğrusu: genel krizinin) aldığı şekli belirtmektedir.

Sektörler arasındaki eşitsizlikler derinleşmektedir. Özellikle aynı bir memleketin içindeki coğrafya bölgeleri arasında (bu böyledir ç.). Fransa'nın Güney bölgesinin, Kuzey bölgesine göre büyük çapta ve git gide artan bir şekilde daha geride bulunması bugün bilinen ve kabul edilen bir olaydır. Memleketin Kuzeyi ve Kuzey-Doğusu ağır endüstriyi kapsamaktadır; Güney bölgesi bir tarım bölgesi olarak kalmış bulunmaktadır, hatta orada tarım bile büyük çapta eşit olmayan bir şekilde gelişmiş bulunmaktadır ve ilkel kısımları vardır. İtalya'da benzer bir durum görünmektedir, kaldıki bunun tarihî nedenleri çok değişiktir. Bu gelişmiş bir kapitalist memleketteki gelişme eşitsizliğinin kolay izlenebilecek bir örneğidir.

Devletin müdahalesine gelince (ki Lenin onu önceden görmüş ve kapitalist Devlet örgüdü ile tekelci burjuvazinin tekvücut olacağını bildirmişti), bu müdahale gerçektir; hatta etkindir de; ve bu müdahale sermaye veya emtıa pazarına, spekülasyona veb.ne hakim olmak amacını taşıyan «teknik» tedbirlerden çok, silah siparişleri yoluyla oluşmaktadır. Uzmanlar ve teknisyenler elde edilen sonuçlardan biribirlerini kutlamakta ve krizlerin «önüne geçtiklerini» sanmaktadırlar. As-

lında, yakından incelersek, Devletin müdahalesi gelişmedeki eşitsizlikleri artırmakta ve ağırlaştırmaktadır. Silah siparişleri zorunlu olarak büyük sanayii ve onun bulunduğu bölgeleri kayırmaktadır. Eğer Devlet veya Devlet Bankası enflasyonu önlemek amacıyla faiz ve iskonto hadları ile oynarsa, bundan tüketim zarar görür. Kapitalist Devlet, istediği takdirde bile, kanunu «bilmesi» halinde bile, ona hakim olmak olanaklarına sahip değildir. Gelişmedeki eşitsizlik, üretim ilişkileri (hukukî ve politik «ifadeleri» ile sosyal ilişkiler) ile üretici güçler arasındaki çelişkilerin aldığı şekillerden bir tanesini temsil etmektedir. Ekonomik eşitsizlik yayılıyor, derinleşiyor, git gide daha önemli sosyal eşitsizlikleri peşinde sürüklüyor.

Özetlersek, gelişmedeki eşitsizlik kanununun anlamları ve uygulamaları çoğuldur.

Bu kanun, bir çok memlekette aynı zamanda oluşmayan, fakat bunların her birine özgü bir raslantının sonucu olan bir kriz süresince, hakim hale gelen işçi sınıfının bir (veya birçok) memlekette iktidarı ele alması neticesinde sosyalizmin olanağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun, üretici güçlerin, sosyal ilişkilerin, (politik, kültürel) üstyapıların eşitcesine, aynı zamanda, aynı tarihsel tempo ile gelişmediği; bundan dolayı da ekonomik, sosyal, kültürel (artistik, bilimsel, felsefî ves.) hayatın bölüm bölüm tahlili gerektiği anlamına gelmektedir.

Bu kanun, kapitalizmin, aşılmış ekonomik-sosyal oluşumların (esirciliğin, feodalizmin vb.nin) zararlı yönlerini ve kalıntılarını arkasında ve için-

de sürüklediği ve sürükliyeceği ve onları yoketmeği başaramadığı; bu ölü sikletin onun öteki çelişkilerine eklenip kapitalizmi (izafî, rölatif) bir durgunluğa ve kendi sonuna götürdüğünü; gelişmedeki eşitsizliğin sadece memleketlere değil de bölgelere ve de sanayi kollarına ve hatta (geri tekniklerle modern tekniklerin yanyana bulunuşu ile) işletmelerin içerisine kadar yayıldığı ve yayılacağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun, tarım ve sanayi için sosyalizme doğru — bağımlı olmakla beraber değişik olduğu açık olan — sadece iki yol bulunduğunu; böylece sosyalizme doğru bir yol çoğulluğu bulunduğu anlamına gelmektedir; ve fakat her memleketin, her halkın — insanlarla ülke arasındaki, tarım ve köylü meselesi arasındaki ilişkide son temeline erişen milli bir gerçekliğe bağımlı olan — kendi yollarını bulmak zorunda olduğunu; burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine, sosyalizme, onun (son aşamasına) geçişinin kademeleri olan aşamaların bulunduğu, (bunun sonucu olarak gecikmelere, ileriye doğru sıçırayışlara, güçlüklere olanaklar bulunduğunu ve fakat çözümlenmez zıddiyetler bulunmadığını) göstermektedir.

Bu kanun nihayet, (son aşamağa doğru) yol alan tarihsel dünya haraketinin karmaşıklığı ve zenginliği mânâsını taşımaktadır.

Bu leninist kanunu, bugünkü mânâsını, kısaca da olsa, açıklamadan vermek güç bir şeydi...

C) LENİN'İN EKONOMİK DÜŞÜNCESİ VE DEVRİM

Ekonomi ve Politika, Sorunlar

Kolaylıkla kavranılabileceği gibi, Proletarya Devrimi, iktidarı ele geçirme, Lenin için, «kendi için elde edilecek bir sonuç» değildi, fakat öncelikle üretim güçlerinin gelişmesi ile nitelendirilebilecek yeni bir dönemin olanağı ve başlangıcıydı.

Bu noktanın üzerinde durulmasının nedeni, demokratik burjuva devrimi ile proletarya devrimi arasında (gerçek olan, fakat sadece bazı sınırlar arasında gerçekliği bulunan) benzeyişden dolayı bir haylı bulanıklığın kalmış bulunmasındandır.

Klasik burjuva devrimi — Fransız Devrimi — burjuvaziye özgü sosyal ilişkilerin gelişmesini yerine oturtmaktaydı. Bu devrim son engelleri yok etmekteydi; fakat uzun süreden, (yüzyıllardan beri, Fransada hele XVIII.inci yüzyıl süresince) bu sosyal ilişkiler meydana geliyor, güçleniyor, kapitalist öncesi (feodal) yapıları ve üstyapıları yavaşça kemiriyordu.

Üstelik Demokratik Burjuva Devrimi kendini, kendi kendine yeterli olarak tanımlıyordu. Bir anda, padişahların, müstebitlerin hakimiyetinin yerine özgürlüğün, insanın hakimiyetini kuruyordu. Ve bu *bir dereceye kadar* doğruydu. Ve de aynı zamanda yanlış ve yanıltıcıydı; bu yanılsama Akıl ve Özgürlük adı altında sert tarihsel olayı, burjuvazinin iktidarı alışını, örtüyor ve gizliyordu.

Proletaryanın durumu (Lenin'in durmadan tekrarladığı gibi, ve bu onun politik düşüncesinin önemli bir yanıdır), devrimci burjuvazinin durumundan son derece farklıdır.

Rusyada proletarya, söz gelişi olarak zincirin iki ucunu eline geçirmiştir: bir yönden (üretici emeğin daha o zamandan kollektif «sosyalleşmiş» bulunduğu) modern üretici güçler, büyük sanayi, ve diğer yönden politik iktidar, yeni Devlet örgüdü. Böyle olunca (proletaryanın ç.) elinde yeni sosyal ilişkileri yaratmak için gereken bütün araçlar bulunmaktadır, fakat bunları yaratmak gerekmektedir. Devrimci proletaryanın görevleri devrimle sonuçlanmamaktadır. Aksine bu görevler devrimle başlamaktadır. Hele ekonomik alanda bu böyledir. Gelişmeyi engelleyen unsurlar yok olmuştur; fakat bu gelişmeyi ele almak, onu ortaya çıkartmak (oysaki, çalışacak olanlar insanlardır), yönetmek, ona hakim olmak, onu «planlamak» gerekmektedir. Sorunlar ve güçlükler yığılmaktadır. Proletaryanın ve bütün sanayinin yanı başında dev ölçüde bir küçük üretim ve küçük üreticiler (köylü, zanaatkâr, üstelik küçük esnaf vb.) kitlesi varlığını sürdürmektedir. Ayrıca ağır sanayi, ne kadar önemli, ne kadar yoğun olursa olsun, hâlâ zayıf, yetersizce donatılmış bulunmaktadır. Ve Devrimin millete ve yeni Devlete malettiği işletmelerin proletaryasının özünde bile, eski eşya ve insan düzeninin uzantısı olan «alışkanlıklar» süregelmektedir...

Bolşevik Partisinin kurucusu hiç bir zaman bu konuların üzerinde düşünmekten geri kalmamıştır. Fakat onun gözünde, herşey zamanında

gelmektedir, sorunlar «öz bakımından» belirgin bir anda olgunlaşmakta ve ortaya çıkmaktadır, bu an şartların kendilerinin değiştiği ve aynı zamanda bu sorunları çözümliyecek (sosyal) güçlerin, insanların olgunlaştığı anın kendisidir.

1917 yılında devrimci durum ekonomik bir felaket ile beraberce gelmektedir: ihtilâlcı olaylardan önce (ve şüphesiz onlara sebebiyet veren) üretimin düşüşü, fiatların artışı, genel bir düzensizlik, açlık tehditleri görülmektedir. Mart ihtilâli ile Oktobre (Ekim) ihtilâli arasında durum gitgide ağırlaşmaktadır.

Lenin felaketi engelliyebilecek tedbirler tasarlamaktadır. «*Ekonomik Felaket ve onu Geçiştirmek Çareleri*» isimli broşüründe «ekonomik bir tasarı» (platform) hazırlamaktadır. Çarlık istibdadı ve burjuvazi Rusyayı felakete sürüklemektedir. Memleket sadece devrimci eylem ve tedbirlerle kurtarılabilir: üretim ve dağıtımda işçi kontrolu — bankalatın millîleştirilmesi ve bir Devlet bankası şeklinde birleştirilmeleri — bütük kapitalist örgütlerin ve işletmelerin millîleştirilmesi ve düzenlendirilmesi — ticaret sırlarının kaldırılması ve geniş tüketim koperativlerinin kurulması. Bunlar sosyalizm yolundaki ilk adımları teşkil eder. Lenin: bu tedbirler memleketi yeniden canlandıracaktır, diye yazmaktadır.

«*Devrim, politik rejim alanında, Rusya'nın ileri memleketlere birkaç ayda yetişmesine imkân vermiştir. Fakat bu yeterli değildir... Ya yok olunacaktır veya ileri memleketlere ekonomik alanda da erişilecek ve onlar aşılacaktır. Yok olmak veya tam istimle ileriye doğru fırlamak, tarih sorunu bu*

şekilde oturtmaktadır» (Lenin: *Toplu Eserler,* Rusca 4. üncü baskı, C. XXII, S. 376).

Böylece, Rusyanın üretici güçlerinin gelişmesinin (ekonomik gelişmenin) iki anlamı vardır: bir sosyal anlamı, (sosyalizmin kuruluşu), ve bir millî anlamı, (sosyalizmi kuran memleketin bağımsızlığının objektif şartlarının yaratılışı).

Oktobre (ekim) ihtilâlinden, ve bu devrimin en önemli sonuçlarından biri olan Brest-Litovsk barışından hemen sonra, Lenin ekonomik sorunları yeniden ön plana almakta Rus halkına hakiki bir çağrı olan *Günümüzün Başlıca Görevi* yazısını yayınlamaktadır. Bu görev ekonomik onarım ve gelişmedir.

Sosyalizmde ve Kapitalizmde Kanunlar

«*Kendi kendimizi aldatmıyalım; acı hakikatın yüzüne iyice bakmak cesaretinde bulunalım. Bizi içine düşürttükleri bozgun, düzensizlik, kölelik, aşağılaşma çukurunu ölçmek, onu dibine kadar yoklamak gerekir. Durumu ne kadar açıkca farkedersek, irademiz o derecede sağlam ve tav edilmiş, çelikleşmiş olacaktır. Güçlü ve müreffeh bir Rusya yaratmak için bütün gerekli olanlara — doğal servetlere, insan gücü ihtiyatlarına ve ihtilâl'in halkın dehasına kattığı harika atılım'a — sahibiz... Rusyayı zenginlerin sırtından fakirler yararına ele geçirdik. Artık onu yönetmemiz gerekmektedir*» (Lenin: *Toplu Eserler.,* C. XXII, S. 441).

Ürünlerin üretim ve dağıtımı üzerindeki halk kontroluna, iş veriminin elden geldiği kadar artırılması ve sıkı bir sosyalist iş disiplini eklemek

gerekir. Bunlar sosyalist yarışmayı ve de gevşeklik, savrukluk, tembellik, spekülasyon gibi kalıntılara karşı savaşı içermektedir. Kapitalist disiplin kendisini zorla kabul ettiriyordu. Sosyalist disiplinini emekçilerin kendileri pratikte, arkadaşlık ve yaratıcı çalışmanın zevki üzerine kuracaklardır.

«*Hesaplarını kendin tut, savrukluk yapma, çalma, kendini tembelliğe kaptırma... Burjuvalar sınıf hakimiyetlerini maskelemek için bu tür sözler sarfettiklerinde devrimci proletarya haklı olarak bunlarla alay ederdi — bu gün, burjuvazinin devrilmesinden sonra, bunlar artık günün en önemli şiarları haline gelmektedir...*» (Lenin: *Toplu Eserler*, C. XXII, S. 443).

Belirli bir anda ekonomik sorunların çözümlenmesinin «üstyapıların» etkisini gerektirdiğini ve sadece politik bir üstyapının (Devletin) değil de fakat ve hele fikirlerin, idealin, törenin etkisini gerektirdiği daha güzel bir şekilde söylenebilir mi? Lenin Hegel'le ilgili *Felsefe Defterlerinde*'ki bir notunda, fikrin gerçek haline dönüşmesinin büyük bir önemi bulunduğunu belirtiyor.

Şüphesiz sırf *ideal* üzerine dayanmak söz konusu değildir. Aynı dönemde, Lenin sosyalizmin kuruluşunun *planını* kurmak için çalışmaktadır. Lenin'in ünlü tanımlaması bilinmektedir: «*sosyalizm = Sovyet iktidarı + elektrikleşme*». Bu formül güçlü bir sadeleştirme kapsamaktadır. Gerçekte, Lenin karmaşık bir plan hazırlamaktadır, bu plana göre makine sanayii (yani Marx'ın sermaye birikiminin objektif şartlarını ve kanunlarını incelediği *Kapital*'in ikinci kitabında «üretim araçlarının üretimi», üretimin I. inci sektörü diye

adlandırdığı kesimi) birinci plana almaktadır. Böylece Lenin Marx'ın ekonomik düşüncesini doğrudan doğruya sürdürmektedir. Büyük sanayi sınaîleşmenin temelidir. Daha fazlası: genişletilmiş birikimin *kanunları* vardır, bunlar sınaî (ve tarımsal) üretimin sektörleri arasındaki orantıları belirlemektedir. Bu orantılar temel unsur olan ve zaten en faal ve en esnek unsur bulunan: üretici güçlerden ve özellikle büyük sanayiden, üretim araçlarının üretiminden, haraket ederek saptanır. Kapitalist (rejimde ç.) bu kanunlar objektif olarak ve körcesine etkide bulunurlar. Ekonomik kriz (rakip veya tekelci) kapitalistlerin üretim kolları arasında yarattıkları oransızlıkları ortaya çıkartmaktaydı. Sosyalizmin ekonomisi, üretimin sosyal ilişkilerini üretim güçleri ile bağdaştırmak için, önce birikimin kanunlarını bilmeli ve onlara hakim olmalıdır. Bu kanunlar ast sıralı kanunlardır, bunların alanı «uygunluk zorunluluğu» büyük genel kanununkinden daha dardır. Bunlar kapitalist ekonominin *özgül* kanunları değildirler, oysa alanları sosyalizmin kurulmasına kadar yayılmaktadır.

Bu yüzden Lenin, ağır sanayi'ye öncelik tanıyan bir planlama projesi hazırlamıştır. Marx'dan alınan nedenlere yeni nedenler eklemektedir. Rusya «*kendi olanakları ile bütün temel ham madde ve üretim çeşitlerini sağlıyabilmelidir*» (118).

Emperiyalizme karşı millî bağımsızlığın temele değgin şartı, ekonomik temeli budur.

Planlı ekonominin gelişmesinin başarısını sağ-

(118) LENİN: *Eserler*, Rusca baskı, C. XXII, S. 434, 4. baskı.

lamak için, «*irade birliği gerekir; her pratik sorun karşısında herkesin tek bir insan gibi haraket etmesi gerekir... Ne demiryolları, ne ulaşım, ne büyük makinalar ve işletmeler irade birliği olmazsa önemli bir şekilde işliyebilirler*» (119).

Sosyalist Devletin, Devlet planının, Sovyet iktidarının ve de Partinin rolu budur.

«*Bize düşen dev görev... ekonomik mekanizmanın tek büyük bir makina haline getirilmesi, bu mekanizmanın bir uzviyet haline getirilmesidir*» (120).

Fakat bu noktada Lenin'in ekonomik eseri onun politik eseri ve düşüncesinin etkisi altına girmekte, onun bütünleyici bir parçası olmaktadır. Böylece daha ileride, bu politik düşünceyi açıklarken ona yeniden rastlıyacağız.

(119) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXII, S. 420; C. XXV, S. 143.

(120) LENİN: Partinin VIII.nci Kongresindeki bildirisi, Mart 1918.

V

LENİN'İN POLİTİK DÜŞÜNCESİ

Politika Ekonomiye Hakimdir

«*Her ihtilâl'in temel sorunu Devlet içindeki iktidarın sorunudur.*» (Lenin: *İktidarın ikiliği hakkında, Seçme Eserler,* Yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. II, S. 13.)

«*Politika aritmetikten çok cebire ve de basit matematikten çok yüksek matematiğe yakındır.*» (Lenin: *Komünizmin Çocukluk Hastalığı,* a.g.e., C. II, S. 768.)

Birçok defa işaret ettiğimiz gibi, Lenin'de hiç bir zaman politik (politik unsur) sosyal unsurdan ve ekonomik unsurdan yalıtılamaz. Bunları hiç bir «Çin seddi» ayırmaz. Lenin'in düşüncesi her zaman onların çok yönlü karşılıklı etkilerini ve onun doğurduğu haraketi aramaktadır. Tahlilin parçaladığı bu tümlük, bu bütün, ve tek o Lenin'i ilgilendirmektedir. Bir dereceye kadar sakin olan dönemlerde ekonomik unsur sosyal ve politik unsura göre başta gelmektedir, onları belirlemektedir. Uzun veya kısa — kriz dönemi gelince, o zaman iş

tersinedir (121). Politik unsur temelin sarsılması ve krizi olarak kriz tarafından belirlenmiş olup, o da ekonomik unsuru belirlemektedir. O anda politik unsur ekonomik-sosyal oluşumda öze değin bir değer kazanmaktadır. O, kriz ister devrimci bir şekilde çözümlensin veya (görünürde, ve az çok) geriye dönüş olsun, (çünkü hiç bir zaman tam olarak geriye dönülmez) politik unsur onun tarihine içerilmektedir.

Defter'lerden aktaracağımız felsefî bir değişle: politik unsur bir belirti, bir olay: bir «yansı» ve bir üstyapıdır. İnsanlar üstyapıların arasından sorunların, çatışmaların bilincine varır ve onları çözümlerine doğru götürürler. Fakat olay görüntüler, (yanılsamalar, vs. içermekle beraber bir görüntüye indirgenemez. Olay (phénoméne) hatta bir bakıma özü, temeli olan ekonomik unsurdan daha da zengindir. Ve çok defa daha gerçekdir de. Kriz anında politik olayların — politik üstyapıların — bu zenginliği ve bu gerçekliği kelimenin en güçlü anlamında patlamaktadır. O zamana kadar gözden, kendinden-gelme bilinçten gizlenmiş bulunan «temel» beliriyor ve politik olayların içinden görünüyor. Bunlar ekonomik-sosyal oluşumun derinliklerini, üretimin sosyal ilişkilerini ve üretici güçlerin gerektirdiklerini, onları ifade eden ve sürdüren sosyal güçleri, sınıf ilişkilerini ve kurumları (üstyapıları) meydana çıkartıyorlar. Artık o zamana kadar gizlenmiş bulunan özü ve daha fazlasını, oluşumu, olanakları kapsamaktadırlar. Bunun nedeni, kriz anlarında ekonomik ve politik unsurlar

(121) LENİN : *Seçme Eserler*, C. I, S. 643; C. II, S. 77 ves.

arasında hakiki diyalektik bir tersine dönüşün bulunmasındadır. Bu iki unsurun arasındaki daimî ilişki aynı zamanda daimî olarak değişmektedir. Politik unsur bazen bağımlı unsurdur, bazen en yüksek, karar verdirici, diğer unsurları içeren ve onları en yüksek bilince yücelten unsurdur.

Daha önce, emperiyalizm teorisi söz konusu iken, Lenin'in üstyapıları sosyal güçlere ve tabana, marksizmin öteki yorumcularından çok daha fazla yaklaştırdığını görmüştük (122). (Ekonomik bir temeli ve kanunları olan) emperiyalizmi böylece bir *üstyapı* olarak tanımlamaktadır. Burada yine «üstyapı» kavramının bu uygulanışının ortaya çıkarttığı sorunları bir tarafa bırakalım. Bunları bir tarafa bırakalım, ancak şunu da belirtelim ki, özellikle bir kriz dönemi söz konusudur, kapitalizm emperiyalizmle kendi soysuzlaşma ve genel krizi (dönemine ç.) girmektedir — emperiyalizm sosyalizme doğru (devrimci) geçişin tarihsel anı olarak da tanımlanabilir. Böylece, o anında politik unsur ekonomik unsur üzerine az veya çok uzun bir dönem süresince egemenliğini kurmaktadır; politik unsur gerek kapitalistlerde, gerekse onların hasmı olan devrimcilerde, onun en yüksek bilincini teşkil etmektedir. Bu bilincin içine, kapitalistlerde bol miktarda sınıf yanılsaması, cahillik veya sahte bilim ve fakat aynı zamanda da kapitalizmin uzatılmasına yönelen bir cins pratik, ve bir cins bilgi girmektedir. Başka tarih dö-

(122) Bak. LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 575: ***«Üstyapıdaki bu değişikliklerin ekonomik sosyal tabanı Rus toplumunun bütün sınıflarının kitle halindeki eylemlerinde bulunmaktadır.»***

nemlerinde üstyapıların başka nitelikleri olmuş olabilir; — belki başka bazı dönemlerde — onları daha çok ideolojiler olarak, veya tabanı «ifade» etmekle ve onu sağlamlaştırmağa uğraşmakla beraber ondan (nisbeten) uzaklaşmış kurumlar olarak tasarlayabiliriz.

Devamlı olarak Lenin'in politik düşüncesi ile karşılaştık; ancak onu tüketmiş olmaktan uzaktayız.

Lenin'in düşünüşünü, onu İngiliz deneyciliği veya Fransız rasyonalizmi ile yetişmiş Devlet adamlarınki ile kıyaslarsak, şaşırtıcı, garip şekilde aykırı birşey farkedilir. Lenin'in politik düşüncesi aynı zamanda son derecede sağlamdır ve de olağanüstü bir esnekliğe sahiptir: ilkelerde sağlam, serttir — uygulamada esnektir.

Bu sertlik ve esneklik bileşiminin diyalektik düşüncenin özelliği olduğu hatırlanırsa, o zaman Lenin'in düşüncesi daha iyi kavranır. Diyalektiğin kişi olarak bir insan tarafından özümlenmesi, kendi özü haline getirilmesi ve bu yoldan eylem yaratır ve canlı hale sokulması derecesinde — bu, diyalektik düşüncenin bir tanımlanışıdır.

Lenin'in politik ilkeleri mi? bunlar önce materyalizmin ve diyalektiğin ilkeleridir.

Lenin'in politik düşüncesi (bir *ilkeler* politikası olup, ve yöntembilimsel, felsefî ve bilimsel ilkelere — bir dünya görüşüne doğrudan doğruya bağlı bulunup) böylece Lenin'in ömrü süresince durmadan kesinleşmiş ve olgunlaşmıştır. Ve bu bir yönden pratik yoluyla ve pratik üzerinde düşünmek-

le (*) — fakat aynı zamanda ilkeler üzerinde düşünmekle (**) (olmuştur). Bu yüzden, onun politik düşüncesini ilk eserlerinde olduğu kadar ve daha da fazla olarak son eserlerinde bulacağız.

Salt politik ilke, salt temel: *proletarya*'dır. Neden? Daha önce Marx tarafından ortaya çıkartılan nedenlerden dolayı. Sosyal sınıf olarak proletarya hakim karşı sınıf burjuvazi ile aynı zamanda güçlenmektedir. Proletarya burjuva toplumunun bağrında taşıdığı yadsıma, (olumsuzluk)dur. Bu, devrim rüzgarının veya fikir nefesinin proletaryanın üzerinde süreklice estiği anlamına gelmez; proleterlerin tanrılaşmasından dolayı da değil. Bunun nedenleri çok daha gösterişsiz ve pratiktir, ancak öze değindirler, nedenleri proletaryanın ezilmiş, hakimiyet altına alınmış, sömürülmüş olmasındadır. Proletarya bu yüzden «*son kertesine kadar*» devrimci olan tek sınıftır (123).

Proletaryadaki farklılıklar

Bu salt ilke, yerine oturtulunca, izafiyet alanına giriyoruz. Proletarya nedir? Bu ne bir kendilik (zatiyet), ne de verilmiş kolektif bir «ruh» veya bir bilinç değildir. Onun bir tarihi vardır, çift yönlü bir tarih: (kapitalizmin gelişmesine bağlı olan) *sosyal yönü* ve (proletaryanın bu veya şu memlekette oluşmasına, özgül karakterleri, gelenekleri, çevresel veya genel mücadele vs.'ye bağlı olan) *milli yönü.*

Proletarya proleterlerden, yani (kelimenin

(*) méditasyon.

(**) réfexion.

(123) LENİN: *İki Taktik, Seçme Eserler*, yabancı dil baskısı, Moskova, 1948, C. I, S. 418.

burjuva anlamına tam olarak alınmamakla beraber) kişilerden meydana gelmektedir. Kişiler, iş ve işin örgütlenişi tarafından sosyal yönden birleşmiş bulunmakla beraber, bazı yönlerden rakip, karşıt, peşin yargılar yüzünden ayrılmış, (vs. bulunmaktadırlar. Proletarya farklaşmamış bir kitle ve tek kalıplı bir toplum olarak görünmemektedir.

Ekonomik üretimdeki görevi ve sosyal durumu yönünden ekonomik-sosyal oluşum içinde tamamen belirlenmiş bir sınıf teşkil etmekle birlikte proletarya türdeş (mütecanis) bir sınıf değildir. Üstelik (önceden *Sol Sapma Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitabındaki metinleri aktarırken gösterdiğimiz gibi) proletarya ile öteki sınıflar, zanaatkârlar, köylülük, küçük burjuvazi arasında açık (sarih) sınırlar bulunmamaktadır. Onun ile, toplumun üst tarafı arasında, her cins geçiş ve ara kademe bulunmaktadır. Bu durum, bilinmesi, yani incelenmesi gereken büyük sayıda «*sosyal tipler*» belirlemektedir. Sınıfların içinde, sınıfların arasında «sosyal tabakalar» bulunmaktadır. Lenin, sınıfların varlığını inkâr etmek için bir zafer kazanmışcasına berber-çırağı veya köylü-işçi örneklerini (124) ortaya atan, bu tür «sınır-durumu» maniyaklarının, sübjektivist «sosyologlarının» kanıtlarını gayet iyi bilmektedir. Onun yöntembilimi dolayısıyla, bildiğimiz gibi, aynı zamanda «işçi sı-

(124) Bu konuda bak: *Proletaryanın Sosyal Çevresi İle İlişkileri* a.g.e, C. I, S. 154, ve de bak: S. 537, burada şehir-köy, proletarya-köylülük ilişkileri hakkında hakiki «sosyolojik bir anket» planı bulunmaktadır.

nıfı» şeklinde bir kendilik (zatiyet) yaratıp — geçişleri ve iç farklılıkları yok sayanlara — karşı, ve sosyal sınıfların ve özellikle de proletaryanın derin özünü, gerçekliğini yok sayanlara karşı savaşmaktadır. Birileri — yöntembilimsel olarak konunca — mantıkcılar, sekterler (yobazlar), sol sapma taraftarlarıdır; diğerleri bilgiciler (sofistler), seçmeciler, mizaç bakımından oportünistlerdir.

Böyle olunca bu proletaryayı olduğu gibi ele alalım: kişileri, meslekler ve zanaatlar, mıntıka, bölge ve milletleri arasındaki bütün iç farklılıkları ile, alacalı, karma (olarak ele alalım ç.) Proletaryayı, onu saran, etkiliyen, kendi içine öteki sınıfların ve hele küçük burjuvazinin alışkınlıklarını, peşin yargılarını, ahlakını ve ideolojilerini sızdıran, ve sanki içinde yüzdüğü, onu sarmalayan ve kendisi de onun bir kısmı olduğu toplumun içinde ele alalım.

O, olduğu şekliyle, modern dünyanın kesin sosyal gücünü temsil etmektedir.

Fakat bu sosyal kuvvet nasıl işlemektedir? kendi bilincine nasıl ulaşmaktadır? nasıl ve ne zaman harakete geçer? nasıl zafer kazanabilir? İşte Lenin'in sabırla, objektif bir şekilde, verilmiş vakıaların içinden ve tarihsel tecrübenin tümünün içinden, incelediği konu budur.

Bir bütün olarak ve sosyal pratikten, (üretimdeki rolünden) haraket ederek ele alınan proletaryanın «*bir sınıf içgüdüsü*» vardır ve hatta bu güçlü bir içgüdüdür (125). Kaldı ki tek başına de-

(125) LENİN : Bak. a.g.e., C. I, S. 365 ves.

ğildir. Özellikle büyük politik mücadele dönemlerinde, (iktidardaki) hükûmetlerin her yandan bir destek aradıkları ve mücadelenin çetinliğinin boş cümleleri bir tarafa fırlattığı zamanlarda,

«*partiler bütün güçlerini germektedirler, halk kitlelerine çağrıda bulunmaktadırlar, şaşmaz içgüdüleri tarafından yönetilen, açık mücadelenin tecrübesiyle aydınlatılan (bu kitleler) bu veya şu sınıfın çıkarlarını temsil eden partilerin arkasından giderler*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 643; *Rusyada Siyasi Partiler*).

Köylülerin, küçük burjuvazinin, kısaca bütün sınıfların içgüdüleri vardır.

Oysa, «*sınıf içgüdüsü*» önemsenmemelidir, yanılmaz sayılmamalıdır. Bu şekilde haraket etmek «halkçılar» tarzında politik romantiklik olurdu, materyalizm, marksizm değil. Sınıf içgüdüsü kendinden-gelme bilinç seviyesinde, yani gerçek bir kapsantısı olan, fakat onu sarmalayan, gizliyen ve her zaman aldatmacalar sürükliyebilecek olan olayların, görüntülerin, yüzeysel «yankı'ların» seviyesinde kalmaktadır. Politik sübjektivizmin, idealizmin ve romantizmin bilinci kendisi için ve kendisinden göklere çıkartması bir rastlantı (tesadüf) değildir. Sanki kendilerine hakikatı açıklıyormuşcasına kendi bilinçlerine inanan kişiler veya gruplar aynı zamanda öteki kişilerin ve grupların bilincine, ve o halde de sözlerine inanırlar. Oysa politikadaki ölçek objektiftir, materyalisttir — zaten bütün alanlardaki ölçek de böyledir. Hiç bir zaman, ve hele politikada, kişilerin sözlerine bilgi toplamadan inanmamak; fakat her zaman partilerin tarihini incelemek, onların, «*ne yaptıklarını, sınıfların*

hayatî çıkarlarını ilgilendiren sorunlarda nasıl davrandıklarını» incelemek gerekir (Lenin: a.g.e.).

Kendinden-gelmelik bilince erişmez

Kendinden-gelme bir unsur, bir proletarya kendinden-gelmeliği vardır. Bu kendinden-gelmeliğin kendisi bile tarihî harakete göre rölatif (izafî) ve değişkendir: işçilerin makineleri kırdığı ayaklanmalarla, 1890 yılları sırasındaki «kendinden-gelme» grevler mukayese edilemez. Oysa, onların tahlili kendinden-gelmelik unsurunun, politik bilincin sadece *ilkel şeklini* temsil ettiğini göstermektedir. 1860-1870 yıllarında umutsuzluk gösterileri söz konusudur. 1890'a doğru «bilinç şimşekleri» sezilmektedir, fakat grevler hâlâ «treyd-ünyon»cuların (*) tarzındaki mücadelelerden ibaretti.

İşçilerin hâlâ tam olarak gelişmiş bir bilinci, politik, sosyalist bir bilinci olamazdı. Neden?

«Çünkü bu bilinç onlara ancak dışarıdan gelebilirdi. Bütün memleketlerin tarihi, şuna tanıklık eder ki kendi güçlerine teslim edilen işçi sınıfı ancak treyd-ünyoncu bilince, yani sendikalar şeklinde birleşmek, patronlara karşı mücadele etmek hükûmetten bu veya şu kanunları istemek gerektiği inancına erişebilmektedir...» (Lenin: *Ne Yapmalı?*, a.g.e., C. I, S. 197).

Başka türlü söylersek, işçi sınıfı kendi öz güçü ile, içgüdüsü ile, kendinden-gelmeliği ile ve kendinden-gelme mücadeleleriyle kendi çıkarlarının burjuvazinin çıkarlarıyla objektif, derin, bağdaşmaz çelişkisinin bilincine yükselemez. Sınıf mücadelesinin ilkel, iptidai bir aşamasını aşamaz. Hakiki

(*) İngiliz sendikaları.

sınıf bilincine: bilincin üst şekli olan *politik* bilince erişemez.

Bu noktanın üzerinde duralım, leninizmi anlamak için bu son derecede önemlidir. Çünkü bu konuda Lenin, sadece Rus tecrübesinden değil, fakat işçi sınıfının özellikle İngiltere'deki tecrübesinden devrimci öğretiler çıkartmaktadır.

Politik bilinç proletaryaya ancak *dışarıdan:* bir doktrinden, bir teoriden, bir *bilgiden* gelebilir. «*Sosyalist doktrin hakim sınıfların bilgili temsilcileri olan aydınlar tarafından hazırlanan felsefî, tarihî, ekonomik teorilerden doğmuştur. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kurucularının kendileri, sosyal durumları bakımından burjuva aydınları idiler*» (Lenin: a.g.e., S. 197 - 198).

Rusyada 1895 yılından sonra aynı zamanda işçi kitlelerinin kendinden-gelme bir uyanışı ve marksist teori ile donatılmış bir devrimci gençlik var olmuştur. Bu genç devrimciler ekonomik alanda şevkle kışkırtmalara girişiyorlardı, aynı zamanda da Rus sosyal-demokrasisini en yüce tarihî görevlere: Çarlık istibdadının devrilişi görevine davet ediyorlardı. Nasıl olsa, başka yerlerde olduğu gibi, Rusyada da, «*sosyal-demokrasinin teorik doktrini işçi haraketinin kendinden-gelme gelişmesinden tamamen bağımsız bir şekilde ortaya çıkmıştır; o sosyalist devrimci aydınlardaki düşüncenin gelişmesinin tabii, kaçınılmaz sonucu olmuştur*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 198).

Ancak daha sonradır ki, bu aydınların hazırlanışındaki eksikliğin, ve işçi sınıfı ile gerçek bir bağın olmayışının, tenkilin vb. inin sebep ol-

duğu güç bir dönem gelmiştir, (Lenin kendini bu aydınlardan saymaktadır) (bak: S. 199). Başarısızlıklar ilk başta nisbî bir zarar olmuştur, çünkü devrimci tecrübe ve örgütleyici faaliyet «otokritiği» geliştirmek şartıyla kazanılabilir; devrimcilik konusunda kendi kusurlarının bilincine varmak, daha o anda yarısını düzeltmek demektir.

Kendinden - gelmeliğe tapınağa karşı

Kabahatları meziyet haline yükseltmeğe, yani teorik olarak, teorisizliği ve teorilerin faydasızlığını haklı göstermeğe: kendinden-gelmeliğe boyun eğişi öğütlemeğe, *kendinden-gelmeliğe tapmaya* hazır kişiler türeyince nisbî zarar büyük bir kusur haline erişti. Bu insanlar neydiler? Bunlar *ekonomizm*'in savunucuları, «legal» marksistlerdi. Bu kişiler güzel formuller kullanıyorlar: (olağan-üstü işçiyi değil de orta işçiyi hesaba katmak — veya «*politik unsur ekonomik unsuru izler*») gibi; bunlar görünürde çok marksist formülerdi. Bu yüzden başarı kazandılar. Ve bu «*bilincin, kendinden-gelmelik tarafından ezilişi oldu*». Ciddi «ekonomistlerden» ve «kanunî» marksistlerden bunları işittikten sonra, işçiler biribirine: ruble başına bir kopek (*) sağlamanın sosyalizmden daha faydalı olduğunu; ve de gelecek nesiller için değil, kendileri ile çocukları için mücadele ettiklerini tekrarladılar.

«*Bilincin kendinden-gelmelik tarafından ezilişi kendinden-gelme bir şekilde oluverdi. Bu bir kelime oyununa benzemektedir, fakat ne yazıktır ki, acı hakikat budur!*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 203).

(*) Temsili olarak lira başına bir kuruş için. ç.

Haraketin «salt bir işçi haraketi» olmasına ve «*proletarya mücadelesi ile dar organik bir bağlantı*» kurulmasına taraftar olanlar «*sosyalist aydınlar da olsalar*» aydınlara karşı demagogcasına savaşıyorlardı. Anlamak istemiyorlardı ki, kendinden-gelmeliğe tapış ve teorinin (teorik bilimin) gözden düşürülmesi «*istesinler veya istemesinler bir fark etmez*» — burjuva ideolojisinin işçiler üzerindeki etkisinin artması anlamına gelmektedir. «*İdeolojiye aşkın bir değer biçilmesini*» yerenler salt işçi haraketinin kendiliğinden, bağımsız bir ideoloji özümlemek kabiliyetinde olduğunu sanırlar. Oysa bu «*derin bir hatadır*» (126). İşçi kitlelerinin haraketleri sırasında (burjuvaziden) bağımsız olarak hazırlayacakları bir ideoloji söz konusu olamaz. Karşı karşıya bulunan sade iki ideoloji vardır: burjuva ideolojisi ve de — sosyalist ideoloji (yani marksist teori, bilimsel sosyalizm). Bunun ortası, başka bir yol, üçüncü bir ideoloji bulunmamaktadır.

Lenin bir notunda bunun üzerinde duruyor. Eğer işçiler sosyalist teorinin hazırlanışına katılıyorlarsa bunu işçi olarak yapmamaktadırlar:

«*Zamanlarının bilgisini, az çok kusursuz olarak elde edebildikleri ve onu artırabildikleri ölçüde ona katılmaktadırlar*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 206'daki not).

Ve Lenin, (yıl 1902) onlara katılarak, Kautsky'den şu satırları aktarmaktadır:

«*Doktrin olarak şüphesiz sosyalizmin kökleri*

(126) LENİN : a.g.e., C. I, S. 204.

proletaryanın sınıf mücadelesi ile aynı derecede, çağdaş ekonomik ilişkilere dayanmaktadır; (proletarya) kadar kapitalizmin yarattığı kitlelerin fakirliğine ve sefaletine karşı mücadeleden haraket etmektedir. Fakat sosyalizm ve sınıf mücadelesi paralel olarak ortaya çıkmaktadırlar, ve biribirini yaratmamaktadırlar; bunlar değişik başlangıçlardan gelmektedirler. Günümüzün sosyalist bilinci ancak derin bir bilimsel bilginin temelinin üzerinden fışkırabilir... Bilimi taşıyanlar proletarya değil, fakat burjuva aydınlarıdır... Sosyalist bilinç proletaryanın sınıf mücadelesinde dışarıdan ithal edilen bir unsurdur, kendinden-gelmelikle ortaya çıkan birşey değildir.» (Kautsky: Lenin tarafından *Ne Yapmalı?* kitabında aktarılmıştır; a.g.e., C. I, S. 205).

Ne Yapmalı? kitabındaki bu metinleri Lenin'in Marx ve Engels hakkında yazdığı makalelerle karşılaştırabiliriz. 1845 yılında Almanyada proletarya *hariç* herkes azçok komünist idi (127). Artık bu duygusal komünizmi, hayallerinden (yanılsamasından) kurtarmak ve onu bilimsel kılmak — ve de proletaryaya iletmek kalıyordu! Tek, proletaryanın aydın yöneticiler olan Marx ve Engels bu görevin bilincine eriştiler.

Lenin devam ederek diyor ki, işçi haraketinin *kendinden-gelme* gelişmesi «*onu doğrudan doğruya burjuvazinin ideolojisinin buyruğu altına sokmağa varmaktadır*» (128). Neden? Çünkü bu ideoloji «*sosyalist ideolojiden daha eskidir, bütün şekilleri*

(127) Bak: *Marx - Engels - marksizm* derlemesi, S. 64.
(128) LENİN: a.g.e., C. I, S. 206.

ile daha tamamlanmış bulunmaktadır, ve sonsuzcasına fazla yayın olanaklarına sahiptir» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 207).

Kitleler devrimci bir teori beklemektedir.

Bütün söylenilebilecek şudur ki, işçiler sosyalist teoriyi kolaylıkla, burjuva ideolojisinden daha kolay olarak özümsemektedirler, çünkü bu teori kendilerine kendi durumlarını anlatmaktadır ve dertlerinin nedenini belirtmektedir. Bunun da şartı teorinin «*kendinden-gelmelik karşısında boyun eğmemesidir*» (129).

«Ekonomistler» (yüzeysel «marksizt» tezleriyle) politik unsurun uysalca ekonomik unsuru izlediğini iddia ettiklerinde, bilinçsizliğin önünde eğilmektedirler. «*Sosyalizmin genel görevlerine ve günümüzün Rusyasının şartlarına cevap veren*» *özgül* devrimci bir politika hazırlamayı reddediyorlar. (Lenin: a.g.e., C. I, S. 209) .

Bu «ekonomistler» Marx'ın ve Engels'in bazı tezlerini onların eğilimlerine ve doktrinlerinin tümüne aykırı bir şekilde kullanıyorlardı.

«*Ekonomik çıkarların kesin bir rol oynayışından ekonomik (=meslekî) mücadelenin öncelik taşıyan bir önemi olduğu* sonucu hiç de çıkattılamaz, *çünkü sınıfların en temele değgin, «kesin» çıkarları genel olarak* ancak *köklü* politik *dönüşümlerle sağlanabilir*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 212'deki not).

Gereken nedir? Önce :

«*bu veya şu sınıfı, tabakayı, zümreyi, milleti*

(129) LENİN: a.g.e., C. I, S. 208'deki not.

ve millet grubunu veb.ni yaratan veya pekleştiren, batıran veya zayıflatan, bunu yapmakla da; bu veya şu milletlerarası politik güç gruplaşmasını, devrimci partilerin bu veya şu tutumunu belirleyen (130)» objektif gelişmenin bilinmesi gerekmektedir.

Politik bilinç tümüyle, bütünüyle (burjuva) toplumunun tanınmasını — bütün sınıfların kendi aralarında ve Devletle olan ilişkilerinin bilinmesini ve bunun da dünya çapında olmasını böylece içermekte ve varsaymaktadır. Kendinden-gelmeliğin önünde baş eğenler haraketi geriye doğru çekmektedirler. Onun kuyruğunda sürüklenmektedirler (131). Halbuki kitlelerin kendinden-gelmeliği yüksek bir bilinç istemekte ve beklemektedir.

«*Kitlelerin kendinden-gelme atılımı o kadar hızlı olmuştur (ve hâlâ olmaktadır ki), sosyal-demokrat gençlik bu dev görevleri başarmakta aciz kalmıştır*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 216).

Bu durumda, devrimciler harakete göre geç kalmaktadırlar...

Ekonomizme karşı mücadele

İşçi hayatının şartlarını araştırmak, onları açığa çıkartmak, fabrikalardaki bunaltıcı çalışmalarını belirtmek yetmemektedir. «Açığa vurma edebiyatının» (132) bir rolu bir etkisi olabilir, fakat bu yeterli değildir. Çünkü sosyal-demokrasi işçi sınıfının mücadelesini sadece islahat için — «*emek gücünün satışında elverişli şartlar*» (133) sağlamak

(130) LENİN: *Marx - Engels - marksizm*, C. I, S. 215.
(131) LENİN : bak. a.g.e., C. I, S. 216.
(132) LENİN: a.g.e., C. I, S. 218.
(133) LENİN : a.g.e., C. I, S. 219.

için yönetmemektedir — fakat aynı zamanda da üretim araçlarına sahip olanların bu emek gücünü satın almasını içeren sosyal düzenin kaldırılması için de (mücadele etmektedir ç.).

«*Sosyal-demokrasi işçi sınıfını sadece belirli bir işveren grubu ile olan ilişkilerinde değil de, çağdaş toplumun bütün sınıfları ile, örgütlü politik güç olarak Devlet ile ilişkilerinde temsil etmektedir.*» (Lenin: a.g.e., C. I, S. 220).

Böyle olunca politik eğitim ne anlama gelir?

«*İşçilere politik ezikliklerini* anlatmak *yetmez.. Bu baskının her somut belirtisi karşısında kışkırtmada* (*) *bulunmak gerekir... Oysa bu baskı toplumun en değişik sınıflarının üzerine tatbik edilmektedir; meslekî, medenî, özel, ailevî, dinî, bilimsel hayatın ve faaliyetlerin bütün alanlarında belirmektedir.*» (Lenin: a.g.e.)

Baskıyı ve keyfî haraketleri açığa vuracak olan geniş bir kampanya, sadece ekonomik hayatla ilişkili olanları değil de, bütün bu belirtileri hedef almalıdır. Ekonomik yönden olanlar diğerlerine göre «*az sayıdadırlar*» (134).

Bazı oportünist - ekonomistlerin: «*ekonomik mücadelenin kendisine dahi politik bir karakter vermek*», şeklindeki sözleri derin ve son derece devrimci bir görüntünün berisinde, bilincin kendinden-gelmelik seviyesine düşürülmesini gizlemektedir. Aslında sosyal-demokrasi, «*reformlar için mücadeleyi, kısmın tüme olacağı şekilde, özgürlük ve sosyalizm için devrimci mücadeleye*» göre ikincil

(*) Kışkırtma = agitation.

(134) LENİN : a.g.e., C. I, S. 222.

bir duruma sokmaktadır ve sokması gerekmektedir. (Lenin: a.g.e. C. I, S. 224).

Kendi yöntembilimine uyarlı olarak, Lenin görünürü ve gerçeği, daha çok veya daha az özlüyü, dikkatli bir şekilde sıralıyor ve dikkatlice kademeleştiriyor, (ve biz bu aynı belirlemeye başka bir politik sorunda, millî meselede yeniden rastlıyacağız). Dolaysız, ekonomik (meslekî, sendikal) talepler en geniş şekilde hesaba katılmalıdır, fakat bunlar tüme ve tümün bilgisine, *astsıralı* sayılmalıdır. İki cephede mücadele eden Lenin, aynı zamanda ekonomik unsuru azımsayanları ve onu bir saltlık haline getirenleri eleştirmektedir. Üstçülük, haraketin ve onun amaçlarının tümü — bütünü, gerçek, canlı ve yararlı bir şey olarak belirlenmektedir. Mücadelede önce ekonomik bir «aşama» ve onu izleyen — daha sonra gelen politik bir «aşama» yoktur. Bu ayrım hatalıdır. Eğer taktik objektif haraketi hesaba katmalıysa bu, şu şekilde olmamalıdır. (Objektif) bir anlamda bir «plan - taktiği» veya bir «süreç-taktiği», yani mücadelenin bir gelişimi varsa da, oportünist (aşamalar veya süreç teorisi) haraketi devrimci yönünden yoksun bırakmaktadır (özellikle bak: Lenin, S. 226 ve s.).

Teori dışarıdan geliyor

«İşçi sosyal-demokrat olmak için, büyük toprak sahibinin ve papazın, eşrafın ve köylünün, öğrencinin ve serserinin ekonomik niteliğini, politik ve sosyal görünüşünü açık seçik olarak kavrayabilmeli, onların güçlü ve zayıf yönlerini tanımalı, her sınıfın ve her sosyal tabakının bencil iştahlarını ve hakiki «tabiyatını» örtmek için kullandığı geçerli

formüllerin ve her cins bilgiçliğin anlamını çözümlemesini bilmelidir... Bütün alanları sarmalayan bu politik açınlamalar kitleleri, devrimci eylemleri yönünde yetiştirilmesi için gerekli, ve temele değgin şartı teşkil eder.» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 230).

Bu yüzden sosyalist teorisyenin işçi kitlelerinin karşısında burjuva toplumunun esrarlarını ve gizli taraflarını açıklaması, onların karışık mekanizmasını çözmesi; açık olarak, herkezin gözü önünde (onların ç.) karanlık bir şekilde giriftleşmiş süreçlerini ve de entrikalarını ve manevralarını tahlil etmesi gerekmektedir. Bunlar, aydınların kendileri için elde edebilecekleri *bilgiler* olmayıp işçilere, kitlelere, bütün halka açıklamak için edinecekleri bilgilerdir. Ve bu, cansıkıcı makale veya broşürler şeklinde yapılmayıp hayatın bütün alanlarında canlı açıklamalar şeklinde ele alınmalıdır (135). Bu şekilde işçi sınıfının en acil ihtiyacına, susuzluğuna cevap vereceklerdir: politik bilgi ve politik eğitim ihtiyaçlarını karşılıyacaklardır. Bu, onların ekonomik mücadelelerinin «içinden», (sadece veya esas olarak) bu mücadeleden haraket ederek başarılamaz.

«*Politik sınıf bilinci işçilere ancak dışardan getirilebilir, yani ekonomik mücadelenin dışından, işçi ile patron ilişikleri alanının dışından getirilebilir. Bu bilginin elde edilebileceği tek alan bütün sınıf ve halk tabakaların Devlet ve hükûmet ile ilişkilerinin alanıdır...*» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 238).

Lenin ile birlikte söylediklerimizi tekrarlamaktan korkmıyalım, çünkü Lenin ancak görünürde

(135) LENİN: a.g.e., C. I, S. 234.

kendini tekrarlamaktadır. Onun düşüncesi ilerlemektedir.

«İşçilere *politik bilgiyi getirmek için sosyal-demokratlar* halkın bütün sınıflarına *gitmelidirler*» (Altını çizen Lenin'dir) (136).

İşçilerle «ilişkileri» olan, fabrikalardaki suistimallerin, hükûmetin kapitalistlerin yararına taraf tutuşunun, polisin zorbalığının kırbaçlandığı dergi ve beyannameler yayınlayan en yaygın sosyal-demokrat tipi ile, Lenin alay etmeğe kadar varmaktadır. Bunlar sadece işçilerin gündelik tartışmalarını, tecrübelerini tekrarlamaktadır, ve işçiye birşey vermemektedirler. Devrimci hareketin tarihini iç veya dış genel politikayı, ekonomik ve sosyal durumu incelemekten kaçınmaktadırlar...

Lenin'e göre, sosyalist olan, işçi sınıfının politik bilincini geliştirmeğe çalışırken, herşey hakkında bilgi edinmektedir ve halkın bütün sınıflarının içine girmektedir. Bunu yapmakla sınıf «noktaî nazarını», işçi sınıfının görüşünü terketmekte midir? Sorunu *politik yönden* iyi oturtmak şartıyla, hayır. Bütün sınıflara giderek, onlara seslenerek, marksist (sosyal-demokrat), özgül olarak demokratca hareket etmektedir. *Genel demokratik görevleri* ortaya atmada ve onları noktalamaktadır, bunu yaparken de *sosyalist* kanaatlarını gizlemesi gerekmemektedir.

«*Oysa pratik yönden bütün genel demokratik sorunları* ilk olarak *ortaya atmak, onları bilemek ve çözümlemek* görevinde olduğunu unutan,

(136) LENİN: a.g.e.

sosyal-demokrat değildir» (Bu kelimelerin altı Lenin tarafından çizilmiştir) (Lenin: a.g.e. C. I, S. 242).

Halkın bütün sınıflarında faaliyette bulunmak olanakları var mıdır?

«*Bu hususu görmiyenler bilinçlerinin kitlelerin kendinden-gelme atılımına kıyasla geride kaldığını göstermektedirler.*» (Lenin: a.g.e. C. I, S. 245).

Memnuniyetsizlik, umutlar, (çarlık) istibdat rejiminin süremiyeceği hissi, her yönden belirmektedir. (Devrimci) bir *politikacı* en küçük protesto unsurlarını hesaba katmalıdır. Demokratik özleyişlerin sözcüsü konuşabilirse ve — konuşmak ister ise — her yerde dinleyici bulacaktır. En iyi dinleyici kitlesini işçi sınıfında, onun «*geniş ve canlı politik bilgi*» ihtiyacında bulacaktır (137). En iyi kürsü ise ancak «*bütün Rusyayı ilgilendiren*» bir gazete olabilir (Aynı eser). Böyle bir gazetenin politik açıklamaları (ifşaatları) kendiliklerinden «*karşı rejimi çözmek*» onun mütefiklerini elinden almak, iktidara katılanlar arasında hasımlık veya kuşku yaratmak «*için güçlü bir araçtır*» (Aynı Eser). Politik ifşaat iktidara karşı bir savaş ilânı demektir, ve bu savaşı ilân eden sınıfın daha kalabalık ve daha kararlı sınıf olduğu ölçüde daha da önemli ve etkili olmaktadır.

«*Tek,* bütün halkı ilgilendiren *ifşaatı* ortaya atan *parti günümüzde devrimci güçlerin öncüsü olabilecektir* (Aynı Eser).»

---

(137) **LENİN**: a.g.e., C. I, S. 246.

Oysa, bir öncü olmak için — başta işçi sınıfı — bütün sınıfları sürüklemek, ve herkesin gözünde *politik bir güç* olmak gerekmektedir (138).

Devrimci düşünce

«Ekonomizme» ve kendinden-gelmeliğe tapanlar arasındaki bu tartışma çok kez «*proletarya mücadelesi ile dar*» bir bağlantının «*delicesine gayretkeş*» taraftarlarına karşı hücuma varmaktadır (Aynı Eser) (*). Fakat bu, proletaryayı devrimci yönden eğitmek içindir:

«*Hareketimizin sınıf karakteri ne ile belirecektir? İşte, bu ifşaatın hazırlanışının bizim, sosyal-demokratların eseri olmasında; kışkırtma (**) sırasında ortaya çıkarılan bütün sorunların sürelice sosyal-demokrat bir ruh ile aydınlatılmasında ve marksizmin bilerek veya bilmiyerek tahrif edilişine karşı en küçük taviz verilmemesinde; bu geniş politik kışkırtmanın bütün halkın adına hükûmete karşı taarruzu, proletaryanın devrimci eğitimini ve aynı zamanda politik özgürlüğün savunulmasını, işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin yönetilişini, onun sömürücüleri ile kendinden-gelme çatışmalarının kullanılışını ayırdedilmez bir bütün şeklinde birleştiren bir parti tarafından yönetilmesinde, belirecektir...* (a.g.e.)»

Sözü geçen «*delice gayretkeş*» partizanlara gelince, onlar *İskra*'yı (yani Lenin'i), örneğin *İskra*'nın çarlığa karşı üniversiteli gençlik haraketini desteklediği zaman, sınıf noktayı nazarını terketmek, sınıf zıtlıklarını maskelemekle suçlamaya ka-

(138) LENİN : a.g.e. C. I, S. 247.

(*) Kitapta aynen böyledir.

(**) agitation = kışkırtma.

dar varmaktadırlar. Bu sataşma, onu yapanların «*sosyal-demokrasinin politik görevleri hakkında çok bulanık bir fikirleri olduğunu*» göstermektedir (139). Bu da Lenin'i, yine ve her zaman köylülere, köylerdeki sınıf mücadelesine değgin bazı sorular sormağa vardırmaktadır (140). Bu tutumda proletaryanın sınıf bilincinin bir karartılışını — ve liberalizmle bir uzlaşmayı — görmek; özellikle bütün konulara el atmaktan vazgeçmek ve her fırsatta sosyal-demokrat davranışı ve çözümü belirtmekten sakınmak, liberalizmin karşısında silinmek anlamına gelir. Bu teslimiyetin bilincine vardıklarında, «ekonomizmin» etkilediği kişiler terorist yollara dönmektedirler!

Böylece ekonomizm ve «kendinden-gelmecilik» bağnaz (sekter) tutum ile oportünist tutum arasında, sol sapma ile sağ sapma arasında yalpalamaktadır.

Lenin'de, ilk politik yazılarından başlıyarak bu temel fikre, rastlamaktayız. Politik, (yani tarihsel ve sosyal olarak öze değgin) bir sorun ortaya çıkınca birçok davranış olanağı vardır. Birçok çözüm öne sürülebilir. Tek bir tanesi iyi, doğru, *gerçekdir,* ve bu objektif bir tahlil ile gösterilebilir. Böyle olmakla beraber, bütün çözümler, (onları teklif eden kişiler), iyi kanıtlarla, sürü ile parlak nedenlerle ortaya atılırlar. Böylece görüntü ve imge gerçeğe öyle karışmaktadır ki, yöntemsel tahlil her zaman kendi çözümlerini kabul ettirememektedir. İnsanların — kitlelerin — kendi deneyle-

(139) LENİN: a.g.e. C. I, S. 250.
(140) LENİN: Bak a.g.e., S. 251.

rini yapmaları gerekmektedir. Olayların devamlılığı, yani *tarih*, ve tek o, kararı vermektedir. Üstelik, objektif tahlil bir zincir halkasını, bir unsuru kaçırmış olabilir. Bunun sonucunda yeni birşey ortaya çıkıp sorunların verilerini değiştirebilir. Politika böylece aynı zamanda bilimsel ve bellisizdir. Tek, mühendislerin büyük bir köprü veya yeni (tipte) bir lokomotif yapmalarını izlemiyenler buna şaşarlar; en ince hesaplar bocalama, deney, dayanıklılık veya hız testlerini gereksiz kılmaz.

Daha açıkcası, her «dönemeçte», yani *devrimci* politikanın her güç durumunda, birçok eğilimin birçok tutum veya kanaatın ortaya çıkıp savunulduğu görülmektedir. Bunlar birçok politik olanağa tekabül etmektedirler; bunlar saf «kanaatlar» değildir, ve durum her zaman bu tutumların çoğulluğuna olanak verecek kadar karmaşık ve akıcıdır. *Çözümü* nasıl tanımlamak gerekir? Çözüm sağcı tutum, yani uzlaşma, gevşeme — ile aşırı tutum «sol sapma» arasında tam orta yolu tutmakla mı bulunmaktadır? Böyle bir yorum, Lenin'in politik düşüncesinin yüzeysel bir yorumu olurdu. Lenin'in tezinin özüne erişilirse o, şu şekilde tanımlanabilir: sol sapma ile oportünizm arasındaki fark ve ıraksama bir anlama görüntüden ibarettir. Onlar gerçek çözümün yanından geçmekle, aslında biribirleri ile anlaşmaktadırlar. Onlar biribirini doğurmakta ve herbiri diğerine erişmekte, onu desteklemekte — sürdürmektedir. Onların ittifakı derin özlerinden dolayı zorunludur. Politik yönden böylece aşırılar «*biribirine erişmektedir*» (141). Lenin'in sürdürdüğü tartışma, her-

(141) LENİN: Bak. *Ne Yapmalı? Seçme Eserler*, C. I, S. 287.

zaman devrimci düşüncenin ve pratiğin hatalarının, («sapma»larını), bu ortak özlü tab'ını ortaya çıkarmak amacını gütmektedir. Şimdiden de, aynı zamanda bu tartışmanın, leninist politik yöntembiliminin ve onun olaylar tarafından doğrulanışının örneklerini bulduk (142).

Profesyonel Devrimciler ve Parti

Rusya'daki devrimci haraketin «*ilkelliğine*» son vermek için ne yapmalı?, bu ilkelliği birilerinin tavizleri ve diğerlerinin güzel cümleleri beslemektedir. Haraketin hastalığını nasıl geçirtmeli? bu, bir gelişme hastalığıdır, çöküş hastalığı değil (143).

Kitle haraketinin içine sosyalist düşünceyi sokmak istiyen devrimci aydınlar polisin eline düşmektedir. Bu nedenle onların acemiliği ile alay mı edilmelidir? Veya kitleleri mi suçlamalıdır? Hayır.

Olaylar sadece, daha yüksek bir eylem ve örgüt seviyesine geçilmesi gerektiğini göstermektedir.

«*İşçiler bir grevde, polis ve askere karşı bir sokak çatışmasında dev bir enerji ve fedakârlık gösterebilmektedirler; haraketimizin bütününün neticesini sağlamaya muktedirdirler (ve tek onlar bunu yapabilirler), fakat işte siyasî polise karşı mücadele özel meziyetler gerektirmektedir: profesyonel devrimciler gerektirmektedir.*» (Lenin: a.g.e., S. 263.)

(142) Özellikle iktidarı ele geçirişden sonra, savaş sorununda, «orta» köylü sorununda, ve benzerinde.

(143) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I, S. 253.

İşte Lenin'in öngördüğü çözüm: (çarlık) polisine karşı mücadele etmek için, yeni partinin çekirdeğini, iskeletini, örgüsünü teşkil edecek olan bir «profesyonel devrimci» müfrezesi teşkil etmek.

Onların müdahalesi ekonomik, kendinden-gelme alanda, örneğin bir grev süresince polise karşı mücadele ile, grevin ilgisizlik veya kasdi haberler aracı ile boğuntuya getirilmesine karşı mücadeleyi yönetmekle, onun yararlılığını çoğaltabilirler. Ancak ilke yönünden, devrimcilerin örgütlenişi, işçilerin ekonomik mücadelesi için örgütlenmesinden köklü olarak değişiktir. Ekonomik örgütleme meslekten, zanaattan haraket ederek elden geldiği kadar geniş ve açık olarak oluşmalıdır. Aksine, (ekonomik mücadeleden çok daha geniş ve karmaşık politik görevleri olan) devrimcilerin örgüdü «*esas olarak meslekleri devrimci eylem olan kişileri kapsamalıdır.*»

Bu örgüdün birçok ayırtedici karakteri olacaktır.

Önce, ortak görev ve sorumluluklarının karşısında *işçi ile aydın arasındaki her türlü ayrıcalık silinecektir*», ve bu kişilerin asıllarından, örgüde girmeden önce yürüttükleri mesleklerden, zanaatlardan doğan ayrıcalıklar haydı haydı silinecektir.

Bu şekilde yetenekli kişiler yetişecektir, böyleleri (nadirdir çünkü «*yetenekler yüzlerle ortaya çıkmaz*») (144), ve üstelik bunlar «*sınanmış, uzun bir pratik ile profesyonel yönden hazırlanmış ve*

(144) LENİN: a.g.e., C. I, S. 273.

eğitilmiş, aralarında tamamen uyuşan» kişiler olacaktır.

Bu gibi politik şefler ve yöneticiler olmazsa modern toplumun hiç bir sınıfı kararlı bir şekilde mücadelesini sürdüremez. Madem ki, polis sosyal-demokrasinin ve işçi sınıfının yöneticilerini hapsettirmekte ve öldürmektedir, onları yetiştirmek ve korumak için özel tedbirler zorunludur.

Teorik bilgileri özümlemiş olacak olan ve onları pratiğe katacak olan bu kişiler, işçi sınıfına kendisinde eksik bulunan «dış tahriki» getirecektir (145). Bunlar düşüncenin ve eylemin, sosyalizmin ve işçi haraketinin, bilginin ve kitle haraketinin kaynaşmasını somut olarak, pratik olarak başaracaklardır.

İkinci olarak, ve bunun sonucu olarak, örgütleri yeraltında, gizli, yani dar olacaktır. Geniş bir örgüt kararlı ve süreli bir şekilde hükûmete karşı mücadelenin şart koştuğu gizlilik karakterine sahip olamaz (146). Bu durum, hiç bir şekilde, ne kitlelerin örgütleme gerekliliğini (sendika ve benzeri), ne de kitle eylemlerinin gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Aksine:

«*devrimcilerin örgüdü tarafından en gizli görevlerin merkezleştirilmesi büyük kitlelere hitab edecek bir sürü başka örgütlerin eylemini zayıflatmak şöyle dursun, onları zenginleştirecek ve yayacaktır.*» (Lenin: a.g.e. S. 277).

Devrimci çekirdek ile kitlelerin, karşılıklı etki-

(145) LENİN: a.g.e., C. I, S. 274.
(146) LENİN: a.g.e., S. 276.

leri yoluyla yürütülen haraket, karşı konmaz hale gelecektir. Bunlar çekirdeği, örgüt kadrosunu sürelice besliyecektir, çünkü — işçi sınıfında ve diğer sınıflarda — birçok kişi eylemde bulunmak ateşi ile tutuşmaktadır. Üstelik polis böyle bir örgüdü hiçbir zaman ele geçiremez. Nihayet, karşılıklı olarak, devrimciler bir mayadan çok fazlası, haraketin teşkilatcıları olacaklardır.

Lenin'e göre, sadece demagoji yapanlar böyle bir örgüdün anti-demokratik bir karakteri olduğunu iddia edeceklerdir.

«*Demagogların işçi sınıfının en büyük düşmanları olduğunu tekrarlamaktan hiç bir zaman bıkmıyacağım.*» (Lenin: a.g.e., S. 275.)

Soyutluk içinde, işçi sınıfının eğitilmesi vaazında bulunup işçi ve köylüğe doğru *eğilenlere* gelince, bunlar devrimciler değil, pedagoglardır.

«*Ciddî konular hakkında söz söylemek için doğrulunuz ve pedagojiyi eğiticilere bırakınız, politikacılara, teşkilatçılara değil.*» (Lenin: a.g.e., S 282).

Politik sorunlar korkunç derecede ciddidir. Hakiki «eğitimcilik» sorunu işçi devrimcilerinin yetiştirilmesi sorunudur ki, onlar *Parti içindeki eylemleri yönünden* devrimci aydınların seviyesine erişmektedirler (ta ki daha güç olan, acelesi daha az olan ve fakat gerekli bulunan şekilde, öteki yönlerden de aynı seviyeye erişsinler). Böylece, kabiliyetleri bakımından dikkate değer bir işçi, kabiliyetlerini geliştirmek ve uygulamak için, etki alanını ve bilgilerini genişletmek için, gerekli şartla-

rı bulabilmelidir. Kabiliyetli bir işçi günde onbir saatını fabrikada geçirmemelidir.

«*Onun partinin parasıyla yaşamasını, gerektiği zaman yeraltı eyleme geçmesini, yer değiştirmesini sağlıyabilmeliyiz; aksi halde büyük bir tecrübe kazanamıyacaktır, ufkunu genişletemiyecektir, kolluk kuvvetlerine karşı bir kaç yıl bile dayanamıyacaktır.*» (Lenin: a.g.e. S. 284).

Söz konusu olan bir *fesat* (conspiration) örgüdü müdür?

Hayır, söz konusu olan proletaryanın ve kitlelerin kendinden-gelme mücadelesini hakiki bir sınıf mücadelesi seviyesine yükseltmektir (147).

Lenin israr ederek diyor ki, demokratlığa gelince aynı insanlar patavatsızlıklardan şikâyet ederler, katı bir gizlilik ve parti üyelerinin ayıklanışını savunurlar — ve aynı zamanda devrimci parti konusunda geniş anlamda demokratik açıklığı ve bütün görevler için (mantıklı bir tarzda: aleni, açık) seçimi savunurlar. Bunun sonucu, bu seçimin çarlık jandarmaları tarafından yapılmasından başka bir şey değildir (148).

«*Haraketimizin militanları için örgütlenme yönünden tek ciddi ilke şöyle olmalıdır: kesin gizlilik, üyelerin sıkı bir şekilde seçimi, profesyonel devrimcilerin yetiştirilmesi. Bu nicelikler toplanmış bulununca, demokratçılıktan daha fazlasını sağlamış bulunuruz: devrimciler arasında tam kardeşçe bir inanç.*» (Lenin: a.g.e., S. 291).

Diğer üyelere ve kitlelere karşı olan sorumlu-

(147) LENİN: a.g.e., S. 286.
(148) LENİN: a.g.e., S. 290.

luklar, demagogların ve safların «ilkel» demokratcılığının yerine daha hakiki bir demokratlık meydana getirecektir. (149).

Politik İnsan ve Gerçek

Böylece, bütün sorunların (basınınki, ekonomik mücadeleninki dahil olmak üzere) ağırlık merkezi mahali alandan millî çapa aktarılacaktır. Diplomatik, askerî, dinsel, belediye ile ilgili, malî büyük ve küçük işlerin istihbaratına sahip insanlardan oluşan bir «kurmay heyyeti» kurulabilecektir (150). Bu şekilde *bütün Rusya için* (ki bu, kitabın son bölümünün başlığıdır) büyük politik bir gazetenin redaksyonu ve yayımı mümkün olacaktır, bu «*devrime varan yolların çoğulluğunun* hepsinde» insanları ilerlemeğe istekli kılacak tek çaredir (altı Lenin tarafından çizilmiştir, S. 311). Bu gazete «*sınıf mücadelesinin ve halk hoşnutsuzluğunun her kıvılcımını*» körükleyip «*ondan dev bir yangın fışkırmasını sağlıyacak*» dev bir dökümhane körüğü şeklinde işliyecektir, «*işte bunun hayalini görmeliyiz*», çünkü hayale dalmak gerekmektedir ve hayalla gerçek arasındaki uyuşmazlıkta, eğer hayal gören insan hayaline inanıyorsa, hayatı inceliyorsa, hayalinin gerçekleşmesi için çalışıyorsa, bunda safca bir yön yoktur (151).

Rus sosyal-demokrasisinin tarihi şimdiden birçok dönemden (doğuş, gelişme, kriz), dönemlerinden geçmiştir.

(149) LENİN: a.g.e., S. 292.

(150) LENİN : a.g.e., S. 299.

(151) LENİN: *Seçme Eserler*, Lenin tarafından *Ne Yapmalı?* da Pissarev'den S. 314'de aktarılmıştır. Aynı zamanda bak. *Felsefe Defterleri*, «yankı» hakkında önceden aktarılan kısım.

«Kesin olarak inanıyoruz ki, dördüncü dönem militan marksizmi pekiştirmeğe varacaktır; rus sosyal-demokrasisi bu krizden güçlenmiş ve daha yiğitleşmiş olarak çıkacaktır; oportünistlerin artçılarının yerine en devrimci sınıfın gerçek öncüleri geçecektir.»

Böylece, politik sorun — yüzeyseli değil, öze değgin olanı — dev bir karmaşıklığı olan terimler halinde verilmektedir. Bunlar sürelice biribirinin üzerine karşılıklı tepkide bulunmaktadırlar. *Bilinç,* diğerlerinden daha az izafî ve değişken olmayan bu terimlerden biridir. Bilincin, bilginin örgütlenişin derecesi, onun içinde belirdiği durumu değiştirmektedir. Haraket halinde ve farklılaşmış bir kitle (işçi sınıfı, diğer emekçi sınıflar, halk) daha da geniş bir toplumun bütünleyici kısmı olmaktadır. Kısım bütün üzerinde ve bütün de kısım üzerinde karşı tepkide bulunmaktadır; fakat bütün ile kısım arasındaki ilişki basit, mantıklı, aritmetik toplama değgin bir ilişki değildir. Daha doğrusu biz dev bir karmaşıklığı olan tefazülî ve tamamî (diferansyel ve enteğral) hesap sorunları karşısında bulunuyoruz. Leninist anlamdaki — politik kişi, bu sorunların karşısında geriliyecek midir? Bunları çözümlenmez mi ilan edecektir? Başkaları için politika bir tekniğe, bir deneyciliğe, akla aykırılığa, hatta basit bir başarı avcılığına indirgenecektir. Yine başkaları için o basit, aritmetik (çoğunluk sorunları) gibi ilkelere takılmaktadır. Bir mühendisin düzenlemek, sınırlamak, yönetmek istediği kaynaşan, çoğul akıntıları, çok sayıda anaforları ve menderesleri olan dev bir nehirin karşısına geçtiği şekilde; Lenin ekonomik-

sosyal oluşumun ve tarihin karşısında yerini alıyor. O inşa etmek istediği köprü, bent veya baraj için en ince hesap şekillerinden yararlamaktadır; bu kendisini yer, su, inşaat malzemeleri ile pratik temastan alıkoymamaktadır. Aksine.

«*Politika aritmetikden çok cebire ve de basit matematikden çok yüksek matematiğe yakındır.*» (152).

Bunu Sosyalist Enternasyonalinin yöneticileri kavrıyamamışlardır. XX. Yüzyılın başından itibaren, işçi haraketinde, dünyada, enternasyonal durumda yeni olan tarafı görememişlerdir.

«*Onlar kendilerini eski şekillerin içine hapsetmişlerdir ve yeni kapsamı onun içine hapsetmek istemişlerdir. Beliren objektif ilişkileri tahlil etmemişler, üç ikiden büyüktür gibisinden eski mantık bedahatlarını (apaçıklıklarını) tekrarlamakla yetinmişlerdir.*» (Lenin: *Toplu Eserler*, C. XXV.)

Sonuna kadar devrimci tek sınıf olan, (önce sosyal yapıyı — ve sonra, üretici güçlerin sınırsız gelişmesi ile verilmiş, maddî dünyayı değiştirmeğe) muktedir olan proletaryanın sınıf çıkarları ve tarihsel görevi vardır. Zorunlu olarak bir politika ve de bilincin en yüksek şekli olan bir *parti* onu temsil etmektedir. İşçi sınıfının politikası bütün diğer sınıfların politikasından ve hele hakim sınıfların politikasından *bağımsız* olmalıdır ve öyledir de. Tarihi süresince ve kendinden-gelmeliğinin kendisinden, işçi haraketi bağımsızlığını ortaya çıkartıyor ve belirtiyordu. Marx ve Engels «*süresi sırasında burjuva demokrasisinin bağrın-*

(152) LENİN: *Toplu Eserler*, 4. Rus baskısı, C. XXV, S. 291.

dan işçi sınıfının ayrıldığı, proletaryanın taktiğinin ve politikasının temellerinin saptandığı» bu dönemi görmüş ve kavramışlardır (153).

Proletarya ve Müttefikleri

Proletaryanın içinde bulunduğu ekonomik durum onu kaçınılmaz bir şekilde ileriye doğru itmektedir ve kendisinin tüm, kesin azat edilişi için, ve aynı zamanda da bütün toplumun tümden azat edilişi için onu zorlamaktadır.

Bu saptanınca, proletaryanın *tek başına* birşey yapamıyacağını (belirtelim. ç.) Proletaryanın bilgi ve bilim olmadan, burjuva toplumunun tümünü tahlil eden ve onun gelişmesinin, gerilemesinin ve şekil değiştirmesinin kanunlarını keşfeden «aydın rehberleri» olan büyük teorisyenler olmadan birşey yapamıyacağını görmüştük.

Fakat *sosyal bir güç* olarak bile, ve kendisinde en yüksek politik bilincin olduğu varsayılsa — sosyalizm işçi sınıfının politik mücadelesinin amacı haline gelişinden dolayı bir güç oluverince — (bile) proletarya *tek başına* birşey yapamaz. Neden? Çünkü o hiç bir zaman nüfusun tümü ve hatta çoğunluğu olmamıştır, olmıyacaktır da. Çünkü kendi karşısında kendinden daha güçlü hakim sınıflar bulmaktadır (ve iktidara geldiği zaman bile bu böyle olacaktır!). Çünkü etrafında küçük burjuvazinin, köylü, zanaatkâr, küçük üretici gibi dev kitleleri var olmakta devam etmektedirler. Marx ve Engels proletaryaya dünyayı değiştirmek

(153) *Marx, Engels, marksizm* derlemesinde Marx ile Engels arasındaki mektuplaşma hakkındaki makale, Ed. Sociales, S. 71.

görevini verirlerken herşeyden önce burjuva dünyasını, burjuvaziyi göz önüne alıyorlardı. Fakat proletaryanın görevi daha da dev bir çap kazanmaktadır; küçük burjuvayı değiştirmek gibi ağır ve tehlikeli bir şeref ona yüklenmektedir...

Proletaryanın *mütefiklere* ihtiyacı vardır. Hangileri? Burada sorun nezaket kazanmaktadır, ve tek sınıf ilişkilerinin *objektif* tahlili cevap verme olanaklarını getirmektedir.

Proletarya demokrasiden ayrılamaz. Mücadele etmek için onun demokratik özgürlüklere ihtiyacı vardır, ve o demokrasinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi için mücadele etmektedir. Çünkü demokrasi verilmiş, sabit ve taşlanmış birşey: bir tümlük değildir. Demokrasi haraket halindeki birşeydir, ve her gerçeklik gibi az veya çok belirgin, az veya çok derin — ve az veya çok çelişkili birşeydir! Proletaryanın mümkün olan en derin bir demokrasiye ihtiyacı vardır. Oysa, burjuvazi demokrasiyi, veya bir cins demokrasiyi istemektedir.

Bunu da eşit olarak istememektedir. Burjuvazinin bazı hizip veya tabakaları (Çarlık Rusyasında «Cadet»ler) bir asgari ile, (derebeyleri ve yarı-derebeyleri, büyük toprak sahipleri; Rusyada «Cent-Noirs»lar, «Oktobristler», büyük-Rus milliyetcileri) gibi kendilerinden daha da gerici sınıfların otoritesine denge teşkil edebilecek bir anayasa ile yetinmektedirler. Fakat burjuvazide kendilerine «liberal» diyen ve de öyle olan, hatta «ilerici» olan kısım ve gruplar vardır (154). Proletarya liberal burjuvazinin içinden mütefikler arayacak mıdır?

(154) LENİN: *İki Taktik*, a.g.e., C. I, S. 518.

Marx'ın ve Engels'in döneminde ve daha önce fransız burjuva demokratik devriminde bunun cevabı hâlâ ortadaydı. «Evet» diye cevap verilebilirdi. Ve özellikle sosyal-demokrat oportünizm, menşeviklik bu yolu seçtiler. Lenin, «hayır» diye cevap vermektedir. Şimdiden biliyoruz ki, bu leninizmin kendine özgü bir yanıdır. Demokratik burjuvazinin partileri ve hizipleri ile, hiç olmazsa en ilerici olanları ile «Trudovik'lerle» geçici *seçimsel* ittifakları reddetmek gerekmez. Ancak bunlar *politik* müttefikler değildir. Ne için? Çünkü onların politik *amaçları* proletaryanın amaçlarından «objektif olarak» köklü bir şekilde değişiktir.

İhtilâlci Burjuvazinin İnhitatı

«*Demokratik devrimin burjuva karakterini özellikle oluşturan yön, özel mülkiyeti ve pazar ekonomisini tamamiyle kabul eden ve bu çerçeveden çıkmaktan aciz olan çeşitli sınıfların, çeşitli sosyal grup ve çevrelerin, olayların zorunluluğu ile isdibdadın ve feodal rejimin aczini kabul etmeğe varmalarıdır.*» Oysa «*tutarsız ve açgözlü olan bu burjuvazi özgürlük şiarlarını ancak kısmen ve ikiyüzlülükle kabul ederler.*» (Lenin, a.g.e.)

Böylece, *burjuva* demokrasisi için verilen mücadeleden başlıyarak, özgürlük için işçilerle burjuvazinin mücadelesi arasındaki, proleter demokratcılığı ile liberal demokratcılığı arasındaki köklü fark apaçık olarak ortaya çıkmaktadır.

«*İşçi sınıfı ve onun bilinçli temsilcileri, bu mücadeleyi sonuna kadar götürmekten korkmıyarak, ve hatta demokratik devrimin en uzak amacını*

aşmayı dahi arzulayarak ilerlemekte ve mücadeleyi ileriye doğru itelemektedirler.» (Lenin, a.g.e.)

Burjuvazi, liberaller dahil olmak üzere, ne istiyorlar?, onlar halkdan, proletaryadan yararlanmak — çarlığı devirmek için onu kullanmak — ve sonra da, «onları maşa olarak kullandıktan sonra» iktidarın azamisini ellerine almak, işçi sınıfına elden geldiği kadar azını bırakmak istemektedirler. Ve de kapitalizmi geliştirmek (istiyorlar ç.) (155). Oysa, burjuva demokratik devrimin proletaryanın çıkarlarını ifade etmediği fikri anlamsızdır, çünkü (çarlık) Rusyasında kapitalizmden çok, işçi sınıfı onun az gelişmiş bulunmasından zarar görmektedir (156).

Devrimin tamamlanması, yani burjuvazinin dahi yararlanmasını bileceği bir geçmişin tasfiyesi, neye bağlıdır? Şuna: iktidar kimin eline geçmektedir! (157). Rus burjuvazi egemenliği istiyor, işçi sınıfına ise, muhalefette bulunmak özgürlüğünü bırakmaktadır... Burjuvazi devriminden hemen sonra (gerici güçlerle) ittifakını kurmakda acele edecektir (Aynı Eser).

«*1789 fransız burjuvazisi kendi müttefiklerini, köylüleri bir an bile terketmedi. Biliyordu ki, kendi hakimiyetinin temelinde, kırsal bölgede feodalitenin yok edilişi, hür bir mal sahibi köylü sınıfının yaradılışı, bulunmaktadır.*

1848 alman burjuvazisi, hiç çekinmeden en ta-

(155) LENİN: a.g.e., S. 447.
(156) LENİN: a.g.e., S. 448.
(157) LENİN: a.g.e., S. 526.

bii müttefikleri bulunan köylülere ihanet etti.. Feodal hakların devamı, toprağın hayalî bir satın alınışı görüntüsü altında haklarının tanınması; işte 1848 alman devriminin sonucu. Dağ bir fare doğurdu.» (158).

Burjuvazi, faal, devrimci bir sınıf olma niteliği bakımından XIX. uncu yüzyılda zayıflamaktadır, ve bu tarihsel olay onun tamamen ölüşünün habercisi olmaktadır (159).

Proletarya böyle olunca müttefiklerini «halkın» tümü içinde bulacak mıdır? — Oysa halk, proletarya gibi, ayrıntıları olmayan bir kitle değildir. Hatta, bizzatihi halkın içinde *sınıf mücadeleleri* bulunmaktadır. Ve de Marx, «halk»ın birliği hakkındaki yanılsamalara karşı her zaman savaşmıştır. Bu deyim farklılaşmaları silememekte ve bazıları sınırlı devrimci eylem yapabilecek olan, diğerleri — tek proleterler — tam ihtilâlcı eylemde bulunabilecek olan, halkı teşkil eden unsurların tahlilinin yerine geçememektedir.

Tamamlanmış burjuva demokratik devriminin klasik örneği olan fransız ihtilâlinin tahlilinden çıkan sonuç, — burjuvazinin can verdiği ve yönettiği — köylülerin sınıf savaşının ve de kırlardaki sosyal ilişkiler ile, mülkiyet ilişkilerinin dönüştürülmesinin öze değgin bir önemi olduğudur.

---

(158) MARX: Lenin tarafından a.g.e. de aktarılan (S. 527), *Nouvelle Gazete Rhénane*'da çıkan yazısından.

(159) LENİN: *İhtilaf konusu sorunlar*, a.g.e., S. 610.

Böylece rus proletaryası bir ikilem ile karşı karşıyadır.

Ya, burjuvazinin yönetimi altında, tamamlanmamış, sonuçlanmamış, yüzeysel kalacak olan; feodalleri ve onların mülkiyet ilişkilerini tam olarak tasfiye etmeyen, burjuvaziye eski efendilerle bir uzlaşma halinde iktidarı veren, kapitalizmin gelişmesini sağlayan ve işçi sınıfı için şüpheli ve süratle geri alınacak olan bir politik özgürlükten başka birşey getirmeyen bir burjuva demokratik devrimine katılmak.

Veya, burjuva demokratik devrimde, temel güç olarak burjuvazinin kendisinin yerine geçmek; köylülere karşı burjuvazinin devrimci olarak hareket ettiği zamanlardaki rolünü almak; sadece politik kurumların (üstyapıların) değil de, sosyal ilişkilerin ve mülkiyet ilişkilerinin dönüşümünü elden geldiği kadar ileri götürmek.

Böylece, Lenin liberal burjuvazi ile ittifak yerine, köylülerle ittifakı ön görmektedir.

Bu, kesin bir politik yön ve şiar değişikliğini içermektedir. Fransız devrimci burjuvazisi (jakoben'lerin) feodallere karşı diktatörlüğünü köylülerin yararına ve kendi yararına gerçekleştirmişti. Liberaller ve onların oportünist ve menşevik müttefikleri, proletaryaya ve köylü kitlesine karşı feodallerle uzlaşan burjuvazinin bir diktatörlüğü ile sonuçlanacak olan demokratik bir anayasa istemektedirler. Lenin'e göre, *burjuva* demokratik devrimi, *proletaryanın* ve *köylülüğün,* feodallere karşı

ve burjuvaziye karşı *(demokratik) bir diktatörlüğünden* ibaret olmalıdır.

Bu şiar o dönemin «ortodoks» marksistleri tarafından şaşırtıcı bir rezalet olarak nitelendirilmişti — oysa bu, sınıf ilişkilerinin marksist tahlilinin sonucuydu.

Köylüler ne istiyor? Toprak. Onu köylülere vermek, feodallerden kopartmak için bir tedbir zorunludur, bu da toprağın millîleştirilmesidir. Köylüler taleplerini bulanık olarak müşterek toprak hatıraları ile, toprağın «sosyalleşmesi» veya «belediyeleşmesi» ile karıştırarak toprak istiyorlardı.

Oysa, toprağın millîleştirilmesi objektif olarak demokratik *burjuva* bir tedbirdir. Marx bunu göstermiştir; ingiliz ekonomistleri ve «radikalleri» de aynı şeyi yapmışlardır, ve bunu talep etmişlerdir. Toprağın millîleştirilmesi hiç bir şekilde pazar üretimini, ne de kapitalizmin şartlarını yok etmemektedir. Aksine: kapitalizmin bu gelişmesinin engellerini yok etmektedir; onu hızlandırmaktadır. Oysa, hakim sınıfların tüm yapısını ve mülkiyet ilişkilerini sarsmaktadır. Feodallerin iktidarının temelinin özünü yok etmektedir ve onların burjuvazi ile uzlaşmalarını tehlikeye düşürmektedir. Toprağın millîleştirilmesi demokratik devrimin tam zaferine bağlıdır.

Halkçıların, sosyalist-ihtilâlcıların (ve menşeviklerin) toprağın sosyalleşmesi veya belediyeleşmesi şiarları bulanık, aldatıcı ve objektif olarak yanlıştır. Bunlar, demokratik devrimin son sınırı olan şeyi sosyalizm olarak yutturuyorlar. Köy çapında, müreffeh köylünün (kırsal burjuvazinin) hakimiyetini sağlıyorlar.

Lenin bu konuda şu politik sonuca varmaktadır:

«*Bütün faaliyetimizde, hatta sadece şehir proletaryası ile ilgilendiğimizde, köy sorununu gözden uzak tutmamalıyız... Biz, toprağa el koymaları dahil olmak üzere, köylü ayaklanışını destekliyoruz, ve fakat her türlü küçük burjuva projeleri dahil olmak üzere onları hiçbir şekilde desteklemiyoruz. Biz köylü haraketini devrimci, demokratik olduğu ölçüde destekliyoruz. Gerici ve proletarya düşmanı olacağı andan itibaren (derhal, süre tanımadan) onunla mücadele etmeğe hazırlanıyoruz. Marksizmin özü bu çift amaçta yer almaktadır, sadece marksizmden birşey anlamıyanlar, bunu basit ve tek bir amaç haline getirecek şekilde basitleştirmek, yassılaştırmak istiyebilirler... (160)*»

Ya sonrası? Ya toprağın bölünmesinin koşulları? Zamanı gelmeden proje yapılmaz.

«*Esas olan, köylülüğün eski rejimin devrimci yıkılışının (gereğini ç.) kavraması ve onu yürütmesidir.*» (Aynı Eser)

Önemli olan devrimci köylü komiteleridir. Ya sonrası? görürüz; fakat öz olarak göreceğimiz şey, kırsal bölgede sınıf mücadelesinin gelişmesi olacaktır. Eski rejime ve feodallere karşı birleşmiş bulunan köylülük farklaşmamış sayılamaz. (Millîleştirmeler gibi) demokratik girişimler bu farkları, yani tarım işçilerinin ve köylülerin bir kısmının, köy burjuvazisine karşı mücadelesini artıracaktır.

(160) LENİN: a.g.e., C. I, S. 539-340, Sosyal-Demokrasinin işçi haraketine karşı tutumu.

«Biz kırsal proletarya ile birlikte yürüyeceğiz... Demokratik devrim başarılınca, derhal — ve gücümüzün olanakları dahilinde, bilinçli ve örgütlenmiş proletaryanın gücünün olanakları dahilinde — sosyalist devrim yolunu tutacağız. Biz kesintisiz devrime taraftarız.» (Aynı Eser).

Böylece, proletaryanın mücadelesi, demokratik mücadele *«köylülüğün derinliklerinde olgunlaşan* (161)» yeni sınıf mücadelesini «meydana çıkartmaktadır». Öncelikle, böylece ortaya çıkacak olanı saptamadan ve incelemeden önce yapılan projeler hayalîdir, ve demokratik unsur ile sosyalist unsuru, proletaryayı ve köylülüğü, yani ayırt edilmesi gereken unsurları, karıştırmaktadır.

Demek ki o anda, (1905) de ne orta köylünün sorunu — hatta ne de tarım reformunun şartları somut olarak ortaya konmamaktadır. Sadece teorik millîleştirme kavramı öteki projelerin içinden belirmeğe başlamaktadır.

«Toprağın millîleştirilmesi» şiarı, çok daha belirgin olarak — (önceden gördüğümüz gibi) Lenin'in «yukarıdan devrim» olarak nitelendirdiği — «Stolipin karşı-devrimi» sırasında ilk plana geçecektir.

Stolipin sadece fiziksel kuvvetle değil de, *«ekonomik gelişmenin en acil ihtiyacını çok iyi anladığı için* (162)», galip gelmiştir. Yani *«tarımsal kapitalizmin önündeki yolu açmak için»* (163) köy

(161) LENİN: a.g.e., C. I, S. 541.
(162) LENİN: *Seçme Eserler*, C. I.
(163) LENİN: a.g.e. C. I, S. 569-570.

komunasını (mir)'i ve eski toprak mülkiyeti şeklini yıkmanın emredici zorunluluğunu (anladığı için galip gelmiştir ç.). İhtilâl (ve yenilgisi) bu yön değişikliği ile sonuçlandı: önceden ortaçağ kalıntılarına dayanan istibdat idaresi, onları telaşlı bir hızla yıkmaktadır. «*Rus ihtilâlini herşeyden fazla açıklayan çelişkiyi: toprak mülkiyetinin en köhnemiş şekillerini, en bakımsız kırsal alanı, en ileri sınaî ve malî kapitalizmi*» çözümlemeğe gayret etmesi gerektiğini çarlık anlamıştı. (Lenin, a.g.e., C. I, S. 570, Politik Notlar.)

Lenin, bu notlarının karşısındakileri hayretler içinde bırakacağını bilmektedir. Böyle ise, siz Stolipin'in tarımsal kanunlarına taraftar mısınız? diyeceklerdir.

«*Rahatlayınız. Biz, beylerin olsun, parsellenmiş bulunsun, Rusya'daki bütün eski toprak mülkiyeti şekillerinin hepsine kesinlikle karşıyız.*» (Aynı Eser)

Stolipin ne yapmaktadır? Toprak mülkiyetini kapitalizme *uyar şekle sokuyor,* köylü kitlelerini iflas ettiriyor, köylü mülklerini (onlar da «adapte» olmak isteyen) eski feodallarla ittifak kuran kırsal kapitalizm leyhine ele geçiriyor. Aynı zamanda Stolipin ortak mülkiyet kalıntılarını ve bu kalıntılara bağlı hayalleri yıkıyor. Bu inanılmaz çelişkiler keşmekeşinden — herşeyi düzeltmek, herşeyi uzlaştırmak istiyen — liberaller hiç çıkamamaktadırlar. Karşı-devrim ve proletarya aynı şeyi istemektedir.

«*Rus burjuva devriminin şu özelliği vardır ki, devrimin temel sorunu olan toprak meselesinde,*

devrimci politikayı gerçekleştirenler aşırı karşı-devrimciler ve köylüler ile işçilerdir.» (Lenin, *Toplu Eserler*, C. I, S. 570, Politik Notlar.)

Ancak bu aynı yoldan değildir. Birileri, eski mülkiyet şekillerinin köylülüğün yararına tamamen yeniden değiştirilmesini istiyorlar — diğerleri ise, bu mülkiyet şekillerinin hâkim sınıfların yararına yeniden düzenlenmelerini istemektedirler. Birileri köylülerin mülkünü almaktadırlar, ve diğerleri mülk sahiplerinin mülklerini istimlâk etmek istemektedirler.

«Biz toprağın burjuva millîleştirilmesinden yanayız, bu burjuva devriminin tek tutarlı şiarıdır, tarihî olarak gerekli olan bu yıkımı büyük toprak sahiplerine karşı yönelten tek pratik tedbir budur..» (Aynı Eser)

Diktatörlük ve Demokrasi Karşıt mıdır?

«Demokratik diktatörlük», dar görüşlü kişileri bangır bangır bağırtan ve hoplatan bu kelimelerin altını (Lenin bir çok kerre istihza ile çiziyor).

Kavramları kullanmağa alışık olmadıklarından veya daha doğrusu onları mantıklı bir şekilde kullanmağa ve ayırmağa alışık olduklarından, onlar için diktatörlük demokrasiye doğrudan doğruya karşıttır.

«Basit burjuva görüşüne göre diktatörlük ve demokrasi birbirini yok eder. Diktatörlük kişisel iktidara indirgenir; bir sınıfın diktatörlüğü ile bir kişinin diktatörlüğü, demokratik diktatörlük ile (proletaryanın) sosyalist diktatörlüğü arasındaki

farkı görmezler.» (Lenin, *Seçme Eserler,* C. I, S. 522 ve sonrakiler, *İki Taktik.)*

Böylece bunlar ayrı iki şeydir, bunları özenle ayırdetmek ve ayırmak gerekir.

Şüphesiz, diktatörlük ve demokrasi karşıttırlar, (ve bu, mantıksal davranış yönünden doğrudur, ve de diyalektik mantığı yok etmez). «Saf» diktatörlük, «saf» demokrasi ile uyuşmazlık durumundadır. Oysa, daha yakından bakalım; kapsantıyı göz önüne alalım; kavramları ve onların kapsadığı, yani onlarda kapsanmış bulunan iç çelişkileri tahlil edelim. Salt bir özgürlük olarak tanımlanan «saf» (arı) demokrasi, bir Devlet'in varlığını olanaksız kılar, yani «saf» demokrasi bir olanaksızlıkdır. Sınırda kavram patlayıverir ve anlamını yitirir. Aynı şekilde, «saf» diktatörlük — saf ve basit şiddet, saf olarak kişisel ve hiç bir temeli olmayan iktidar — olanaksız görülmektedir. Örneğin, Roma İmparatorlarının kişisel diktatörlükleri, esirci «latifundia» (*) sahiplerinin diktatörlüklerinin bir uzantısı idi ve onu sağlamlaştırmağa uğraşıyordu. Hükûmet ve idare organı olarak (Senato vb. gibi) cumhuriyetçi kurumları şeklen sürdürülüyordu.

Böyle olunca, kavramları geçerlik çerçevelerinin içinde inceliyelim. Görürüz ki, çelişkili iki kavram olan «demokrasi» ve «diktatörlük» birleşmektedir, ve tek bir kavramın iki görünüşünü teşkil etmektedir: bu iktidar kavramıdır, iktidar herzaman bir sınıf iktidarıdır, *bir veya birçok sınıf ta-*

(*) Esir emeği ile az işlenmiş büyük roma malikâneleri. Çev.

rafından, bir veya birçok sınıfa karşı uygulanmaktadır. Bundan, şu sınıf için özgürlük ve demokrasi olması ve diğer sınıf üzerine diktatörlük kurulması neticesi çıkmaktadır.

Demokratik diktatörlüğün ünlü bir örneğini bulmak için tarihte çok uzaklara gitmek gerekmez; önceden onunla karşılaştık: fransız ihtilâlcıları (toplumun tümünün «Tier-Eta»nın (*), köylülüğün ve burjuvazinin çıkarına, bu yüzden de bu sınıfların tümü tarafından desteklenen) *demokratik bir diktatörlüğü* feodallere ve müttefiklerine karşı uyguladılar. Karşı devrimci tarihcilerin kullandığı, ihtilâlciler arasındaki zıtlaşmaları, Gironden'ler veya Jakoben'lerin temsil ettiği burjuvazi hiziplerini, köylü isyanlarını, şuanri'leri (**), şiddetleri, yani görüntüleri, ikincil veya tesadüfî olayları bir tarafa bırakalım. Burjuva demokratik devrimin özü kalır: feodaliteyi ve artıklarını kökünden sökmek için, onu sürdüregelen Devlet makinesini yıkmak için, yeniden bir Devlet kurmak için, feodallerin topraklarını ellerinden almak için, onların haklarını lağvetmek için vs. vs., için, zorunlu olan diktatörlük kalır.

Aynı şekilde çarlığa karşı kesin bir zafer zorunlu olarak bu diktatörlük gerektirecektir:

«... *O, zorunlu olarak, «kanunen, barışçı yoldan» kurulan, bu veya şu kurumlarla değil de,*

(*) Tiers-Etat: Fransa'da krallık döneminde asiller ve papazlar dışındaki halk.

(**) Chouannerie = ihtilâl döneminde batı Fransa'da oluşan kralcı ayaklanmalar.

silâhlı kuvvete, kitlelerin silahlanmasına, ayaklanmaya dayanacaktır. Bu bir diktatörlükten başka birşey olamaz, çünkü proletarya ve köylülük için kesin olarak ve derhal yapılması gerekli olan dönüşümler, çiftlik sahipleri, büyük burjuvalar ve Çarlık tarafından ümitsizce bir mukavemet yaratacaktır. Bir diktatörlük olmazsa, bu mukavemeti kırmak, karşı-ihtilâl'ın taarruzlarını deffetmek olanağı yoktur. Oysa bu, şüphe yok ki, sosyalist bir diktatörlük olmayıp, demokratik bir diktatörlük olacaktır.» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 454.)

Demokratik bir Diktatörlüğe doğru

Burjuva demokratik devriminde, *burjuvaziye* karşı bir diktatörlük uygulamak şeklindeki leninist teoride (görünürde) bir aykırılık (bir paradoks) bulunmaktadır. Lenin, evet diye cevap veriyor, ancak bu çelişki olayların kendilerinden doğmaktadır: sosyal ilişkilerin, sınıf ilişkilerinin, politik amaçların objektif tahlilinden ve bu kavramların kapsamından doğmaktadır. Bunu çarlık mutlakiyetinin sınıfsal niteliği izah etmektedir. *Tüm sosyal gelişmenin çıkarı için* onu devirmek gerekir. Oysa, özellikle Stolipin'den beri çarlık büyük burjuvaziyi kendine ortak ediyor ve büyük burjuvazi (onunla ç.) bir uzlaşmaya varmak eğilimindedir.

«*Vahim bir hataya düşmeden, önemli sosyal grupları politik eğilimlerine göre sıralarken, ihtilâlci ve cumhuriyetçi demokrasiyi köylülerin kitlesi ile özdeş sayabiliriz...*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. I, S. 445.)

Çünkü, bu gün için, kararsızlığına ve iç farklılıklarına rağmen, köylülük mülkiyetin *salt olarak* muhafazasından çok, bu mülkiyetin (bir) *şekli* olan asilzade topraklarının müsaderesi ile ilgilenmektedir.

Demokratik diktatörlük sosyal gelişmenin tümünün çıkarlarını, çok ince bir tabakaya (arazi sahiplerine, büyük burjuvaziye) karşı temsil ettiğinden; «en iyi durumda» toprak mülkiyetini köylülerin leyhine yeniden dağıtabilecek; cumhuriyetin ilanı dahil olmak üzere tutarlı bir demokratcılığı sonuna kadar tatbik edebilecek; kırlardan ve aynı zamanda fabrikalardan asya müstebitliğinin kalıntılarını yok edebilecek, işçilerin durumunu iyileştirebilecek; hayat seviyesini yükseltebilecek ve «last but not least» (*), Avrupa'yı ve dünyayı alevlendirebilecektir.

«*Bu zafer, hiç bir şekilde bizim burjuva devrimimizi şimdilik sosyalist bir devrim haline sokmıyacaktır; demokratik devrim sosyal ve ekonomik burjuva ilişkileri çerçevesinden doğrudan doğruya çıkmıyacaktır.*» (Lenin, a.g.e., S. 455.)

Oysa, toplumun köhnemiş «üstyapıları» ile zinde kuvvetler arasındaki derin zıddiyete son verecektir. Bolşevikler, yeni bir program, yeni şiarlar, yeni yöntemlerle Rus devriminin (164) Jakobenleri olmakla yükümlüdürler. Menşeviklere gelince onlar devrimin Gironden'leridirler ve olacaklardır da (165).

(*) Sonuncusu fakat en önemsizi değil. Çev.

(164) LENİN: a.g.e., S. 457.

(165) LENİN: a.g.e., S. 383, vs.

Proletaryanın ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünün bir geçmişi ve bir geleceği olacaktır. Geçmişi: istibdat, serflik, imtiyazlar, krallıktır. Geleceği: küçük burjuva demokratik cumhuriyetten sosyalizme giden yol üzerinde, sosyalizm için mücadelededir.

«*Asla, hiç bir zaman, sosyal-demokrat proletaryanın — ne kadar demokrat, ne kadar cumhuriyetçi olurlarsa olsunlar — burjuvazi ve küçük burjuvaziye karşı, sosyalizm için kaçınılmaz mücadelesini unutmamalıdır.*» (Lenin, a.g.e., S. 483.)

Ayrı ve özgür, kesin olarak sınıf fikri ile yoğrulmuş, fakat somut bir ortam içinde somut politik görevler yerine getiren bir sosyal-demokrat partinin zorunluğu buradan çıkmaktadır. Çarlığın sonundan sonra, «*proletaryanın sosyalist diktatörlüğünü düşünürüz*»; ancak bugün öncü sınıfın Partisi demokratik devrimci diktatörlük yoluyla, çarlığa karşı kesin zafer yönünde faaliyette bulunmamazlık edemez (166).

Merkeziyet ve Demokrasi

«Menşevik»lerle «bolşevik»ler arasındaki politik savaş *örgüt* sorunları üzerinde verildi. (Her parti üyesi fiilen militanlık etmeli midir, veya sadece aidat mı ödemelidir?) Ve şüphe yoktur ki, bu pratik sorun temele değgin idi. Oysa, bu sorun derinleşecek olan derin *teorik* ıraksamaları sarmalıyor — ve bir dereceye kadar onları gizliyordu.

Lenin, *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* broşürün-

(166) LENİN: a.g.e., S. 483-484.

de bunları belirtmektedir (167). Kongredeki olaylar gizli ıraksamaları ortaya çıkartmaktadır. Bunlar sadece tarım sorununda değil, fakat diktatörlük sorununda da belirmektedir. Birileri, demokratik ilkelere *salt* bir önem tanımak eğilimindedirler; diğerleri, («İskra»cılar, leninist'ler, ve o anda Plekhanov onlarla birliktedir) demokratçılığın soyut tefsirine karşı gelmekteydiler. Demokratik ilkeler, sosyalist, proleter devrimin çıkarlarına göre ast sıralı olmalıdırlar. Onların salt değil, nisbî bir değerleri vardır. Sorunlar sadece genel politik hayatta değil, fakat partinin içinde de ortaya çıkmaktaydı. Menşevik eğilim, soyut bir demokratçılık adına Parti içi disiplinine karşı, politik bir yönetimin varlığı için zorunlu olan merkeziyetçiliğe karşı gelmekteydi. *Demokrasi* ile *merkeziyetçiliği* karşıt sayıyordu. Ve bunu, (herzaman olduğu gibi), görünürde derin, devrimci, proleterce sahte kanıtlarla yapmaktaydı. Menşeviklerden biri (168): mademki sosyal-demokrat partisi işçi sınıfının partisidir, sınıfı kendi dışında bırakamaz; sınıfın partili olan kişileri ile, partili olmayan kişileri arasında bir fark gözetilemez, demektedir. Lenin buna cevap veriyor: sınıfın içindeki, bilinç ve faaliyet dereceleri farklarının hesaba katılmasının gerektiğini; sosyal-demokrasiyi işçi sınıfının partisi olarak tanımlamanın, sınıfın partinin yönetimi altında faaliyette bulunacağı anlamına geldiği,

(167) *İki Taktik*'den önce yazılmıştır. (Açıklanışı daha tükenmemiş bulunan) diktatörlüğün sunulmasındaki kolaylık nedenleriyle tarih sırasını değiştirmiş bulunduk.

(168) Axelrod.

(onun öncü müfrezesi olan) partinin sınıfla karıştığı, onun içinde eridiği anlamına gelemiyeceğini, söylüyor. Kapitalizm döneminde işçi sınıfının kendi öncü müfrezesinin bilinç ve faaliyet derecesine erişebileceğini düşünmek vahim bir hayal olurdu. Oysa ki, en ilkel, en erişilir bir sendika örgüdü bile işçi sınıfını sarmalayamamaktadır.

«*Görevlerin muazzamlığı karşısında gözlerini yummak; öncü birliği ile, onun etrafında yer alan kitlelerin arasındaki farkı unutmak; öncü birliğinin git gide daha geniş tabakaları bu ileri mertebeye yüceltmesi zorunluluğunu unutmak, kendi kendini aldatmak demek olurdu* (169).»

Menşeviklik böylece, örgütsel çözülüşü, örgütsellikle örgüdün çözülüşü arasındaki bulanıklığı haklı göstermek için sınıfı ve sınıf partisini hafife almaktadır.

Böylece, şimdiden söz konusu olan şey, işçi sınıfının sosyalizm için mücadelesinde — proletarya diktatörlüğünün uygulanışında, Partinin rolü sorunudur. Menşeviklik «*proletarya diktatörlüğünden çekinmektedir* (170), ve bu yüzden demokrasiyi bir saltlık ve «saf» bir soyutlama haline sokmaktadır.

Menşeviklerin Sosyal Tipi — Örgüt sorunu

Menşevik eğilimin ideolojik temelinde, yine ve herzaman sübjektivizm yatmaktadır. Onların nazarında, kendisini sosyalist hissetmek, düşünmek,

(169) LENİN: a.g.e., S. 355 *Bir adım ileri, iki adım geri.*
(170) LENİN: a.g.e., S. 385.

sanmak veya iddia etmek sosyal-demokrat sıfatına sahip olmak için yeterlidir. Onlara: «*Pratik-Eylem!*» diye cevap verilmektedir; onlar: öyle ise her grevci Parti üyesidir, diye üsteliyorlar. Bu, her grevi tarihî objektif sürecin tam olarak bilinçli — bilgisine varılmış — saymağa varır; yani burjuva toplumunun bir darbe ile — kâğıt üzerinde — hesabı görülecek şekilde, parti ile işçi sınıfını özdeş saymağa gelir! Aslında menşeviklik ile bolşeviklik felsefî yönden de, politik yönden de, değişik lisanlarda konuşmaktadırlar! (171).

Böylece Lenin, bu küçük kitabında, Marx ve Engels'in verdikleri işaretlerden esinlenerek, işçi sınıfının devrimci, merkezîleşmiş ve disiplinli Partisinin doktrinini sunmuştur.

Parti ile sınıf arasında farklılık, birlik, süreli karşılıklı etki bulunmaktadır. Marksist parti, teori, sosyal gelişimin ve dönüşümün kanunlarının bilgisi şeklindeki öze değgin bir silahla silahlanmış olan işçi sınıfının bir bölümü — ve onun öncü müfrezesidir. Partinin içinden, teori — bilgi — işçi mücadelelerine yol gösteriyor ve onu yönetiyor. Parti sınıf olmadan birşey yapamaz, ve de sınıf, Parti olmadan pek bir şey yapamaz. Ancak, partinin sınıfa olan ilişkisi deneysel olarak tayin edilmez: o, kendinden-gelme bilinç ile bilgi tarafından yoğurulmuş bilincin — sınıf içgüdüsü ile bilimin ilişkisi olarak diyalektik bir şekilde belirlenmektedir.

Öncü müfrezesi olan Parti'nin, bütün üyele-

(171) LENİN: a.g.e., S. 387-388, *şekil* ile *kapsantı* arasındaki tartışma.

ri için bağlayıcı olan, kendi disiplini olmalıdır. Parti hakkında, (devrimci olsalar bile) halk kitleleri veya sınıflar söz konusu olduğu zaman anlamları bulunmayan deyimler olan: irade birliği, doktrin birliği, disiplin birliği deyimlerini kullanmak zorunludur. Bu birliğin harcı çifttir ve tektir: bilgi, işçi sınıfını ve tüm toplumu özgürlüğe kavuşturmak iradesi.

Partinin etrafında, elden geldiği kadar çok sayıda ve geniş, birileri devrimci, diğerleri devrimci olmayan örgütler vardır, olmalıdır. Hatta Parti'yi izleyen örgütlenmemiş kitleler bulunmaktadır. Ancak Parti'nin sınırları belirsiz olarak kalmamalıdır. Aksi halde, devrimci teori ve devrimci haraketin deneyleri ile silahlanmış en üst örgüt *şekli* olmak rolünü yitirir (172). Ve de, bu şeklin kapsantısı sosyalizmin tarihî şartlarıdır; menşeviklerin, kapsamdan daha az önemli olan şekil hakkındaki felsefî gevezelikleri bunu gizlemektedir. *Psikolojik alanda,* menşevik liberal veya burjuva radikal bir aydın olarak kalmaktadır (173); hatta ve hele pratik ve kapsantı hakkında demeç verirken onun «sosyal tipi» budur. O marksizmi iyi özümliyememektedir. Oysa, pratik tecrübesi ile proleter, fabrikanın sömürücü ve ezici tarafı olan (zorla kabul ettirilen, açlıktan ölmek korkusu üzerine kurulu disiplin) ile — onun örgütleyici yönü (yüksek bir tekniğin sonucu olan, ortakca çalışma üzerine kurulu disiplin) arasındaki farkı çok iyi ve çok çabuk kavramaktadır. Böylece, mark-

(172) LENİN: a.g.e., S. 358 ve devamı.
(173) LENİN: a.g.e., S. 392..

sizmle birlikte parti disiplinini ve örgüt duyusunu özümleyebilmektedir.

«*Bilinçli işçi, sosyal-demokrat aydınlarda bulduğu bu daha zengin bilgi yükünü, bu geniş politik ufku değerlendirmesini bilmektedir. Ancak bizde* hakiki *bir Parti oluşdukca, bilinçli işçi proletarya ordusu savaşçısı ile, en anarşist cümleleri sergiliyen burjuva aydının psikolojisini ayırt etmesini öğrenmelidir* (174).»

Böylece, Lenin bu eserinde, «aydın rehberlerin», marksistlerin haklarını verdikten sonra; işçilere, işçi militanlarına seslenmekte ve pratikte aciz olan ve bu yüzden hakiki devrimci teoriden uzaklaşan, lafla devrimcilik yapan, «aydın zümresini» (entelicensiyayı) eleştiriyor.

Oportünizmin, örgüt konularındaki karakteri ve bunun sonuçları: (kişinin ve yöresel grubun, bağlı bulunduğu çevrenin «özerkliği» — liberal burjuvaziye nazaran «kuyrukçuluk» — büyük asilzade anarşizmi ve lafebeliği «girondenlik») ile uluslararası çapta izlenmektedir (175).

Demokratik merkeziyetçilik ilkelerine göre örgütlenmiş olan Parti'nin tek bir tüzüğü, tek bir disiplini, tek bir yönetici kurumu olmalıdır; tartışmadan ve karardan sonra azınlık çoğunluğa ve taban örgütleri yönetici kurumlara boyun eyme-

(174) LENİN: a.g.e., S. 396.

(175) LENİN: a.g.e., S. 398. Lenin, fabrikada işçiler ile çalışmış olan, ve alman oportünizmin «kahramanı» haline giren eski rahip Göhre'yi örnek olarak vermektedir. Aynı zamanda Jaurès'i eleştiren Kautsky'yi zikrediyor, S. 410.

lidir. Aynı disiplin herkes için zorunludur: «lider» lere de, sıradan üyelere de.

Lenin, dar kafalı aydınlara bir diyalektik dersi verdikten sonra (176), kitabını aşağıdaki ünlü cümlelerle sonuçlandırıyor:

«*Proletaryanın iktidar mücadelesinde örgütlenmeden başka bir silahı yoktur. Burjuva dünyasına hâkim olan anarşik rekabet yüzünden bölünmüş bulunan, sermaye yararına uşakca bir emeğin yükü altında, sürelice kara sefaletin, vahşi bir kültürsüzlüğün ve soysuzlaşmanın «çirkefine» yuvarlandırılan proletarya yenilmez bir güç haline girebilir ve — kaçınılmaz olarak girecektir — bunun tek nedeni marksizm temelinin üzerine oturtulmuş olan onun ideolojik birliğinin milyonlarca emekçinin bir işçi sınıfı ordusu halinde toparlayan örgüdün maddî birliği tarafından perçinlenmiş olmasındadır.*» (Lenin, a.g.e., S. 414.)

Devrimci Stateji ve Taktik

Önceki sahifelerde görünebildiği gibi Lenin, çok defa *askerî* benzetmelere baş vurmaktadır. Proletarya bir ordudur veya bir ordu olmaktadır. Marksist (bolşevik) Partisi bu ordunun bir «birliğini» temsil etmektedir, onun «öncü kıtasıdır», bu kıt'a esas kuvvetin önünden gitmektedir ve esas kuvvet onu izliyecektir.

Bunlar sadece (edebî ç.) benzetmeler midir?

(176) LENİN: a.g.e., S. 410, «*Diyalektik hakkında birkaç söz*»: «*diyalektiğin temele değgin ilkesi, hakikatın her zaman somut olmasıdır.*»

Hayır. Politik ihtilâl'in temel sorunu iktidar sorunu olduğundan askerî terimlerle konulmaktadır. Söz konusu olan bir savaştır. Ve eğer bunu proletarya, eğer devrimciler unuturlarsa, mevcut iktidar — polisi ile, ordusu ile — hafızalarını tazelemeği üzerilerine alırlar. Bir savaş söz konusudur, ayaklanma, iç savaş ve (özellikle uluslararası alanda) bunları izleyen güçlükler sadece bunun keskin ve en kanlı bölümleridir.

Eğer Lenin *Ne Yapmalı?*'dan başlıyarak denenmiş devrimcilerden kurulu güçlü bir örgüt istiyorsa, bunu herşeyden önce bu sessiz veya parıltılı savaşı yönetmek için istemektedir: bunu onun Kurmayı olmak için istemektedir.

«*Böyle bir örgütle, partinin gücüne duyulan inanç bu örgüt ne kadar gizli olursa o derecede sağlamlaşacak, ve yayılacaktır; oysa, savaşta, bilindiği gibi herşeyden çok önemli olan, sadece kendi ordusuna kendi gücünün inancını aşılamak değil de, aynı zamanda düşmana ve bütün tarafsız unsurlara bunu kabul ettirmektir...*» (Lenin, a.g.e., S. 281.)

Lenin'in mücadele ettiği ve aşmak istediği «ilkellik», «*sapanını yeni terkedip basit bir sopa ile savaşa giden mujiğın (rus köylüsünün).*» *(177)* davranışıdır. Marksist gruplar, marksistlerin zanaatkârcasına emeği, sadece polisin kolayca ezebildiği bir ordu nüvesi meydana getirebilmekteydi.

«*Bu savaşı, modern bir orduya karşı, sopa ile silahlanmış bir köylü kalabalığının yürüyüşüne*

(177) LENİN: a.g.e., S. 255.

benzetmekten kendimizi alamıyoruz. Ve mücahitlerde de hiç bir hazırlık olmamasına rağmen büyüyen, yayılan ve zaferler kazanan bir haraketin hayatiyetinden hayret etmemek olanaksızdır.» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 256).

Sadece Lenin'in talep ettiği örgütleniş şekli, savaş için zorunlu olan *esnekliğe* (değimin altını kendisi çizmiştir) olanak verecektir, yani mücadelenin en çeşitli ve hızla değişen şartlarına derhal uymak olanağını verebilecektir, «*bir taraftan, bir noktada güçlerinin yığınağını yapan, sayı üstünlüğüne sahip bir düşmana karşı savaş vermekten kaçınmayı, ve öte taraftan, düşmanın manevra kabiliyetinin eksikliğinden yararlanarak ona en beklenmedik yerde ve anda saldırmak olanağını verecektir* (178)».

Devam ederek diyor ki, Partiyi inşa ederken sadece patlayışları, sokak savaşlarını — veya karanlık ve gündelik mücadelenin gelişerek yürütülmesini, hesaba katmak vahim bir hata olurdu. Her duruma, önceden kestirilmesi güç olan patlama ve duralama dönemlerine hazırlanmak gerekir, çünkü mutlakiyet (rejimindeki ç.) bir memlekette durum günbirliği ile değişebilir. Bazen bir «yeniçeri» (*) hücumu yeterlidir.

«*Hatta ihtilâl'in kendisi bile tek bir fiil şeklinde (...) tasavvur edilemez: ihtilâl, az veya çok derin sakinlik dönemleri ile ard arda gelen, az ve-*

---

(178) LENİN, *İskra*'daki: *Nereden Başlamalı* (Sayı: 4) mekalesini zikretmektedir.

(*) Metinde «janissaires» = yeniçeri, diye yazılıdır.

ya çok şiddetli patlamaların sıralanışı şeklinde olacaktır.» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 319).

Başka bir değimle, sınıf mücadelesi bir savaş, uzun bir savaş olarak ortaya çıkmaktadır, bunda belirtisiz ve yatışmış şiddet, açık şiddetle peşpeşe gelmektedir. Bu savaş alışılmış savaşlardan sadece şu bakıma farklıdır ki, kendisi Devletler arasındaki en amansız savaşlara kıyasla «*yüz kerre daha müşkül, daha uzun, daha karmaşık*»dır (179).

Başka bir değimle, bütün şekilleri ile bir savaş demek olan politik mücadelede proletarya için bir *strateji* ve bir *taktik* gerekmektedir. Lenin'in politik düşüncesi bu değimleri anlamlarının, kesinliklerinin ve güçlerinin tümü ile ele almaktadır. Bu, sözgelişi, seçimsel, parlamentocu anlamı ile bir «taktik» değildir. En güçlü anlamıyla — askerî anlamda, dünya savaşlarının yeni çapında — bir stratejinin ilkelerine bağımlı, en güçlü anlamıyla bir taktik söz konusudur.

Lenin'in *Clausevitz* (180) hakkındaki notlarının yüzeysel yorumcuları, kendisinin bunlardan sadece ayaklanma taktiği hakkında dersler aldığını sanırlar.

Hakikatte, Lenin'in Clausevitz'i okumasında-

(179) LENİN: a.g.e., C. II, S. 737.

(180) 1831 yılında ölmüş olan bu alman generalin ölümünden sonra yayınlanan ve Napoleon'un savaşlarından dersler çıkartan *(De la guerre)*: («topyekün» savaş'ın teorisi, savaşta milletin ve politik yapının — ve bunların strateji üzerindeki etkilerinin, rolü) kitabı. Naville tarafından yeni fransızca baskısı.

ki önem çok daha uzaklara ulaşmaktadır. Kendisi alman yazarı okurken diyalektiğin şu tezini doğrulamaktadır: ne salt ara kesikliği (discontinuité), ne de salt sürelilik (continuité) vardır. Barış ile savaş arasında bir birlik; oysa da, derin bir farklılık ve çelişki bulunmaktadır. Politika sadece Devletler arasındaki savaşta, ve Devletler arasındaki ilişkilerde kalem yerine kılıç kullanmaz. Bu veri sınıf mücadelesi için de doğrudur. Lenin tarafından politik olarak düşünülen bu mücadele *stratejik terimlerle* düşünülmektedir. Ve ona göre, sadece bu şekilde, onlar da stratejik olan, karşı sınıfın girişimleri, taarruzları ve gerçek amaçları tanınabilir ve açığa çıkarılabilir. Üstelik, milletler, Devletler ve halklar arasındaki savaşların da bir sınıfsal kapsantıları vardır (örneğin, bir baskı Devleti, bir sınıf Devleti iç güçlüklerle ve güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kaldığı zaman klasikleşmiş kaçamağına, savaşa baş vurur. Örnek: Fransa'da III. Napoleon — veya 1905'de ve 1914'de Rus Çarı).

Lenin için, sınıf mücadelesini stratejik olarak düşünmek, onu dünya çapında, tarih çapında düşünmek anlamına gelmektedir. İki ordunun tüm halindeki haraketleri, durgun bölgeleri, birinin veya diğerinin yumuşamaları, taarruz ve savunmalar bu çaptaki bir düşünüşle kavranır. Bu savaşta salt barış yoktur; olsa olsa sakinlik anları, mütarekeler söz konusudur. Sınıf mücadelesi de, barış ve savaş dönemleri ile eşit-olmayan gelişme kanununa boyun eğmektedir.

Sınıf mücadelesinin amacı, herzaman, sınıfların biri veya diğeri için, taarruza geçebilecek ve

onu sonuca bağlıyabilecek olanı için, hasmın yok edilişidir. Bu, son ferdine kadar fiziksel yok ediş demek değildir — bunun hiç bir mânâsı olamaz — (söz konusu olan ç.) örgütlü bir güç olarak *politik* anlamda yok edilişdir.

Ordu olarak ele alınan proletarya — başlangıçta — hasmından her zaman daha güçsüzdür. Hasmının, hakim olan sınıfın, örgütlü olmak, iktidarın ve komutanın tecrübesine sahip olmak, silah gibi üstünlükleri vardır. Lenin diyor ki, buna rağmen proletarya yenecektir, çünkü kendisinde iki güç vardır: dev kitlelerin, proletaryanın ve müttefiklerinin, (bu kelimenin bir mânâsı olması derecesinde) sınırsız fedakârlıkları — ve de, bilgisi (vardır). Buna hasımlarını tanıması, onların imkânlarının, objektif olanaklarının, objektif şartların kendilerine kabul ettirdiği stratejinin bilgisi dahildir. Oysa, hasımları proletaryanın olanaklarını, öz yöntemlerini gerçekten bilemezler ve bilmemektedirler.

Böyle olunca, sınıflar stratejisinde ayaklanmalar (ve de bastırılışlar) sadece safhalar teşkil etmektedir. Savunma ve de taarruz için durum aynıdır. Savunmanın taarruz kadar önemi vardır. Zaferi hazırlayan savunmalar vardır. (Ve hatırlarız ki Lenin, 1905'den sonra bolşevikleri, asgarî zaiyat vererek ve geleceğe umut bağlıyarak, düzenli stratejik geri çekilişlerinden dolayı tebrik etmekteydi).

Lenin'in son eserlerinin birinde bulunan bu metni yeniden ele alalım. 1907 ve 1910 arasındaki durumu özetleyen Lenin, yenilginin devrimci sınıflara ve partilere bir «*tarihsel diyalektik*» dersi verdiğini, kendilerine «*politik mücadeleyi sürdürmek*

san'atı» dersini kavrattığını, yazmaktadır.

«*Devrimci partiler öğrenimlerini en ince noktasına kadar tamamlamalıdırlar. Taarruz etmesini öğrendiler. Şimdi anlamalıdırlar ki, bu bilimi, kurallarına göre yürütülen geriye çekiliş bilimi ile tamamlamak zorunluluğu vardır* (181).»

Bu yazı 1920 tarihlidir. Sol-sapma'ya karşı yönetilen bir eserde, Lenin sınıf mücadelesinin stratejik kavranışını hiç bir şekilde terk etmemektedir. Aksine, onu geliştirmektedir. Rus deneyini bütün dünyaya genişlettirmektedir.

«*Proletaryanın öncü kesimini komünizme kazanmak söz konusu olduğu zamanlarda (ve bunun hâlâ böyle olduğu ölçüde) propaganda ön planda yer aldı; bu yüzden küçük propaganda çevreleri bile, hatalarına rağmen faydalı ve verimlidir. Ancak kitlelerin pratik eylemi, — böyle bir ifade kullanmam caizse — milyonlarca kişilik orduların düzenlenişi, kesin ve son bir savaş uğruna belirli bir toplumun bütün sınıfsal güçlerinin yeralışı söz konusu olunca, sırf propaganda yöntemleri ile, «arı» komünizmin hakikatlerini sadece tekrarlamakla, hiç birşey yapılamaz. Burada, daha kitleleri yönetmemiş olan bir grubun üyesi olan propagandacının aslında yaptığı gibi, bine kadar saymak gerekmez; burada, milyonlarla, on milyonlarla saymak gerekir. Devrimci sınıfın öncü kesimini ikna ettik mi diye kendi kendimize sormak yetmez; aynı zamanda, bütün sınıfların, istisnasızca, salt olarak bütün sınıfların, tarihsel olarak faal güç-*

(181) LENİN: a.g.e., C. II, S. 697, ***Komünizmin Çocukluk Hastalığı.***

lerinin kesin asvaşın tam olarak hazırlanmış bulunacağı şekilde yerlerini alıp almadıklarını bilmek gerekir — o şekilde ki: 1 - bize hasım olan bütün sınıfsal güçler yeterli derecede güç durumda bulunsunlar, birbirini yeteri kadar hırpalamış bulunsunlar, olanaklarını aşan bir mücadele sonunda yeteri kadar zayıflamış olsunlar; 2 - değişken, sendeleyen, kararsız karakterli olan bütün ara sınıflar — küçük burjuvazi, burjuvaziye karşıt olarak alınan küçük burjuva demokrasisi — halkın karşısında yeteri kadar maskelerini indirmiş bulunsunlar, pratik iflasları ile yeteri kadar şerefsizleşmiş olsunlar; 3 - proletaryanın bağrında güçlü bir kamuoyu, burjuvaziye karşı en kesin, en kararlı olarak cüretkâr ve ihtilâlcı bir eylem yönünde ortaya çıkmış bulunsun. İhtilâl o zaman olgunlaşmış bulunur...» (Lenin, a.g.e., C. I, S. 760.)

Daha önce verdiğimiz metinden *(Ne Yapmalı?* dan *Nereden Başlanmalı)* görüleceği gibi Lenin'in düşüncesi genişlemiş, fakat değişmemiştir. Clausevitz'i okuması kendi fikirlerini, kendisi için belirtmesine, ifade etmesine olanak sağlamıştır. Onu etkilememiştir (182).

Taktik ve strateji *diyalektik olarak* düşünülür. Bu iddia ne anlama gelir? Pratikde, gerçek mücadelede, «arazi üzerinde» sorunlar, *taktik* sorunlardır. Taktik, somutluk olarak, dolaysızlık olarak,

(182) Ayrıca a.g.e. C. I, S. 543 ved. bak: *Moskova ayaklanmasının dersleri*, özellikle S. 548, *Askeri taktik, askeri tekniğe bağlıdır*, ve C. II'de özellikle S. 140, *Marksizm ve ayaklanma*, ve S. 152, *Olmayan birinin öğütleri.*

veya olay olarak tanımlanır. Somutlukta, olayda herzaman beklenmedik bir unsur vardır. Ancak olay kanunu içermektedir. Taktik, stratejinin içinden ve onun yoluyla düşünülür ve ona göre ast sıralıdır. Durum, kanunun içinden ve onun yoluyla düşünülür. Taktik, stratejiyi az fazlası veya eksiği ile uygular. Aksi halde olay, somut durum, özü maskeler ve gizler. Strateji özün kendisidir. Oportünizm, olayın, veya daha doğrusu olayda bulunan görüntünün ve yüzeyselliğin seviyesinde kalır. Oysa, sert kafalılar, yobazlar, sol sapmacılar ilkelerle, kanunla, özle yetinirler (183).

Uzlaşma teorisi buradan çıkmaktadır. Uzlaşmalar, taktik yönden, aşağı yukarı her anda zorunlu olurlar. Tek başına kalırsa proletarya yenilir. Onun manevra yapması, müttefikler bulması, bu veya şu hasmını yalıtması, bunu veya şunu yenmesi, veya daha iyisi birini diğeri tarafından yendirmesi, yani hasımlardaki çelişkileri kullanması gerekmektedir. Böylece, (bir zaman için) haydutlarla, en büyük hasımlarla, hatta şeytanla uzlaşmalara varılabilinir, yeter ki bu, nihaî amaçlara, proletaryaya ve devrime yararlı olsun (184).

Devrim yararına «somut» uzlaşma, ihanet uzlaşması ile karşıttır. Bu sonuncusu bazen «taktik bakımdan» doğru olarak ortaya çıkar. Ancak stratejik yönden bu nitelikte değildir. Doğru taktik uzlaşmanın ilkelerle olan çelişkilerine gelince, bunlar sadece görünürde mevcuttur ve daha geniş,

(183) C. I, S. 422'de Taktiğin tanımlanması.
(184) LENİN: Bak: C. II, S. 705 ve., *Komünizmin Çocukluk Hastalığı.*

stratejik açıdan, başka bir çapta çözümlenirler (185).

Haklı ve Haksız Savaş

Önceden gördüğümüz gibi, Lenin için bir savaşın karakteri, onun «amaçlarını» (savaş amaçlarını) ve aynı zamanda oluşumunu, stratejisini tesbit eden objektif kapsamına bağlıdır.

Bir savaşın bahaneleri ve ideolojik mazeretleri ne olursa olsun, hatta bunlar insanları öldürmeğe, ve ölmeğe sevkedecek kadar güçlü iseler de, onları amansızca eleştirmek, görüntüleri gidermek, tertipçilerin maskelerini indirmek, onların manevralarını boşa çıkartmak, savaşın «sınıfsal köklerini» açığa çıkartmak gerekir. Tarihsel ve sosyal bir olay olan savaş hiç bir şekilde objektif teorik tahlilden kaçamaz.

Haklı savaş, kökten, muhtevası bakımından, haksız savaştan ayrıdır.

Haksız savaş hakim sınıfın (veya İngilteredeki gibi feodallerin ve burjuvazinin bir uzlaşmayı başardıkları durumda birleşmiş hakim sınıfların)

(185) İkincil açıklamalar:
a) Lenin devrimci uzlaşma teorisini uygulamıştır, örneğin: Brest-Litovsk barışı; N.E.P. (yeni ekonomik politika, pazar ekonomisine ve kapitalizme tavizler içermekteydi).
b) Stalin *Leninizmin İlkeleri*'nde strateji, taktik, uzlaşma sorunlarını uzunlamasına yeniden ele almıştır.
c) Lenin Enternasyonal'e dünya çapında devrimin stratejisi ve taktiği Kurmay Heyyeti rolünü tanımaktaydı.

hakimiyeti ve de imtiyazları ve çıkarları sürdürmek, genişletmek ve artırmak için kendi yararlarına verdikleri bir sınıf savaşıdır.

Haklı savaş, hakimiyet altında bulunan sınıfların ve özellikle proletaryanın, katlanılan hakimiyeti ve sömürüyü sarsmak veya yıkmak için kendi yararlarına verdikleri bir sınıf savaşıdır.

İhtilâlcı savaş ile haklı savaş özdeş değildir. İhtilâlcı savaş sadece haklı savaşın en hat örneğidir. Gericilerin (örneğin feodallerin) veya demokratik bir burjuvazinin yönettiği bir *millî savaşda* haklı savaş karakteri bulunabilir. Bu durumda devrimci proletarya ve onu izleyen kitleler bu savaşı desteklemelidirler, ve şüphesiz bunu yaparken olanağı olduğu anda kendi politik şartlarını ileriye sürmelidirler: bu savaşı proletarya ve emekçi kitlelerinin yararına azami derecede millî bağımsızlık ve demokratik özgürlüğe yönelik bir hale getirmelidirler.

Devrimci Kriz olmadan Devrim olmaz

Devrimci kriz teorisi, strateji ile taktik arasındaki ilişkiler teorisinden ayırtedilemez.

Bu teoriye Lenin'in ilk eserlerinden itibaren rastlanmaktadır (186). Bunu, en tam açıklaması olan *(Komünizmin Çocukluk Hastalığı)*'na kadar durmadan açıklamış ve derinleştirmiştir.

Proletarya, nasıl ki ihtilâlini tek başına yapamazsa, herhangi bir anda da bunu başaramaz. İhtilâlin *şartları* vardır: (bu da) devrimci krizdir.

(186) LENİN: Bak: C. I, S. 468.

Bu şartlar iki çeşittir: objektif ve sübjektif (bunlar değişiktir, bazen çelişikdirler, ancak ayrılmaları olanak dışıdır, sübjektif objektifden doğmaktadır fakat onun üzerine tepkide bulunmaktadır, ve bu karşılıklı olarak oluşmaktadır). Gerçekten de, devrimci kriz tüm halindeki bir krizdir, mevcut toplumu temelinden üstyapılarına kadar, üretimin sosyal ilişkilerinden hukukî kurumlara ve ideolojilere kadar sarsar. Bu, herşeyden önce «*derin ve güçlü bir halk haraketidir*» (187).

«*Her ihtilâl halk kitlelerinin hayatlarında ani bir dönemeci işaretler. Bu dönemece varılmadıkca, hakiki bir ihtilâl gerçekleşemez. Bir halkın hayatının ani dönemecinde... çeşitli sosyal sınıfların izledikleri amaçlar, sahip oldukları güçler farkedilmektedir*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 77.)

Bu kriz aynı zamanda ekonomik bir kriz ve politik bir kriz olarak belirmektedir (bunları hiç bir «Çin seddi» ayırmamaktadır). İhtiyar üstyapı «*her yönden çatırdamaktadır*»; yeni üst yapıyı inşa etmek isteyen sınıfların ve kitlelerin politik eylemi sahneye çıkar (188). Ekonomik ve politik durumun meydana çıkardığı sorunlar, hakim sınıfların yöneticileri için çözümlenmesi (kesin olarak olanaksızdır demiyelim), gitgide güçleşmektedir. Sınıf hakimiyetine ve ekonomik yapıya olanak sağlayan mevcut Devletin temelleri (ekonomik-sosyal oluşum) kaymaktadır. Kitlelerin faaliyeti gelişmekte, açıklık kazanmakta, belirginleşmektedir. Önceden sözünü ettiğimiz, devrimci kriz

(187) LENİN: a.g.e., C. II, S. 391.
(188) LENİN: Bak: C. I, S. 468: *İki Taktik.*

tanımlaması, onun gerek ekonomideki, gerek üstyapıların sarsılmasındaki, gerek kitlelerin bilincinde ve faaliyetindeki *(subjektif* etkendeki), gerekse hakim sınıflardaki, çok yönlü şartları ile belirmektedir. Devrimci kriz politik hayatın olduğu kadar gündelik hayatın bir krizi olarak tanımlanmaktadır: insanlar aynı şekilde yaşamağa devam etmeği artık beceremezler ve istemezler. «Aşağıdakiler» bunu istememektedirler; «yukarıdakiler» bunu bececememektedirler... (189). Sadece romantiklik, (gizli bir oportünizmi ihtilâlci cümlelerin görüntüsü altında gizleyen) (devrimci ç.) yobazlık, ihtilâlcı durumun dışında ihtilâlin olabileceğini sanmaktadır.

«Her hakiki ihtilâlin... başlıca özelliklerinin biri, politik hayata katılmağa başlayan kişilerin olağanüstü artışıdır.» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 21.)

Ancak, bilinç ve bilgi krizin kesin unsurlarıdır. (Kriz) geliştikçe sübjektif etkenin önemi artar. Kriz «olgunlaşır» ve bu olgunlaşma objektif ile sübjektifin karşılıklı etkisini içerir. Belirlenmiş olan sübjektif unsur, o vakıt belirleyici hale gelir. Bilgi tarafından şekillenen bilinç irade haline girer.

Partinin kriz içindeki rolü üzerinde duralım. Ona bu rol'u kazandıran kendisinin (proletaryanın, kitlelerin) haraketine kazandırdığı bilgiden ve de merkezileştirdiği ve yönettiği örgütten gelmektedir.

Partinin faaliyeti de, objektif olarak gerçek hale gelen ve olayların gidişini değiştiren subjektif etken olarak belirlenmektedir. Stratejik yön-

(189) LENİN: *Çocukluk Hastalığı*, C. II, S. 751.

den Parti kendini devrimci kriz için hazırlar ve de onu hazırlar. Taktik yönden, haraketin her anını, her karşılıklı etkisini, yükselişlerini ve düşüşlerini, sıçırayışlarını ve yenilgilerini vs.yi hesaba katar. Anın durumuna uygun olan şiarlar, krizin olgunlaşması amacını güderler ve her alanda: ekonomik, sosyal, politik, kültürel, vs. (alanlarda) devrimci çözümler sunarlar. Ancak şiarlar yeterli değildir. Askerlerin söyledikleri gibi, sadece, mücadelenin her alanda örgütlenişi kararı koparabilir...

Görülebileceği gibi, Lenini için devrimci krizin bir diyalektiği vardır. Veya, isterseniz, devrimci kriz diyalektik tahlil'in kapsamına girer.

Anti-marksistler ve diyalektikçi olmayanlar için sosyal ve politik olayları irasyonel alana iteleyen, sübjektif unsur ile objektif unsurun karşılıklı etkisi, Lenin için aksine sosyal yapının çelişkilerini, hemen hemen «çözümlenmez» hâle girdikleri anda, devrimci olarak çözümleme olanağını temsil etmektedir.

Devrimci krizde bir zorunluk ve kanunlar bulunmaktadır. Ve fakat, önceden kestirilemeyen bir unsur da bulunmaktadır. Sübjektif etken gerekli yüzeye erişecek midir? Örgüt görevlerinin ve sorumluluklarının seviyesinde olacak mıdır? Kişiler sorunları çözümlemeği bilecek midirler?

Böylece, Parti ihtilâlin diyalektiğinde öze değgin bir unsur olarak yer almaktadır.

Durum ne kadar vahim olursa, olaylar ve onların gelişmesi o dereceye kadar ona bağlı bulunur. Onda ve onun içinden bilinç, bilgi, «fikir»

fiil, pratik yararlılık haline girerler. O, (yani yöneticiler, ve durumun tahlili) vakıaların ve şekillerin düğümünün içinden, tümün gelmesi için kendine doğru çekmesi gereken işaret ipini veya zincir halkasını belirlemek görevindedir. Kriz öyle bir yola girer ki, bir savaşta olduğu gibi, elverişli bir an, bir yer, bir durum oluşur. Dün fazla erkendi; yarın, fazla geç kalınacaktır.

Böylece, (ekonomik, tarihsel) *zorunluluk* kapsantısı ile, kanunları ile, yeni üstyapılar yaratmak eğiliminde olan (fakat sadece eğiliminde olan) derin haraketi ile, kavranacak olayın, anın, durumun şeklini almaktadır. Olay her zaman kanundan daha karmaşıktır. Oysa, kanunlar vardır!...

Millî Mesele

Millî mesele Lenin için birinci derecede önemli bir sorundur; kendisi ast sıralı olmakla beraber, bu veya şu anda öze değgin bir duruma gelebilir. Demokratik burjuva devrimine bağlı bir sorun olmaktan, proletarya devriminin oluşturucu bir unsuru haline girebilmektedir.

Millî mesele, millî Devlet ve onun bağımsızlığı sorunu kendi özünden *demokratik burjuva* devrimine bağlanmaktadır. Oysa ap açıktır ki, proletaryanın kendi bağımsızlığına egemenliği kazandığı ve sosyalizmi inşa edebileceği memleketin bağımsızlığına — ihtiyacı vardır, kendisi için bu gerçek anlamda bir millî mesele değildir. Bu sorun, kendi özü bakımından; ezilen, sömürge, ve yarı sömürge memleketlerinde, burjuvazinin hâlâ halk ile birlikte dünya karşı-devrimine ve emperi-

yalizme karşı mücadele ettiği memleketlerde var olmaktadır (190).

Lenin, sosyal-demokrasiyi tezlerinin doğruluğu ve millî meselenin önemi hakkında ikna etmek için çok büyük bir güçlük çekti. Lenin'in, politik sorun olaraktan bu sorunu inkâr eden solcu muhalefeti (Roza Lüksemburg) ile — ve de, (ezilen milletler tarafından, eraziye, ekonomik hayata, ve politik Devlete bağımlı olmayan, kültürel korporasyonların örgütlenişi şeklindeki kültürel bir özerklik öneren Avusturya sosyalistleri gibi), yetersiz «çözümler» getiren, politik sorunları başından savan sağcı muhalefeti şeklindeki çifte bir muhalefetle savaşması gerekti (191).

Bilindiği gibi, burjuvazi uzun zamanlar halkların (milletlerin) kendi kaderlerini tayin etmesi hakkını ileri sürmüştü. Sonra, ikinci bir dönemde, devrimci karakterini yitiren burjuvazi gitgide bu ilkeyi kendi sınıf çıkarları, manevraları yönünde kullandı; onu ilke olaraktan yok etti ve ancak ondan oyalama yoluyla ve aksi yönde bir pratiği gizlemek için söz etti: özgürlüğün ve halkların haklarının yokluğu, emperiyalist baskı ve baskısını (gizlemek için kullanıldı).

Marksizm millî isteklerin ve haraketlerin objektif kapsamını, bulundukları aşamayı tahlil etmekle işe başlamaktadır. Çünkü bu haraketler eşit olmayan aşamalarda yer almaktadır. Demokratik burjuva dönüşümlerin tamamlandığı — ve daha tamamlanmadıkları memleketler arasında ilk bir

(190) LENİN: *Geri Avrupa, ileri Asya*, C. I, S. 668.

(191) Bak: LENİN, C. I, S. 674.

ayırım yapmak zorunlu olmaktadır. Sorunun özü burada bulunmaktadır.

Büyük-Rus hakimiyetinin kalabalık çevre halkları üzerine ve bazen ekonomik ve sosyal gelişmenin, merkezinkine nazaran aşkın olduğu bölgelerin üzerine uygulandığı Rusya gibi bir memlekette, hiç bir şüphe bulunmamaktadır: «*Rusya'daki millî meselenin somut tarihî özellikleri, bizde milletlerin kendi haklarına sahip olmaları hakkının tanınmasına çok büyük bir ivedilik kazandırmaktadır.*»

Bu iveditiği artıran bir etken de, komşu asya Devletlerinde, (çarlık) Rusyasındakilerle hısımlığı bulunan ve içinde yer alan milliyetleri kısmen sarmalayan bir demokratik (burjuva) devrimi ve bir millî haraket döneminin açılmakta bulunmasındadır.

Şüphe yoktur ki, millî meselede proletaryanın politikası burjuvaziyi ancak belirli bir yönde desteklemektedir ve onunki ile uyum halinde değildir.

Proletarya, halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkı konusunda burjuvaziye karşı bir *ilke* politikası koymakta — ve burjuvaziyi ancak *şartlı olarak* desteklemektedir (192).

«*Burjuvazi her zaman kendi millî taleplerini ön plana alır. Onları kesin bir şekilde ifade eder. Proletarya için bunlar sınıf mücadelesinin menfaatlerine göre ast sıralıdırlar.*»

---

(192) Altı Lenin tarafından çizilmiştir, C. I, S. 685.

Proletarya ve sosyalist devrim için, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı dahil olmak üzere, bazı demokratik talepler, burjuvazi için olduğu şekilde salt bir unsur, «kendiliğinden bir sonuç» değildir. Bunlar, dünya demokratik ve sosyalist haraketinin tümünün ancak bir *parsel*'inden ibarettir. Böylece proletarya, (burjuvazi tarzında, *bu* millete verip de diğerinden esirgemek, değil de), bütün milletlerin hakkını tanıyarak, bir millete diğerinin zararına birşey vermek taahhüdünde bulunmadığı gibi, bir milliyete herşeyi sağlamak yolunu da tutmaz. Bu çelişkili bir tutum mudur? Hayır: önemli olan *iki* eğilimi veya politik olanağı açığa vurmaktır.

«*Ezilen milletin burjuvazisi ezen millete karşı mücadele ettiği ölçüde, o ölçüde leyhindeyiz, çünkü biz baskının en cüretkâr ve en kararlı düşmanıyız. Ezilen milletin burjuvazisi kendi burjuva milliyetçiliğinin leyhinde oldu ölçüde, biz ona karşıyız...*»

Ezilen bir milletin millî burjuva haraketinde, demokratik bir kapsantı bulunmaktadır, «*biz bu kapsantıyı şartsız olarak destekleriz*». Örnek verelim: polonyalı burjuvanın yahudiyi ezmek eğilimine karşı mücadele etmekle beraber polonya burjuvazisini desteklemek gerekir (*).

Halkların eşitliğini ve millî bir Devlet kurma hakkını tanımakla, proletarya bütün milletlerin proleterlerinin ittifakını herşeyden üstün tutar.

(*) Polonya o dönemde Rusya, Almanya ve Avusturya tarafından bölünmüş bulunmaktaydı. Çev.

Böylece, her millî talebi sınıf mücadelesi *açısından* değerlendirir.

Baskıda bulunan bir millette, halkın — bu halkın özgürlüğünün — çıkarları baskıya karşı mücadeleyi gerektirir. Başka halkları ezen bir halk özgür olamaz (Marx). Örnek verelim: büyük-rus (*) proletaryası, büyük-rus milletinin millî özerk bir devlet kurmak imtiyazını bizzatihi olarak savunamaz; ve fakat, Ukrayna'nın bağımsız bir Devlet kurması hakkını savunur. Marksistler kitlelerı bu yönde eğitirler: bu hakkın tanınması, bütün imtiyazlar gibi Devlet imtiyazlarının reddi. Bu Ukrayna'nın mutlaka Rusyadan ayrılması anlamına mı gelir? Konu somut bir duruma, bir sınıf ilişkileri tümüne bağlıdır. Devrimci bir Ukrayna, çarcı veya burjuva kalmış bulunan bir Büyük-Rusyadan ayrılır; tersi de doğrudur; ancak proletarya ihtilâli ikisinde de başarı kazanırsa, iki millet özgürce bağlı kalır. Lenin'in tutumunun anlamı budur, ve kendisi şöyle yazabilmektedir:

«*Milletlerin kendi kaderlerini tayin etmesi özgürlüğünün taraftarlarını... bölücülük ile suçlamak; boşanma özgürlüğü taraftarlarını aile bağlarını yıkmakla suçlamak kadar saçma ve o kadar ikiyüzlü bir davranış olur.*» (Lenin, C. I, S. 698.)

Burjuva evlilik kavramının dayandığı imtiyazların ve maddî çıkarların savunucuları boşanmaya karşı gelmektedirler. Aynı şekilde: «*kapitalist*

(*) Çarlık Rusyasında ve de S.S.C.B. nde slav unsur özellikle üç ayrı millet oluşturmaktadır, bunlar: Büyük-Ruslar, Beyaz Ruslar ve Ukraynalılardır. Çev

bir Devlette milletlerin kendi kaderlerine sahip olma özgürlüğünü, yani ayrılma hakkını inkâr etmek, sadece hakim milletin imtiyazlarını ve polis yönetim yöntemlerini demokratik yöntemlerin zararına savunmak anlamına gelir.» (Lenin, a.g.e.)

Bir milletin proletaryası tarafından kendi millî burjuvazisinin imtiyazlarına karşı yapılan en küçük destek, öteki milletin işçilerinin kuşkusunu uyandırır — uluslararası sınıf dayanışmasını zayıflatır — proletarya haraketinin birliğini zayıflatır. Proletarya, özellikle kendi burjuvazisinden kurtulmak ve kendi milletini kazanmak için, her türlü milliyetçilikten arınmalıdır. Böylece, proletarya politikasını ilgilendiren şey, «*milletlerin dahilinde proletaryanın özgür haraket olanağıdır*».

Lenin, önemi azımsanmıyacak olan teorik kanıtlamasını bu makalesinde (193), İsveç'in, Norveç'in, İrlanda'nın, ve de Polonya'nın, Ukrayna'nın Macaristan'ın, Bohemya'nın (Çeklerin), veb.inin durumlarının tahlili ile tamamlamaktadır. Lenin, Marx'ın daha o zamandan, işçi sınıfının millî meseleyi en az «putlaştırabilecek» sınıf olduğunu, ve bu konuyu objektif olarak en iyi şekilde inceleyebilecek, yani millî haraketlerde en *ilerici* olan unsuru desteklemek kabiliyetinde olan sınıf olduğunu, belirttiği yazılarını (194) sunmaktadır. Böyle

(193) Bu makale Stalin'in *Marksizm ve Millî Mesele* kitabı ile aşağı yukarı aynı zamanda yayınlanmıştır. Böylece, S.S.C.B. ndeki bütün milliyetler politikasını kapsadığı gibi, Asya'da vs.de halkların ve milletlerin haraketleri hakkındaki en genel fikirleri de kapsamaktadır.

(194) LENİN: a.g.e., C. I, S. 712.

olunca, emperiyalizme karşı sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin mücadelesini, onları burjuvazi yönettiği hallerde bile desteklemek gerekir.

«*Bütün milletlerin eşitliği, milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı, bütün ülkelerin işçilerinin birliği; marksizmin işçilere öğrettiği millî program budur.*» (Lenin, C. I, S. 729.)

Proletaryanın şiarı: «Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz», olarak kalmaktadır.

Leninist diyalektik, millî meesle hakkındaki bu kısa, yoğun incelemede, özellikle dikkat çekicidir. *Sınıf* ile *millet* arasında çelişkiye kadar varabilecek olan birlik ve farklılık vardır. Bunlar tarihsel sürecin iki görünüşüdür, ve bunda sınıf esas role sahiptir. Böylelikle, Lenin öze değgin olan ile rastlantıyı, kapsam ile şekli, oluşma ile onun «an»larını, ayırmamakla birlikte onların farklılıklarını belirtiyor, somut bir durum içinde tahlil ediyor. Lenin bunu yaparken, bir yönden, belirli ve ast sıralı bir haraket olarak alınan ve fakat bir aşamasında öze değgin hâle gelebilen *millî* kavramla, öte yandan işçi sınıfının temele değgin *enternasyonalizmini* — objektif olarak, tarihsel haraketin ve proletaryanın sınıf menfaatlarının çerçevesinde — birleştiriyor. Millî haraketin *iki eğilimi*, ve proletaryanın *iki görevi* vardır: milliyetçiliğe karşı, halkların hakları için mücadele etmek — ve bunu özellikle milliyetçiliğe karşı mücadelede başarı sağlamak için (yapmak), «*proletarya mücadelesinin ve proletarya örgütlerinin birliğini sağlamak*» gibi «*çift veya daha doğrusu iki yönlü*» bir amaçtır. (Lenin, a.g.e.)

Kafa yormayanlar, diyalektik olarak düşünmeyenler, *ezen* milletlerin sosyal-demokratlarının *ayrılma* özgürlüğü üzerinde — ve *ezilen* milletlerin (sosyal-demokratlarının ç.) *birlik* üzerinde israr etmek istemelerinin «çelişkili» olduğunu sanmaktadırlar. Oysa, enternasyonalizm için ve halkların kaynaşması için başka bir yol yoktur.

Tek Memlekette Devrim

Tek bir memlekette ihtilâl ve sosyalizmin inşası sorunu, leninizmde millî meselenin önemi ile bağlantılıdır. Bu olanak, özgürce karar verme hakkının (eskiden burjuvazinin hakimiyeti altında olan) milletle devrimci bir şekilde özdeşleşen proletaryaya yayılışını temsil etmektedir. Millî gerçeğin demokratik kapsamının bir sıçırayış (politik ihtilâl) içinden, derinleşmesini temsil etmektedir. Proletarya ihtilâli gelişmenin belirli bir anında ortaya çıkan çelişkiyi çözümlemektedir: her milletin içinde iki millet bulunmaktadır, proletarya ve burjuvazi. Proletarya, milletin ve burjuva milliyetçiliğinin «putlaşmasını» yok etmekle milleti yenilemektedir. Burjuva dileklerinin eleştirici özümlenişi bu gelişmeğe erişmektedir. Ve bu özellikle, daha çok eleştirici yönünü gördüğümüz, millî meselenin tahlilinin olumlu yanıdır.

Böylece — bir tek memlekette devrim — leninist teorisine ilk defa için millî mesele hakkındaki bir makalede rastlamaktayız. Bu çok kısa metnin (195) büyük bir önemi vardır. Lenin «Avrupa

(195) LENİN: *Avrupa Birleşik-Devletleri şiarı hakkında*, C. I, S. 752-755.

cumhuriyetçi Birleşik-Devletleri» şiarını tahlil etmektedir. Bu şiarın politik olarak geçerli bir anlamı olduğunu, ancak bu anlamın iyice belirgin *sınırların içinde* var olduğunu göstermektedir: bunun, başta çarlık olmak üzere, Avrupanın çok-milletli ve emperiyalist krallıkların aleyhine yönelik bir şiar olarak geçerliliği bulunmaktadır:

«*Demokratik kapsamlı politik dönüşümler, hatta politik devrimler sosyalist devrim şiarını, şartlar ne olursa olsun, ne gölgede bırakabilir, ne zayıflatabilir. Aksine, tabanını genişleterek, küçük burjuvazinin ve yarı-proleter kitlelerin yeni tabakalarını sosyalist mücadeleye sürükleyerek onu yaklaştırmaktadırlar. Öte taraftan sosyalist devrimin süreci içinde politik devrimlerin yer alması kaçınılmazdır; ona tek bir fiil olarak değil de, fırtınalı ekonomik ve politik olaylar zinciri, çok keskin sınıf mücadeleleri, iç savaş, ihtilâl ve karşı ihtilâl dönemi olarak bakmak gerekir.*»

Oysa, eğer «Avrupa Birleşik-Devletleri» şiarının *ekonomik* kapsantısını tahlil edersek, yukarıda saptanan *sınırların dışında* kendisinin karşıdevrimci ve emperiyalist bir şiar haline dönüştüğünü iddia etmeğe varırız. Çünkü, Avrupa Birleşik Devletleri sadece, emperiyalistlerin dünyanın geri kalanını bölmek, ona hakim olmak, ve onu sömürmek için (o an için) oluşturdukları bir koalisyon, geçici bir uzlaşma temsil ettiğini görürüz. Şimdiden biliyoruz ki, bu uzlaşma ve anlaşma geçicidir: sorunlar ancak güç ile çözümlenebilir. Japonya gibi kapitalist ve emperiyalist bir ülke artan bir hızla gelişmektedir. Böyle bir emperiyalizm ile Avrupa Birleşik-Devletleri arasındaki bir

savaş (bu birliğin savaştan önce çözülmediği kabul edilirse) zorunlu olurdu. Gelişme eşitsizliği kanunu bu tür politik yapıların dayanıksızlığını ve tehlikesini meydana çıkartmaktadır (çünkü kapitalist rejimde değişik ekonomiler ve değişik Devletler arasındaki *eşit* gelişme imkânsızdır).

Bu yönde kabul edilebilir tek şiar: «dünya Birleşik-Devletleri» şeklinde ifade edilebilir. Ve bu, komünizmin tümden zafere erişmesini, Devletin, demokratik Devlet dahil, kesin yok oluşunu beklersek, olanak dahilindedir. Kaldı ki, şiar olarak bu formülün büyük bir önemi yoktur çünkü sosyalizm ile eşdeğerdir. Üstelik sosyalizmin bir tek memlekette zaferi olanağını gölgede bırakmaktadır.

Lenin tezini böylece oturtmaktadır ve onu özellikle eşit olmayan gelişme kanununa bağlamaktadır:

«*Ekonomik ve politik gelişmenin eşit olmayışı kapitalizmin kesin bir kanunudur. Bundan dolayı, başlangıçta sosyalizmin zaferi küçük sayıda kapitalist memlekette veya hatta bir tanesinde mümkündür.*»

«*Burjuvaziyi devirerek proletaryanın zafere ulaştığı toplumun politik şekli demokratik Cumhuriyet olacaktır... Ezilen sınıfın diktatörlüğü olmadan sınıfların kaldırılması olanaksızdır.*»

Böylece burada temel sorun ile yeniden karşılaşmaktayız: diktatörlük ve onun demokrasi ile ilişkisi. Bu, burada eşit-olmayan gelişme kanununa bağlanmaktadır. Lenin'e göre, her ülke demokrasi döneminden, demokratik diktatörlük döneminden geçecektir ve geçmelidir; ancak bu, ay-

nı anda ve aynı şekilde olmıyacaktır. Böylece herbiri, saatı gelince, kendi tarzında, ve tarihî duruma göre, az veya çok uzun bir süre için sosyal ilişkilerin devrimci bir dönüşümü döneminden geçecektir. Çünkü proletarya devriminin tek görevi, (tek işi) burjuvaziyi devirmek değildir, fakat aynı zamanda ve hele bütün sınıfların ve de proletaryanın kendisinin sosyal dönüşümünü: sınıfların kaldırılmasını sağlamakdır.

Devlet ve Devrim

Onu derinleştirmek için yeniden leninist Devlet ve diktatörlük teorisine dönmeden önce, (şüphesiz, özel olarak marksizm-leninizm ile ilgilenenler dışında) az bilinen bir olguyu hatırlatalım. Neden rus sosyal-demokrat partisi, veya daha doğrusu onun «bolşevik» kanadı, resmî adını değiştirdi? Neden marksist-leninist partiler «komünist partisi» diye adlanıyorlar? Bunun nedeni, bazılarının sandığı gibi, onların sosyalizmden geçmeden derhal komünizmi kurmak istemeleri midir?

Lenin, «sosyal-demokrat» tanımlaması *bilimsel olarak* yanlışdır, diye yazmıştır. Toplum, kapitalizmden sadece sosyalizme geçebilir. Demokrasi sosyal bir yapıyı veya ekonomik bir rejimi (bir üretim tarzını) temsil etmemektedir; üretim araçlarının (sosyal) kollektif mülkiyeti ve ürünlerin herkese (niteliksel ve niceliksel) emeklerine göre dağıtımı, olarak tarif edilen tek sosyalizm bu niteliğe sahiptir.

Sosyalizmin kendisi dahi, «herkesten olanaklarına göre, herkese ihtiyaçlarına göre» formülü ile tanımlanan komünizme doğru bir geçişden iba-

rettir. Bu yüzden «sosyal-demokrat» değiminin belirli marksist bir anlamı yoktur. Üstelik: «*bu tanımlamanın ikinci kısmı bilimsel olarak da doğru değildir. Demokrasi Devletin bir şeklidir. Oysa, (biz) marksistler her türlü Devletin düşmanıyız.*»

Böylece, tarihsel amacın, yani insan özgürlüğünün dopdolu oluşmasının, doğanın ve toplumun kanunlarına hakimiyetin, ifadesi olan *komünist* parti tanımlaması, aynı zamanda Devletin yok oluşunu, marksist düşünce tarafından her türlü Devlet'in reddini belirlemektedir.

Oysa marksizm, sosyalizme geçiş için bir Devletin zorunlu olduğunu tanımakla, anarşizmden ayrılmaktadır. Bu, burjuva parlamentocu demokrasisi tipinde bir Devlet değildir — aksine bu, Paris Komünü veya 1905 ve 1917 Sovyetleri tipinde yeni bir Devlet (şeklidir). Kendilerine «sosyal-demokrat» adını veren işçiler *sübjektif olarak* kitlelerin rehberleri ve mücahitlerdir. Ancak, «*sübjektifi objektifden ayırt etmenin zamanı gelmiştir*»; *objektif olarak,* bilimsel olarak tanımlama yanlıştır. Yanılsamalara ve sahteciliğe olanak sağlar. Bu yüzden onu değiştirmek gerekir.

Lenin, demokrasiyi, politik olarak nasıl tanımlamaktadır? Ap açık bir şekilde şu tanımlamayı yapmaktadır: *(demokrasi ç) «politik sorunların halkın kitlesi tarafından çözümlenmesi»* demektir. Böylece bu, klasik burjuva formülü uyarınca «halkın, halk tarafından, halk için» (*) iktidarı anlamına gelir, ancak şu şartla ki, bu iktidar fiili,

(*) Amerikan Cumhurbaşkanı Abraham Lincoln (1809 - 1865)'un tanımlaması.

gerçek olsun. Bu anlama, (ve de bunu önceden biliyorduk), demokrasi kavramı bizzatihi iç bir çelişkiyi sarmalamaktadır; demokrasi, bir Devlet olmakla zoru, polisi, orduyu, silahlanmayı içermektedir. Tam bir demokrasi artık demokrasi olmaktan çıkar; çünkü demokrasi halkın eğemenliği demektir, oysa halk kendi kendine karşı egemenlik uygulayamaz, kendi kendine karşı silâhlanamaz.

Böyle olunca, politik kavramların bu çelişkilerinin içinden bir ışık seçmeğe uğraşalım. Bunlar içerik, somut, gerçek, objektif, mevcut'durlar — ve diyalektik tahlil alanına girerler. Bunları tanımak için, Devletin kendisinin niteliğini saptamak ve sonuna kadar incelemek gerekir. Lenin bu amaçla Marx'ın ve Engels'in Devlet hakkındaki yazılarını (tam 1917'de ihtilâlcı döneminin içinde yazılan *Devlet ve İhtilâl* kitabında) yeniden ele alıyor, ve köreltilmiş anlamlarını onlara yeniden kazandırıyor, onları derinleştiriyor.

Devletin yokoluşuna doğru

Devlet, her gerçeklik gibi, doğar, gelişir, çözülür ve yok olur. Onun, diyalektiğin evrensel kanunları tarafından yönetilen bir tarihi vardır. Devlet, toplumun — belirli bir toplumun, yapının veya üretim tarzının — üstyapısı olup, onda bir yanılsama ve görüntü tarafı vardır (ideolojiler), ve bir etken gerçeklik tarafı vardır (kurumlar-müesseseler).

Eğer Devlet bu şekilde çelişkiler sarmalıyorsa (ve eğer politik iktidar kavramının kendisi dahi çelişkiler sarmalıyorsa), bunun nedeni Devletin

toplumdaki çelişkilerin ortaya attığı sorunlara cevap vermesinde ve onları çözümlemeğe uğraşmasında bulunmaktadır.

«*Devlet, uzlaşmaz sınıf ziddiyetlerinin ürünü ve belirtisinden ibarettir.*»

Devlet, bu sınıf çelişkilerinin çözümlenemediği ve uzlaştırılamadığı anda ve ölçüde ortaya çıkmaktadır. Aksi yönden de, Devlet sınıfların uzlaşmaz sınıf çelişkilerini ortaya çıkartmaktadır.

Ancak, Devlet bütün toplumun üstüne yükseliyor, ve böylece *görünürde* sınıfların üstünde yer alıyor. Tarihçiler, politikacılar, sosyologlar, ahlakçılar, genel olarak Devlete, ve özellikle demokratik Devlete bir uzlaştırıcı, bir hakem rolü verenler görünüşlerin tuzağına düşmektedirler. Eğer Devletin gerçek kapsantısı incelenirse; onun aksine kendi «düzen»ini, belirli bir sınıfın eğemenliğine tekabül eden düzeni: feodal düzeni, burjuva düzeni, ves.yi, kurmağa ve oturtmağa katkıda bulunduğu (görülür). O, bugüne kadar sınıf ihtilaflarını yok edememiş, onları ılımlaştırarak sömürüyü ve baskıyı kanunlaştırmış ve sağlamlaştırmıştır. Böylece o, bir sınıfın diğer sınıfa karşı hakim olması aracıdır. Kendisini toplumun üzerine oturtsun ve hatta, Kautsky'nin oportünist bir anlamda ele aldığı Engels'in formülü uyarınca, «gitgide toplumdan uzaklaşsın», bu onun niteliklerini hiç bir şekilde yok etmez, ve hakim sınıfın yarattığı Devlet örgüdünün devrimci yönden yok edilişi zorunluluğunu kaldırmaz.

Kim Devlet derse, baskı ve özgürlük yokluğu der. Kim Devlet derse kuvvet ve silahlı kuvvet

der: polis ve sürekli ordu der. Bu silahlı güç o toplumun mahvına — veya devrimci dönüşümüne— yol açacak olan düşman sınıfların silahlı mücadelesini engeller. Hatta bazı hallerde Devlet, ekonomik çıkarları yönünde güçlerini suiistimal etmeğe hazır zorbalara karşı ezilen sınıfları koruyabilir. Devletin aynı zamanda idarî görevleri ile kültürel görevleri de vardır. Bunlar onun sınıfsal özünü maskelerler. Oysa, bu görevlerinin kendilerini dahi, «genel menfaat», «düzen», ve «sosyal barış» maskesi altında, bir sınıf doğrultusunda uygulamaktadır. Büdce mi? sınıf büdcesi. Eğitim mi? hakim sınıfların ideolojisi veya onlara hizmet eden ideoloji ile yoğrulmuştur.

Paranın, servetin, kapitalizmin, burjuvazinin salt kudreti «*demokratik cumhuriyette daha güven altındadır, çünkü kapitalizmin kötü bir politik kalıbına bağlı değildir (*). Demokratik cumhuriyet kapitalizmin en güzel kalıbıdır*». (Lenin, C. II, S. 170.)

Çünkü kapitalizmin ekonomik kanunlarının işlemesine olanak verir, veya sonuçları kapitalizme karşı dönünce bu kanunların sonuçlarına karşı mücadele eder. Çünkü bu (yönetim) şekli burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak iktidar takımlarının seçimine ve değiştirilmesine olanak sağlar. Çünkü onun iç çelişkileri, çıkar zıtlıkları, gruplaşmaları ve onların mücadeleleri, toplumun tümünü ve kapitalist üretim tarzını sarsmadan veya elden geldiği kadar az sarsarak oluşmaktadır.

Genel seçime gelince işçi sınıfının politik ol-

(*) Örneğin faşizme Ç.

gunlaşmasına ve bu olgunlaşmanın ölçülmesine olanak sağlıyor. Bugünkü Devlet daha fazlasını sağlıyamaz (196).

Sınıflarla beraber doğan Devlet, sınıflarla ve onların zıddiyetleri ile birlikte yok olacaktır. Komünist toplum «Devlet makinesini antikalar müzesinde çıkrığın ve tunç baltanın yanıbaşında hakkı olan yere yollayacaktır (Engels)». Devlet *yavaş yavaş sönecektir.* İhtilâl'in tâ başından proletarya tarafından yok edilmiyecektir (anarşist tez). Varlığının objektif şartları ile beraber yavaş yavaş sönecektir. Proletarya önce burjuvazinin Devletini yok eder veya onu dönüştürür, kendi Devletini, kendine özgü baskı gücünü (diktatörlüğünü) burjuva baskı şeklinin yerine oturturur. İhtilâl aniden burjuva Devletini yok eder. Demokrasiye gelince, o, — sosyalist demokraside oluştuktan ve geliştikten sonra — uzun bir tarihsel süreç zarfında yavaş yavaş sönecektir. Bu, «*kapitalist rejimde proletarya için en elverişli Devlet şekli olan cumhuriyeti desteklememize*» mani değildir; şunu da unutmayız ki, en demokratik burjuva cumhuriyetinde bile gündelikçilik (proletaryanın ç.) kaderi olarak kalmaktadır.

Burjuva Devleti konusu

Marx'ın ve Engels'in her tür Devletin zorlayıcı ve şiddetli karakteri hakkındaki; bir yönden burjuva devlet örgüdünün devrilişi ve proletarya diktatörlüğü — ve diğer yönden demokrasi, onun

(196) ENGELS, Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 170'de aktarılmıştır.

gelişmesi ve yavaş yavaş sönüşü hakkındaki tezlerini diyalektik bir şekilde kavramalıyız. Yorumcuların çoğu meselenin bazen bir görünüşünü, bazen diğerini ele alarak eklektik (seçmeci) bir şekilde haraket etmektedir. Böylece, oportünizmi haklı göstermek için seçmecilik objektif ve somut diyalektiğin yerini almaktadır. Sürecin diyalektik birliğini kavramak gerekir.

«*Şiddetli ihtilâl olmaksızın burjuva Devletinin yerine proletarya Devleti getirilemez. Proletarya Devletinin, yani hertürlü Devletin yokedilişi ancak yavaş yavaş sönüş (dépérissement) yoluyla mümkündür.*» (Lenin, a.g.e., S. 177)

Proletarya Devleti, *hakim sınıf olarak örgütlenmiş* bulunan proletarya demektir.

«*Devlet kuvvetin özel bir örgütlenişidir. Belirli bir sınıfı sindirmek için şiddetin örgütlenmesi demektir. Proletaryanın sindirmesi gerektiği sınıf hangisidir? Apaçıktır ki bu, tek sömürücü sınıf olan burjuvazidir.*» (Lenin, a.g.e., S. 179).

Proletaryanın devrimci rolü proletarya diktatörlüğüne varır. O, burjuva toplumun ve onun merkezileşmiş Devlet iktidarının karakteristik kurumlarını yok eder ..... (*).

Özellikle Paris Komününün (1871 ç.) manası budur. Fransa'da burjuvazinin feodaliteye karşı, sonra da proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mü-

(*) Burada 22 kelimeyi Anayasa Mahkemesinin 26.9.1965 gün ve 1965/40 sayılı kararının Bilimsel eserlerde suç olamıyacağını saptamasına rağmen kestik (Anadolu Yayınları Ltd. Şti)

cadelesi klasik arı bir niteliğe bürünmüştür. Fransa, tarihî sınıf mücadelesinin, kararlı olarak sonuna kadar götürüldüğü ülkedir (Engels).

Lenin yorumda bulunarak diyor ki: «*Bu iddia eskimiş bulunmaktadır çünkü 1871'den beri fransız proletaryasının devrimci mücadelesinde bir kesiklik olmuştur. Oysa, bu duralama ne kadar uzun olursa olsun, Fransanın yarınki proletarya ihtilâlinde sınıf mücadelesinin klasik memleketi olarak kendini göstermesi olanağını hiç bir şekilde yok etmez.*» (Lenin, a.g.e., S. 185).

Proletarya diktatörlüğü sadece burjuvaziyi devirmek için değil, kapitalizm ile komünizmi ayıran tarihsel dönem için de zorunludur. Kaldı ki bu, büyük sayıda ve çeşitlikteki politik biçimlerle gerçekleşecektir. Ancak zorunlu olarak özleri tek olacaktır: proletarya diktatörlüğü. Nasıl ki, burjuva devletin şekilleri çok değişiktir, ancak özleri birdir: burjuvazinin diktatörlüğü.

Proletarya burjuva parlamentoculuğunu yok edebilir, fakat temsili kurumları yok edemez. Aksine onları geliştirir; onları halkın (işçi sınıfı ile birleşmiş bulunan köylülüğün) ve özellikle proletaryanın çıkarlarını daha somut olarak temsil edecek şekle sokar. Ekonomik iktidarı ve örgütlenişi merkezleştirir, ve bunu bürokratik burjuva merkeziyetçiliği şeklinde yapmaz, fakat halk örgütlerini bir bütün olarak özgürce birleştirerek sağlar. Millî birliği bir federalizm şeklinde, bir yöresel örgütler çokluğu olarak dağıtmadansa; böylece burjuvaziden daha somut olarak, gerçek bir demokratik merkeziyetçilik yoluyla millî birliği örgütler. Devlet asalaklığını veb.ini yok eder.

Böylece proletarya diktatörlüğü, burjuvaziye karşı diktatörlük, kitleler için, halk için, daha özel olarak işçi sınıfı için demokrasiyi temsil etmektedir. Oysa burjuva demokrasisi, burjuvazi için (nisbî) özgürlüğü ve demokrasiyi temsil etmekte idi, ve fakat halk kitlelerine ve özellikle proletaryaya karşı diktatörlük söz konusu idi. Böylece demokrasinin derinleştirilmesi onu proletarya diktatörlüğü şekline dönüştürür. Bu onun çelişkili karakterinin bir sonucudur. Burjuva demokrasisinin devrimci dönüşümü demokrasiyi gerçekleştiriyor, ancak bu yapılırken onun Devlet, yani baskı karakteri kaybolmuyor, bu yönü sadece daha sonra yavaş yavaş yok olacaktır.

Devletin gerekli olmayacağı dönem

«*Demokrasiyi* sonuna kadar *geliştirmek... sosyal İhtilâl'in esas görevlerinden bir tanesidir. Tek başına alınırsa, demokratçılığın hiç bir türü sosyalizmi gerçekleştirmez, ancak hayatta demokratçılık hiç bir zaman «ayrı olarak ele alınmaz», o, «tümün içinde ele alınır»; aynı zamanda ekonominin üzerine de bir etkide bulunur, onun dönüşümünü dürtükler; ekonomik gelişmenin etkisi altında kalır, ves. Canlı tarihin diyalektiği böyledir.*» (Lenin, a.g.e., S. 225.)

Burjuva demokrasisi ise, ancak «*çok küçük bir azınlık için, zenginler için demokrasi*» demektir. O, burjuvazinin yararına işleyen bir mekanizma gibidir, demokrasiciliği onun ihtiyaçlarına göre kısmaktadır (örneğin: basının örgütlenişi). Demokrasi olaraktan kapitalist demokrasisi «*dar, fakirleri sinsice geriye atan, özünden ikiyüzlü*» (bir

düzendir ç). O, çatışma olmadan — süreklilikte bir kesinti olmadan — sosyalizme ve komünizme doğru gidişi sağlıyamaz. Proletarya burjuva demokrasisinin bir genişletilmesi ile yetinemez bile. Bu, sadece politik meselenin bir görünüşünden ibarettir. Proletarya, *ilk defa* için halk için demokrasi haline gelen demokrasinin genişletilmesi ile birlikte, kendi Devlet örgüdünü burjuvaziye karşı yöneltmeli, zalimlerin özgürlüklerini kısmalıdır.

«*Proletaryanın hâlâ bir Devlete ihtiyacı olduğu sürece, bu özgürlük için değildir, hasımlarını bastırmak içindir; özgürlükten söz etmek olanağının doğduğu gün, Devlet Devlet olaraktan artık mevcut değildir.*» *(197).*

Oysa, proletarya diktatörlüğü halkın ezici çoğunluğu için demokrasiyi kapsıyor ve sarmalıyor — aynı zamanda da baskı yapanlara karşı demokrasi olmamasını gerektiriyor. Kapitalizmden komünizme doğru *geçişde* demokrasinin uğradığı değişme budur. Ancak gerçekten bu ikincisinde özgürlükten söz edilebilecektir. Ayrıcalık olmaksızın, tam bir demokrasi olanak haline gelecektir. Ancak bu, artık demokrasi olmıyacaktır: «*tek komünizm tam bir demokrasi sağlamak olanağındadır; ne kadar tümlenirse, o kadar süratle gereksiz olacak ve kendi kendine yavaş yavaş yok olacaktır.*» (Lenin, a.g.e., S. 234.)

Zaten bu yolun üzerinde bazı kurumlar — örneğin silahlı kuvvetler, Devlet örgüdü veya bürokrasi — bu yokoluşa olanak sağlayan objektif ve

(197) ENGELS: Lenin tarafından *Seçme Eserler*, C. I, S. 233'de zikredilmiştir.

somut şartların içinde öncelikle yavaş yavaş sönüp gidecektir. Burada şu nokta üzerinde durmalıyız ki, gerçek pratik sorunlarla — teorinin ve kendi saptadığı genel çizginin uygulanışıyla karşılaşan Lenin, somut bir durum karşısında önemli fikirler ve tezler terketmek zorunda kalmıştır. *Devlet ve İhtilâl* kitabında (1917) diyordu ki:

«*Halkın çoğunluğunun kendisini ezenleri kendisi bastırdığı anda özel bir tenkil gücü gerekmez. Bu anlamadır ki, Devlet yavaş yavaş yok olmağa başlar. İmtiyazlı kurumlar yerine, imtiyazlı bir azınlık (imtiyazlı memurlar, sürekli ordu şefleri) yerine, çoğunluğun kendisi bu görevleri üstelenebilir. Halkın tümü, Devlet iktidarının görevlerinin ne kadar fazlasını kendisi uygularsa, bu iktidar o kadar gereksiz olur.*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 194-195.)

Lenin hayatta iken, rus devriminin somut şartları nedeniyle, (iç savaş, memleketin uçsuz bucaksızlığı, milliyetlerin çokluğu, üretici güçlerin geri kalmışlığı) nedeniyle, Devletin ve onun örgüdünün, beklenen yavaş yavaş sönüşü yerine güçlenmesi gerçekleşti. Lenin bu gelişmeye kaygı duyarak şahit oldu; onu yönetmeğe, ona hakim olmaya uğraştı; onun tehlikelerini gördü. Bu, bir bakıma Lenin'in son yıllarının politik dramı olmuştur.

Devlet böylece «*proletaryanın mirasına konduğu bir musibettir*» (Engels). Devletin yok edilişi aynı zamanda demokrasinin yok edilişi demektir; çünkü demokrasi «*azınlığın çoğunluğa boyun eğişini, bir sınıfın diğer bir sınıf üzerine sistemli olarak uyguladığı şiddetin örgütlenişini tanıyan Dev-*

let (198)» demektir Son amaç? Devletin, sistemli ve ve örgütlenmiş şiddetin, insanlara karşı uygulanan her türlü şiddetin yok oluşudur: Bu ancak, insanların kendi aralarındaki ilişkileri ve sosyal pratik değişince, kendilerinin *şiddet olmaksızın ve boyun eğmeksizin* sosyal yaşantının şartlarını uygulamağa alışacakları zaman olanak dahiline girecektir (Aynı Eser).

Şüphesiz, marksistler hayalci olmadıklarından, hatta komünist toplumda bile, *kişisel* aşırılıkların olanak dahilinde olduğunu, hatta kaçınılmaz olduklarını inkâr etmezler. Bununla beraber, *sınıfsal* anlamda «bastırılacak kimse» bulunmıyacaktır. Kişisel aşırılıklar için, özel bir mekanizma, bir Devlet örgüdü gereği duyulmıyacaktır. Kişiler bu görevi üsteliyeceklerdir, nasıl ki, bugün dahi (toplumca) bir kadına kötü muamelede bulunulmasına mani olunuyorsa. Aşırılıkların, sosyal yaşantının kurallarına karşı gelişlerin, derin sosyal nedenleri kitlelerin durumunda — sömürüde, sefalette, karşılanmamış ihtiyaçlarda — bulunduğundan, bu aşırılıkların kendileri dahi yavaş yavaş yok olacaklardır.

Devletin yok oluşu böylece ekonomik ve sosyal objektif temeller gerektirmektedir. Ve herşeyden önce, ekonomik yönden üretici güçlerin büyük ölçüde gelişmelerini gerektirmektedir.

Sosyalizm döneminde, yani komünizmin ilk aşamasında, adalet ve eşitlik daha gerçekleşemiyecektir. Toplum, *sadece* üretim araçlarının özel mül-

(198) LENİN: a.g.e., S. 228.

kiyetinin teşkil ettiği bu temel «haksızlığı» yok etmiş olacaktır. Hâlâ öteki haksızlığı: tüketim eşyalarının eşitsizce, sunulan emek karşılığında dağıtılışını yok edemiyecektir. Artık, üretim araçlarının: toprağın, makinelerin, işletmelerin «özel» olarak ele geçirilmesi olanağı olmıyacağından insanın insan tarafından sömürülmesi kalkacağı halde, haksız farklılıklar süregelecektir. O zaman, geçmişin kalıntısı burjuva hukuku ancak kısmen, üretim araçlarının özel mülkiyetinin tanınması olaraktan yok olmaktadır. Artık kapitalist bulunmaması yüzünden Devlet yok olmağa başlamaktadır. Yok olmuyor, çünkü burjuva hukuktan arta kalan «üretmeyen tüketmez; eşit emek miktarına karşılık, eşit ürün miktarı» ilkelerine dayanarak, emek ürünlerinin dağılımınındaki fiili eşitsizliğin himayesi devam etmektedir.

Devletin yok oluşunun ekonomik temeli, komünizmin fikir emeği ile el emeği arasındaki çelişkiyi yok edebileceği, en yüksek bir aşamaya varışında bulunmaktadır. Buna bir tarih saptamak olanak dışıdır. Kapitalistlerin istimlâki verimliliğin dev ölçüde gelişmesini sağladıktan sonra, toplumun «herkesten olanaklarına göre, herkese ihtiyaçlarına göre» ilkesini gerçekleştirebileceği zaman, artık Devletin varoluş nedeni kalmıyacaktır.

Demokrasi ve Devlet sorunu

Demokrasi o zaman yeni bir ışık altında belirmektedir. Bu, feodaliteden kapitalizme, ve kapitalizmden komünizme doğru giden yolun üzerindeki bir aşamadır. Demokrasi, eşitlik manasına gelmek-

tedir. Ancak bu sadece *şeklî* bir eşitliktir. Önce toplumun fertleri arasındaki hukukî ve politik eşitsizliklerle ilgili konularda eşitlik sağlanıyor, sonra üretim araçlarının mülkiyeti ile ilgili konularda; sonra da tüketim mallarının dağıtımı ile ilgili olarak sağlanıyor. O zaman demokrasinin aynı zamanda olan pratik eşitlik, somut eşitlik gerçekleşir.

«*Önemli olan, sosyalizmin ölü, donmuş, kesin olarak verilmiş birşey olduğu hakkındaki alışılmış burjuva fikrinin ne kadar aldatıcı olduğunu bilmektir. Oysa gerçekte, ancak sosyalizm ile sosyal ve özel hayatın bütün alanlarında, önce halkın çoğunluğunun, sonra tümünün katılacağı... hızlı bir ilerleyiş haraketi başlıyacaktır.*» (Lenin ,a.g.e., S. 243.)

Demokrasinin iki görünüşü vardır: Devlet şekli olaraktan bir baskı karakteri — fakat aynı zamanda eşitliğin, ve herkesin eşit olarak bu Devlet şeklini tayin etmesini, kapsamaktadır. Böylece demokrasi gelişmesinin belirli bir derecesinde proletaryanın birleşmesine, burjuva Devlet makinesini paramparça etmesine, yok etmesine onun yerine, yine de bir Devlet makinesi olmakla beraber, *daha* demokratik bir Devlet makinesi oturtmasına olanak sağlamaktadır.

Bu aşamada «*demokratcılık burjuva toplumunun çerçevesini aşmaktadır* (199).» Bu toplum ve kapitalizmin kendisi bu gelişmeye, demokrasinin bu niteliksel sıçrayışına olanak hazırlamış olurlar. Ve bunu şeklî demokrasiyi ilan etmekle, eme-

(199) LENİN: a.g.e., S. 244.

ğin zaten kollektifleştiği geniş işletmelere emeğin disiplinini ve kontrolunu, sayımı, banka muhasebeciliğini ves.yi sokmakla oluşturmuştur.

Oportünistler (Kautsky, veb.leri), *(halk için olmayan* demokrasi ile, *halka karşı* olan bürokrasiyi birleştiren) burjuva parlamentoculuğu ile — bürokratçılığın köklerini yok edecek olan, proletarya demokratçılığının arasındaki farkı anlamamışlardır.

Oportünistler için ve de anarşistler için proletaryanın «diktatörlüğü» demokrasi ile çelişki halindedir. Çelişkileri tahlil etmedense onlar bu terimlerin birini diğerinin dışında ele alırlar. Çelişkiyi, uyumsuzluk, bir terimin diğeri tarafından salt olarak dışınlanışı olarak görürler.

Sosyalzmin, iş gününü azaltabileceği zaman; herkese örgütleme, yönetim, «kamu görevlerini» yerine getirmek olanağını sağlıyacak olan yeni bir hayata kitleleri yükseletebileceği zaman — en basit kadının, ev kadınının bu kabiliyete eriştiği zaman — Devlet yok olacaktır. Özetlersek, Lenin kavramları ve aşamaları, demokrasiyi ve diktatörlüğü — kapitalizmi, sosyalizmi, komünizmi —, güçlü bir şekilde ayırt ettikten sonra, ara kesikliklerin arasından bir süreliliği, ilerleyen, gelişen tarihsel bir haraketi belirtmektedir.

Daha sonra Kautsky'ye karşı tartışmayı yenileyen Lenin, diktatörlük konusunda daha fazla israr edecektir:

«*Diktatörlük şiddet üzerine kurulu olan ve hiçbir kanuna bağlı olmayan bir iktidardır. Proletar-*

ya diktatörlüğü şiddet tarafından elde edilen ve sürdürülen, proletaryanın burjuvaziye karşı uyguladığı ve hiç bir kanuna bağlı olmayan bir iktidardır.»

Devlet ve İhtilâl kitabı ihtilâlden önce, proletaryanın ve bolşevik partinin iktidarı ele geçirmelerinden önce yazılmıştı. *Proletarya İhtilâli ve Kautsky Döneği* ve de *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* kitaplarının biri ihtilâlcı deney sırasında yazılmış, diğeri ise az sonra. Lenin burada diktatörlük hakkındaki formüllerini daha da keskinleştiriyor. Lenin, ilk eserde hasım olarak aldığı «ortodoks» marksist Kautsky'nin ihanetini, adlatmacalarla, mahçup kanıtlarla, bulanıklıklarla ve sistemli olarak sürdürülen anlayışsızlıkla gizlediğini söylemektedir. O, «hükûmet şekli» ile «Devlet»i karıştırmaktadır, oysa (İngiltere'de, ve daha açık olarak Marx'ın döneminin ve liberal kapitalizmin İngiltere'sinde) *militarizm*'i ve *bürokrasisi* olmayan krallıklar olmuştur ve olabilir. Nasıl ki, militarizmli ve bürokrasili cumhuriyetler varsa. Burjuvazinin kurduğu Devlette, onun hizmetindeki bürokratik ve militarist örgüdün varlığı şiddetin uygulanışını zorunlu kılar. Barış içinde bir devrim düşünülebilir, ancak bunun olabilmesi için bu karakterlerin olmaması gerekir. Kautsky. şiddetli ihtilâlden sıyrılmak için ve liberalizmden (burjuvaziden) yana dönüşünü maskelemek için, tekel öncesi (liberal) kapitalizm hakkındaki Marx'ın yazılarını ele alarak, ve Marx ile Engels'in diktatörlük ve özellikle (Paris) Komünü hakkındaki metinlerini tahrif ederek, Marx'ı basit bir (liberal) haline sokmaktadır.

«Saf demokrasi» mi? bir liberalin sahteci cümlesi. Sadece, bir sınıf demokrasisi vardır, bir sınıf için ve onun tarafından bir sınıfa karşı (uygulanan ç) bir demokrasi vardır.

«*Tarih feodalitenin yerini alan burjuva demokrasisini ve burjuva demokrasisinin yerini alan proletarya demokrasisini tanır*» (bu sonuncusu proletarya diktatörlüğü ile eşdeğerlidir). (Lenin, a.g.e., C. II, S. 438).

Lenin, önce ele aldığımız Engels'in yazılarını yeniden ele almaktadır. «Özgür bir Devletten» söz etmek saçmadır. Bu konuda diyalektik çelişki alanına değil, mantıksal çelişkiye düşeriz. Burjuva demokrasisinde «özgür bir Devlet»e uyan hiçbir taraf yoktur.

«*Bilgiç Bay Kautsky'nin, demokrasinin ne kadar güçlü olarak gelişirse, Borsa'nın ve bankacıların o derecede burjuva Parlamentoyu egemenlikleri altına aldıklarını hiç bir zaman işitmediğini kabul edebilir miyiz?*»

Kautsky burjuva parlamenter demokrasinın *sınırlı, nisbî, tarihsel* karakterini unudarak onu bir saltlık «saf» demokrasi, «özgür» devlet haline getirmektedir! (200) .

Sovyetler Demokrasi ve Diktatörlük

«*Şekillerinden biri Sovyet iktidarı olan proletarya demokrasisi, demokrasiyi geliştirmiş ve genişletmiştir... Sovyetler çalışan kitlelerin direkt örgütüdürler... Sovyet örgütlenişi bütün emekçilerin*

(200) LENİN: a.g.e., C. II, S. 441.

ve sömürülenlerin, öncü kıtası olan proletaryanın etrafında birleşmelerini kolaylaştırmaktadır.»

Servetin, sosyal durumun, ilişkilerin imtiyazları böylece elenmektedir; kitleler matbaaları, kâhıdı ellerinde bulundurduklarından basın özgürlüğü bir kelime olmaktan çıkar. Toplantı özgürlüğü için de böyledir, çünkü saraylar, beylerin ikametgâhları kitlelerin emrindedir.

«*Proletarya demokrasisi herhangi bir burjuva demokrasiden bir milyon kerre daha demokratiktir*». (Lenin, a.g.e., S. 443.)

Sovyetler memurların yerini alır, veya onların üzerinde yer alırlar. Sovyetler hakimleri seçer. Seçimsel temsil kontrollu, emredici, geçici vs. dir.

Aynı zamanda bu demokrasi diktatörlüğü uygular. Önemli bir memlekette, bir defada bütün toprak sahipleri, bütün büyük kapitalistler istimlâk edilemez.

«*Hukukî veya politik bir fiil olaraktan istimlâk (zoralım) sorunu çözümlemekten uzaktır*», çünkü büyük arazi sahiplerini ve kapitalistleri *işlerinden almak* ve onların yerine başka bir yönetim koymak gerekmektedir.

«*Uzun nesiller boyunca, eğitimleri ile, zengin yaşantılarının şartları ile, ve elde edilen alışkanlıklarla sivrilmiş bulunan sömürücüler ile — en ileri burjuva cumhuriyetinde bile kitle halinde ezik, kültürsüz, cahil, ürkek, bölünmüş bulunan sömürülenler arasında eşitlik olamaz. İhtilâldan uzun zaman sonra bile sömürücüler zorunlu olarak bir*

sürü gerçek avantaja sahiptirler; onlarda (bir anda yok edilmesi olanaksız olan) para, çok kez büyük sayıda gayrımenkul, ilişkiler, yönetim ve işletme alışkanlıkları, idare kurumlarının bütün «sırları» hakkında bilgi... daha derin bir eğitim... askerî san'at bakımından sonsuzcasına üstün bir tecrübe ves. kalmıştır.

Eğer sömürücüler sadece birtek ülkede yenilmiş iseler — ve genel durum budur, çünkü aynı zamanda birçok ülkede ihtilâl olması nadir bir istisnadır, (o zaman ç.) sömürülenlerden daha güçlü kalırlar...» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 448.)

Böyle olunca, bütün köklü ihtilâllerde, hakim sınıflar yıllarca büyük avantajlar muhafaza ederler ve *uzun, inatcı, ümitsiz* bir mukavemet gösterirler (altlarını Lenin tarafından çizilmiştir). Kapitalizmden komünizme geçiş tarihsel bir dönem doldurmaktadır, bu dönem süresince (eski ç.) hâkim sınıflar her zaman bir geriye dönüş umudunu sürdüreceklerdir, bu umut «*kat kat artan bir enerji ile, delice bir ihtirasla, yüz kat artan bir kinle kaybolmuş cenneti yeniden fethetmek için*» kalkışmalar şekline dönüşecektir. Ve arkalarından gidecek olan küçük burjuvazinin kararsız kitleleri, ve hatta geri kalmış sömürülenlerin bir kısmı (örneğin köylüler) bulunabilecektir.

Bundan Lenin şu sonucu çıkartmaktadır.

«*Diktatörlüğün zorunlu işareti, kesin şartı,* sınıf olaraktan *sömürücülerin* şiddetle *bastırılması, ve netice olarak, bu* sınıfa *karşı «saf» demokrasinin, yani eşitliğin ve özgürlüğün* ayak altına alınması *demektir.*» (Lenin, a.g.e., S. 451.)

Önceleri mücadele organı olan Sovyetler, proletarya diktatörlüğünün organları haline, Devlet örgüdü şekline dönüşmüşlerdir. Ve bu Sovyetleri burjuva devletine bağımlı hale sokmak isteyen, onları «sınıf» örgüdü haline indirgemek isteyen ve Devleti (kendilerince ve kendi elleriyle) sınıfların dışındaki ve üstündeki bir tümlük sayan menşeviklerin teorik ve pratik muhalefetine karşı olmuştur (201).

Devrim karşısında Köylülük

Bu kitabın son kısımlarında Lenin Kautsky'ye karşı, emternasyonalizmin, «ekonomizm»in ve ekonomik etken ile politik etken arasındaki ilişkilerin eski tartışmalarını yeniden ele alıyor. Birkaç satır ile, o sıralarda (1918) süregelen devrimci süreci özetliyor ve yoğunlaştırıyor:

«Önce, *krallığa karşı, büyük arazi sahiplerine karşı, feodaliteye karşı, (ve bu kadarıyla, devrim burjuva, demokratik burjuva olarak kalmaktadır) bütün köylülük ile birlikte.* Sonra, *zengin köylüler, kulaklar, vurguncular dahil olmak üzere* kapitalizme karşı *(ve devrim bu kadarıyla* sosyalist *olmaktadır), fakir köylülükle, yarı-proleterlerle, bütün sömürülmüşlerle birlikte. Biri ve diğeri arasında sun'i olarak bir Çin seddi dikmek istemek, onları, proletaryanın hazırlık derecesinden ve onun fakir köylülerle birliği derecesinden* başka bir şekilde *ayırmak istemek, marksizmi olabildiğine soysuzlaştırmak demektir..»*
(Lenin, a.g.e., S. 493.)

(201) LENİN: a.g.e., C. II, S. 456 vs.

Eğer büyük sınaî merkezlerinin bolşevik proletaryası kırlardaki fakirleri kendi etrafında toparlayamasaydı ve onları zengin köylülere karşı ayaklandıramasaydı, «*Rusya'nın sosyalist devrim için olgun hale gelmediğinin ispatı yapılmış olurdu.*»

Köylülük bir tüm olarak kalırdı, yani burjuvazinin ekonomik, politik ve manevî egemenliği altında olurdu. Ve ihtilâl demokratik burjuva çerçevesinden çıkmazdı. Bu demek değildir ki, proletarya burjuva demokratik devrimi sonuna kadar götürmek, demokratik ve proleter uluslararası haraketi dürtüklemek, kendi Devletini kurmak vs. için iktidarı eline geçirmemeliydi (202). Diğer taraftan, eğer ekim-kasım (1917)'de zafere erişen proletarya kırsal bölgede sınıf farklılaşmasını beklemeden, hazırlamadan ve uygulamadan, sosyalizmin kuruluşunu «ilân» etseydi — eğer köylülerle politik ittifak kurmaktan kaçınsaydı ve orta köylüye tavizler vermeseydi —, bu marksizm değil blankizm (*) olurdu. Bu bir azınlığın girişimi ve köylü ihtilâlinin hâlâ bir burjuva ihtilâli olduğu olgusunu anlamamak — ve fakat, *bir dizi geçiş ve geçiş kademesi* olmadan geri kalmış bir ülkede bu burjuva ihtilâlini bir sosyalist ihtilâli haline dönüştürmenin olanak dışı olduğunu anlamamak demek olurdu.

(Ortodoks Kautsky'nin tümden anlamadığı ve yozlaştırdığı) tarım programı ve onun iki kademesi buradan çıkmaktadır:

---

(202) Bak: LENİN: a.g.e., S. 497.

(*) Blanqui (1805 - 1881), fransız devrimcisi ve sosyalisti; sosyal ihtilâlleri bilinçli bir azınlığın darbesine indirgemekteydi.

1 — Toprağın dağıtılışı (toprak reformu) ve toprağın millileştirilmesi.

2 — Ortaklaşa (kooperatif) işletmecilik yoluyla parçalanmış küçük işletmecilikten büyük kollektif işletmeciliğe geçiş.

Birinci şiar, birinci madde sosyalist değildir. Ancak köylülerin taleplerine karşılık vermektedir. Üstelik bu demokratik-burjuva eşitliğinin devrimci bir ereği vardır. Zoralımı toprağın dağıtılımını örgütleyen, ve fakat teknik olarak ileri olan işletmeleri muhafaza eden, birliklere, ortaklıklara (artellere) ayrıcalık tanıyan; tarım sorunu hakkındaki kararname (203) buradan çıkmaktadır.

Kautsky'ye karşı yönelik kitapta Lenin'in eski bir fikri doğrulanmaktadır: proletarya diktatörlüğünü zorunlu kılan proletaryanın gücü değil, güçsüzlüğüdür. Ve aynı zamanda (bunu zorunlu kılan ç.) proletaryanın karşılaştığı görevlerin dev çapıdır, çünkü sosyal ilişkileri dönüştürmesi gerekmektedir, ve özellikle bunu, içinde müttefikler bulması gereken bu küçük burjuva kitlesi içinde: köylülüğün içinde gerçekleştirmelidir. Bu fikirler, o dönemin yazılarında, durmadan açıklık kazanan bir şekilde ifade edilmektedir.

«*Rusya bir küçük-burjuva ülkesidir. Ancak küçük burjuvazi proletaryaya katılırsa devrimin, barışın, ve özgürlüğün zaferi barış ve sükûn içinde kolayca ve hızla sağlanabilecektir.*» (Lenin, *Devrimin Görevleri*, ekim 1917.)

---

(203) LENİN: Aynı zamanda bak: C. II, S. 146, 275 ve sonrakiler, ve 286 ile sonrakiler, S. 650 ve sonrakiler vs.

Oysa, küçük burjuva, köylü kitlelerinin tereddütleri eksik olamaz.

Proletarya devriminin görevleri demokratik burjuva devriminin görevlerinden değişiktir. Bu sonuncusunun daha çok *olumsuz, yıkıcı* bir karakteri vardı: feodalizmi (derebeyliği) yoketmek. Olumlu örgütleniş çalışmasına gelince, burjuvazi bunu sağlam bir temele oturtulmuş olarak üstelemekteydi: (bu temel) zaten varolan millî ve uluslararası pazardı.

Aksine, proletaryanın görevi, onlarca milyon kişi için, ürünlerin üretimini ve dağıtımını sarmalayan karmaşık bir (sosyal) ilişkiler sistemini oluşturmaktan ibarettir.

«*Böyle bir devrim, ancak halkın çoğunluğunun ve herşeyden önce emekçilerin çoğunluğunun yaratıcı, tarihsel bir faaliyet göstermesi şartıyla başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilir. Eğer proletarya ile fakir köylüler kendilerinde yeteri kadar bilinç, ideallerine bağlılık, feragat, kararlılık bulurlarsa, ancak o zaman sosyalist devrimin zaferi sağlanmış olur* (204).»

Kitlelerin bu yaratıcı faaliyeti aynı zamanda, yeni Devletin, sovyetler aracılığı ile halkın katıldığı sovyet Devletinin — ve diktatörlüğün, ekonomik alanda etkili olmak için (üretimi ve dağıtımı sıkı bir şekilde kontrol etmek — verimi ve emeğin verimliliğini artırmak — *üretimi gerçekten sosyalleştirmek)* için, kısıtlanmamış bir iktidar getirmektedir.

---

(204) LENİN: a.g.e., C. II, S. 370, *Sovyet İktidarının Önündeki Görevleri.*

Çünkü politik devrim uzun ve müşkül ekonomik ve sosyal dönüşümün (yeni bir «ekonomik-sosyal oluşumun», veya isterseniz, ekonomik-sosyal oluşumun yeni bir aşamasının) yaradılışının sadece birinci sahnesini teşkil etmektedir.

Bunun sonucu olarak şiarlar derhal tersine çevrilmektedir, dönüştürülmektedir. Örneğin: verimi ve emeğin verimliliğini artırmak, sıkı bir disiplin (istenmektedir ç). Bunlar iktidarı ele geçirmeden önce burjuvaziye doğrudan doğruya yarar sağlardı (205). Oysa sosyalizm, bu verimlilik artışını *kendi tarzında,* kendine özgü *sovyetce* yöntemleriyle sürdürmelidir (206).

«Sınıf olarak ele alınan proletarya için politik iktidarın ele geçirilmesi, ileriye doğru atılan dev bir adımdır (207).»

Sol - Sapma'ya karşı

Ancak bu bir adımdan ibarettir! «Sol-sapma» (*) tarihsel bir dönemin üstünden atlanılabileceğini ve kararnamelerle paranın, pazarın, emtıaların ves.nin kaldırılabileceğini sanmaktadır. «Sol-sapma» ekonomik alanda olduğu gibi politik alanda da her türlü uzlaşmayı reddediyor. Ortaya çıkmamaları olanaksız olan çok vahim sorunları görmeği reddediyor. Örneğin bunlardan bazıları sen-

(205) LENİN: Bak: C. II, S. 373.
(206) LENİN: C. II, S. 377.
(207) LENİN: *Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Seçme Eserler,* C. II, S. 719.
(*) «Gauchisme»'e karşılık sol-sapma değimini kullanıyoruz Ç.

dikalardaki gerici bir düşünce tarzından doğmaktadırlar; bu, proletarya diktatörlüğü döneminde kaçınılmaz birşeydir çünkü sendikaların içine meslekî, korporatif vb. düşünce tarzı işlemiştir (Aynı Eser). Sosyalizm «*hayalî insan malzemesi*» ile değil de oldukları biçimdeki insanlarla inşa edilir: onların peşin yargıları, dar kafalılıkları, emeğin işbölümünden, alışkanlıklarından vs. den doğan (nitelikleri hesaba katılmalıdır ç.)

Sınıfları yok etmek, sadece büyük emlâk sahiplerini ve kapitalistlerini yok etmek anlamına gelmez. Bu aynı zamanda (bizzatihi) küçük üreticileri yoketmek demektir. Oysa bunları ezmek, kovmak olanak dışıdır. Uzun ve dikkatli bir örgütleme çalışması ile onları değiştirmek, yeniden eğitmek gerekir.

«*Bunlar proletaryayı her yönden bir küçük burjuva hava ile sarmalamaktadırlar.*»

Proletarya Devriminin özü

Buradan proletarya için, eğer *temel* rolünü, *örgütleme* rolünü zaferle yerine getirmek istiyorsa, sıkı bir disiplin zorunluluğu doğmaktadır. Proletarya Partisinin görevi bu disiplini, önce kendi bağrında kabul ettirmektir.

«*Proletarya diktatörlüğü, eski toplumun güçlerine ve geleneklerine karşı verilen kanlı ve kansız, askerî ve ekonomik, eğitici ve idarî inatlı bir mücadeledir. Milyonlarca ve on milyonlarca insandaki alışkanlık gücü en korkunç bir kuvvettir. Mücadele içinde çelikleşmiş bir parti olmazsa, sözü geçen sınıfta bütün namuslu olanların güvenini*

kazanmış bir parti olmazsa, kitlenin durumunu izlemesini bilen ve onun üzerine etkide bulunabilen bir parti olmazsa, bu mücadeleyi başarı ile yürütmek olanağı yoktur. Merkezileşmiş büyük burjuvaziyi yenmek, milyonlar ve milyonlarca küçük patronu «yenmekten» (dönüştürmekten) *bin defa daha kolaydır. Oysa bunlar, gündelik, görünmez, kavranamaz, gevşedici faaliyetleri ile burjuvazi için gerekli olan, burjuvaziyi yeniden canlandıran, sonuçların kendilerini sağlamaktadır.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 713.)

Rus proletaryasının zaferi, sınaî yönden daha gelişmiş bulunan büyük memleketlerin (proletaryasınınkinden ç) daha kolay olmuştur. Ancak, ihtilâlin amaçlarının gerçekleşmesi daha güç, gerçekleşmeleri daha uzun süreli olacaktır.

«*Proletarya diktatörlüğü, yeni sınıfın, kendinden* daha güçlü *bir düşmana, burjuvaziye karşı, en kahramanca, en amansızca verdiği bir savaştır; (burjuvazinin) mukavemeti (bir tek memlekette olsa bile) devrilişi yüzünden on defa artmıştır; onun gücü sadece uluslararası kapitalizmin gücünde, burjuvazinin uluslararası bağlarının gücü ve sağlamlığında bulunmamaktadır, fakat üstelik* alışkanlığın kuvvetinde, küçük üretimin *gücünde bulunmaktadır... küçük üretim kapitalizmi ve burjuvaziyi sürelice, hergün, her saat, kendinden-gelmelikle ve geniş çapta doğurmaktadır. Bütün bu nedenlerden dolayı, proletarya diktatörlüğü şarttır...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 693).

Proletarya burjuvaziye karşı (yani sadece sınıf olarak burjuvaziye değil de, fakat onu destekleyen, durmadan onu yeniden oluşturan) sosyal

ilişkilere karşı, ancak amansız, umutsuz, kendi kendine hakim olmayı, disiplini, metaneti, sarsılmaz ve tek bir iradeyi gerektiren bir mücadele — bir savaş — vererek zafer kazanabilir.

Bu yüzden, sol-sapma ile mücadele ettiği bu kitapta Lenin proletarya diktatörlüğü konusunda geriye dönmüyor; ancak (o zamana kadar esas olarak oportünizme karşı savaştığını, fakat oportünizmle sol-sapma arasındaki derin ve gizli birlik hakkındaki tezini akıldan çıkartmıyalım). Aksine onu doğruluyor, genişletiyor ve sözü caizse onu daha keskin, daha kesin hale getiriyor. İktidarın deneyi, sadece ayaklanmanın değil, sadece iç savaşın değil, fakat sosyal ilişkilerin dönüştürülmesini (deneyi) bu neticeye varmaktadır. Her zamandan çok, proletarya diktatörlüğü ve yeni demokratik bir organizmanın (Sovyetlerin) yaradılışı kendisine son derecede önemli geliyor. Oysa, daha önceki ve aynı önemdeki bazı iddialarından hiçbir zaman vazgeçmemiştir:

«*Proletarya diktatörlüğünün temeli sadece şiddet, ne de özellikle şiddet değildir. Onun esas özü proletaryanın... örgütleniş ve disiplin kavrayışında bulunmaktadır.*» (Lenin, *Seçme Eserler*, C. II, S. 575.)

Ve de:

«*Proletarya diktatörlüğü, sadece sömürücülere karşı uygulanan şiddet ve hatta temel olarak alınan şiddet değildir. Bu devrimci şiddetin ekonomik temeli... proletaryanın, kapitalizme oranla emeğin sosyal örgütlenişinin üstün bir tipini sunmasında ve gerçekleştirmesinde bulunmaktadır.*»

(Lenin, a.g.e., C. II, S. 587.)

Politik eylemin merkezîleşmesinin, kesin disiplinin, yani diktatörlüğün üst organı Parti'den başka birşey değildir. Parti devrimci mücadeleyi, yani iktidarın proletarya tarafından ele geçirilişi için verilen mücadeleyi yönetmektedir, fakat aynı zamanda, yüzyıllar boyunca kökleşmiş, alışkanlıklar haline gelmiş bulunan sosyal ilişkileri yenmek için de mücadele etmektedir. Parti, bilginin — tarihin, sosyal yapının, onların kanunlarının — adına stratejiyi ve taktiği saptamaktadır.

Ancak Parti kitle, proletarya ve halk olmayınca birşey yapamaz. Leninizm sol-sapmanın, bütün şekilleri ile reddini içermektedir. Bazen sol-sapma propaganda ve kışkırtmaca ile yetinmektedir: kitlelerin kıpırdaması, devrimci eyleme geçmesi, ve sınırsız yaratıcı kabiliyetlerini kullanmaları için politik bir tecrübeye sahip olmaları gerektiğini anlamamaktadır. Bazen sol-sapma ihtilâlci laflarla yetinmekte ve tekbaşlarına kalacak olan ihtilâlci güçlerin savaşı kaybedecekleri durumlarda her türlü geri çekilişi, savunmayı, uzlaşmayı reddetmektedirler. Bazen de, tarihsel bir dönemin üzerinden atlamak, geçişlerin üzerinden atlamak ve sosyalizmi kararname ile gerçekleştirmek, parayı, pazarı yoketmek istemektedir.

Devrimci Eylem

Bolşevik Partisine tarihsel rolünü gerçekleştirmek olanağını sağlayan nedir?

«*Tek, doğuşundan bugüne kadar ele alınan bolşevikliğin tarihinin tümü, proletaryanın zaferi*

için gerekli olan çelik disiplini en güç şartlarda neden özümleyebildiğini ve sürdürebildiğini doyurucu bir şekilde açıklıyabilir.» (Lenin, a.g.e.)

Teoride ve pratikte bu disiplini, bu birliği perçinleyen nedir? Onu kontrol eden ve sağlamlaştıran nedir? Bu herşeyden önce proletarya öncü müfrezesinin bilinci, onun devrime bağlılığı, kendine hakim oluşu, fedakârlık ruhu, kahramanlığıdır. Ancak öncü müfreze de yeterli değildir. İkinci olarak, partinin eylemine olanak hazırlayan şey, «*onun proletarya kitlesi ile,* fakat aynı zamanda proleter olmayan *emekçi kitlesi ile de bağ kurmasında, yakınlaşmasında, ve, isterseniz, bir dereceye kadar onlarla beraber kaynaşmasındaki kabiliyetidir.*» (altı Lenin tarafından çizilmiştir) (208).

Sonra, üçüncü olarak, «*bu öncü kıtasının gerçekleştirdiği politik yönetimin doğruluğu, onun politik stratejisinin ve taktiğinin doğruluğu*» gelmektedir, «*o şartla ki, en büyük kitleler bunların doğruluğuna* kendi deneyleri ile *kani olsunlar.*» (altı Lenin tarafından çizilmiştir) (Lenin, a.g.e.)

Rusyaya gelince, marksizmin özümlenmesi, ve onun doğruluğunun, doğru (ve tek doğru olan) devrimci teori olarak kabul edilişi «*yarım yüzyıllık inanılmaz ızdırabın ve fedakârlığın, örneği olmayan devrimci kahramanlığın, inanılmaz enerjinin, araştırmalarındaki gönül tokluğunun, pratik tecrübelerin incelenmesinin, hayal kırıklığının, doğrulamanın, Avrupa'daki tecrübelerle karşılaştırmaların*» ürünü olmuştur. (Lenin, a.g.e., C. II, S. 695.)

(208) LENİN: a.g.e., C. II, S. 694.

Böylelikle, marksist bir Parti'nin kitleleri kendi deneyleri ile eğiterek, (sol-sapmacı lafebeliğinin önemsemediği veya bilmediği) gerçekliğin bütün sorunlarını, bütün görünüşlerini, (her millete, her devlete özgü olan görünüşler dahil olmak üzere), hesaba katarak Devrime eriştirmesi gerekmektedir.

Bolşevikliğin oportünisme karşı olan yanı önceden bilindiği için, Lenin öteki görünüşün, sol-sapmanın aleyhinde israr ediyor.

«*Yabancı memleketlerde bolşevizmin, anarşizme çalan bir havası bulunan bu* küçük-burjuva devrimbazlığına *karşı uzun yıllar süren mücadelelerde geliştiğini, kurulduğunu ve sertleştiğini hâlâ yeteri kadar bilinmemektedir...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 700.)

(Lenin, halkcılık (populisme) kadar, «sosyalist-ihtilâlci» partisi kadar, daha önce tarım sorunu veya savaş konularında somut olarak mücadele ettiği, ve daha «trotskizm» ismini taşımayan «sol komünizm»i hedef olarak almaktadır). Kapitalist rejimde süreli bir baskıdan, ve kendi hayat şartlarının âni olarak kötüleşmesinden ıztırap çeken küçük-burjuva, «*kolaylıkla aşırı bir ihtilâlcılığa erişmektedir, fakat tutarlı, örgütlü, disiplinli ve kararlı haraket etmekten acizdir.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 701.)

Modern tarihte Lenin ilk defa için, şu ilginç sosyal olayı tahlil etmektedir: küçük-burjuvazinin kapitalizme karşı (şüphesiz belirli şartlar dahilinde) çileden çıkışını ve aynı zamanda kararsızlığını, isyanını kolaylıkla bu veya şu burjuva eğilimi-

ne karşı «kudurgun bir hayranlığa» dönüştürmesini, (incelemektedir ç). Aşırı-solculuk (sol-sapma) «*işçi haraketinin oportünist günahlarına karşı bir nevi kefareti*» olarak belirmektedir (aynı eser).

Sol-sapma oportünizmle alay eder, ve (örneğin tarım sorununda — veya proletarya diktatörlüğü konusunda) aşırı-oportünistleri taklit eder!

Devrimci (komünist) partilerinin stratejisi ve taktiği en büyük keskinlik ile en aşırı esnekliği birleştirmelidir. Onlar, şartlar ve durumlara göre bütün mücadele olanaklarını uygulamalıdırlar: kanunî veya illegal, barışçı veya şiddetli, parlamentocu veya isyancı, ekonomik ve politik bütün olanakları. Sırası geldikçe taarruz sanatı ile teşkilatlı geriçekilişi ve birinden diğerine süratli geçişi uygulamalıdırlar. Uzlaşmaları, şeytanla bile olsun (geçici) ittifakları uygulayıp karşı cephedeki ıraksamalarla çelişkileri kullanmalıdırlar.

«*Uluslararası burjuvaziyi devirmek için savaşmak, (ki bu savaş Devletler arasındaki en amansız olagan savaşlardan yüz kerre daha zor, daha uzun, daha karışıktır), ve başlarken yalpalamayı, — geçici de olsalar — düşmanlarımızı bölen menfaat zıtlıklarını kullanmayı, (geçici, az emin, sendeler, şartlı da olsalar) olanak dahilindeki müttefiklerle anlaşmalara ve uzlaşmalara varmayı reddetmek, en gülünç bir davranış değil midir? Bu davranış, keşfedilmemiş ve o güne kadar erişilemez olan bir dağa zor bir tırmanış yaparken, bazen zikzaklayarak yürümeği, bazen geriye dönmeği, bir defa için seçilmiş olan bir yönden vazgeçip değişik yönler denemeği önceden reddetmek gibi birşey olmaz mı?...*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 737)

Her zaman somut olan durumlarda, böylece ilkeleri terketmeden yön bulmak gerekir. Buradan, süreli bir bilgi, bir yön, tahlillerin ve emirlerin bir ulaşımı sorunu çıkmaktadır.

«*Ancak hayatın bütün şartları için, önceden tamamen kotarılmış çözümlerin işçilere bir reçete halinde sunulacağını hayal etmek isteyen kişi, veya devrimci proletaryanın politikasında hiçbir zaman zorluklara, ne de karışık durumlara rastlanmıyacağını temin eden kişi, sadece bir şarlatandır (bir sahtekârdır)*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 706-707.)

Böylece, Lenin'in son politik öğretisi, sürelice fikir ile eylemi, teori ile pratiği, bilgi ile yaşantıyı karşılaştıran karmaşık bir diyalektik belirtmektedir. Teorik düşünce sıkı bir şekilde devrimci politikanın ilkelerini korumaktadır, ve hele «*herhangi politik bir eyleme girişmeden önce, kesin bir objektiflikle, sınıfsal güçleri ve bu güçlerin ilişkilerini hesaba katmadaki zorunluluk*» ilkesini korumaktadır. (Lenin, a.g.e., C. II, S. 702.)

Sosyalizmin yolları

Böylece, eylem her zaman somut olan tarihi durumu aynı zamanda hesaba katmaktadır. Bunu yaparken, düşünce ve eylem birleşik olarak kalırlar ve hiçbir zaman *objektifliğin* sağlam alanını terketmezler. Kesin ilkeleri doğrulayan ve «somutlayan» bu tecrübe, Lenin'e göre dünya çapındadır.

«*Deney kanıtlamıştır ki, proletarya devriminin son derecede öze değgin bazı sorunlarında kaçınılmaz olarak* bütün *ülkeler Rusya'nın geçtiği*

yoldan geçeceklerdir.» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 699.)

Yöneticilerin, partilerin, — ve kitlelerin — devrimci düşüncesinde ve eyleminde yanılmamazlık niteliği bulunmamaktadır. Onlar aldanabilirler, ve aldanmanın vahim sonuçları olur. Devrimci düşünce ve eylem böylece gerçekten yeni ve üstün bir bilinç şeklini: özeleştiriyi, meydana çıkartıyor.

«*Politik bir partinin hataları karşısındaki davranışı, bu partinin ciddi olduğunu ve kendi* sınıfına *ve emekçi kitlelere karşı görevlerini,* gerçek olarak *yerine getirip getirmediğini değerlendirmek için en sağlam ölçeklerden biridir. Açık gönüllülükle hatasını kabul etmek, onun nedenlerini bulmak, onu meydana getiren şartları tahlil etmek, hatasını tamir etme olanaklarını dikkatle incelemek, işte ciddi bir partinin özelliği.*» (Lenin, a.g.e., C. II, S. 725.)

Parti ne kitlelerin gerisinde yer almalıdır, ne de fazla ilerilerinde; bu da sol-sapmanın bir türüdür. Onun görevi kitlelerin önünde yürümektir, ancak onlarla irtibatını kesmemelidir; bizim için vaktı geçmiş olanın bütün bir sınıf için, kitle için vaktı geçmiş olduğu sanılmamalıdır (örneğin parlamentoculuk...). Tarih ve toplum bilgisi, ki bu politik bilimle rastlaşmaktadır, bütün ülkelerin deneylerinden yararlanılmasını gerektirir; «*politikayı sadece birtek grubun veya partinin arzularına, kanaatlarına, bilinç derecesine ve mücadeleye hazır oluşuna göre saptamadansa, memlekette faaliyette bulunan bütün güçlerin, bütün grupların, partilerin, sınıfların, kitlelerin*» hesaba katılması ile saptanmasını gerektirir.

Böylece, Lenin bu temel konuda «*Ne Yapma-*

lı?»dan, «*Komünizmin Çocukluk Hastalığı*»na kadar (1902'den, 1920'ye kadar) kanaatını değiştirmemiştir. Politika bilimi bütün toplumun bilinmesini gerektirir. Politika bilimi sadece tarihin genel kanunları üzerne değil de, devrimlerin kanunları üzerine de oturtulur. Genel ile özgülü, öze değgin le somut farklılıkları birleştirir ..... (*).

Eşit olmayan gelişme kanunu ve bir memlekette — sonra bu veya şu memlekette — sosyalizmin kurulması olanağı, sosyalizme doğru giden yolların çeşitliliğini içermektedir. 1919'dan itibaren Lenin bolşeviklere başka memleketlerde «*olayların bizde olduğundan farklı olarak gelişeceğini* (209)» bildiriyordu.

Burada sonuçlarının çoğulluğu ile, Lenin'in *eşit-olmayan gelişme* kanununu yeniden bulmaktayız; aynı zamanda da; olayın, kanunu (veya bir kanun toplamını) kapsamakla beraber, her kanundan daha zengin olduğu, önemli fikrini de bulmaktayız...

Lenin'in Batı komünistleri için ortaya attığı «*yeni, alışılmamış, anti-oportünist, mevki avcılığı kapsamayan bir parlamentoculuk yaratın*» politik ögüdü buradan esinlenmektedir.

Fakat aynı zamanda, nerede bulunurlarsa en sefillerinden en gerikalmış olanlara kadar kitlelere

---

(*) Burada 28 kelimeyi, Anayasa Mahkemesinin 26.9.1965 gün, ve 1969/40 sayılı Kararının Bilimsel eserlerde suç olamıyacağını saptamasına rağmen kestik (Anadolu Yayınları Ltd. Şti.)

(209) LENİN: *Seçme Eserler*, C. II, S. 764.

gitmek ve heryerde «düşünceyi uyandırmak», burjuvaziyi kendi oyununa düşürmek, onun politik yönetimini, sadece öncü kıtasını değil de, uyuşuk ve uyukulu kitleleri devrimci partinin mevzilerine eriştirmek için kullanmak... Bir öncü kıtasının kuruluşu sadece oportünizmin tasfiyesi yoluyla erişilecek olan bir erektir. Daha da öze değgin ikinci hedefe, kitlelerin uyanışına ise, ancak aynı zamanda ve beraberce sol-sapmayı da tasfiye etmekle erişilebilir:

«*Patlayıcı maddeler birikiyor, sınıf mücadelesinin vahimleşme, kriz, çatışma nedenleri çoğalıyor. Bugün her memlekette, dünya ekonomik krizinin etkisi altında fışkıran kıvılcımlar kitlesi içinden hangi kıvılcımın yangını ateşliyebileceğini bilemeyiz... Fransız burjuvazisi bolşevizmi seçim kışkırtmasının ekseni haline getirip, bolşevik diye adlandırdıkları nisbeten ılımlı veya kararsız sosyalistleri hakaret yağmuruna tutunca... bizim, bay kapitalistleri selamlamamız ve onlara teşekkür etmemiz gerekir. Onlar bizim için çalışmaktadırlar...*» Lenin, a.g.e., C. II, S. 764.)

Fakat bu burjuvazi bolşevizmin ancak bir görünüşünü, ayaklanmayı, şiddeti, terör'ü görmektedir; bilmemektedir ki «*komünizm harfi harfine sosyal yaşantının bütün mesamatından fışkırmaktadır; tomurcukları harfi harfine heryerde mevcuttur... Hayat galip gelecektir* (210).»

(210) LENİN: *Seçme Eserler*, C. II, S. 800.

SONUÇLAR

Şimdi, önceki incelememize bir tüm olarak bakarsak, yetersizliklerini kolaylıkla farkedebiliriz.

Araştırmamızın ilk hatası Lenin'in düşüncesini (ve eserini) birçok bölüm halinde getirerek onu: ekonomik düşünce, politik düşünce, filozofik düşünce halinde parçalamasındadır. Leninizmdeki birliğin, canlı haraketin, ve somut durumların sürelice üzerine durulmasına rağmen bu parçalamanın hatası yok olmamaktadır.

Ancak bu, canlı ve haraket halindeki bir düşünceyi *açıklamak,* yani tanımlamak, tasnif ve tahlil etmek için yapılacak bütün girişimlere bağlı bulunan kaçınılmaz bir engel değil midir? Marksist düşünce bu önemli sakıncayı bilmekte ve kabul etmektedir. Ona bilgi teorisinin içinde yer vermektedir; Marx'dan sonra Lenin'in nasıl aynı zamanda tahlilin gerekliliğini, karakterinin zorunlu olarak soyut olduğunu ve sonuç olaraktan da tahlilin haraketin tümlüğü içerisinde tümlenişini açığa vurduğunu biliyoruz. Zorunluluğu bilmek ona hakim olma olanağını verir, ancak onu yoketmez. Ve marksistlerin çözümlemeğe uğraştıkları ve fakat zorluk çekmeden çözümleyemedikleri şey, mark-

sizmde içerik bulunan bir çelişkidir: kapsantı, somutluk, diyalektik haraket ile tanımlanan bir yöntemi ve bir kavrantıyı, şeklen tutarlı, yani soyut, eğitimsel bir şekilde açıklamak (zorunluğudur). Diyalektik hakkında yeterli olan bu kadar az açıklamanın bulunmasının bir nedeni veya esas nedeni bu değil midir?

Lenin ve cinsel sorunlar

Üstelik incelememiz Lenin'in düşüncesinin ve eyleminin çok önemli birçok yanını bir tarafa bırakmıştır.

Örneğin *ahlâk* konusundaki müdahalelerini.

Anarşiye kaçar fransız (kadın militanı) İnés Armand serbest aşkı öğütlüyordu. 1915'de Lenin ona dostca ve fakat kesin iki mektup yazdı (211). Lenin, bu öneri proletaryaya değil burjuvaziye aittir, diyordu. Söz konusu olan sübjektif arzular, tercihler veya istekler değildir de, aşkta sınıf ilişkilerinin *objektif mantığıdır* (212). Genel olarak alınan evlenmenin, karşısına «tutku»yu — yani aynı zamanda geçici bağları — getirmedense; aşksız kirli ve aşağılık evlilik yerine, evliliği kirleten burjuva çıkarlardan arınmış, proletarya tipi evliliği karşıt olarak almak daha iyi olmaz mı? Evlilikte kirli ve tutkuda «temiz» olan öpüşmeler konusu, bir roman konusudur (çünkü bir romanda kişisel durumların, karakter tahlillerinin, *verilmiş* tiplerin psikolojisinin tasviri söz konusudur); oysa halk

(211) Bak: *Kadın ve komünizm*, Editions Sociales, 1950. S. 216 ve devamı, J. Fréville derlemesi.

(212) 27 ocak 1975 günlü mektup.

kitlelerine yönelik bir broşür, sınıfsal tipleri ve kurumların kapsantısını ortaya çıkartmalıdır.

«*Arkadaş Lenin kadın sorunu hakkında benimle çok defa konuşmuştur. Kendisi buna büyük bir önem veriyordu, çünkü ona göre kadın sorunu kitle haraketini oluşturan ve bazı durumlarda kesin etkisi olan bir unsurdur. Pek tabiidir ki, kadının kesin sosyal eşitliğini komünizmin tartışılmaz bir ilkesi olarak görmekteydi. Bu konudaki ilk görüşmemiz 1920 sonbaharında vuku buldu... — Mutlaka açık seçik ve belirli teorik bir temel üzerine oturtulmuş güçlü bir uluslararası kadın haraketi oluşturmalıyız, diye söze başladı... Apaçıktır ki, marksist teori olmadan iyi bir pratik olamaz. Biz komünistler bu konuda ilkelerimizi bütün arılıklarıyla uygulamalıyız. Bütün öteki partilerden açık bir şekilde ayrılmalıyız...*»

Alman militanı Clara Zetkin'in Lenin'le yaptığı görüşmeler hakkındaki notları böyle başlamaktadır (213). Lenin aynı zamanda keşişliğe karşı ve zamparalığa karşı geliyor, (*«ne keşiş, ne don Jüan, ne dar kafalılık»*), diyordu. Seksüel fiilin fizyolojik bir ihtiyacı karşıladığını, ve susandığı zaman bir bardak su içmekten daha fazla önemi olmadığını, iddia eden ve o sıralarda özgürlükçü diye sanılan anarşistimsi teoriyi şiddetle eleştiriyordu.

«*Su bardağı teorisini anti-marksist ve anti-sosyal olarak görüyorum.*», diyordu.

Burjuva ikiyüzlülüğüne karşı protestoda bu-

(213) Aynı derleme, S. 193-207.

lunmanın sıhatli bir kökü bulunmaktadır, ancak bu kök seksüel aşırılıkla kurumaktadır.

Seksüel konuya aşırı bir değer vermek bizzatıhi ideolojik, politik, ve ahlâkî bir hatadır. Freud'ün teorisi mi? O bir modadır:

«*Sürelice ve inatlıca seks sorunları ile ilgilenenlere karşı kuşku duyarım... Seks ve evlilik sorunları asıl sosyal meselenin kısımları olarak ele alınmamaktadır, fakat aksine büyük sosyal meselenin kendisi seksüel meselenin bir parçası, bir uzantısı olarak gösterilmektedir.*»

Lenin diyordu ki, burada bir kriz ve devrimci dönüşüm olayı bulunmaktadır; ancak bu, krizin sadece olumsuz yanıdır. Eski ideolojik değerler yıkılmaktadır ve yenileri ancak yavaşlıkla billurlaşmaktadır. Erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler hakkındaki fikirler altüst olmuştur. Kişinin yeni hakları ve görevleri sınırlanmaktadır. «*Bu ağır ve çok kez ızdıraplı bir yok oluş ve doğum sürecidir.*»

Bu sözler, seksüel ilişkiler, evlilik ve aile alanında, burjuvazinin bayalılığının ve ikiyüzlülüğünün en iyi kişileri — hele kadınları ve gençleri — iğrenti hisleri ile taşırdığı bu alanda dahi doğrudur. Ancak seksüel ilişki iki insan arasındaki bir ilişkidir. Bundan bir üçüncüsü doğmaktadır, ve bu anda topluma karşı görev meydana gelmektedir. Üstelik, bu günkü günde ihtilâl, kitlelerin de, kişilerin de, enerjisinin gerilimini gerektirmektedir. «*Sefahat hallerine göz yumamaz... Seksüel hayattaki aşırılıklar burjuvazinin çözülüşünün bir işaretidir.*»

Böylece, pratik yaşantının en somut sorunla-

rına kadar — ahlâk konularına kadar — Lenin müdahale etmekte ve tavır takınmaktaydı. Bunu aynı zamanda sol-sapmaya karşı ve uzlaşmacı, oportünist «sağcı» davranışa karşı yapmaktaydı.

Ayrıca, Lenin'in eleştirisini ne derecede dostça bir samimiyetle yürüttüğünü ve (sırf *olumsuz* olsalar dahi) bir davranışın nedenlerini her zaman nasıl anlamağa uğraştığını gördük.

Sağ Eleştiri ve Sol Eleştiri

Leninist düşünce *sağdan eleştiri ve soldan eleştiri* arasında temel bir ayrım gerçekleştirmiştir. Bu ayrım sağcı davranış veya solcu davranış ile rastlaşmamaktadır. Fakat iki ayrımın arasında belirli bir ilişki bulunmaktadır.

Bir olay, bir kurum, bir fikir — her zaman karmaşık ve çelişkili bir karaktere sahip olduğundan — genellikle iki eleştiriye konu teşkil eder. Sol eleştiri ilerici, devrimci bir eleştiridir, bu yüzden, köklü eleştirinin olumsuz anının içinden, olumlu ve yapıcıdır. Karşılık olarak, sağ eleştiri gerici bir eleştiridir, günümüze karşı geçmişi savunur.

Örneğin, burjuvazi, burjuva demokrasisi (ve kapitalizm) bir yönden feodal kalıntılar veya hatıralar adına — ve diğer yönden Marx, marksizm ve devrimciler tarafından eleştirilmiştir.

Bu düşünce ap açık gibi görünür; ve bunu ifade ederken veya hatırlatırken açık kapılar zorlanmış gibi olur. Oysa, bu iki eleştirinin karış-

tığı ve birleştiği vakidir (214), bu yüzden onları, çok açık olarak ayırtetmek zorunluluğu doğar. Feodal bir sosyalizm (Rodbertus'ün ki), cüretkâr, ileri ve hatta devrimci sanılabilmiştir.

Böylece hakikaten cüretkâr, ileri ve hatta devrimci olmak için eleştirmek yeterli değildir. Eleştirinin kapsantısını, mânâsını ve onun içerdiği ve belirttiği (parti) davranışını göz önüne almak gerekir.

Sağcı eleştirinin yönünde ılımlı olarak yürüyün, (ki gericiler bunu en aşırı sonuçlarına kadar itelemektedir); işçi ve devrimci harakette oportünist davranışı doğrularsınız. Aksine, sihatlı, objektif olarak doğru olan solcu eleştiriyi aşırı olarak ve sınırlarının ötesine kadar iteleyin aşırılığa, sol-sapmaya erişirsiniz. Olumsuz an veya unsur saltlığa erişir, ve eleştirinin yapıcı ve olumlu karakteri yok olur. Üstelik, bu sol-sapma, er veya geç, (insanı) yeniden sağcı davranışa döndürür veya onu kanıtlamağa yarar. Böylelikle, geçmişin yüzyıllar boyunca elde edilen kültürün, geleneklerin salt olaraktan reddedilişi, er veya geç bu geçmişin kayıtsız şartsız kabulüne dönüşür. Veya, yine, ailenin, vatanın, Devletin salt, anarşistce red-

(214) Fransız edebiyatında, ve özellikle Balzac'da iki eleştirinin daha ayrılmadığı zamanlarda böyle idi. Daha sonra, demokratik müesseselerin aşırı - gerici eleştirisi (Fransa'da Maurras) devrimci sanılabildi; faşizmin o kadar yararlandığı, «milli - ihtilâl» sahte-kavramı buradan çıkmıştır. Tersine olaraktan da, anarşistimsi eleştirici davranışın (Fransa'da Céline), gerici olduğu meydana çıkmıştır, vb.

dedilişi, er veya geç burjuva ailenin, burjuva milliyetçiliğinin, burjuva Devletinin kabullenişi haline dönüşür. Çünkü gerçek durumların, tarihsel geçişlerin üzerinden atlanılamaz.

Hakiki eleştiri (aynı zamanda olumsuz ve olumlu olanı, göçmekte olana karşı yıkıcı ve olanak dahiline girene karşı yapıcı olanı) dikkatlice sürdürülmeli ve hele o, bilgi ve bilim üzerine kurulmalıdır.

Lenin'in düşüncesinin derin haraketinin, onun yönteminin, sahip olduğu ayrımın aydınlatıcı mânâsı ve genel önemi budur.

Lenin ve Kültür

Bu şekilde Lenin'in militanlık yaşantısı süresinde ele aldığı ahlâk sorunlarından kültür sorunlarına geçmekteyiz.

Lenin'in kültür sorunlarındaki davranışı, önce sözünü ettiğimiz, *soldan eleştiri ile sağdan eleştiri* arasındaki — *sol sapmacı* tutum ile *sağcı tutum* arasındaki, çifte ayrımdan haraket edilerek aydınlığa kavuşur. Burada da, Lenin'in doğru ve *hakiki* bir tutumu belirlemek için iki cepheli bir mücadele sürdürmüş olmasından kendisinin merkezci bir tavır takındığı, sağduyuya uygun bir tür «ortalama»ya vardığı sonucu çıkartılmamalıdır. Hakikatte onun araştırması her zaman esneklik ile kesinliğin birliği şeklinde belirlenir. Böyle olduğundan o, kesinliği katılığa kadar iteleyenlere karşı, — ve esnekliği ilke yokluğuna kadar iteleyenlere karşı belirlenmektedir. Ve her zaman, genel yön-

tem ve dünya görüşü ile uyum halinde olan tutarlı bir tutum leyhinde bulunmaktadır.

Kültür alanında sağcılar, geçmişin büyüklüğü, vaktını tamamlamış bulunan dönemlerdeki san'atın zenginliği ve çok yönlülüğü; kısacası bugüne kadar hakim olan sınıfların ve özellikle burjuvazinin kültürü etkisi altında kalırlar. Bu davranışa karşı Lenin, *soldan eleştirinin* gerekliliğini ve taleplerini, çözülüş halindeki hakim sınıfların ahlâkî veya estetik «değer»lerinin köklü bir eleştirisinin gereğini belirtmektedir.

Buna karşı «sol-sapma»cılar geçmişin bütün kültürünü yoketmek ve onu «tarihin çöplüğüne» atmak istemektedirler: buna san'atı, bilimi, millî gelenekleri vb.ini dahil etmektedirler. Proletaryanın kendi kültürünü, edebiyatını, bilimini yaratmasını ve bunu tam olarak, yeni baştan ve kendisinin köklü olarak devrimci olan rolünü yansıtarak yapmasını istemektedirler.

Sol-sapmaya karşı Lenin, geçmişte elde edilen sanatın, felsefenin, bilgilerin (eleştirici, ancak o derecede daha derinlemesine olarak) özümlenişinin zorunluluğunu göstermektedir. Proletarya silbaştan etmez. Eğer, o geçmiş ile bağını kopartıyorsa bu salt bir kesiklik, eskinin yokedilişi yönünde değildir. Aksine: kendi sırası geldiğinden onu zenginleştirmek için özünü muhafaza ettiği dev bir gelişmenin zenginliğinin içine faal ve yeni bir unsur olarak katılmaktadır.

Bu yüzden, Lenin kendine «Proletkult» (proletarya kültürü) adını takan örgüde ve onun yöneticilerine karşı ağır bir polemik yürütmüştür.

Proletkültcülüğün kuramcısı ve örgüdün başkanı Bogdanov'u Lenin önceden *Materiyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabında eleştirmişti. Bogdanov fikirlerin, *(sınıf* fikirlerinin) maddî ve sosyal dünyayı örgütlediğine inanıyordu. Böylece felsefî yönden idealist, sübjektivist, «ampiriokritisist» idi. Bolşevik partisinin önemli bir üyesi olarak kalmış, 1920'ye doğru milyonlarca üyesi olan ve büyük olanak ve araçlara sahip bulunan bu örgüdü, Proletkült'ü kurmuştu. Bogdanov örneği, sol-sapma ile sağcı davranış arasındaki karşılıklı etkiyi ve karışımı yeniden belirtmektedir. Bogdanov idealizminden, objektif gerçekliğin ve diyalektiğin inkârından bir teori çıkartmaktaydı: proletaryanın düşünceleri, onun sınıfsal düşünceleri yeni dünyayı örgütlemektedir, yeni kültürü teşkil etmektedir. Bu teorinin adına, bazı «proletkültcüler» müzeleri yıkmayı, geçmişin san'at eserlerini yakmayı önermeye kadar vardılar. San'at üretici emekle rastlaşacaktır diyorlardı. Kişi toplum içinde eriyecektir. Gerçekte, pratikte, bu şekilde yöneltilen kültür örgütleri, yeni hiç birşey getirmeden, özellikle geçmişe doğru yöneliyorlardı. En iyi durumlarda — yeni kültürün laboratuarları olmak iddiasında olan — proletarya kulüpleri, klasik tiyatro piyesleri oynatmaktaydı...

Lenin, sınıflara bölünmüş bulunan her millette, iki millet bulunmaktadır, diyordu. Sınıflara bölünmüş olan toplumda, işçi sınıfının, hakim sınıfların ve burjuvazinin kültüründen değişik olan kendi kültürü vardır. Ancak bu kültür tohum halinde bulunmaktadır. Bogdurulmuş bu tohumları geliştirmek gerekir; oysa, bu gelişme yalıtılmış ve

özgül olarak alınan bir proletarya kültürü adına gerçekleştirilemez. Zaten bu tezin bir anlamı yoktur, çünkü proletarya yeni kültürü ancak proletarya olaraktan yok olmakla, bütün toplumu ve önce kendini değiştirmekle, kendisini aşmakla gerçekleştirmektedir. Böylece yeni kültürün zorunlu olarak *evrensel* bir anlamı bulunmaktadır. O, *aynı zamanda,* burjuva kültüründe içerilmiş bulunan ve onun tarafından terkedilmiş veya boğulmuş olan evrensellik tohumlarını geliştirmektedir. Yeni kültür, ancak elde edilmiş olanı yenileştirmek için, yeniden ele aldığı ölçüde yenidir. O, aynı zamanda proletaryaya aitdir ve evrenseldir, millîdir ve evrenseldir. Bu, aynı zamanda böyledir, ancak statik bir şekilde değil, aynı açıdan ve aynı görünüşden değildir. Yeni kültürün *millî* görünüşü veya unsuru, onun uluslararası, evrensel görünüşüne göre ast sıralı olacaktır. Oysa, burjuva düşünüşünde bunun tersi olmuştu. Proletaryanın kendini aşarak yaratacağı kültür, burjuva kültüründen, onun en iyi taraflarından, böylece, daha gerçek olarak evrensel olacaktır.

Bu anlamda, ve kendinden-gelme «sol-sapma» lıklarına karşı, Lenin 1920 yılında Komünist Gençlikler Kongresine hitap ederek, onlara *bütün* geçmişin kültürünü özümlemeleri için öğütte bulunmuştur. İnsanın gelişmesi sırasında *bütün* yarattıklarının bilgisi ile hafızanızı zenginleştirmeden, komünist olamazsınız, diye onlara hitap etti.

«*Ancak insanlığın bütün gelişmesinin yarattığı kültürün tam olarak bilinişinin, ancak bu kültürün özümlenişinin, proletarya kültürünün kuruluşuna olanak sağladığını apaçık olarak kavraya-*

mazsak, bunu kavrayamazsak bu sorunu çözümlemeği başaramayız. Proletarya kültürü, proletarya kültürü konusunda uzman kişiler tarafından icat edilmiş olarak ortaya çıkmadı. Bütün bu, sadece bir saçmalıktır...» (Lenin, bak: *Seçme Eserler*, C. II, S. 808.)

Proletkültçülere hitap ederek, onlara daha kesin olarak diyor ki:

«Sosyalist Rusya'nın kuruluşu eserinin, bilmem hangi yeni insanlar tarafından oluşturulabileceğini sanan hayalciler değiliz. Eski dünyanın bize bıraktığı malzemeyi kullanacağız. Sosyalizmi, bugünden, kapitalizmin bize bıraktığı malzemelerle kurmak istiyoruz; bu küçük oyunla eğlenerek, fanus altında hazırlanmış insanlarla değil... Kapitalizmin bize bıraktığı bütün kültürü almak ve sosyalizmi onunla inşa etmek gerekir... Bu bilim, bu teknik, bu san'at uzmanların ellerinde ve beyinlerinde bulunmaktadır... En saçma yapmacıklar yeni birşeymiş gibi sunuldu, ve sırf proletaryaya ait san'at ve proletarya kültürü bahanesi ile bize inanılmaz ve anlamsız birşey verildi... Bundan sıyrılacağız... (215)»

Bulanık bir inkârcılık ve kültürel öncülük karışımı ile, geçmişi yıkmak şöyle dursun, devrim kültürün bütün insanların malı olması için gerekli şartları yaratmak durumundaydı.

---

(215) LENİN: *Edebiyat ve san'at hakkında*, - ve 7 mart ve 6 mayıs 1919 günleri verilen demeçler. Bu metinleri J. Fréville, toplamış ve yayınlamıştır: Editions Sociales İnternationales, 1933, S. 102.

Bu tutumla uyum halinde olan Lenin, Tolstoy'un romanlarında, rus köylü kitlelerindeki devrimci mayalaşmanın sadık yansısını, aynasını göstermekteydi. Ve bu, büyük yazarın kişisel özel fikirlerine rağmen — mistik idealizmine rağmen — (doğruydu ç).

Kültür ve Parti tutumu

Lenin'in kültür sorunlarındaki tutumu bir merkezcilik, sağ ve sol sapma arasındaki bir ara yol olarak tanımlanamaz. O, *parti tutumu* olarak tanımlanır.

Yazar, kültür ile uğraşan kişi, filozof gibi taraf tutmalıdır (*). Ve bu elden geldiği kadar, içtenlikle, açıklıkla, sonuna vardırılarak yapılmalıdır. Böylece (bu kişiler ç) burjuvazinin ve feodalitenin kalıntılarına *karşı,* işçi sınıfı *leyhine* taraf tutmağa varırlar. Yani, işçi sınıfının partisi *ile* ve hatta partinin *içinde,* bu partinin mevzilerinde, yolunda yürümeğe varır.

Filozof, bugün açıkca materiyalizm *için,* ve idealizme *karşı* (veya tersine) taraf tutmak zorundadır. Ve sadece içtenlikle ve açıklıkla taraf tutmakla, — bulanıklıkları ve belirsizlikleri yoketmekle — bilgide ilerlemek ve bilgiyi ilerletmek ola-

(*) Prendre parti = karar vermek, taraf tutmak, demektir; ayrıca parti (politik parti, fırka) anlamına da gelmektedir, bunların aralarındaki bağ açıktır. Parti'nin, *kısım, parça* mânâsı ile Osmanlıcası olan Fırka'nın *fark*'dan geldiği unutulmamalıdır. Değişik dillerde aynı çağrışımlar meydana gelmemekte, anlam zarar görmektedir. Çev.

nağı bulunmaktadır. Felsefede partiler vardır.

«*Marx ve Engels, felsefe alanında, baştan sonuna kadar, partili kişiler olmuşlardır.*»

Ve bu şekilde, ve ancak bu şekilde, yarım yüzyıla yakın bir süre boyunca, materiyalizmi geliştirmeğe, yerinde saymıyarak, uzlaşmaları, bulanıklıkları ve sapmaları ortaya çıkararak, felsefenin temele değgin bir eğilimini ilerletmeğe çalışmışlardır (216).

Aynı şekilde, Lenin edebiyatta parti tutumu ilkesini, kesin olarak taraf (parti) tutan devrimci bir edebiyatın ilkesini oturtmaktadır.

«*Edebiyat proletaryanın genel davasının bir parçası... sosyal-demokrat Partisinin örgütlü, yöntemsel, ve birleşik çalışmasının tümleyici bir parçası haline gelmelidir (217).*»

Ancak burada, Lenin'in bu metinlerini doğru olarak anlamak için en büyük bir dikkat gerekmektedir. En küçük bir ek, en küçük abartma veya gereksiz ilave, geniş ve açık bir tutumu bir yobazlık haline sokabilir.

Materyalizm ve Ampiriokritisizm'de Lenin, varoluşundan beri bütün felsefenin, doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak, bilinçli veya bilinç dışı, bulanık veya uyanıkca, dolaysız veya dolaylı, bir taraf veya parti tutmayı içerdiğini gösterir. Parti

(216) Bak. LENİN: *Materiyalizm ve Ampiriokritisizm*, S. 309 ve sonrakiler.

(217) LENİN: *Toplu Eserler*, C. VIII, S. 386 vs. 1905 *Novaja Jizn*. Lenin daha sonra bu soruyu yeniden ele almamıştır.

tutumu (taraf tutma ç) böylece felsefenin *objektif* bir unsurudur. Ve iki esas akım: idealizm ve materiyalizm böylece çarpışmış — ve karışmıştır. Çelişkilerinin ve mücadelelerinin süresi içinde felsefenin büyük kavramları böylece oluşmuşlardır. Böylelikle, felsefenin var olduğu günden beri — felsefe eğilimlerinin mücadelesi aynı zamanda, sınıf mücadelelerini ve sosyal yaşantının şartlarını ve dünyanın tutarlı bir kavranışını ve elde edilmiş dağınık bilgilerin en yüksek bir örgütlenişini ve nihayet cahillikten bilgiye giden süresi belirlemiştir. Lenin'in açıkladığı ilke, felsefe tarihinin özellikle iki temel konudunu (postulat)yı, idealist konut ile materyalist konudu, açıkseçik olarak ifade etmesi sonucuna vardığı anlamını taşır. Yani felsefe sorununu açık olarak ifade ettirir, bu da bugün filozofları taraf tutmağa zorlar.

Taraf ve parti tutmak ilkesi böylece bütün felsefe tarihine yeni bir ışık tutmaktadır. Düşüncenin çalışışı ve tarihi hakkında o vakte kadar gölgede bırakılmış bulunan *objektif,* gerçek ve hatta öze değgin bir görünüşü bilgi seviyesine yükseltiyor, gün ışığına çıkartıyor.

Lenin'e göre böylece, parti tutumu taraf tutan bir «sübjektivizm» oturtmadansa, derinleştirilmiş bir objektifliği sarmalamaktadır.

Edebiyatta ve san'atta durum aynıdır. Kendine, yenilik getirici ve devrimci olarak bakan yazardan veya san'atkârdan içtenlikle tavır takınmasını isteyen Lenin, diyor ki:

«*Edebiyat herşeyden daha az olarak, mihaniki bir eşitliğe, bir tesfiyeye, çoğunluğun azınlık üze-*

rine hakimiyet kurmasına elverişli bulunmaktadır. Şüphe yoktur ki, bu alanda kişisel girişime, eğilimlere, hayal gücüne, şekle ve kapsantıya en geniş bir yer sağlamak gerekir... Katı bir sistem önermekten veya konuyu birkaç nizamname ile çözümlemeği istemekten uzağız. Hayır, bu alanda, hiç bir şekilde basitleşmelere gitmek söz konusu olamaz...»

Parti, programı ve disiplini olan özgür ve iradî bir ortaklıktır. Kesin, salt özgürlüğe gelince, o paranın kudreti üzerine kurulu bir toplumda var olamaz. Yazar burjuva yayıncısına karşı, burjuva okuyucularına karşı özgür değildir. Onun özgürlüğü sadece maskelenmiş bir bağımlılıktır. Sınıfların ve sınıf mücadelelerinin dışında bulunan bir edebiyat ve bir san'at ancak sınıfsız bir toplumda olanak dahiline girecektir!

Lenin'e göre parti tutumu, sahte bağımsızlıktan daha yüksek bir özgürlük düzeyi içermektedir. Ve yazarın veya artistin (sanatkârın) özgürlüğü, bütün özgürlükler gibi gerçekliğin bilinişi ve onun kanunlarına hakim oluş olarak tanımlanmaktadır. O, burada da, derinleştirilmiş objektifliği içermektedir.

Bu tarzda tarif edilen parti tutumu yobazlığı yokeder.

«Komünistlerin yapabilecekleri en büyük ve en tehlikeli hatalardan biri... devrimcilerin tek başına ihtilâli gerçekleştirebileceklerini sanmaktır. Aksine, her ciddi ihtilâlcı eylemin başarısını sağlamak için, ihtilâlcıların sadece sınıfın bir öncü müfrezesi rolünü oynayabilecekleri fikrini anlamak ve

onu pratik olarak uygulamasını bilmek gerekir... Öncü müfreze ancak kitleden kopmazsa, ve de bütün kitleyi ilerletmesini bilirse görevini yerine getirebilir. Faaliyetin bütün alanlarında komünist - olmayanlar ile bir ittifak olmazsa, komünist toplumu inşa etmek söz konusu olamaz.»

Politik cephe hakkında, politika alanında doğru olan, aynı zamanda ideolojik cephe hakkında, kültür alanında da doğrudur.

Materyalist militan: (yazar, sanatkâr, filozof), aydınlar «enteligensya» arasında bir öncü rolü oynamaktadır.

Geçmiş zamanların kültürünü incelemek ve özümlemek, ondaki canlı unsurları ayırdetmek gerekir, yani İlk Çağın ve XVIII. inci yüzyılın felsefî ve artistik mirasını, materyalist filozoflarını incelemek gerekir. Aynı zamanda çeşitli bilim kolları ile — veya san'atın çeşitli alanlarındaki san'atkârlarla canlı bir ilişki sürdürülmelidir. Onların çalışmalarının ve eserlerinin incelenmesi de zorunludur. Materyalist olmayan komünistler — ve komünist olmayan materiyalistler vardır, uscular (rasyonalistler) vardır, az veya çok bön olan, veya uyanık olan veya hakiki idealistler vardır. Bilimsel veya artistik çalışmaları sırasında — gerçeklikle temas halinde iken — kendindengelmelikle materiyalist bir davranış takınan, ve onu araştırmalarının dışında terkedenler var, ves.

Parti tutumu ve parti tutumu olaraktan diyalektik materiyalizm kendilerini yalıtamazlar ve yalıtmamalıdırlar. Onların «enteligensyaya» (aydınlara) karşı bilgi ve kültür alanındaki durumu,

Partinin — ekonomik, sosyal ve politik alanlarda — proletaryaya ve kitlelere karşı durumuna uymaktadır. Kaçınılmaz olan ittifaklar harakete ve onun amaçlarının tümüne oranlı olarak yönelmeli ve sonuçlanmalıdır. Bir yönden, materiyalizm ve parti tutumu kendiliklerinden, ayrı olarak birşeye varamazlar. Diğer yönden, tek onlar gerici idealizmin ayrıntılarına ve burjuva ideolojisine karşı tutarlı ve başarılı bir şekilde savaşabilirler.

Böylece, bilgi alanında canlı bir çalışmayı — güçlükleri ve sorunlarıyla, çelişkileriyle — sürdürmek söz konusudur. Durumun *bütün* görünüşlerini, oldukları şekilde *bütün* insanları, bilgi sürecinin bütün unsurlarını hesaba katarak, dogmatizme kaçmadan (bu yapılmalıdır). Fakat aynı zamanda bu, ilkeleri gölgelemeden, oportünizme ve sağcı davranışa düşmeden (yapılmalıdır). Özet olarak amaç, felsefe ve kültür alanında diyalektik materiyalizmin yönetici rolunu fiilen gerçekleştirmektir. Aynı şekilde, politik alanda amaç, öncü müfrezesinin yönetici rolünü, partiyi fiilen gerçekleştirmektir.

Lenin, ideolojik vasiyetnamesi diye adlandırılan metinde «*Bu görevlerin gerçekleşmesi militan materiyalizmi tanımlar*», diye yazmıştır (218).

Leninizm'in Özü

Burada Lenin'in bütün fikirlerini tarihsel ve sosyal gelişmenin ortaya attığı sayısız meselelere getirdiği veya telkin ettiği bütün çözümleri hatır-

(218) LENİN: *Toplu Eserler*, C. XXVII, S. 180 ve devamı. (Mart 1922'de, *Unter dem Banner des Marxismus* alman dergisi için yazılan mekale.)

latmak söz konusu değildir. Bunlar, Rusya'da devrimci süreç sırasında ortaya çıkan, fakat hepsinde genel bir mânâ bulunan, tümü somut sorunlardır.

Burada Lenin'in düşüncesini ve eylemini izlemek olanağını veren (ölçeği) sunmağa: onu anlamağa, gayret ediyoruz. Hele onun «üslubunu», eserinin ilhamını veya canlı, devrimci «ruhunu» tanımlamağa uğraşıyoruz.

Bu incelememizin başında Stalin'in leninist üslup hakkında yaptığı tanımlamayı hatırlatmıştık: rus devrimci heyecanının ve amerikan pratik duyusunun birliği. Bu, bir politik kişinin, Devlet adamının tanımlaması idi. Biz burada daha felsefî bir tanımlama önereceğiz. Bize öyle geliyor ki, leninist «üslup», (hiç bir zaman pratikçiliğe, deneyciliğe düşmeden), herşeyden önce, pratikte, eylemde belirli bir yaşam şekli olarak belirlenmektedir. Lenin «hayattan» esinlenmeyi biliyordu, ancak bu kelimeler hiç bir zaman onun için «olmuş bulunan»ın bir haklı gösterilişi, belirsiz, bulanık bir tümlük anlamına gelmemekte idi. «Hayat üstün gelecektir», yani kanun ile beklenilmeyenin, düzenlilik ile yeniliğin diyalektik birliği (kazanacaktır).

Aynı zamanda bir özelliği de, soyutluğun içinde kalmadan, en soyut kavram ve ulamları kullanış tarzındadır, soyutun içinden geçerek somuta — dolaysıza değil, gerçek somuta — doğru dönmesinde, onu derinlemesine kavramasındadır. Hakikat her zaman somuttur; ancak somut olan hakikat (bilgi)'dir!

Lenin bize öğretiyor ki, pratik ile teorinin bi-

tişmesi, verilmiş, yakalanması kolay, prefabrike «birşey» temsil etmemektedir. Bu aksine belirlenmiş olmakla beraber, haraket halinde, dolanbaçlı bir çizgidir. Bizim kanımıza göre leninist düşüncenin hayat noktası budur. Diyalektik yöntem bir reçete listesine, düşünmek ve eylemde bulunmak için düzenlenmiş bazı kurallara indirgenmez. Bu, rasyonel ve eğitimci rolünü kaybetmiyerek, yaşayan ve eylemde bulunan bir insanın düşüncesi haline girmektedir. Onunla, onun bilinci ile, onun eylemi ile tümleşmektedir.

Leninizmin ufku

Lenin'in Rusyada karşılaştığı ve tahlil ettiği tipten ihtilâlcı bir durumu, tarihin yeniden meydana getireceği belli değildir; Rusyadaki durumun özellikleri, (üretici güçler tarafından belirlenmiş oldukları apaçık olmakla beraber) bu üretici güçlerden daha ileri bir düzeyde bulunan sosyal güçlerin (bulunmasındadır ç): (ekonomik olarak geri kalmış bir memlekette, az kalabalık, ustalığı az olan, fakat çok yoğunlaşmış, çok devrimci bir proletarya — işçi sınıfı yönetiminde harakete geçmek yeteneğinde olan ve büyük sosyal bir güç temsil eden köylülük).

Gelecekte (eşit-olmayan gelişme kanunu alanında yer almakla birlikte) çok değişik durumların meydana gelmesi olağandır.

Bu açıdan, ve geçici olarak — *bilimsel bir varsayım* olarak — modern tarihin şu şekilde bir «dönemleştirilişini» öneriyoruz:

a) *Marksist öncesi dönem:* burjuvazinin ha-

kim bir rol oynadığı, burjuva demokratik haraketleri dönemi. Bu dönemde millî mesele sosyal meseleye hakimdir.

Hayalî sosyalizmin — hegel felsefesinin — ingiliz ekonomi politiğinin dönemi. (*)

b) *Marx'ın tahlil ettiği dönem:* demokratik burjuva haraketinden, proleter ve sosyalist harakete geçiş dönemi.

Burjuvazi ihtilâlci sosyal güç olaraktan (sahneden çekiliyor). Liberalizme ve daha o zamandan, kısmen politik ve kültürel karşı devrimciliğe geçiyor.

Burjuvazinin politikası tarafından ele geçirilen, yolundan saptırılan, kullanılan — millî mesele — sosyal mesele karşısında ikinci plana geçiyor.

Devrimci proletarya esas faal güç haline giriyor. Marx, *gelişmiş büyük kapitalist memleketlerde* politik bir devrim ve onu izleyecek olan, (üretici güçlerle üretimin sosyal ilişkilerinin uyum haline sokulacağı) üretim ilişkilerinin devrimci bir dönüşümünü haber veriyor, önceden görüyor. Uzun zaman kabul ediyor ki, bazı durumlarda ve bazı memleketlerde (özellikle İngiltere'de) ve devrimci dönüşüm barışcı, demokratik, parlamentocu bir yoldan, Devlet örgüdünün şiddetli bir kesintisi olmadan gerçekleşebilir. Ancak yavaş yavaş bu (Devlet ç) örgüdünün kudretinin ortaya çıkarttığı so-

(*) Bu tanımlama marksizmin üç kökenini belirtmesi bakımından önemlidir.

runlarla, ve, «proletarya-burjuvazi» çiftine indirgenemeyen, üstelik kalıntıların yükünü sürükleyen, bir toplumda üretim ilişkilerini dönüştürmenin güçlüğü ile karşılaşıyor. Bir kelime ile Marx ve Engels proletarya diktatörlüğü sorunları ile karşı karşıya geliyorlar.

c) *Lenin'in tahlil ettiği dönem:* Tarih ve toplumun gelişmesi, — Marx'ın keşfettiği kanunları yalanlamadan, marksizmi yıkmadan; aksine onu doğrulayarak — Marx'ın tahlil ettiği gerçekliklere nazaran yenilikler getirmektedir.

İhtilâl, ileri kapitalist memleketlerde olmadı. Bunlar emperiyalist memleketler haline dönüştüler. Dünya devriminin odağı böylece, tarımın ağır bastığı, «geri-kalmış» memleketlere kaydı. Bu devrimde köylüler yönetici olmamakla birlikte, öze değgin sosyal bir güç haline girdiler. Proletarya, marksizm, sosyalist devrim teorisi ağır basan rollerini sürdürüyorlar.

Lenin'ci (daha doğrusu: marksist-leninist) tahlil, başlangıçta beklenmeyen, «ortodoks» marksizmin tamamen bilmemezlikten geldiği, ancak Lenin tarafından sezinlenen ve tahmin edilen bir verimlilik gösterdi. Devrim «geri-kalmış» memleketlerde yayıldı; emperiyalizmin çöktüğü yerlerde, onun bütün dünyanın etrafına sardığı zincirin en zayıf halkalarının bulunduğu yerlerde (Çin'de, Yugoslavya'da veb.de), devrim oluştu.

Millî mesele, sosyalist devriminkine göre ba-

ğımlı olmakla beraber, yeniden temel bir önem kazandı (219).

d) Böylelikle bugün açılmakta olan döneme erişiyoruz. Dünyanın «geri-kalmış» kısmı, kırsal üretimin ağır bastığı, sömürge ve yarı-sömürge memleketlerinin tümü, harakete geçmektedir. Fe-

---

(219) Stalin Lenin'in eserini devam ettiriyor ve onu gerçekleştiriyor (bir memlekette sosyalizmin kuruluşu, ağır sanayiye öncelik tanıyarak Sovyet Rusyasının sınaileştirilmesi, plancılık veb.).

Ancak Stalin Devlet örgüdünün ve bürokrasinin güçlenmesini gerektiren iç —özellikle sanayi ile tarım arasında— çelişkiler ile karşılaşmaktadır. Bunlar dış çelişkiler ile (savaş tehditleri) ile aynı yönde gitmekte, ordunun ves.nin güçlendirilmesini gerektirmektedirler. Üstelik Stalin, hele gelişmiş kapitalist memleketlerdeki haraketi (kelimenin stratejik anlamıyla) Rus devriminin zayıf cephelerini korumak için «setir (örtme) haraketleri» için kullanmaktadır. Bu nedenle, hatta, bu haraketleri azımsamağa varıyor, onlarla çelişkiye düşen diplomatik bir faaliyette bulunuyor, hatta «geri-kalmış» memleketlere varıncaya dek, devrimci durumları azımsıyor.

Başka türlü ifade edersek, trotskistler yanıldılar. Onların süreli devrim teorileri, köylü sorunlarını hor görüşleri dünya çapında hengâmeler yaratırdı; onların yönetiminde haraket ,kesin yenilgilere uğrardı.

Oysa, stalinci politikanın bir nevi objektif ve tarihsel gerekliliğinden bu politikanın haklı gösterilişi sonucuna varılamaz.

«Kişiye tapma» teorisi, bir politik olaylar tümlüğünü, sadece ideolojik bir eleştiri alanına giren, ideolojik bir olaya indirgenmektedir. Kişisel iktidar ve onun suiistimalleri, otoriter ve bürokratik idare yöntemleri, demokrasinin işleyişindeki yetersizlikler, ve benzerleri, politik olaylardır. Bunlar ancak (tahlili yeni olarak başlayan) özgül çelişkilerin temeli üzerinden doğabilmişlerdir. (Temmuz 1956'da kitaba eklenmiştir.)

odal veya burjuva hakimiyeti altında olan memleketler bile, ileriye doğru gitmek, bağımsızlıklarını kazanmak, demokratik tedbirlere başvurmak, sosyalist tedbirler tasarlamak (Hindistan, Endonezya, ves.) (*) zorundadırlar.

Devrimci alev dünyanın etrafını doladıktan sonra, başlangıç noktasına: «ileri», çok sınaîleşmiş, proletaryası kalabalık memleketlere, doğru yeniden dönmektedir.

Bu memleketlerde, haraket mutlaka kendi üzerine baskıda bulunan çeşitli ipotek ve tazikler-den kurtulabilecektir (bunlar: devrimciler ile oportünistler arasındaki bölünmeler — emperiyalizmin ve sömürgeciliğin vs.nin baskılarıdır). Ancak devrimci durumların yeni tipte olmaları; bu memleketlerin proletaryalarının ve halklarının kendi çelişkilerini ve özgül meselelerini çözümlemek için kendi yollarını bulmak zorunda olacakları; böylece yeni eylem, mücadele ve örgüt şekilleri keşfetmeleri, olanak dahilindedir, hatta kaçınılmazdır. Böylece yeni dönem — bir dereceye kadar — Marx'ın tahlil ettiği dönemin ve doğrultunun uzantısı olmaktadır. Buna yeni unsurlar ve görünüşler katılmaktadır.

Söz konusu olan, Lenin'in üstünden Marx'a dönüş müdür? Kesinlikle hayır. Hatta Marx'da yeni durumların tahlili için unsurlar bulunabilse de, marksist doktrinin leninist geliştirilişi bu gelişmede kesin bir şekilde içerilmektedir. Marksizm ve leninizm artık ayrılamaz, hatta ve hele eğer

(*) Kitap 1955 yılında yazılmıştır. Ç.

Marx (...) canlı bir düşünce ve eylem pınarı olarak kalıyorsa bu böyledir.

(Örneğin, eşolmayan gelişme durmadan yeni olaylar ve sonuçlar doğurmaktadır, bunların tahlili ve açıklanışı tek Lenin tarafından bulunan kanun yoluyla mümkündür; bu kanun bilimsel bilginin bir parçasıdır.)

Belki burada, bu inceleme süresince o kadar çok sözünü ettiğimiz *Komünizmin Çocukluk Hastalığının* son sahifesini hatırlatabiliriz:

«*Sağcı doktrincilik sadece eski şekilleri kabul etmekte ısrar etti ve tam bir iflas haline girdi. Yani kapsantıyı görmediği için Solcu doktrincilik eski şekillerin salt inkârında ısrar etti, yeni kapsantının her türlü şekillerin arasından yolunu açtığını görmedi...*»

Bu yeni kapsantı o kadar güçlü, o kadar kudretlidir ki, «*dönüştürebileceği, yenebileceği, kendine tâbi kılabileceği, ve dönüştürmesi gerektiği, yenmesi gerektiği, kendine tabi kılması gerektiği eski veya yeni herhangi bir oluşumun içinden*» belirebilir ve belirmelidir (*).

(*) Bu kitap bilimsel bir inceleme eseridir. Kitaptaki fikirler, Sovyet devriminin lideri Lenin'in fikirleridir. H. Lefebvre şimdiden kırk cildi aşan Lenin'in Toplu Eserlerinden, onlarda yer alan Seçme Eserler ciltlerinden ve de konu hakkındaki geniş bir bibliografyadan yararlanmış bu incelemeyi yazmıştır. Sayın Profesör H. Lefebvre'in kitabını Türkiye fikir hayatındaki bir boşluğu doldurmak amacı ile yayınlarken kitaptaki fikir ve yorumlara yayınevi olarak katılmamız veya katılmamamız söz konusu olamaz. Şu kadarını söylemekle yetinelim ki, bu eser, yazarın ve Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi Kararının belirttiği gibi dünyanın bir çok ülkesinde, bu arada İtal-

ya'da yayınlanmakta, üniversitelerde okutulmaktadır, Türkiye üniversitelerinde de yardımcı kitap olarak tavsiye edilmiş bulunmaktadır. Örneğin bak: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 271. Profesör Mümtaz Sosyal, «*Anayasaya Giriş*» ilaveli İkinci Baskı - Ankara.

Kitabı yayınlarken 12 Mart dönemininde Türkiye'de fikir özgürlüğü için mücadele eden Bilirkişilere, merhum Profesör Sayın Mustafa Akdağ'a, Sayın Profesör Besim Üstünel'e, Sayın Ceza Doçenti Dr. Eralp Özgen'e, feragatla Kitabı savunan Sayın Halit Çelenk'e teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Kitabın iadesi kararı ve kitabın BERAAT'ı Türkiye'deki fikir özgürlüğü mücadelesi yolunda olumlu bir adım teşkil etmektedir.

Anadolu Yayınları Limited Şirketi.

DÂVÂ DOSYASI

ALEYHTEKİ BİLİRKİŞİ RAPORU

Dr. Orhan Aldıkaçtı İstanbul, 7 Şubat 1969
Anayasa Hukuku Prof. 968/4286
Hukuk Fakültesi

BİLİRKİŞİ RAPORU

T.C. İstanbul Savcılığı
Basın Bürosu

Ankara C. Savcılığından gönderilen V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri isimli kitabın,

1 — Yayın yolu ile komünizm propagandası veya komünist rejimin övülmesi,
2 — Kanunlara karşı gelmeye halkı teşvik etmek,
3 — Bir suç işlemeye alenî olarak tahrik etmek,
4 — Kanunların memnu saydığı bir fiili açıkça övmek veya halkı kanuna itaatsızlığı tahrik etmek suçları unsurlarını ihtiva edip etmediği hususlarını tetkik için memuriyetinizce re'sen bilirkişi seçilmem üzerine adı geçen eseri inceleyerek şu sonuçlara vardım:

Eser: Eser, aslında, Fransa'da Nanterre Üniversitesi profesörlerinden H. Lefevbre'e aittir. Rasih Nuri İleri tarafından dilimize çevrilmiş, Ankara Anadolu Yayınları Ltd. Şirketince Ankara Başnur matbaasında bastırılarak yayınlanmıştır. Kitap 15.00 değerinde, portakal renkli, Henri Lefevbre, V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri ve Anadolu Yayınları ibarelerini taşıyan bir kapak içinde 280 sayfadır.

Eserin Amacı: Eserde güdülen amaç, Lenin'in düşüncelerini (s. 9), kendisini onun hakkında bilgi edinmek isteyen okurların erişebilecekleri bir şekilde özetlemektir. (S. 10). Yazar, doğal olarak, bu yolda 1917 ihtilâlinin yapılmasını ve proletarya diktatörlüğünün kurulmasını da anlatmaktadır. (Çeviren, T.C.K.nu ihlâl etmemek amacıyla olacak, yumuşak bir deyim olan «devrim» kelimesini çok daha fazla kullanmaktadır. «Devrim»i «ihtilal» diye okumak lâzımdır. Çünkü Lenin'in düşüncelerinin özellik kazanması, onun 1917 ihtilâlinin lideri olması, ihtilâli hazırlaması ve gerçekleştirmesidir. Nitekim çeviren, bütün dikkatine rağmen, proletarya ihtilâli (S. 66), Leninizmi proletarya diktatörlüğünün teorisi ve pratiği olarak (S. 15), proletarya diktatörlüğü (S. 16, S. 46 ve S. 117) deyimlerini kullanmakta, bazan da 124. sayfada olduğu gibi, Lenin'in 1917 yaz aylarında gizli olarak yazdığı yazılarda «kriz olgunlaşmıştır. Rus devriminin, Dünya proletarya devriminin geleceği söz konusudur.. gündemde ayaklanma yazılıdır...» diyerek bazan eş anlamda kullanmaktadır. Bk.: S. 74: İhtilâl Yılları (1905 - 1907), İkinci Rus Devrimi (Şubat 1917'den Ekim'e kadar)

Yazarın Kimliği ve Üslubu: Yazar Fransa'da Marx'çı felsefeye bağlılığı ile tanınmıştır. (Bak: André Piéttré «Paris Hk. Fak. ve Siyasal Bilgiler Fak. Prof. «Marx ve Marxizm «Marx et Marxisme, Paris 1962» adlı eserinde H. Lefevbre'i Marx'a bağlı düşünürler arasında zikretmektedir.) Bu bağlılık eseri tamamen etkilemekte ve zaman zaman yazarı heyecanlandırmakta, bazan aşırı değerlendirmelere bazan da mübalâğalara sevketmektedir. Özellikle İhtilâl dönemindeki Lenin'in tasviri romantik, dirik gençleri etkileyecek, şevklendirecek bir üslupla yapılmıştır. Örnekler: «Dizlerine kadar varan *buz gibi suyun* içinden geçtiler» (S. 87); Finlandiya garında *dev* bir kalabalık bolşevik lideri alkış ve sevgi gösterilerile karşıladı.» (S. 118) «Fakat odanın sessizliğinde uzun zaman mürekkep kalemin gıcırtısı ve gazetelerin hışırtısı duyuldu.» (S. 89) «Vladimir Ulyanof, *buzdan bir sessizlik içinde* söz aldı, konuşmasının sonunda toplantıdaki *bütün gençler* marksizme geçmişlerdi. (S. 93) «Lenin, tarihe girerken esatire girmiş bulundu.» (S. 80) Nihayet «Lenin hazır bulununca en vakur ve en karışık sorunlar bir mucize olmuşcasına çözülürlerdi. (S. 140).

Yazar, İhtilâli o kadar benimsemiştir ki, terrörü, gerektiğine inandığı zaman tasvib de etmektedir.

«Dev bir heyecan dalgası kabardı. Beyaz terröre kızıl terrör cevap verdi.» (S. 135)

Lenin Kimdir ve Eseri Nedir? Lenin, Marx'ta var olan tarım sorununun teorisini geliştirmiş (S. 13), Marx'ın tamamlanmamış eserinden hareket etmiş ve tam olarak Marx'ın onu bıraktığı yerden

almıştır. (S. 13). Diğer bir açıdan «yani Lenin Marx'taki *proletarya diktatörlüğü* fikrini tekrar ele almış, onu geliştirmiş ve iktidarın ele geçirilmesinde ve bu iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir *taktik* meydana getirerek onu uygulamıştır. (S. 16).

Eserin Mahiyeti: Böylece kitabın Marxçılığa ve dolayısile *İhtilâle inanmış bir düşünürün,* ihtilâli gerçekleştiren liderin hayatı ve düşünceleri hakkında bir *incelemesinden* ibaret olduğu anlaşılır.

Eserin plânı:

(Baştaki «İçindekiler», yani fihrist)

Eserin Tahlili: Lenin, Marx'ın «ispat ettiğini» ileri sürdüğü *sınıflar arasındaki mücadelenin* (S. 115, 61, 181-182, 247) proletarya diktatörlüğüne varacağı fikrini ele almış (S. 15), ve bu fikri geliştirerek iktidarın ele geçirilmesinde ve iktidarın kullanılmasında politik bir strateji ve bir taktik meydana getirmiştir. (S. 16, 157-159). «*İşçi ve köylülerin demokratik diktatörlüğü*» (S. 16, 59-60, 94, 104, 123), proleterya diktatörlüğüne geçiş şekillerinden biridir. Bu, diktatörlüğün sanayice gelişmiş memleketlerde gerçekleşeceğini söyleyen *Marx'ın aldandığını göstermez* (S. 58-59); Lenin, sadece, Marx'ı tamamlamıştır. (S. 12) ve bundan dolayı da *Leninizm sadece Rusyaya özgü değildir.* (S. 11 - 15)

Leninizmin taktiğini tesbit edebilmek için her şeyden önce, «*parlamento yolu ile sosyalizme varma hayalinden*» (S. 26) kurtulmak lâzımdır; Meclis kendileri (Bolşevik Milletvekilleri B.K. — Tabii

Çarlık Rusyasında —) için sadece bir kürsüdür ve özle ilgili *herhangi bir şeyi elde etmek için sözde demokratik kanunlara bel bağlanmamalıdır.* (S. 111) «Dünya tarihi proletarya diktatörlüğüne doğru dayanılmaz bir şekilde yol alıyor ve fakat bu sonuca giderken hiçbir şekilde pürüssüz, basit, düz yollardan geçilmemektedir.» (S. 46) Ancak, «bir sınıfın — bir an için birleşen bir çok sınıfların sözcüleri olan *devrimciler hiçbir zaman bir çoğunluğa sahip olmayı beklememişlerdir.* Onlar için her zaman yeterli olan şey, politik konjonktürün (S. 16), yani belirli bir toplumda tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli olmasıdır.» (S. 70) Lenin bu ortama «ihtilâlci kriz» (S. 71) ortamına varabilmek için «gizli parti hücreleri» ve bu yeraltı örgütlerinin etrafında elden geldiği kadar geniş legal örgütleri temel alan bir marksist politik partinin gerekli olduğunu savunmaktadır. (S. 109). «Rusyada olduğu gibi, demokratik burjuva devriminin halâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hâkim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu *ihtilâl öz bakımından sosyalist olmamakla* beraber *proletarya onda yönetici durumuna girmelidir.* Pasif olarak burjuva demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır.» demektedir (S. 104).

Bu ihtilâl krizinin hazırlanmasında Lenin, işçi sınıfını, vatanları aleyhine de çağırmayı geçerli görmektedir. Çünkü bu vatan «burjuva vatandır» (S. 112); ancak «sosyalist vatanın savu-

nulması» (S. 128) gereklidir. Nihayet «... kriz olgunlaşmıştır. Rus devriminin... *Dünya proleter devriminin geleceği söz konusudur*... beklemek bir cinayettir... *gündemde ayaklanma* yazılıdır... (S. 124 - 125). İhtilâlle gerçekleşen rejim nedir? Bu soruyu da Lenin, birkaç sene sonra cevaplandırmaktadır: «Bolşevizm politik fikir akımı ve politik fikir olarak, 1905'den beri..., marksist teorinin sağlam temeli üzerinde, vardır... Rusya, gerçek tek doğru devrimci teori olan marksizmin bedelini yarım yüzyıl süren işitilmemiş acılar ve fedakârlıklar, eşsiz devrimci kahramanlıklar, inanılmaz enerji, pratik deneyler, hayal kırıklıkları, doğrulamalar, Avrupanın tecrübesi ile karşılaştırmalar ile ödemiştir... (S. 71)».

Eserin Değerlendirilmesi: Görüldüğü gibi, Lenin'in Hayatı ve Eserlerinin incelendiği eserde, tanınmış bir Marx'çı olan yazar Marx'ın dünya görüşünün temel unsurlarından biri olan proletarya ihtilâlinin ve proletarya diktatörlüğünün Çarlık Rusyasında yapılış ve gerçeklenişini anlatmaktadır. Eserde Marksizm, artık *tartışılması gerekmeyen bir veri* olarak ele alınmakta, Marx'ın bıraktığı yerden hareketle Marksizme yeni katkılarda bulunan Lenin'in de Marx'çı felsefenin bütün sorunlarını tamamlamış olduğu (S. 163) açıklanmaktadır. Böylece marksizm, *bilimsel değeri hakkında tartışma kabul etmeyen* fakat gelişmesine katkılarda bulunulması mümkün ve hatta, henüz tamamlanmadığına göre, gerekli bir dünya görüşü olarak kabul edilmektedir. Eserde (B.K.) (*)

(*) B.K.: bilirkişi

marksizm bir veri olarak ele alındıktan sonra marksçılık içindeki mücadele anlatılmaktadır.

Yazarın bir üniversite öğretim üyesi olması, eserin bilimsel niteliği haiz olduğunu düşündürebilir. Bir bilim adamının herşeyden önce bilimsel ve objektif ölçülere göre sonuçlara varması gerekir. Halbuki üst paragrafta belirtildiği gibi, yazar, Marxçı dünya görüşünü bir veri, gerçekleşmesi zorunlu ve gerekli bir nesne gibi kabul etmekte ve okuyucuya böyle sunmaktadır. Neticede H. Lefebvre'i Marx'çı felsefeye inanarak bağlanmış bir düşünür olarak bibliyografyasında zikreden A. Piéttré'nin ikazının yerindeliği anlaşılmaktadır. Gerçekten Lenin'in marksizme gerekli katkılarda bulunan ve ihtilâlle proleterya diktatörlüğünü kuran lider olduğu şevk ve heyecanla anlatılmaktadır. Yazar, yukarıda belirtildiği gibi kendisini bu görüşe o kadar kaptırmış, 1917 ihtilâlinden sonraki olayları o kadar benimsemiştir ki «beyaz terrör»e karşı «kızıl terrör»ün çıkma olayını anlatırken, faili kim olursa olsun, insana saygı prensibine inanmış ve eylemlerini bu inanca göre düzenleyebilenlerce hiç olmazsa üzüntü ile karşılanması gereken «terrör»ün «kızıl»ının nedenini, hoşuna giden büyük olayları nitelendirirken kullandığı «dev» kelimesi ile değerlendirmektedir.

Böylece Prof. H. Lefevbre için marxçı felsefeye uygun eylemlerin kutsal olduğu, dolayısile, incelenmesini tarafsız ve objektif kalarak yapmasının mümkün olmadığı anlaşılır.

Bu ruh haleti içinde yazılan kitapta «oluşum»da Marx'ın bıraktığı yerden hareket eden Lenin'in gerçekleştirdikleri ve düşünceleri anlatıl-

maktadır. *Gerçekleştirilen, proletarya diktatörlüğüdür*. Proletarya diktatörlüğünü kurabilmek için gerekli olan İhtilâl ve İhtilâle nasıl varılması gerektiği, Lenin'in hayatı ile ilgili bölümde etraflıca, yol gösterici bilgiler olarak okuyucuya sunulmaktadır. Diğer taraftan Lenin'in Marx'ın düşüncesini ve düşüncesinin gerektirdiği eylemleri gerçekleştiren lider addettiği ve sadece Rusyaya özgü olmadığı 11. sayfada açıklanmaktadır.

Leninin düşünce ve eylemlerinin özü de yukarıda kısmen nakledilen 74. sayfada bulunmaktadır: «tek doğru devrimci teori olan marksizm...»

SONUÇ :

Lenin'in Hayatı ve Eserleri başlığını taşıyan kitapta sınıfları birbirine düşman gören marksizmin ihtilâl ve proletarya diktatörlüğünün zorunlu ve gerekli oldukları teması temel alınmakta ve bu temel üstünde ihtilâli hazırlayan ve gerçekleştiren lider, Lenin'in Hayatı ve Eserleri incelemektedir.

Kitapta yer yer T.C.K.nun men ettiği fiiller övülmekte, geçerli olarak gösterilmektedir. (Örnek: İhtilâl ve gizli hücreler) Ancak bu fiillerden her biri proletarya diktatörlüğünün kurulmasını amaç edinmiş olan leninizmi meydana getiren unsurların bir kısmını teşkil etmektedir. Bundan dolayı da stratejinin tümünü dikkate alarak değerlendirmek lâzımdır. Kitapta İhtilâlin geçerli ve zorunlu görülmesi, bu ihtilâlin gerçekleşmesi için gerekli olan stratejinin salık verilmesi ve TCK.nun men ettiği bir fiili gerçekleştiren liderin methedilmesi ile leninizmin, ve marksizmin tek doğru dev-

rimci teori olarak Lenin'in ağzından ilân edilmesi ile de marksizmin propagandası yapıldığı ve dolayısile T.C.K. 142/1 maddesinin ihlâl edildiği kanısında bulunduğumu saygılarımla arzederim.

Bilirkişi
(imza)
Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı

LEYHTEKİ BİLİRKİŞİ RAPORU

3. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı
Sayın Makamına

A N K A R A

Özü: Bilirkişi raporudur
Dosya No: 969/115

Bilirkişilere verilen görev :

Muhterem mahkemenizce resen bilirkişi tayin olunmuş ve Henri Lefebvre tarafından yazılıp, M. Rasih Nuri İleri tarafından Türkçeleştirilmiş bulunan Aralık 1968 tarihinde Ankara'da «Anadolu Yayınları» arasında yayınlanmış bulunan 276 sahifeden ibaret «V.İ. Lenin, Hayatı ve Eserleri» isimli kitapta Komünizm propagandası veya övmesi suçunun unsurlarının mevcut olup olmadığını tetkikle görevlendirilmiş bulunuyoruz.

Yapılan İnceleme :

Komünist propagandası veya övmesi cürümleri TCK.nun 142.nci maddesinin 1 ve 4.ncü bentle-

rinde hükme bağlanmış bulunmaktadır. Kanun maddesinde bu suç, «Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak veya memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek...» şeklinde ifade olunmuştur. Bu suç bir «tehlike suçu»dur. Bu türlü propaganda veya övme fiillerinin işlenmesini kanun yapıcı Türk toplumu için tehlikeli gördüğü için, bunu suç saymıştır. Bunun sonucu şu olmaktadır ki, bu suçun teşekkülü için propaganda veya övmenin Türkiye için ve istikbale muzaf olarak yapılması gerekmektedir.

Bu kanunî unsurlar açısından kitap tetkik edildiğinde: İnceleme konusu kitapta Lenin ele alınmakta, ilk başta Leninizm'in ne olduğu açıklanmakta, bunun tarihi şartları gözden geçirilmekte, daha sonra Lenin'in hayatı incelenerek, Lenin'in gerçekleştirmiş bulunduğu Rus ihtilâli (devrimi) söz konusu edilmekte ve daha sonra da Lenin ile diğer bazı sosyalistler arasında geçen felsefî münakaşalar yer almaktadır.

Kitap bütünü itibarıyla bir «tarih» kitabı niteliğindedir. Tarihen yaşamış bir insan, fikirleri ile birlikte anlatılmakta ve yine tarihen bu insanın gerçekleştirdikleri izah olunmaktadır. Kitap bu genel mahiyeti bakımından düşünülmek gerekir.

Kitabın hiç bir yerinde istikbâle ait telkinlerde bulunulmamış, hele Türkiye ve Lenin'in fikirlerinin Türkiye'de gerçekleştirilmesi konusunda sarih veya zımnî bir propagandada bulunulmamıştır.

TCK.nun 142. nci maddesi Komünizm propagandası veya övmesi suçunda, yukarıda arzettiğimiz üzere, Türkiye'de bu rejimi gerçekleştirmek için yapılacak propaganda veya övmeyi «tehlikeli» sayarak cezalandırmıştır. Ancak T.C.K. hiç bir şekilde, Türk vatandaşının Lenin'in kim olduğunu, fikirlerinin neler olduğunu, tarihen (doğru veya yanlış) ne gibi işler yapmış olduğunu öğrenme hakkını ortadan kaldırma gayesini gütmüş değildir. Bu sebeple inceleme konusu kitap, sadece tarihî açıdan Türk vatandaşlarına bu bilgileri sunan bir kitap mahiyetindedir.

Kitabın içinde zımnî veya sarih olarak Türkiye'de aynı uygulamayı öngören sözler bulunmadıkca, hayatı anlatılan kişinin fikirlerinin veya kitabı yazan kişinin fikirlerinin şu veya bu olmasının, suç unsurları açısından bir değeri yoktur.

İnceleme konusu kitapta ise, arzolunan şekilde zımnî veya sarih bir propaganda veya övmenin bulunmadığını, kitabın sadece tarikî açıdan bir şahsı ve bu şahsın hayatı ile yaptıklarının anlattığını arzetmiş bulunuyoruz.

SONUÇ :

Yukarıda arzolunan sebeplerle inceleme konusu «Anadolu Yayınları» arasında neşrolunmuş bulunan, Henri Lefebvre'in yazdığı, M. Rasih Nuri İleri'nin dilimize çevirdiği «V.İ. Lenin, Hayatı ve Eserleri» isimli kitapta, TCK.nun 142. nci maddesinin 1. ve 4. ncü bendinde öngörülen suç unsurlarının mevcut bulunmadığı kanaatına oybirliği ile varılmıştır.

Saygı ile sunulur, 25 Haziran 1971.

BİLİRKİŞİ
Prof. Dr. Mustafa Akdağ

BİLİRKİŞİ
Prof. Dr. Besim Üstünel

BİLİRKİŞİ
Doç. Dr. Eralp Özgen

Not: (Tensip zaptından).

Besim Üstünel, İktisatçı S.B.F. Prof.

Eralp Özgen, Ankara Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Doçenti.

Mustafa Akdağ, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Devrim Tarihi Profesörü.

RASİH NURİ İLERİ'NİN SAVUNMASI

Ankara Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına

Dosya No. 1969/115

Özeti: *Esas Hakkında Yazılı Savunma.*

Sayın Yargıçlar, Avukatım Esas hakkındaki Hukukî savunmamı Mahkemenize sunmuş bulunmaktadır. Ben ise dava konusu eser hakkındaki iddiaları bilimsel yönden eleştirmek, çürütmek ve böylece Paris'in Nanterre Üniversitesi Profesörlerinden ve de *Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırmalar Millî Merkez araştırma sorumlusu»* (Maitre de Recherches au Centre Nationnal de la Recherche Scientifique) Sayın Prof. Henri Lefebvre'in ve eserinin, İddia Makamının dayandığı Orhan Aldıkaçtının raporundaki sübjektif isnatların ötesinde bulunduğunu göstermek gereğini duymaktayım.

Sayın Mahkemeniz dava savunma kademesine erişmişken 10 Eylül 1969 günlü celsede bir ara kararı vererek biri Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde Devrim Tarihi Profesörü, diğerleri Siyasal Bilgiler Fakültesinde İktisat Profesörü ve Ankara

Hukuk Fakültesinde Ceza Hukuku Doçentinden müteşekkil yeni bir bilirkişi heyyeti seçmişti. Gerçekten de dosyada yer alan aleyhimizdeki rapor usul yönünden geçersiz, ihtisas yönünden yetersiz, bilimsel yönden de göstereceğim gibi tamamen çürük bulunmaktadır. Rapor usul bakımından geçersizdir, çünkü davamızı ilgilendiren konuda bilirkişi tayini, münhasıran yetkili yargıç tarafından yapılabilir, oysa Ankara'da bilirkişi yokmuşcasına İstanbul'dan bilirkişi seçen yargıç değil, savcıdır. İhtisas yönünden ise tarih, iktisadî doktrinler ve ceza hukuku yönünden mütaleada bulunmak söz konusu olan davamızda, bu konulardan ancak bir tanesinde bilgi sahibi olması düşünülebilecek bir bilirkişinin tayini ve hale bu kişinin böyle bir görevi kabulü en azından gayrı ciddidir; örneğin bilgisi ne kadar geniş olursa olsun bir nisaiyeci doktordan hasta bir kadının göz ameliyatı konusunda rapor istenemez, kazaen istenirse ciddi bir doktor bu konuda rapor vermez, olsa olsa gerekli görürse bir konsültasyon gerektiğini belirtir.

Bilirkişi seçimi konusunda Yargıtay iştihatları da bu eğilimlidir. Halbuki Sayın İddia Makamı son mütalealarında münhasıran işbu rapora dayanmaktadırlar. İşte bu nedenlerledir ki, savunmamda sözü geçen raporun bilimsel mesnetsizliğini, hatta tahriflerini ve şahsi bir husumetten doğan kasdi ve sübjektif değer yargılarını çürütmek zorunda bulunmaktayım, ne yazık ki, bu rapor en kötü bir edebiyat nümunesi olarak kalacaktır.

Sayın mahkemenizin işbu rapora itibar etmiyerek üç ayrı ihtisas kolundan seçilen bir bilirki-

şi heyyetine başvurmuş bulunması karşısında, ben usulsuz olarak dosyada yer alan işbu rapordan söz etmiyebilirdim. Ancak yine de, hiç olmazsa şahsî husumet konusunu açıklamam gerekirdi; ben, genellikle İstanbul Üniversitesinden seçilmiş bazı bilirkişilerin aleyhine çok sert iki konferans vermiştim. 1967 yılında epeyi tepki ile karşılaşan bu konferanslarda ismen Sulhi Dönmezer, Selçuk Özçelik, Orhan Aldıkaçtı, Recai Okandan, Hıfzı Timur, Selahettin Zaim, Ayhan Önder, Sahir Erman zikredilmiş bulunuyorlardı. Nitekim sonradan Yargıtay da aynı yönde iştihadını çok kesin ifadelerle belirtmiştir. 30 Eylül 1970 günü kesinleşen ve Adana 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen Esas 1968/83 sayılı basın davasındaki bidayet kararını Yargıtay ezcümle bu bilirkişilerin bana olan husumeti hakkındaki müdafaam üzerine bozmuştu, dava Beraatimle sonuçlandı. Aynı şekilde 12 Mayıs 1971 günü Beraatimle sonuçlanan İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesinin Esas 1969/212 sayılı davasında Sulhi Dönmezer'in lehime verdiği tutarsız raporunu bile, bu prensip nedeni ile reddetmiştim.

Sayın İddia makamının sırf bir öğretim üyesi olduğundan raporuna itibar ettiği görülen mütalealarında sadece bu rapora dayandığından bu kişinin verdiği raporun bilimsel ve hukukî boşluğunu ve içindeki tahrifatı açığa vurmak zorunda bulunuyorum.

1945 yılında Prof. Suphi Nuri'nin asistanı iken kendileri ile müştereken yayınladığımız İktisat ve Ticaret Yüksek Mektebi ders kitaplarından «*Kooperatifler*» eseri ile bilimsel araştırmalara başla-

mıştım, az sonra bu kitabın ilk bölümlerini «*Ekonomik Dotrinler*» adı ile *1946* yılında çıkartmıştım, bu risalem Türkiye Gıda-İş sendikası tarafından «*Sosyal Terimler Semineri*» adı altında 1968'de tedrisat ve yayın konusu olacak derecede, geçen yıllara rağmen değerini kaybetmemiştir. O gün, bu gün çeşitli araştırmalarım yayınlanmıştır, sonuncusu 1970 yılında çıkan «*Atatürk*» konulu incelemem kısa bir zamanda Mahmut Goloğlu'nun «Cumhuriyete Doğru» eserinde, Taner Timur'un «Türk Devrimi ve Sonrası», Dr. Muzaffer Sencer'in «Türkiye'de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri» eserlerinde ve Tarık Zafer Tunaya ile diğer Üniversite öğretim üyelerinin yazı ve derslerinde mehaz olarak gösterilmiş, eleştirilerde «el-kitabı» olarak vasıflandırılmıştır. Hatta daha geriye gidersek Servetifünün dergisinde 1933 yılında çıkan ilk yazılarımdan bu güne kadar *40 yıla yaklaşan bir yazı hayatım bulunmaktadır.* Çeviri yönünde dava konusu kitaptan başka hiçbiri takibata uğramamış birçok çalışmam olmuştur. Bunları açıklamanın nedeni Orhan Aldıkaçtı'nın «bilirkişi» raporunu incelerken bunu yetkili bir bilim adamı sıfatıyla yaptığımı hatırlatmak içindir.

Sayın İddia makamının iddianamelerinde ve son mütalealarında esas olarak ele aldıkları Orhan Aldıkaçtı'nın raporuna gelelim:

Orhan Aldıkaçtı eserin amacının Lenin'in Hayatı ve Eseri olduğunu belirttikten sonra (Yazarın Kimliği ve Üslubu) diye bir bölüm açarak tamamen sübjektifliğe kaçmıştır, çünkü söz ve dava konusu olan yazar ve kişiliği değildir *çevirilen eserdir.* Orhan Aldıkaçtı yazarı marksist bir düşünür

olarak nitelendirdikten ve bunu «bağlılık» olarak değerlendirdikten hemen sonra: «*bu bağlılık... zaman zaman yazarı heyecanlandırmakta*»dır demektedir, bu bilimserlikten uzak ve üstelik yanlış değerlendirmeğe az sonra değineceğiz. Bay Orhan Aldıkaçtı yazarın «*romantik, lirik*» üslubundan söz etmekte ve iyiki bunun isbatı için raporunda örnekler vermektedir, şöyle ki:

«DİZLERİNE KADAR VARAN BUZ GİBİ SUYUN İÇİNDEN GEÇTİLER», halbuki bu sözler olsa olsa bir gerçeği tasvir etmektedir, kutup dairesi bölgesinin içinde vuku bulan bir firarın güçlüklerini anlatmaktadır, bunda ne romantizm, ne lirizm, ve hele ne komünist övgüsü ve propagandası söz konusudur. Yine Orhan Aldıkaçtı'ya göre, Lenin'in Şubat İhtilalinden sonra sürgünden dönüşünü anlatırken «FİNLANDİYA GARINDA DEV BİR KALABALIK BOLŞEVİK LİDERİ ALKIŞ VE SEVGİ GÖSTERİLERİ İLE KARŞILADI» cümlesinin kullanılması suç karinesi olarak gösterilmektedir. Bu cümle aynı konudaki leyh ve aleyhte bütün kitaplarda yer alan o zamanki halet'i ruhiyeyi yansıtmaktadır, zaten o dönemde öyle bir hava yaratılmasaydı Lenin'in kocaman bir memleketin başına geçmesi düşünülemezdi bile, objektif tarihçi böylece kendi hislerini değil, yazdığı dönemin olgularını anlatmak durumundadır. Yine Orhan Aldıkaçtı'nın delillerine bakalım: «LENİN'İN SAKLANDIĞI ODADA SESSİZLİK İÇİNDE ÇALIŞTIĞI» ve «BİR TOPLANTIDA YAPTIĞI BİR KONUŞMADAN SONRA HAZIR BULUNANLARIN KENDİ SAFINA GEÇTİĞİ» şeklindeki iki olayın zikrini suç ve tarafgirlik delili sayan Aldıkaçtı Lenin'in kendi

halkı arasında «ESATİRE GİRMİŞ BULUNMASI» ve de «EN VAHİM VE KARIŞIK SORUNLARI» çözümliyebilmesini de suç unsuru olarak görüyor. Bu tutum tamamen gayrı ciddi, gayrı bilimseldir. Eğer Lenin'de bazı önemli kabiliyetler olmazsa idi büyük bir tarih olayının lideri olması herhalde söz konusu olamazdı. Bu çaptaki bütün sosyal ve tarihi olayların liderlerinde, akideleri ne olursa olsun, tabiidir ki, müstesna kabiliyetlerin, insanları yönetmek ve sürüklemek olanaklarının bulunması şarttır, aksini düşünmek bile abesdir. Bir devlet adamında bu gibi tarafların bulunduğunu gayet kısa olarak ve değer hükmü vermeden belirtmek ise ne romantizm, ne lirizm, ne bağlılık, ne övgü ve ne de propagandadır, belki sadece gerçekçi olarak tarih yazmak, objektif olarak olayları vermektir bu. Bu konuya tekrar değineceğiz.

Orhan Aldıkaçtı raporunda: «*Yazar ihtilâli o kadar benimsemiştir ki, terörü, gerektiğine inandığı zaman tasvip de etmektedir*» diyebilmekte ve bu mücerret, mesnetsiz yargısına şu ilişiksiz cümleyi örnek olarak vermektedir: «DEV BİR HEYECAN DALGASI KABARDI, BEYAZ TERÖR'E KIZIL TERÖR CEVAP VERDİ». Orhan Aldıkaçtı bu örneği vermekle ne kadar zoraki bir tarafgirlik ve gayretkeşlik içinde bulunduğunu iyice göstermektedir. Bir Devlet başkanının suikaste uğrıyarak kurşunla yaralanması halkı heyecanlandırırsa ve suikastı tertip eden «Sosyalist İhtilalciler», yani anarşistler şiddetle tenkil edilirse, bu müşahhas durumun kitapta ifade edilmiş bulunması «benimseme» veya «tasvip» kelimeleri ile hiç bir şekilde değerlendirilemez, kitapta olay raporda aktarılan *on kelime* ile özetlenmiştir ve *olay hakkın-*

da hiç bir değer hükmü verilmemiştir, Orhan Aldıkaçtı'nın zikrettiği cümlede ne benimseme, ne de tasvip bulunmaktadır sadece bir olayın müşahedesi vardır, kaldı ki aksi varit olaydı yine de övme veya propagandanın unsurlarının bulunması ve belirtilmesi gerekirdi.

Beğenilsin, beğenilmesin Sovyet Devrimi dünyayı sarsacak nitelikte önemli bir sosyal ve tarihî olaydır, neticeleri bugün hâlâ kendilerini dünya çapında hissettirmektedirler, yazar bu devrimin liderinin hayatını ve eserlerini gayet objektif olarak özetlemiş ve bir bilim adamı ciddiyeti ile sunmuştur. Bu gibi devrim ve savaş dönemlerinde heyecanın ve hislerin çok gergin olacağı tabiidir, bu gibi olaylar sırasında halk kitlelerin haraketleri tabiidir ki, *dev* çapta, olağanüstü bir nitelik taşıyacaktır, devrim ve karşı devrim taraftarları nihaî zafere kadar çarpışacaklar ve iki taraf da zora, teröre baş vuracaktır, gerçek budur. Bu konuda hissi ve tamamen sübjektif ölçülere göre haraket eden Orhan Aldıkaçtı'nın kendisidir, kendisi yazarın değer hükmü vermeden, olayı objektif olarak anlatmasını bir türlü kabul edememektedir, halbuki tarihçinin, objektif tarih yazarının rolu budur. Raporda yazarın objektiflikten ayrıldığını belgelemek için sadece bu «DEV» kelimesi üzerinde durulmaktadır, halbuki bu kelime sadece olayın vüs'atını, çapını gösterir niteliktedir. Bir devrimin lideri ve Devletin başkanı silahla yaralanınca halkın galeyana gelmesi ve suikastcıların ezilmesi olayı on kelime ile aktarılmış, hiç bir şekilde taraf tutulmamış, ihsası reyde bulunulmamıştır, tutulaydı yine de bu davranış övme anlamını taşımıyabilirdi. Or-

han Aldıkaçtı ise raporunun bu bölümünden aşağıdaki sonuçları çıkartmaktadır:

(Kitap) *ihtilale inanmış bir düşünürün,* ihtilâli gerçekleştiren liderin hayatı ve düşünceleri hakkında *bir incelemeden* ibarettir. Aldıkaçtı'nın bu değer hükmü ilginçtir, sanki davası görülen somut bir kitap değil de, yazarının sübjektif kişiliği ve düşüncesidir, bu ise hiç bir bilimsel ölçüye sığmamaktadır. Henri Lefebvre'in inançları hakkında kesin bir fikrim yoktur, olsaydı da bunlar ne beni, ne de bilirkişiyi ilgilendirebilirler. Bir yazarın kanaat ve akideleri hakkında fikir yürütüp bir çeviri hakkında sonuç çıkartmak ne mantığa, ne de objektik hukuk kurallarına uyar, böyle bir davranış Anayasamıza da aykırıdır, dava konusu H. Lefebvre'in düşünceleri değil, yazarın «Lenin'in Hayatı ve Eserleri» adı altında münteşir eseridir. Bu kitap ünlü bir bilim adamı tarafından yazılmış bir inceleme, bir biyografya mıdır, yoksa bir propaganda risalesi midir? Orhan Aldıkaçtı bu hususda cevap vermek zorundaydı, Anayasa mahkemesinin iştihadı bu yoldadır, halbuki Orhan Aldıkaçtı bu somut konuda bocalayıp durmaktadır, yine de bir yerde hakikatı ağzından istemiyerek kaçırmaktadır, raporun (Eserin mahiyeti) bölümünde, kitabın Lenin'in «*hayatı ve düşüncesi hakkında bir incelemeden ibaret olduğu*»nu açıkca itiraf etmektedir. Bu bilimsel itirafın başında H. Lefebvre hakkında yer alan sübjektif iddialar eserle ilişkisiz, tamamen sübjektif, dava ile de ilişkisizdir üstelik yukarıda gösterdiğimiz gibi yanlıştır.

Eserin Orhan Aldıkaçtı tarafından tahlili:

Orhan Aldıkaçtı raporunda eserin sahifelerini ve fikrî gelişmesini durmadan karıştırmaktadır, Aldıkaçtı eserin üçte biri hakkında hiç bir fikir yürütmemekte ve üstelik bazı paragraflara kasten yanlış sahife numaraları vermektedir. Bu açık tahrifat hakkında bazı açık örnekler verip Orhan Aldıkaçtı'nın ne denli bilimsel çalıştığını ve de öze değgin hatalarını gösterelim:

Raporda kitabın aşağıdaki cümlesi aktarılmıştır: «*devrimciler hiç bir zaman bir çoğunluğa sahip olmayı beklememişlerdir* (Sahife 16)» oysa ki, bu ibare eserin 70'inci sahifesinde bulunmaktadır. Tarafgir bilirkişi bu tahrifatı aktarılan sözlerin neden ve kime karşı söylendiklerini gizlemek için irtikâp etmiştir, nitekim (Sahife 69) da Sosyal-Demokratlar proletaryanın (yani işçi sınıfının) belki hiç bir zaman (nüfusa oranla) mutlak çoğunluk haline gelmiyeceklerini söylüyorlardı» denmektedir ve Lenin yukarıdaki cümleyi onların bu iddiasına cevap olarak kullanmıştır. Lenin kendisine karşı olan bu grubun yukarıdaki açmazına karşı, memlekette işçi sınıfının çoğunlukta olması şart değildir: «*her zaman yeterli olan şey politik konjonktürün, yani belirli bir toplumda, tarihin belirli bir anında sınıflar ve güçler ilişkisinin tümünün kendilerine elverişli olmasıdır* (Sahife 70)» cevabını vermektedir. Nitekim her yerde bütün siyasi partiler, örneğin seçimlere, sadece menfaatlerini savundukları sınıf ve zümrelere değil de, programlarını ve propagandalarını benimseyen bütün vatandaşlara dayanarak girerler ve iktidarı kazanmak yolunu böylece tutarlar. Lenin yukarı-

daki sözleri ile «cunta» veya «mürettep darbe» kavramı ile «sosyal devrim» kavramı arasındaki farkı belirtmektedir, iktidara ancak «*belirli bir anda*» tüm milletin çoğunluğunu sağlıyarak gelinebileceği tezini savunmaktadır, halbuki Orhan Aldıkaçtı, hem de sahife tahrifatı yaparak, kitapta aksi tezin savunulduğunu iddia etmektedir, böylece açık ve kasdi bir tahrifat yapmaktadır.

Yine raporda aktarılan Lenin'in fikrine göre: «*Rusyada olduğu gibi, demokratik burjuva devriminin hâlâ başarılmış bulunmadığı memleketlerde proletaryanın hakim bir rol oynaması gerekmektedir. Bu ihtilâl öz bakımından sosyalist olmamakla beraber proletarya onda yönetici duruma girmelidir. Pasif olarak burjuva demokratların peşinden gitmektense onları faal olarak desteklemeli, fakat bunu yaparken onları ileriye doğru itelemeli, ve o anda bile derin köylü kitleleri ile bir ittifak kurarak onları aşmalı, kendilerini politik yönden tek başlarına bırakmalıdır* (Sahife 104)» Görüldüğü gibi, bu, Lenin'in planı, taktiğidir. Çarlık istibdadı çerçevesinde bu mücadelenin şekil olarak gizli olması ise kaçınılmaz bir zorunluktur, ancak mücadele öz olarak demokratik bir mücadeledir. Bunlar açıkca tarihe mal olmuş bir mücadele ve taktikdir, Henri Lefebvre sadece objektif bir tarihçi olarak bu tezi aktarmıştır, fakat tezi ne savunmuş, ne de övmüştür.

Tarafgir raporcu Orhan Aldıkaçtı: «*Lenin işçi sınıfını, vatanları aleyhine de çağırmayı geçerli görmektedir*» demekte, böylece yine tahrifat yapmaktadır. Nitekim az sonra aynı raporda burjuva vatanın yerine «*sosyalist vatanın savunması*» ge-

rektiği belirtilerek çelişkiye düşülmektedir. Nitekim Atatürk «*Osmanlı vatanın savunucusu*» emperiyalist uşağı bir Anzavur'a karşı koymuş ve fakat Misak'ı Millî vatanının savunması için bütün halkı örgütlemiştir. Aynı mantıkla Atatürk'ü suçlamak gerekirdi, işte bilirkişinin düştüğü çelişki. Kaldı ki Lenin çelişkiye düşseydi, ve de Henri Lefebvre bunu belirtseydi, yine de bunda hiç suç unsuru olmazdı.

Aynı bölümün sonunda buna benzer bir tahrifata yine rastlanmaktadır, kitapta yer alan «politik parti» değimi yerine Orhan Aldıkaçtı «politik fikir» değimini raporuna aktarmış ve cümlenin orta kısmını atlamıştır.

Bütün bunlar en azından Orhan Aldıkaçtı'nın yetersizliğini, kendi ihtisası dışındaki konularda bocaladığını ve sadece mücerret suç isnadı amacını güttüğünü göstermektedir.

Eserin Değerlendirilmesi:

Raporun esas kısmı olması gereken bu bölümde Orhan Aldıkaçtı daha da tarafgir ve bilimden, bilgiden yoksun duruma düşmektedir.

Marx'cı felsefenin tamamlanmış olduğunu, sonra da tamamlanmadığını aynı cümlede iddia eden Aldıkaçtı: «Tamamlanmadığına göre gerekli bir dünya görüşü olarak kabul edilmektedir» diyebilmektedir. Ve böylece mantıksızlıktan mantıksızlığa yuvarlanmaktadır, ne demek istediği anlaşılmamaktadır.

Marksizmin bir veri olarak alındığını ve marksizmin içindeki mücadelenin anlatıldığı iddiasına

gelince. Kitapta biografisi yapılan kişi marksçı bir düşünür ve devrimci, önemli bir devlet adamı olan Lenin'dir. Kaldı ki, raporda «Marksçı düşüncenin içindeki doktrin mücadelesini anlattığı» ifadesi bulunduğuna göre eserin tarafgir bir propaganda risalesi olmayıp bu düşünce akımının içindeki mücadeleleri inceleyen bilimsel bir eser olduğu açıkca kabul edilmektedir. 141/1, 142/1 Ceza Kanunu Maddeleri hakkında Anayasa Mahkemesinin verdiği karar bu hususu açıkca belirttiği gibi Alman Komünist Partisinin kapatılmasına karar veren Federal Almanya Anayasa mahkemesi 17 Ağustos 1956 gün ve LBVB, 2/51 sayılı kararında: «*Bu davada bahis konusu olan Marksist-Leninist teorinin «kül halinde bir ilim» olarak Anayasaya aykırılığı ilan edilmesi değildir... Anayasanın 5. maddesinin 3. fıkrası anlamında ilmî bilgiler ve ilim söz konusu olduğu takdirde, bunlar ilim olarak pek tabii serbesttir. Ders olarak verilebilir, öğretilebilir, geliştirilebilir, hiç şüphesiz münakaşa ve mücadele de edilebilir. Bu davanın konusu bu değildir. İlmi yönden muhtevalarının doğruluğu, bir mahkemenin kararına tabi olmaz.*» (Almanya'da Reddedilen Komünizm — F.A.A.M. Kararı Sa: 88, Ak Yayınları (Akbank kültür hizmeti organı) İstanbul 1968). Bu iki karar aynı mealdedir.

Orhan Aldıkaçtı tamamen haklıdır, Üniversite Öğretim üyesi olmak bilimsel olmak için yeterli değildir, bunun en iyi örneğini bilmediği konularda sübjektif raporlar veren kendisi vermektedir, bilirkişi raporunda ihtisası dışına düşmüş, bilimden uzak politik bir rapor yazmıştır. Eser hakkında verdiği nisbeten güzel özeti sübjektif kanıları ile lekelemiştir, ancak yukarıdaki iddia Fran-

sız Devletinin Bilimsel Araştırma Merkezi yöneticilerinden Henri Lefebvre için asla varit olamaz.

Orhan Aldıkaçtı'nın anlıyamadığı bazı şeyler vardır:

1 — Eser Lenin'in Hayatı ve Eserleri hakkında yazılmış bir biyografyadır.

2 — Lenin 1917 Sovyet Devriminin lideri Marksist bir bilim adamıdır.

Bu verilerin değerlendirilmesinde bakalım bilirkişi ne gibi bir yol tutmaktadır:

Raporda Orhan Aldıkaçtı diyor ki: H. Lefebvre «*şevk ve heyecanla*» kitap yazmıştır, «*kendisini bu görüşe o kadar kaptırmış, 1917 ihtilalinden sonraki olayları o kadar benimsemiştir ki, «beyaz terör»e karşı «kızıl terör»ün çıkma olayını anlatırken, faili kim olursa olsun insana saygı prensibine inanmış ve eylemlerini bu inanca göre düzenleyebilenlere hiç olmazsa üzüntü ile karşılanması gereken «terör»ün «kızılı»nın nedeni hoşuna giden büyük olayları nitelendirmek için kullandığı «DEV» kelimesi ile değerlendirmektedir*». Evet Aldıkaçtı bunları söylüyor. Yine aynı örnek ve aynı DEV kelimesi, rapor dönüp dolaşıp buraya dayanmaktadır.

Prof. Aldıkaçtı aleyhte rapor verme kastı ve cezbesi içinde adeta kendisi «romantik» ve «dirik» olmaktadır, «Hoşuna giden büyük olayları nitelendirirken kullanılan DEV kelimesi» ne demek? Sayın profesör suç bulma gayretkeşliği içinde galiba Türk dilini de unutmuş bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Yayınlarından (Sayı 253) TÜRKÇE SÖZLÜK ana kitabının Beşinci baskısı (Ankara 1969)

bu konuda en yetkili lugattır. Bu lugatın 197.nci sahifesinde DEV kelimesi şöyle tarif edilmektedir:

DEV - isim, Farsca. 1 — Masallarda korkunç, iriyarı, pek güçlü ve kuvvetli ve kötülükçü olarak anlatılan uydurma yaratık. 2 — Olağandan pek üstün irilikte insan veya hayvan. 3 — (mecazi) İnsan gücünün pek üstünde başarılar gösteren kimse.

Bu kelime görüldüğü gibi büyüklük, kudret ifade etmektedir, hatta korkunçluk vasfını ihtiva etmektedir. Hoşa gitmekle bir ilişkisi yoktur. Aldıkaçtı'nın verdiği ve tekrarladığı örnekte sadece Lenin'in sonradan hayatına mal olacak olan suikasta karşı yükselen terör dalgasının çapını, azametini, korkunçluğunu göstermektedir. Ve dava konusu eserin, bilimsel olmadığı, sübjektif olduğu hakkında rapordaki tek kanıt, tek dayanak işte bu DEV kelimesidir. Bilirkişi raporunda durmadan tekrarladığı bu kelime ile Henri Lefebvre'in bilimsel davranmadığını ispata yeltenmektedir.

Profesör Aldıkaçtı'nın bu DEV kelimesinden çıkarttığı sonuçlar cidden şaşırtıcıdır; raporu okuyalım: «Böylece Prof. H. Lefebvre için marksci felsefeye uygun eylemlerin *kutsal olduğu,* dolayısıyla incelemesini tarafsız ve objektif kalarak yapmasının mümkün olmadığı anlaşılır.» İşte bu marazi ruh haleti içinde yazılan rapor sosyal, politik, felsefî ve ekonomik bir inceleme eserini, bir biyografyayı kötü anlamda basit bir propaganda ve övgü risalesi seviyesine indirmeğe yeltenmektedir. Ve de Orhan Aldıkaçtı değerlendirmesini «Tek doğru devrimci teori olan Marksizm (Sahife 74)» sözü ile bitirmektedir. Şüphesiz bu cümle kitapta var-

dır, ancak bu Henri Lefebvre'e ait bir görüş olarak yer almamaktadır, bunu söyliyen Lenin'dir, bu onun dünya görüşünün ifadesidir. Zaten kitabın amacı Lenin'in hayat ve eserleri hakkında bilgi vermektir. Bu ise kanunlarımıza göre suç değildir, olamaz. Anayasa Mahkemesinin kararı bu hususda kesindir. Yukarıda aktardığımız Alman Anayasa mahkemesi kararı da konuyu aynı şekilde yorumlamaktadır, doktrin bilim olarak dava konusu olamaz.

Sosyalizmi sevelim sevmiyelim, beğenelim beğenmiyelim; bu, bizim milletçe dünyadaki büyük tarihi ve sosyal olay ve akımlardan bigâne kalmamız anlamına gelemez. «Malta adası yok» der gibi, «Sovyet devrimi yok», «Lenin yok»; «New Deel yok», «Roosevelt yok»; veya «Nasyonal Sosyalizm yok», «Hitler yok» demek, bilimden, bilimsellikten uzak bir davranıştır.

Tarihsel kişileri, fikirleri ve eylemleri ile incelemek bilimsel bir görevdir. Bilimden, bilimsellikten uzak olan tutum bir kitabın burasından, şurasından cümle kırpıntıları alıp onları birbirine eklemek ve hele o cümlelerle ilgisi olmayan ve kitaptan hiç bir şekilde istihraç edilemiyen yazarın düşünceleri üzerine faraziyeler yürütmek şeklindeki davranıştır. İkinci derecede bir yazar sayılabilecek A. Piettré'nin Lefebvre hakkında söylediklerinin ise dava ve dava konusu eserle hiç bir ilişkisi yoktur, suç unsuru niteliği de yoktur. Piettré gibi bir düşünür kendi fikirlerinin nasıl suistimal edildiğini duysa ilk protesto ve itiraz edecek kendisi olur.

Ancak Orhan Aldıkaçtı'nın sübjektif beyanla-

rına karşı iki noktayı daha açıklamayı zorunlu buluyorum. Dava konusu kitabın aslını yayınlayan Fransa'nın en ciddi bilimsel eserler basan ünlü «Bordas» yayınevidir. İşbu kitap «Bordas» yayınevinin düzenlediği:

«*Düşüncesini Tanıtmak İçin*»

kitap serisinin içinde yer almaktadır, bu dizide «Lenin Hayatı ve Eserleri» kitabının yayınlandığı 1957 yılına kadar aşağıdaki kitaplar neşrolunmuştur:

1. M. Sémenoff — *Bouddha.*
2. G. de Plinval — *Saint Augustin.*
3. L. Jugnet — *Saint Thomas d.Aquin.*
4. P.M. Schuhl — *Bacon.*
5. M. Weiler — *Montaigne.*
6. Y. Belaval — *Leibniz*
7. J. Boyer — *Goethe.*
8. A. Spaeth — *Heine.*
9. Ch. Le Coeur — *V. Hugo.*
10. G. Guy-Grand — *Proudhon.*
11. H. Lefebvre — *Karl Marx* (3. baskı).
12. M. Weiler — *Renan.*
13. G. Ranc — *Marcelin Berthelot.*
14. F. Rossignol — *Georges Sorel.*
15. F. Meyer — *Bergson* (3. baskı).
16. C. Drevet — *Grandhi* (2. baskı).
17. G. Pascal — *Kant.*
18. A. Marietti — *Hegel.*
19. G. Pascal — *Alain.*

Ve de yeniden basılmakta olan *Darwin, Claude Bernard, Schopenhauer, Nietzsche, Freud* adlı

eserler yer almaktadır, bu neşriyat açıkca görülebileceği gibi solculukla yakından, uzaktan bir ilişkisi olmayan bilimsel bir neşriyattır.

Kitabın yazarı ve onun eseri «Lenin'in Hayatı ve Eseri» kitabına gelince, Henri Lefebvre yukarıda da belirttiğimiz gibi, Paris'de Nanterre Üniversitesinde kürsü sahibi olan ünlü bir filozoftur. Fransız Devletinin «Bilimsel Araştırma Milli Merkezi» sorumlularındandır, kendisinin 1957 yılına kadar çeşitli yayınevlerinde çıkan kitapları şunlardır:

1 — Aldatılmış şuur - 1936
2 — Milletlere Karşı Milliyetçilik - 1937
3 — Hegel'den Seçmeler - 1938
4 — Hitler iktidarda - 1938
5 — Nietzsche - 1939
6 — Diyalektik Maddecilik - 1939
7 — Varoluşçuluk - 1946
8 — Günlük hayatın eleştirisi - 1947
9 — Marksizm (Üniversite Yayınları) - 1947
10 — Surrî Mantık ve Diyalektik Mantık-1947
11 — Descartes - 1947
12 — Diderot - 1949
13 — Estetiğe Katkı - 1953
14 — Pascal - 1954
15 — Musset - 1955
16 — Rabelais - 1955
17 — Marx'ın Hayatı ve Eserleri - 1956
18 — Pignon - 1956
19 — Toplam ve Ötesi

Bu güne kadar herhalde daha birçok eseri neşredilmiştir. Lefebvre bu listeden de görüleceği gibi

felsefî eserlerinin yanında her eğilimdeki devlet ve bilim adamları hakkında incelemeler yapan bir bilim adamı bir mütehassısdır. Dava konusu eserine gelince, Faşist *Portekiz*'de ve *İspanya*'da, 142. maddenin iktibas edildiği ve bu maddenin (İtalyan Ceza Kanunu 270 - 272 Maddeleri) yürürlükte bulunduğu *İtalya'da* tercüme edilmekte, serbestce satılmaktadır, hiç bir uygar memlekette bu kitap hakkında bir takibat yapılmamıştır. Yukarıdaki nedenlerle, ve sübjektifliğini, tutarsızlığını ispat ettiğim raporun, her yönden sakat ve usul kanununa göre de usulsuz olarak dosyada bulunan raporun nazarı itibara alınmamasını, sayın mahkemenizin tayin ettiği üç ayrı ihtisas kolundan seçilmiş bitaraf bilirkişilerin raporuna istinat edinilmesini. Görüldüğü gibi ünlü bir bilim adamı tarafından yazılan, bir bilim eseri olan ve bütün akademik çalışmalarımda yaptığım gibi büyük bir dikkat ve ciddiyetle tarafımdan hiç bir katkı, ilave ve eksiltme yapılmaksızın dilimize çevrilen, tarihsel bir kişiyi ve tarihsel olayı objektif ölçülerle yansıtan ve hiç bir şekilde övgü veya propaganda ihtiva etmeyen «Lenin'in Hayatı ve Eserleri» kitabının tercümesinden *Beraatimi* saygılarımla dilerim.

Rasih Nuri İleri

MAHKÛMİYET KARARI
ve
MUHALEFET ŞERHİ

T.C.
ANKARA
Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi

Esas No : 1969/115
Karar No : 1972/333
C. Sav. N : 1969/34 Bs.

(K A R A R)

Başkan	: M. Suphi Bolat	11393
Üye	: O. Necati Altay	11451
Üye	: Abdullah Çelebioğlu	12963
C. Savcı Y.	: Selahattin Yertut	11485
Katip	: M. İhsan Erışık	

Davacı : K.H.

Sanık : *MEHMET RASİH NURİ İLERİ*, Suphi oğlu Leyla'dan olma 28/3/1336 doğumlu, İstanbul Sarıyer-Yeniköy nüfusunda kayıtlı olup İstanbul Kurtuluş Caddesi No: 29/6 da oturur, evli, üç çocuklu okur yazar, sabıkasız, yazar, T.C. İslâm.

Suç : Neşir yoluyle konizim propagandası yapmak.

Suç Tarihi : Aralık/1968
Tevkif Ta. : 15/3/1969
Tahliye Ta. 26/3/1972 (*)

Yukarıda açık hüviyeti ve suçu yazılı sanık hakkında Ankara 2. nci sorgu Hakimliğince yapılan ilk tahkikat sonunda, T.C.K. nun 142/1-6 173/3 maddeleri gereğince tecziye edilmek üzere hakkında son tahkikatın Ankara Ağır Ceza mahkemesinde açılıp yapılmasına dair verilen 15/4/1969 gün ve 1969/89-138 sayılı kararı ile mahkememize tevdi edilen iş bu kamu davasının yapılan açık duruşmaları sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ : Henri Lefebvre'nin V.İ. Lenin'in Hayatı ve Eserleri adlı kitabını dilimize tercüme ederek piyasaya arz edip herkesin okuyup incelemesine sunan sanığın bu hareketi ile kominizim propagandası yaptığı iddia olunmuş hakkında mahkememizde son tahkikatın açılmasına karar verilmiş bulunmaktadır. Duruşma sırasında gerek suçlu ve gerekse vekilinin savunmalarında müsnet fiilin bahis konusu olmadığını yani gayenin kominizim propagandası yapmak olmayıp Rusyada kominist hareketlerin nasıl başlayıp geliştiğini tutulan yolun ve varılan sonucun isabetli olup olmadığını takdir ve teşhis edip milleti ve memleketi bu yönden malumat sahibi etme gayesine matuf bulunduğu bildirilmiştir.

Savunma ve eser göz önüne alınarak bidayet-

(*) Sorgudan sonra tahliye tarihi 26.3.1969 olup yanlışlıkla böyle yazılmıştır.

te C. Savcılığınca bilirkişi incelemesi yaptırılmış 7/Şubat/1969 tarih ve 6 sayfadan ibaret raporda suçlunun meskür eseri dilimize çevirmek suretiyle kominizim propagandası yaptığı hareketlerinin T.C.K. nun 142/1 maddesine aykırı bulunduğu gösterilmiş, ahiren bu rapora mahkememizde davaya bakılmakta iken itiraz vaki olmuş bulunmak üzerine yeniden üç bilirkişiye kitap incelettirilerek suçlunun bu kitabı tercüme etmekle kominizim propagandası yapmış sayılıp sayılmayacağı araştırılmış düzenlenen 25/Haziran/1971 tarih ve 3 sayfadan ibaret ikinci raporda ise sanığın suçluluğunun bahis konusu olamıyacağı Türk Vatandaşının Lenin'in kim olduğunu, fikirlerinin neler olduğunu ne gibi işler yapmış olduğunu öğrenme hakkını ortadan kaldıran herhangi bir aykırı hüküm mevcut olmayıp sanığın gayesi itibariyle sadece tarihi açıdan Türk vatandaşlarına bu bilgileri propaganda dışında sunmak olduğu ne kapalı ve nede açık bir şekilde memleketimizde de aynı uygulamayı öngören sözler ve fikirler bulunmadığı hayatı anlatılan kişinin fikirlerinin şu veya bu olmasının suç unsuru açısından bir değeri olmadığı gösterilerek suçlunun T.C.K. nun 142 nci maddesine muhalefetinin mevzubahis olamıyacağı hususuna bertafsil temas olunmuş bulunmaktadır.

Heyetimiz sanığın hukukî durumunu değerlendirirken suçlunun dilimize çevirdiği kitabın tamamını ve iki ayrı bilirkişi raporunu, savunmayı mer'i nizamımızı göz önünde tutarak sonuca varmışdır. Her nekadar raporlar biri birine mübayin ise de heyetimizin de bilirkişi mütalaaları ile bağlı kalmaksızın neticeye varması normal ve usul icabındandır. Maznunun davaya konu teşkil eden

eseri sadece dilimize çevirip herkesin okumasına arz etmiş bulunmaktadır. Bu eserde iktidarın ihtilal yoluyla nasıl ele geçirileceği, Rusyada olup bitenler gösterilerek arzolunmuştur. T.C.K. nunumuzun 142 nci maddesinde hangi hareketlerin bu madde muvacehesinde suç teşkil edeceği ayrı ayrı gösterilmiştir. Eserde yazar Lenin'in, Marx'sın bıraktığı yerden hareket ederek gayeye nasıl ulaşıldığı ayrı ayrı ve etraflıca dilegetirilmiş Proletarya diktatörlüğünü kurabilmek için gerekli olan ihtilâl ve bu ihtilâle nasıl varılacağı aydınlatıcı bilgilerle okuyucuların nazarlarına sunulmuş ayrıca gerek Lenin'in ve gerekse Marxsın düşüncelerini ve bu düşüncelerin icabettirdiği eylemleri devam ettirme durumu gösterilerek bizim kanunlarımızca müsamaha görmiyen kominizim propagandası yapılmış durumdadır. Suçlu bu kitabın umuma arziyle ve münderecatı okunmak suretiyle öğrenildiğinde emekçi, proleterya ihtilâlının lüzumlu olduğunu halka sağlık vererek emekçilerin öteki toplumsal sınıf üzerinde Hakimiyetini temin için ne suretle hareket olunacağı ve Rus kominizminin hangi yollardan ve hangi aşamalardan geçilerek başarıya ulaştığı gösterilip tamamıyle kominizmin savunucusu mahiyetini taşıyan fikirlerin bu suretle yaymaya çalışılması ve bu yönden propaganda yapılması gaye yönünden esas alındığı anlaşılmaktadır. Kitabın bilimsel bir mahiyet taşıdığı da heyetimizce kabul olunamamıştır. Zira bir eserin bilimsel nitelikte olduğunu kabul için onun umumî objektif ve tarafsız görüşleri kapsaması gerekir.

Lenin'in Hayatı ve Eserleri adlı suçlunun dilimize çevirdiği suç konusu kitapta ise yukarıda da kısaca temas ettiğimiz gibi kominizm zaferine

dolaylı olarak nasıl ulaşılacağı anlatılmakta ve bu suretle de kominist fikirlerin propagandası yapılmaktadır. Şu halde kitaba bilimsel bir mahiyet verip bu mahiyetteki bir eserin tercümesinden ibarettir şeklinde bakmak caiz değildir.

Bizim mer'i nizamımızda kanun koyan 142 nci maddeyi vazeylemek suretiyle kamu düzenini korumak istemiş ve bazı hürriyetleri memleketin ve milletin âli menfaatlarını nazara alınarak sınırlandırmıştır. Kitapta sınıf mücadelesi ve ihtilâlle iktidarın nasıl ele alınacağı getirildiği gibi Kanunun himayesine mazhar olmıyan usul ve örnekler tavsiye ve telkin edilir şekilde kaleme alındığına göre burada sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmek veya devletin siyasî veya hukuki nizamlarını topyekûn yoketmek hususları gösterilerek esas itibarî ile kominizim propagandası yapılmış bulunmaktadır. Bu suretle gerek gaye ve gerekse yapılan hareketler ile T.C.K. nun 142. nci maddesine muhalefet mevcut olup sanığın suçluluğu müsbet ve mukni delillerle ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bu itibarla maznunun kominizmin propagandası yapmaktan eylemine uyan T.C.K. nun 142/1 maddesi gereğince takdiren BEŞ SENE MÜDDETLE AĞIR HAPİS CEZASIYLE TECZİYESİNE, suç neşir vasıtasıyla işlendiğinden aynı kanunun maddesinin 6. ncı fıkrası gereğince verilen ceza yarı nisbetinde artırılarak niteceten suçlunun YEDİ SENE ALTI AY SURE İLE AĞIR HAPİS CEZA-

SIYLA TECZİYESİNE T.C.K. nun 31 nci maddesi gereğince müebbeten kamu hizmetlerinden memnuiyetine ve 33 ncü madde gereğince de ceza süresi zarfında kanunî mahcuriyet halinde bulundurulmasına, aynı zamanda mallarının idaresinde mahcurlar hakkındaki medeni Kanun hükümlerinin tatbikine, ikinci fıkranın gözetilmesine yer olmadığına, ceza kanunumuzun 173/3 maddesi mucibince suçlunun iki sene altı ay müddetle Bursa'da ikamete mecbur tutulmak suretiyle emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına, tensip olunan cezadan takdiri veya kanunî yönlerden tenzilat yapılmasına mahal olmadığına, sanığın gıyaben tevkifine yeteri kadar tevkif müzekkeresi düzenlenerek infaz için C. Savcılığına tevdiine, ve tutuklandığının savcılıkça yakınlarına duyurulmasına, 15/3/1969 tarihinden 26/3/1969 tarihine kadar tutuk kalıp 1000 lira nakti kefaletle de tahliye olunduğundan tutuk iken geçirdiği sürenin hükümlendiği müddetten mahsubuna, Hüküm kesinleşip infaza başlandıktan sonra kefalet akçasının yatırana iadesine, suça konu teşkil eden kitabın müsaderesine, aşağıda gösterilen (-916.00) kuruş mahkeme masraflarının sanıktan tahsiline dair, maznun ile vekilinin gıyabında C. Savcısının iştiraki ile beraat reyinde bulunan Mahkememiz Üyesi C. Necati Altay'ın muhalefetine karşı oyçokluğuyle ve temyizi kabul olmak üzere verilen karar açıktan okunup usulen anlatıldı. 20/10/1972.

Başkan 11393 Üye 11451 Üye 112963 Katip

* * *

Muhalefet şerhi: Sanık, Henri Lefebvre tarafından yazılmış bulunan «V.İ. Lenin Hayatı ve Eserleri» adlı kitabı fransızca aslından Türkçeye çevirmiştir. Sanık çeviriye kendisine ait hiç bir fikir eklemediğini, çevirinin tarihi bir eser hüviyeti taşıdığını, eserin Fransa ve İtalya'da hiç bir kovuşturma konusu yapılmamış olduğunu savunmuştur.

Sanığın çeviriyi yaptığı kitabın yazarı, Lenin'in Sosyal ve Ekonomik ve Siyasî fikirlerini eleştirmiş, Lenin'in görüşlerinin tutarsız olanlarına da yer vermiş bulunmaktadır. Sanık çevirisinde sadece yazarın Lenin'in felsefesi hakkındaki tasvip edici fikirlerine yer vermekle kalsa veya tasvip edilen fikirleri methusena etse idi taraf tutma durumunda kalacaktı ki o takdirde üzerine atılan suçu işlemiş olacaktı.

Çevirinin aralık 1968 yılında yapıldığı göz önünde tutulduğu ve 1961 tarihli anayasamızın halen yürürlükte olduğu da göz önünde tutulursa çevirinin daha önce açıklandığı üzere çeviricinin kişisel görüşlerini ihtiva etmemiş olması bir gayeye hizmet maksadı ile çevrilmemiş bulunması, kişi ve kitleleri tahrik edici sözler taşımamış bulunması nedenleriyle, fikir hürriyeti kapsamı içerisinde kaldığını kabul etmek zarurî bulunacağından ve müsnet suçun unsurlarının tekevvün ve teşekkül ettiğini gösteren delillerin ademi mevcudiyetine binaen mahkumiyet hükmü verilmiş olmasına muhalifim. 20/10/1972

Muhalif Üye
11451

BOZMA İLÂMI

T.C.
Y A R G I T A Y
Birinci Ceza Dairesi

Esas No. : 1973/129
Karar No. : 1973/4493
Tebliğname : 1-B/4906

YARGITAY İLÂMI

Neşir yoluyla komünizm propagandası yapmaktan sanık Mehmet Rasih Nuri İleri'nin yapılan duruşması sonunda: Mahkûmiyetine dair (ANKARA) 3. Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 20.10.1972 gün ve 1969/115 esas ve 1972/333 karar sayılı hükmün duruşmalı olarak Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından istenilmiş ve para yatırılmış olduğundan dâva evrakı Cumhuriyet Başsavcılığından tebliğname ile Yargıtay Birinci Ceza Dairesine gönderilmekle duruşmalı olarak yapılan inceleme sonunda aşağıdaki karar tesbit edildi.

Hazırlıkta yaptırılmış olan bilirkişi tetkikatı mahkeme tarafından kifayetsiz kabul olunarak

eserin yeniden incelenmesi üç kişilik bilirkişi kuruluna havale edilmiş bulunmasına, mahkeme tarafından tâyin olunan bu ikinci kurul eserde komünizm propagandasına delâlet eden bir cihet bulunmadığını açıklanmış bulunmasına göre dosyada birbirine zıt nitelikte iki bilirkişi raporu bulunduğu gözönünde bulundurularak bunlardan hangisinin kifayetli olduğu hususu üzerinde durularak bu iki rapor arasındaki aykırılığın ilmî bir şekilde izalesi ile eserin yeteneği üzerinde de durularak yeniden Ekonomi Politik, Sosyoloji, Siyasî Tarih, Ceza Hukuku ve Edebiyat Profesörlerinden kurulu beş kişilik bir bilirkişi tetkikatı yoluna gidilmek ve sonucuna göre sanığın hukukî durumunun tesbitine girişilmek yerinde olacakken raporlar arasındaki bu aykırılık giderilmeden eksik incelenmeden yazılı şekilde karar verilmiş olması.

Yasaya aykırı ve sanığın temyiz dilekçesinde müdafiinin duruşmalı inceleme sırasında ileri sürdüğü temyiz itirazları bu bakımdan yerinde görüldüğünden onama isteyen tebliğnamenin reddiyle hükmün yukarıda yazılı nedenle CMUK. nun 307, 308 ve 321 inci maddeleri uyarınca (BOZULMASINA), depo parasının geri verilmesine 27.12. 1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
R. Bayazıtoğlu	A. Ö. Egesel	A. S. Selçuk
Üye		Üye
İ. Polat		A. C. Gülşeni

SON CELSE ve KARAR

I

Celse No	: (4) 25/9/974	
Başkan	: Şükrü Tezcan	11093
Üye	: Abdullah Çelebioğlu	12963
Üye	: M. Ali Paçacıoğlu	14164
C. S. Y.	: Kadri Bilgen	11212
Katip	: İzzet Öztekin	

Belli gün ve saatinde oturum açıldı. Sanık geldi yüzüne karşı açık duruşmaya devam olundu, Eski zabıtlar okundu.

Sanık : MEHMET RASİH NURİ İLERİ, Suphi oğlu Leyla'dan olma 1336 İstanbul doğumlu, İstanbul Sarıyer Yeniköy Köybaşı Cad. 110 hanede nüfusa kayıtlı, İstanbul Feriköy Kurtuluş Caddesi 29/6 da oturur, evli 3 çocuklu, okur yazar, yazar, sabıkasız olduğunu bildirdi.

Bozma ilamı okundu,

Bozmaya karşı sanıktan soruldu: Yargıtay bozmasına katıldığım, esasen mahkeme tarafından yaptırılan bilirkişi tetkikatında kitabın suç niteli-

ğini taşımadığı ildiri (*) atmıştır benim tercüme ettiğim kitap İtalyada bile ders kitabı olarak okunmaktadır, bu husus mahkemenin verdiği kararda da yazılıdır keza kitabın yazarı tarafından Yargıtay Başkanına gönderilmiş olan mektubun fotokopisi ve tercümesi dosya içerisinde mevcuttur toplanan bütün deliller karşısında beraatime ve zaptedilen kitapların iadesine karar verilmesini isterim dedi.

C. Savcısı : Bozma ilamına uyulması mütalaa olunur dedi.

Gereği D : T.V. Yargıtay bozması yerinde görüldüğünden uyulmasına oybirliğiyle karar verilip açıklandı,

Duruşmaya devam olundu.

İddia makamından soruldu: kitapların iadesi yönünden yeniden bir bilirkişi incelemesinin yaptırılması uygun olur dedi.

Gereği D : T.V. Dosyanın heyetçe tetkike alınmasına, bilirkişi incelemesi yaptırılması hususunun gerekip gerekmediğinin bilahere düşünülmesine, bu sebeple duruşmanın 4/11/1974 Pazartesi saat 10/10 a bırakılmasına oybirliğiyle karar verildi. 25/9/974

Başkan Üye Üye Katip

(*) Zabıtta öyle yazılıdır.

T.C.
ANKARA
3. Ağır ceza mahkemesi

Esas No : 1974/122
Karar : 1974/546
C. Savcı : 1969/34 Basın
Başkan : M. Suphi Bolat 11393
Üye : M. Ali Paçacıoğlu 14164
Üye : Davut Topcuoğlu 14174
C. S. Y. : Kadri Bilgen 11212
Katip : İzzet Öztekin
Davacı : K.H.
Sanık : MEHMET NASİH NURİ İLERİ Suphi oğlu Leyla'dan olma 28.3.1336 D. lu İstanbul Sarıyer Yeniköy nüfusunda kayıtlı olup İstanbul Kurtuluş Caddesi No: 29/6 da oturur. Evli üç çocuklu, okur yazar, sabıkasız, T.C. İslam.
Vekili : Av. Halit Çelenk
Suç : Neşir yolu ile kominizim propagandası yapmak
Tevkif : 15.3.1969
Tahliye : 26.3.1972 (*)
Suç Tar :Aralık/1968

(*) 20.10.1922 günlü hatanın tekrarı. İlk tahliye 26.3.1969 İkinci tahliyenin tarihi 18.7.1974 dür. R.N.I.

kında mahkemeden verilen 20.10.1972 tarih 1969/115-333 sayılı mahkumiyet kararı Yargıtay 1. ceza dairesinin 27.12.1973 tarih 1973/129-4493 sayılı ilamı ile bozularak mahkememize iade edilmekle esas defterinin 1974/122 sıra numarasına kaydı yapılarak sanığın yüzüne karşı yapılan açık duruşma sonunda:

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ : Tafsilatı zabıtnamelerinde yazılı olduğu üzere sanık'a isnad edilen suçun niteliğine, sevk maddesine cezanın yukarki haddine ve Anayasa mahkemesinin 2.7.1974 gün 19/31 sayılı iptal kararına nazaran sanığın eylemi 1803 sayılı yasa kapsamına girdiğinden 1803 sayılı yasasının 1/A ve TCK. nun 97 nci maddesi gereğince sanık hakkındaki hukukî amme davasının ORTADAN KALDIRILMASINA, **karar mahiyetine ve kitapların bizatihi memnu sayılmayacağı cihetle emanette mevcut kitapların sanığa iadesine,** uygun mütalaa vechile ve kabili temyiz olmak üzere oybirliği ile verilen karar sanığın yüzüne karşı C. Savcısı huzurunda açıkca okunup anlatıldı. 4.11.1974

Bakan	Üye	Üye	Katip
İmza	İmza	İmza	İmza

İÇİNDEKİLER

Henri Lefebvre'in mektubu 296
Açıklama 297
İki cildin fihristi 299

IV — Lenin'in Ekonomik Düşüncesi 301

A) Ekonomik-Sosyal Oluşum 301

Marx'da Ekonomik-Sosyal Oluşum 303
Kapital'in Metodolojisi 307
Gerçeğin Karmaşıklığı 312
Lenin'de Ekonomik-Sosyal Oluşum 314
Marx'da ve Lenin'de Ekonomik Kanunlar ... 316
Lenin Marksist Kavramları derinleştiriyor 318
Lenin Rusya'daki Kapitalizmi tahlil ediyor 322
Sosyal Yapılar ve Kalıntılar 325
Sosyal İlişkilerin Diyalektiği 329
Sınıf Mücadelesi 331
Kapitalizm ve Toprak Mülkiyeti 334

B) Gelişmenin Eşitsizliği Kanunu 336

Eşit-olmayan Gelişme Fikri 336
Eşit Olmayan Gelişme 340
Emperiyalizmin Tanımlanması 343
Kapitalizm ve Emperiyalizm 346
Emperiyalizm'in İçindeki Çelişkiler 348
Emperiyalizm, bu İhtiyar 351

Lenin Kautsky'ye karşı 354
Eşit-olmayan Gelişme bir Kilit Kavramdır 358
Eşit-olmayan Gelişme ve Mânâları 359

C) Lenin'in Ekonomik Düşüncesi ve Devrim 364

Ekonomi ve Politika 364
Sosyalizmde ve Kapitalizmde Kanunlar 367

V — Lenin'in Politik Düşüncesi 371

Politika Ekonomiye Hakimdir 371
Proletaryadaki Farklılıklar 375
Kendinden-gelmelik Bilince erişmez 379
Kendinden-gelmeliğe tapmağa karşı 381
Kitleler Devrimci bir Teori beklemektedir ... 384
Ekonomizme karşı mücadele 385
Teori dışarıdan geliyor 387
Devrimci Düşünce 391
Profesyonel Devrimciler ve Parti 394
Politik İnsan ve Gerçek 399
Proletarya ve Müttefikleri 402
İhtilâlci Burjuvazinin inhitatı 404
Proletarya ile Köylülüğün İttifakı 407
Toprağın Millileştirilmesi 409
Diktatörlük ve Demokrasi karşıt mıdır? 412
Demokratik bir Diktatörlüğe doğru 415
Merkeziyet ve Demokrasi 417
Menşeviklerin sosyal tipi-Örgüt sorunu 419
Devrimci Strateji ve Taktik 423
Haklı ve Haksız Savaş 432
Devrimci Kriz Olmadan Devrim olmaz ... 433
Milli Mesele 437

Tek Memlekette Devrim 444
Devlet ve Devrim 447
Devletin yokoluşuna doğru 449
Burjuva Devleti konusu 452
Devletin, gerekli olmıyacağı dönem 455
Demokrasi ve Devlet sorunu 459
Sovyet Demokrasisi ve Diktatörlük 463
Devrim karşısında Köylülük 466
Sol-Sapma'ya karşı 470
Proletarya Devriminin özü 471
Devrimci Eylem 474
Sosyalizmin yolları 478

Sonuçlar 483

Lenin ve cinsel sorunlar 484
Sağ eleştiri ve Sol eleştiri 487
Lenin ve Kültür 489
Kültür ve Parti tutumu 494
Leninizm'in özü 499
Leninizm'in ufku 501

Dava dosyası 509

Aleyhteki bilirkişi raporu (Orhan Aldıkaçtı) 511
Leyhteki bilirkişi raporu (Mustafa Akdağ,
Besim Üstünel, Eralp Özgen) 520
Rasih Nuri İleri'nin savunması 524
Mahkûmiyet Kararı ve Muhalefet Şerhi ... 542
Yargıtay'ın Bozma İlâmı 549
Son Celse 551
Kitabın Beraat Kararı 553